

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

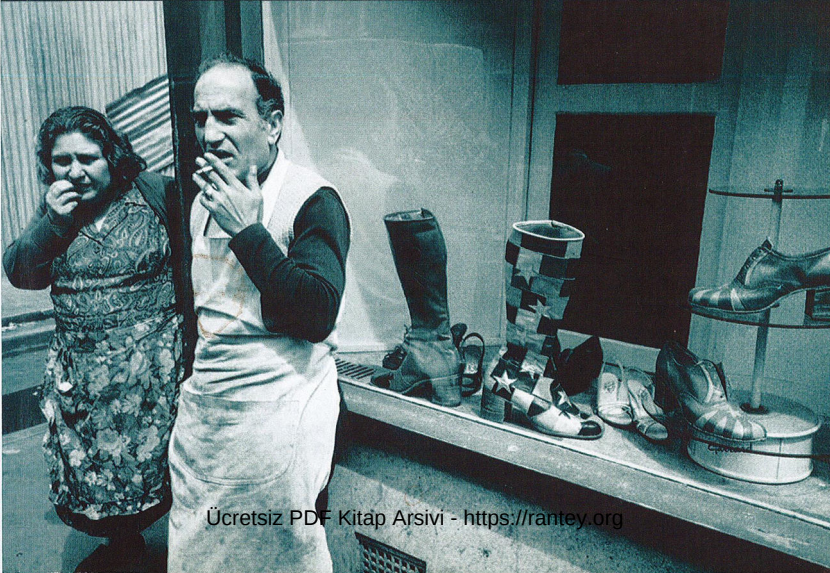
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Graeme Turner

İngiliz Kültürel Çalışmaları

Türkçe Söyleyenler
Deniz Özçetin-Burak Özçetin

Graeme Turner, British Cultural Studies
Authorised translation from the English language edition
published by Routledge, a member of the Taylor and Francis Group

Heretik Yayınları: 27 - Sosyoloji Dizisi: 8

ISBN: 978-605-83762-0-5

©2015 Heretik Basın Yayın

Tüm hakları saklıdır. Yayıncı izni olmadan kısmen de olsa fotokopi, film, vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: 2016, Ankara

Yayına Hazırlayan: Levent Ünsaldı

Türkçe Söyleyenler: Deniz Özçetin, Burak Özçetin

Redaksiyon: Deniz Özçetin, Burak Özçetin

Dizgi: İsmet Erdoğan

Kapak: Ali İmren

Heretik Basın Yayın Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi

Kültür Mahallesi, Yüksel Caddesi, 41/2, Kızılay, Çankaya, Ankara

Tel: +90 (312) 418 52 00 • Faks: +90 (312) 418 50 00

İnternet Sitesi: www.heretik.com.tr

E-mail: heretikyayin@gmail.com

Twitter: twitter.com/heretikyayin

Facebook: facebook.com/heretikyayin

Tarcan Matbaacılık Yayın San.

Zübeyde Hanım Mah. Samyeli Sok. No: 15. İskitler-Ankara

Tel: 0312 384 34 35

Graeme Turner

İngiliz Kültürel Çalışmaları

British Cultural Studies

Türkçe Söyleyenler

Deniz Özçetin, Burak Özçetin

İçindekiler

GİRİŞ.....	9
------------	---

BİRİNCİ KISIM: İLK İLKELER

Birinci Bölüm: Kültürel Çalışmalar Fikri

Dil ve Kültür.....	22
Göstergebilim ve Anlamlandırma.....	27
Marksizm ve İdeoloji.....	32
Bireycilik ve Öznellik.....	36
Metinler, Bağlamlar ve Söylemler.....	39
İlkeleri Uygulamak.....	44

İkinci Bölüm: İngiliz Geleneği: Kısa Bir Tarih

Hoggart ve <i>Okuryazarlığın İşlevleri</i>	60
Raymond Williams.....	65
E. P. Thompson ve Kültürelcilik.....	84
Stuart Hall.....	88
Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi.....	93
Diğer Merkezler.....	98

İKİNCİ KISIM: MERKEZİ KATEGORİLER

Üçüncü Bölüm: Metinler ve Bağlamlar

Kodlama/Kodaçımı	107
Metin Çözümlemesinin Kurulumu	113
Metni Tahtından İndirmek.....	130
Çok Anlamlılık, Muğlaklık ve Metinleri Okumak	137
Metinsel Olaylar	152

Dördüncü Bölüm: İzlerkitleler

Morley ve <i>Nationwide</i> İzlerkitleşi	157
İzlerkitle ile Birlikte İzlemek: Dorothy Hobson ve <i>Crossroads</i>	162
Çerçeveyi Genişletmek: Ev İçinde Televizyon.....	171
Metin ve İzlerkitle: Buckingham'ın <i>Eastenders</i> 'ı.....	177
Medya İzlerkitleleri ve Etnografi	185
Kurgu Olarak İzlerkitle	190
Alımlamadan Tüketime.....	195

Beşinci Bölüm: Etnografiler, Tarihler ve Sosyolojiler

Etnografi.....	203
Tarihçiler ve Kültürel Çalışmalar	215
Sosyoloji, Kültürel Çalışmalar ve Medya Kurumları	225

Altıncı Bölüm: İdeoloji

Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü.....	238
Gramsci'ye Dönüş	249
İdeolojiden Kaçış: Direniş, Haz ve Yeni Revizyonizm.....	254
Postmodernizm	266

Yedinci Bölüm: Siyaset

Siyaset, Sınıf ve Kültürel Çalışmalar	275
Kadınlar Karşı Çıkıyor	283
Siyah(lar)a Yer Yok.....	290
Kimlik.....	296
Yeni Etnisiteler	301
Tüketiciden Yurttaşa.....	307

Sekizinci Bölüm: Sonuç

Kültürel Çalışmalar ‘Yapmak’	315
Kültür Devresi	319
Sonuç	322

Kaynakça	325
-----------------------	-----

GİRİŞ

Bundan otuz yıl önce yazılmış olsaydı, bu başlıkta bir kitaptan kuvvetle muhtemel ‘yüksek kültür’ ile ilgilenmesi beklenirdi: çağlar boyunca en mükemmel haliyle yazılan, söylenen ve icra edilen seçkin sanatsal formlar. Otuz yılda yaşanan dönüşümün boyutu, bu kitabın asıl konusunun seçkin değil de popüler kültür olmasından anlaşılabilir. Çalışmamızda bu değişimin bazı nedenleri üzerinde durulacaktır. Kitapta kültürel çalışmalar bir soruşturma, yöntemsel ve kuramsal yönelimler dizisi ve eleştirel bir pratik olarak ele alınacaktır.

Günümüzde *kültürel çalışmalar* beşeri bilimler ve toplum bilimleri alanlarının önemli kuramları ve pratiklerini anlatan bir başlık olarak yaygın bir şekilde tanınmakta ve kabul görmektedir. Uluslararası dergisi *Kültürel Çalışmalar*’da dendiği üzere, kültürel çalışmalar alanı “kültürel süreçler ve özellikle popüler kültür üzerine çalışmanın önemli olduğu; bu mesainin karmaşık ve kuramsal ve siyasal olarak tatminkâr bir uğraş olduğu fikrine dört elle sarılır.” Bugün kültürel çalışmalar artık kabul görmüş bir alan olmakla birlikte ne belirgin ya da türdeş bir biçime sahiptir, ne de kolayca tanımlanabilir. 1990’a kadar kültür kuramının belirli yönleri ya da uygulamalarını ele alan pek çok seçki ve derleme yayımlanmış olsa da, bu kitabın ilk baskısı kültürel

çalışmaları erişilebilir ve kapsamlı bir şekilde ele almaya dönük ilk çabaydı. Bu kitap yayımlandığından beri bu yöndeki çabalarda bir patlama gözlemlendi –Brantlinger (1990), Gray ve McGuigan (1993), Storey (1994), Tudor (1999) ve Mulhern’in (2000) çalışmaları bunlara örnek gösterilebilir–. Bununla birlikte, bu kitap tarafından sunulan bakış açısına hâlâ ihtiyaç duyulmaktadır. Birleşik Devletler dışında çok az insan, en azından bu bölümün ilerleyen sayfalarında değineceğim bazı çekinceleri belirterek ‘İngiliz kültürel çalışmaları’ terimini kullanırken, bu etiket geçtiğimiz yıllarda Birleşik Krallık’ta yaygın bir şekilde kullanılmaya başlamıştır. Bu terim, sorunlu olmasına rağmen, genişlik ve değişkenlik arz eden kültürel çalışmalar alanındaki orijinal ve asli kaygılara dikkat çekmeye yarar hâlâ. Kitabın bu üçüncü baskısında alandaki değişimleri yansıtmak için bazı değişiklikler yapıldı. Özellikle, yedinci bölüme, son on yılda İngiliz kültürel çalışmaları içerisinde meseleyi ele alısta yaşanan dönüşümü yansıtabilmek için ‘Kimlik’ üzerine bir başlık eklendi.

Paul Willis’in (1979: 185-6) belirttiği gibi, İngiliz kültürel çalışmalarının ‘kültürü’ “ne hüner ve görgüyü anlatır, ne de bayramlık elbiselerle, yağmurlu hafta sonları ve konser salonlarını. Kültür gündelik hayatımızın temel malzemesidir, olağan bilgi ve kavrayışlarımızın tuğla ve çimentosudur”. Giydiklerimiz, duyduklarımız, izlediklerimiz ve yediklerimiz; kendimizi diğerlerine nazaran nasıl gördüğümüz; yemek pişirme ve alışveriş yapma gibi gündelik faaliyetlerimizin işlevleri: tüm bunlar kültürel çalışmalarının ilgi alanlarına girmiştir. Popüler kültürü modern uygarlığın ahlaki ve kültürel standartlarına bir tehdit olarak gören bir edebi eleştiri geleneğinden doğan kültürel çalışmalar ekolünün öncü figürleri, gündelik ve sıradan olanı inceleyebilmek için bu geleneğin seçkinci varsayımlarından sıyrılmıştır. İncelemek istedikleri şey hayatlarımızın varlığımız üzerinde öylesine güçlü ve sorgulanmayan etkileri olan ve bizim verili olarak kabul ettiğimiz yönleridir. Bizi –bireyler olarak, yurttaşlar olarak, belirli bir sınıfın, ırk ya da toplumsal cinsiyet mensupları olarak– var eden

süreçler, tıkr tıkr işleyen kültürel süreçlerdir: bunlar öylesine doğal, öylesine sıradan ve öylesine karşı konulmaz görünürler.

Raymond Williams, Richard Hoggart, Stuart Hall ve özellikle Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi (ÇKÇM) popüler kültür meselesini (kitle medyasından spor ve çılgın danslara kadar) uzunca bir zamandır dışlandığı akademik ve entelektüel gündemin meselelerinden biri haline getirdi. Bu dışlamanın bedeli ağırdı; periferik ve cıfcaflı olarak gördüğü meseleler en temel ve her yere nüfuz etmiş toplumsal süreçleri, pratikleri ve anlamları kapsamaktaydı. Kültür işte tam da bu ‘periferik’ anlam ve haz ağlarından oluşur çünkü:

toplumsal hayatımızın en temel paradokslarına biri en doğal, en *gündelik* halimizde, aynı zamanda en kültürel uğraşımızda olmamızdır; en aşikâr ve verili olarak görünen rollerimize büründüğümüzde, aslında inşa edilmiş, öğrenilmiş ve kaçınılmaz olmaktan uzak rollere bürünmüşüzdür (Willis, 1979: 185).

Burada Willis’in son cümlesi vurucudur: eğer kanıksadığımız rolleri *kanıksamamız* gerekiyorsa, o zaman bunların akademik soruşturmadan dışlanmaları, en hafif ifadeyle hiç de akıllıca olmaz. Böylelikle popüler kültür üzerinde yoğunlaşmak hızla gündelik hayatlarımızın *inşa edilmesine* ve kültürün öznelere nasıl biçimlendirdiğine yoğunlaşmak anlamına geldi. Bu boş bir uğraş da değildi; amaç bu oluşumların toplumsal ve siyasal etkilerini tespit etmektir.

İlerleyen bölümlerde bu fikirlerin gelişiminin tarihini ele almaya ve İngiliz kültürel çalışmalarının merkezî ilkelerini ortaya koymaya çalışacağım. Kitap iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım birinci bölümde genel kuramsal ilkeler ortaya konarken, ikinci bölümde İngiliz kültürel çalışmalarının kabataslak bir tarihi sunulacaktır. İkinci kısım ise alandaki merkezî kategorileri daha derinlikli bir şekilde ele almaktadır: metinler, izlerkitleler, gündelik hayatın toplumsal üretimi, ideoloji sorunu ve son ola-

rak ırk, toplumsal cinsiyet ve kimlik bağlamında kültürel çalışmaların siyaseti. Zorunlu olarak ilk bölümde kitabın ilerleyen bölümleri için zemin oluşturmaya dönük ciddi bir çaba vardır; bu yüzden göstergebilim ve yapısalcılık konularına aşına olanlar doğrudan ikinci bölüme atlamayı tercih edebilirler. Bu bölümde, her konu başlığı ile ilgili, alandaki kayda değer katkıları betimliyorum. Birçok durumda, bu çalışmaların orijinallerini okumak son derece göz korkutucu bir faaliyettir ve benim bu konuları ele alışım, orijinal metinlere yönelme niyetinde olanlar ve de olmayanlara bir kılavuzluk sunma çabasıdır. Mümkün oldukça orijinal çalışmaların kendi seslerini muhafaza etmeye çalıştım ve bol bol doğrudan alıntı yaptım. Elbette, çalışmanın kavramsal organizasyonundan tek başına ben sorumluyum.

Bu muhasebeye başlamadan evvel bu tarih içerisinde oluşmuş ‘gelenek’, onun ‘İngilizliği’ ve geleneğin inşası sürecinde ortaya konan kuramsal formülasyonların statüsü hakkında uyarı niteliğinde birkaç meseleyi gündeme getirmek gerekir. *İngiliz Kültürel Çalışmaları* başlığı aslında bir açıdan çok sınırlı. Geniş ve değişken kültürel çalışmalar alanındaki İngiliz çalışmalarına odaklanırken ve İngiliz kültürel çalışmalarının bazı İngiliz kaynaklarını incelerken, bu geleneğin diğer etkilerden yalıtık olmadığına farkında olmamız gerekir. Adrian Mellor’un (1992: 664) belirttiği üzere, “İngilizler kültürel çalışmalarının *sahibi* değildir.” Williams ve diğer İngiliz araştırmacıların etkilerinin çok büyük olduğunu iddia ederken, Avrupalı yapısalcıların –Levi Strauss, Saussure, Lacan, Barthes, Foucault– ve Avrupa Marksizminin bazı figürlerinin de –Althusser, Gramsci– bugün İngiliz kültürel çalışmaları olarak kabul ettiğimiz şeyin oluşmasında merkezî bir rol oynadığını teslim ediyorum. Dahası, her ne kadar bu hareketlerle ilgilenmiyorum olsam da, okuyucular, kültürel çalışmalar içerisinde başka önemli, İngiliz olmayan geleneklerin yer aldığından haberdar olmalıdır: Fransa’da Bourdieu ya da De Certeau’nun sosyolojisinden doğan çalışmalar, ya da James Carey’nin (1989: 61) Clifford Geertz’in çalışmalarıyla özdeşleştiği ve ‘kültürel

bilim' olarak adlandırdığı Amerikan antropolojik geleneği gibi. Bu kitap kültürel çalışmalar alanının bütününe temellük etmek ve İngiliz kültürel çalışmaları kategorisi içerisine yedirmek niyetinde değildir. Daha ziyade, gelişmekte olan bu entelektüel alanın, nispeten ayıksı fakat özellikle etkili olmuş bir köşesine bakmaktadır.

Kültürel çalışmaların İngiliz geleneğinin, diğer bağlamlarda çalışmakta olan araştırmacılar için ayırt ediciliği ve kullanışlılığı, Avrupalı kuramsal modellerin özel kültürel oluşumlara nispeten daha kolay uyarlanabilir olmasında yatar. Gelenek, 'somut' ya da uygulamalı çalışmalara alışılmadık bir oranda önem verir –karmaşık toplumsal kuramı, örneğin okulu terk ya da dans sonrası eve bırakma ritüellerini açıklamada kullanırlar–. Richard Harland (1987: 4), biraz aşırı genellemeci olmakla birlikte şunları söylerken haklıdır: "Anglosakson Göstergebilimciler felsefi konulara karşı büyük oranda kayıtsız kalmışlardır; onların ilgileri daha pratiktir, çeşitli özel iletişim alanlarındaki özel çalışmalara odaklanırlar." Geleneğin çekiciliğini azaltmak bir yana, bu pratiklik geleneğin kullanışlılığını artırmış ve etkisinin daha da artmasına yol açmıştır. Bu tür bir özellik, İngiliz kültürel çalışmalarına girişi özendirse de, bu özel odağın bir bedelinin olduğunu da kabul etmek gerekir. Bu kitap İngiltere'deki kültürel çalışmalar üzerinde etkisi olan ama başka yerlerden kaynaklanan bazı çalışmaları detaylı bir şekilde incelememektedir: akla ilk gelen isimler Ien Ang (1985), Meaghan Morris (1988) ve Janice Radway'dir (1987). Dahası, benim yaklaşımım örtük olarak bu geleneğin –İngiliz kültürel çalışmaları içerisinden pek çok ismin itiraz edeceği– ulus fikri ile aynı hizadadır. Örneğin Paul Gilroy (1993: 10) İngiliz kültürel çalışmaları, ulusal özellikleri 'marazi bir şekilde kutsamakla' eleştirmektedir. Oysa pek çokları için bu 'marazi kutsamanın', (beyaz) İngiliz kültürel deneyiminin örtük evrenselleştirilmesi ile mümkün olduğunun not edilmesi anlamlıdır. Buna, 'ulusala' yönelik herhangi bir ilginin kısmen ikiye bölünmüş bir şekilde reddedilmesi eşlik eder. İngiliz kültürel çalışmalarının

1990'ların ikinci yarısındaki önemli bir özelliği, İngiliz ulusal kimliklerine açık bir şekilde odaklanması ve etnisite, toplumsal cinsiyet ve sınıf meseleleri ile karmaşık ilişkisi olmuştur.

Bunun gibi bir kitabı yazarken ihtiyatlı olma gereksinmesinin bir başka sebebi de kültürel çalışmaların özellikle eleştirel bir alan olmasıdır: pek çok kişi bir ortodoksinin gelişiminin tehlikelerine karşı uyarıda bulunmuştur. Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi, dergisi *Working Papers in Cultural Studies*'i (*Kültürel Çalışmalarda Eskizler*) yayımlamaya başladığında alanı tanımlamayı 'reddetti'; daha ziyade Hall'un (1980a: 15) "sürekli bir kuramsal açıklığa kavuşturma mesaisi" olarak adlandırdığı hattı benimsediler. Her ne kadar Merkez'in her ürününün bu hedefi gerçekleştirdiğini söylemek mümkün değilse de (ve ortodoksiye direnmek elbette açıklık çabasını sınırlandırabilir), çaba devam etmektedir ve bu kitabı sabit, belirlenmiş kuram ya da pratik alanını tanımlarmış gibi okumak doğru olmayacaktır. Umarım bu kitap gelişmekte olan bir anlatı sunabilir ve çalışma alanının nereden nereye geldiğini kavramsallaştırma önerileri geliştirebilir.

Kültürel çalışmalarda kuramsal bir ortodoksinin oluşmasına karşı gösterilen bu kurnazca ve kısmen tuhaf direnç, alanın iki tanımlayıcı özelliğinden ileri gelmektedir: kültür sorunu ile boğuşurken karşılaştığı kuramsal meselelerin karmaşıklığı ve kapsamlılığı; diğer taraftan ise eleştirel ve siyasal amaçlara bağlılığı. İlk özellik, elinizdeki gibi bir kitap için ciddi sorunlar oluşturmaktadır, zira ele almaya çalıştığı konular öylesine karmaşık ve zordur ki, bir giriş kitabında doğruluktan ve kapsayıcılıktan feragat etmeden bu konuları basitçe aktarmak mümkün değildir. Bu sorunla kültürel çalışmalar geleneği de karşılaşmıştır ve gelenek bu yüzden aşırı kuramcılıkla (teorizm) itham edilmiştir –seçkin bir hevesle kuramın inceliklerine dalmakla–. Bu aşırı kuramcılığın, sırf kendi için yazma eğilimini ürettiği söylenir. Çalışma alanı ve çalışma nesnesinin ne kadar ciddi olduğunu göstermek için dışlayıcı ve yoldancı bir jargon kullanıldığı iddia

edilir. İfadede basitlik ve kavramsallaştırmada uygun derecede karmaşıklık arasında denge kurmada ne kadar başarılı olduğuma bu kitabın okuyucuları karar verecektir.

Bununla birlikte, ikinci sorun daha esastır. Kültürel çalışmalar, toplumdaki tahakküm yapılarının sorgulanmasını görevlerinden biri olarak gördü. Özellikle, baskıcı iktidar ilişkilerinin tahlil edilebileceği, işçi sınıfı ve kadınların deneyimleri üzerinde yoğunlaştılar. Kuramsal gelenek açısından, kapitalist toplumların nasıl işlediğini ve nasıl değiştirilebileceğini anlamaya gayret eden Avrupa Marksizmi ile ayrılmaz bir şekilde bağlıydı. Bu şu anlama geliyordu: kültürel çalışmaların olası çalışma konularından biri popüler kültür olabilir ve konu biraz nostaljik bir havayla ele alınabilir; ama bu kültürel çalışmaların amacının toplumsal deneyimin araştırmacı tarafından kucaklanan yanlarını ortaya çıkarmak olduğu anlamına gelmez. Medya, gençlik kültürleri ya da müzik endüstrisi üzerine yapılan çalışmaları, orta yaşlı akademisyenlerin gençken yapıp ettiklerini meşrulaştırmak için giriştikleri bir tür 'hayırseverlik' faaliyetine indirgemek kolaycılık olacaktır. Bu türden motivasyonlar İngiliz kültürel çalışmalarının prensipleri ile çelişmektedir. Richard Johnson'un (1983: 9) dediği gibi, popüler kültürü "sadece akademik amaçlar için ya da iktidar ve toplumsal imkânların çözümlemesinden yalıtılmış bir şekilde ele almak" son derece yetersizdir. Popüler kültür gündelik hayatın inşasının gözlemlenebileceği bir alandır. Kültürü çalışmak sadece akademik değil (yani bir süreç ya da pratiği anlamak babında), aynı zamanda siyasal bir faaliyettir. Gündelik hayatın belirli inşalarındaki iktidar ilişkilerini inceleyen ve böylelikle bu inşadaki çıkarlar kümelerini ortaya çıkaran siyasal bir faaliyettir.

Bu siyasal boyut, kültürel çalışmalar alanında bir ortodoksinin oluşmasından duyulan kaygıyı haklı kılar. Korkulan, kültürel çalışmaların geleneksel akademiye dâhil edilmesi, ya da yapılan işlerin ve itirazların daha geleneksel akademik söylemler tarafından sömürülmesidir. Kültürel çalışmalar kendini kısmen

disiplinler arası sınırların aşılmasıyla ve ‘doğal’ olanı parçalama yeteneğiyle tanımlar –yansız evrimsel süreçlerin sonucu olarak görülen toplumsal ilişkilerin ardındaki tarihselliği ortaya çıkararak–. Anlaşılır bir şekilde, kültürel çalışmaların kendisinin ‘doğal’ bir disipline dönüşmesinden korkmaktadırlar.

Yine de, bunun bir gibi bir kitap genellikle dergi makaleleri dışında kaynaklar dışında ulaşılabilir olmayan ve lisans öğrencileri tarafından da anlaşılması güç olan bir kuram bütünü üzerine anlaşılabilir bir giriş olduğu için gereklidir. Bunun gibi bir kitabın ikbali hakkında –araştırmada olmasa da eğitim programlarında bir ortodoksinin yerleşmesine yol açabilir– herhangi bir yanılsama içerisinde olmasam da, kültürel çalışmaların daha fazla yaygınlaşması ve bilinmesi için başka bir alternatif var gibi görünmüyor. Bu yüzden de alışlageldik bir uyarıyı tekrarlamak gerekiyor: bu kitap, ne geleneğin kesin bir tanımını yapmaya çalışmaktadır, ne de bu türden bir çabaya ihtiyaç vardır. Bu kitabın amacı, bu önemli ve karmaşık alana giriş yapan öğrencilere, kendi ilgi ve ihtiyaçlarına uygun ilk el kaynaklar konusunda bir kılavuzluk yapmaktır.

Bu gelenek, bu kitapta olduğundan çok farklı bir şekilde de değerlendirilebilir. Her ne kadar alanın en önemli görünen tüm yönlerine değinmiş olsam da, metinsel/yapısalcı yanlara daha fazla vurgu yaptığımın farkındayım. Kültürel çalışmalar kuramının tarihi ve kullanımları üzerine çalışanlar, benim edebiyat kuramı ve medya çalışmaları arka planımın, bu çalışmanın bu yöne sapmasında etkili olduğunu düşünebilirler. Bu yargıyı kabul edebilirim ve kültürel çalışmaların farklı değerlendirmelerinin yapılmasını da isterim. Ayrıca, İngiliz geleneğinin kültürel çalışmaları anlamak ve alanla ilgilenmek için yegâne adres olmadığının da bilincindeyim. Kültürel çalışmalar farklı açılardan ve hararetli bir şekilde tartışılan bir alandır. Yine de bu olgunun kendisi öğrencilerin elinde, alanı anlamalarına, alanda gezinmelerine ve kendilerince çerçevelemelerine olanak sağlayacak bir haritanın bulunmasını elzem kılar. Bu kitap, işte bu harita olmayı amaçlamaktadır.

Görselleri kullanmama izin verdikleri için BBC, AAP, AFP, AP, Meuthen/Routledge ve *The Australian*'a teşekkür ederim. Kitabın ilk baskısında sohbetleri, yorumları ve cesaretlendirmeleri ile verdikleri katkılar için John Hartley, Richard Johnson, Philip Nielsen, Lisa Freeman ve özellikle de editörüm David Thorburn'a teşekkürü borç bilirim. Gözden geçirilmiş baskılardaki katkıları için Christopher Cudmore, Rebecca Barden, Tony Bennett, Frances Bonner, Paul Du Gay, John Frow, John Hartley, John Storey ve ABD, Kanada ve Avustralya'daki çok sayıda öğrencime, ilk baskıyı geliştirme yönündeki teşvikleri ve yararlı önerileri için teşekkür ederim.

BİRİNCİ KISIM

İLK İLKELER

BİRİNCİ BÖLÜM: KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR FİKRİ

BÇKÇM eski yöneticilerinden Richard Johnson (1983: 1), 1983 yılında, daha önceden yazmış olduğu “Kültürel çalışmalar da neyin nesidir?” (What is Cultural Studies Anyway?) adlı makalenin adını “Kültürel Çalışmalar nelerden oluşmaktadır?” (What are Cultural Studies Anyway?) şeklinde değiştirir. Bu çok önemli bir değişikliktir. Kültürel çalışmaların merkezini neyin oluşturduğuna dair pek çok fikir mevcuttur. Görünüşe göre, alanın şekli ve alandaki özel pratiklerin uygunluğuna dair pek çok iddia bireysel yazarların orijinal disiplinler yönelimleri tarafından belirlenmektedir. Bu yüzden, tarihçiler, edebiyat eleştirmenleri tarafından yapılan metin çözümlemelerine şüphe ile yaklaşırken; edebiyat eleştirmenleri de, sosyologların ya da etnografların, araştırma öznelerinin beyanlarını yeterli çözümleme nesnesi olarak, yorumlamaya girişmeden kabul etmelerini şüphe ile karşılarlar. Yakın zamanda bazı sosyologlar, siyasal ekonominin faydalarını görmezden gelen beşeri bilimler merkezli kültürel çalışmalar araştırmalarına karşı açık bir şekilde eleştirel bir tavır takınmışlardır. Kültürel çalışmaları bir disiplin ya da bir disiplinler kümesi olarak görmek hata olacaktır. Kültürel çalışmalar belirli dert ve yöntemlerin örtüştüğü disiplinlerarası bir alandır; bu örtüşmenin faydası, hali hazırdaki disiplinlerin açıklayama-

dığı olgu ve ilişkileri anlamamıza yardımcı olmasında yarar. Lakin kültürel çalışmalar bütünlük arz eden bir alan değildir ve bu kitabın büyük bir kısmında örtüşme noktaları olduğu kadar, münakaşa ve bölünme hatları da ele alınacaktır.

Tüm bunlarla birlikte, kültürel çalışmalar bazı ortak öğelere sahiptir: ilkeler, motivasyonlar, kaygılar ve kurâmsal kategoriler. Bu bölümde bunların en temellerini, giriş seviyesinde sunacağım. Diğer bölümlerde, daha derinlemesine ele almak üzere bu noktalara geri döneceğim.

DİL VE KÜLTÜR

İkinci bölümde İngiliz kültürel çalışmalarının İngiliz edebiyat çalışmaları içerisinde doğuşunu genel hatları ile anlatacağım ve özellikle Raymond Williams ve Richard Hoggart'ı daha ayrıntılı inceleyeceğim. Bu bölümde ise bu geleneğin nasıl başladığı ile ilgili birkaç noktayı belirtmekle yetineceğim. Genellikle kültürel çalışmaların başlangıç noktaları olarak Richard Hoggart'ın *The Uses of Literacy* (*Okuryazarlığın İşlevleri*, 1958) ve Raymond Williams'ın *Culture and Society 1780-1950* (*Kültür ve Toplum*, 1966; ilk baskısı 1958) ve *The Long Revolution* (*Uzun Devrim*, 1975, ilk baskısı 1961) adlı çalışmalarının yayımlanması alınır. Hem Hoggart hem de Williams, genellikle F. R. Leavis ile anılan İngiliz edebiyat eleştirisi geleneğinin içerisinde konumlandırılabilir. Bu gelenek, edebi metinlerin biçimlerine ve ahlaki/toplumsal değerlerine odaklanması ile tanımlanır. Hoggart ve Williams'ta insanı etkileyen şey metinsel eleştiri yöntemlerini edebiyat dışındaki kültürel biçimleri 'okumada' kullanabilmelelidir: örneğin popüler şarkılar ya da popüler kurmacaları. Fakat bu araştırmalar bazı sınırlılıklardan yoksun da değillerdi: iki yazar da bu türden kültürel biçimlerin ve pratiklerin sadece estetik değil, aynı zamanda toplumsal anlamlarını da çözümleyebilmelerini sağlayacak yöntemden yoksundular. Bu metinleri toplum, kültür ve onları üreten ve tüketen bireylerle birlikte yeniden ele almak esaslı bir yaklaşım değişikliğini gerektiriyordu. Kültürel

süreçleri ya da kültürü oluşturan parçaları anlamadan evvel, kültürün bir bütün olarak nasıl yapılandığını anlamak gerekiyordu.

Iain Chambers'ın (1986) da belirttiği üzere “bütünlük veya birbirinden en uzakta ve karmaşık parçaları birbirine bağlayan akılcı bir şema olduğu fikrinden hareket eden açıklamalar, Kıta Avrupası'nın büyük düşünce okullarının belirleyici özelliğidir”: Marksizm, klasik sosyoloji, psikanaliz, yapısalcılık, göstergebilim. İngiliz kültürel çalışmaları üzerindeki Avrupa etkisi büyük oranda, en azından ilk olarak, yapısalcılık akımından geldi. Yapısalcılığın pek çok kolu olsa da ortak özelliği; sistemlere, ilişki dizilerine ve anlamı üreten ve çerçeveleyen formel yapılara olan ilgisidir. Yapısalcılığın İngiliz kültürel çalışmalar üzerindeki ilk etkisi bir kültür kuramının değil, dil kuramının inşasında oldu. İlerleyen tartışmaların çoğunda dil, en esaslı kavramlardan biri olarak görünmektedir –kimi zaman dilin kendisi çalışma konusu olurken, kimi zaman da dil diğer kültürel sistemleri anlamak için bir model olarak kullanılmıştır–.

Saussure

Ferdinand de Saussure'ün dil kuramı başlangıç noktamız olacak.¹ Sağduyu bilgisi, dilin temel işlevinin nesnelere isim vermek olduğunu söyler bize. Bu yaygın kanıya göre maddi dünyada bir nesne ortaya çıkar, biz bu nesneye bir isim veririz ve kelime kullanıma girer. Saussure ise olaya farklı yaklaşmaktadır. Ona göre dil, hangi nesnelerin adlandırılmaya ihtiyacı olabileceği bir yana, ‘bir nesneyi’ oluşturanın ne olduğuna nasıl karar verdiğimizizi belirleyen bir mekanizmadır. Dil, hâlihazırda düzenlenmiş ve insicamlı bir gerçekliği adlandırmaz; onun rolü çok daha güçlü ve karmaşıktır. Dilin işlevi, gerçekliği düzenlemek ve inşa etmektir; daha doğrusu, gerçekliğe yegâne erişimimizi sağlayacak şeydir dil.

1 Bkz. Saussure'ün *A Course in General Linguistics* (1960) [Genel Dilbilim Dersleri, Multilingual Yay: İstanbul, 1998]. Saussure'ün çalışmalarının basit bir değerlendirilmesi için bkz. Culler (1976).

Bu ayrım, Saussure'ün şu önermesi ile birlikte daha anlaşılır olacaktır: bir kelime ile taşıdığı anlam arasındaki ilişki içsel ya da doğal değildir, çoğu zaman bir hayli keyfidir. Ağaç kelimesinin anlamı, bizim bu anlam üzerinde anlaşmamızdan dolayı öyledir. Bir kelimenin anlamının o olmasının gerçek bir sebebinin olmaması, aynı kavramı farklı dillerde farklı kelimelerin anlatıyor olduğu olgusu ile de desteklenmektedir. Kavramın ifade edilmesini gerektirecek 'doğal' herhangi bir sebep de yoktur. Ağaçlarla çiçekleri, ya da ağaçlarla çimleri birbirinden ayırmamız gerektiğine dair evrensel bir kanun da yoktur; yaptığımız şey tümüyle bir uzlaşının sonucudur. Avustralya Aborijinleri, Beyaz Avustralyalıların boş bir çöl deyip geçtikleri şeyin çok farklı halleri arasında çeşitli ayrımları ayırt ederler; Aborijenlerin dillerinde, beyazların basit bir şekilde 'çalı' ya da 'maki' olarak adlandırdıkları nesneyle ilgili çok sayıda kelime mevcuttur. Dünyayı 'görme' biçimimiz bile, aldığımız imgeleri kavramsallaştırmamızı sağlayan kültürel uzlaşılar tarafından belirlenmektedir. İlk sömürgecilerin Avustralya'ya geldiklerinde yaptıkları erken dönem resimlerdeki yerli tasviri, günümüz Avrupa estetik uzlaşısındaki 'soylu vahşi' imgesine benzemektedir. Bugün Avustralyalı Aborijenlerin 'gerçek' özellikleri olarak gördüğümüz şeyle uzaktan yakından alakası yoktu bu tasvirlerin. Bu erken dönem ressamalar, kendi dönemlerinin görsel 'dilleri' içerisinde gördükleri şeyi temsil ediyorlardı. Yani, doğal dünya fikrimiz bile bu dünyanın temsili ile ilgili uzlaşılar dolayımıyla düzenlenmekte ve inşa edilmektedir: yani diller dolayımıyla.

Saussure, kelime ile anlam arasındaki ilişkinin verili değil de bir inşa sürecinin sonucu olduğunu söylerken, bizleri dilin kültürel ve toplumsal boyutları hakkında düşünmeye davet ediyordu. Dil kültürel, doğal değil. Bu yüzden dilden doğan anlamlar da aynı şekilde kültürel. Dilin anlam üretme şekli Saussure için çok önemlidir. Tekrar edelim, dilin işlevi özsel anlamları kelimelere sabitlemek değildir. Dil bir ilişkiler sistemidir; farklılık ve benzerlik ağları dolayımıyla kategoriler oluşturur ve ayrımlar

yapar. Adam kelimesini düşünürken kavramın diğer kavramlarla benzerliğini ya da diğer kavramlardan farklarını belirleriz; özellikle de bu kelimenin ne olmadığını düşünürüz: oğlan olmayan, kız olmayan, kadın olmayan, vb. Kültürel ilişkiler dil sistemi ile yeniden üretilirler: önceki örneği genişletecek olursak, adam kelimesi, anlamını, toplumsal cinsiyet ilişkileri içerisinde erkek rollerinin belirli kültürel tanımlarını oluşturan diğer kavramlarla karşıtlığı ile kazanır –örneğin zayıf olmayan, duygusal olmayan, duyarlı olmayan–.

Saussure'ün dil kuramının sunduğu kavrayışın dilbilim ötesinde imaları vardır, çünkü dünyamızı algılama mekanizmalarımızı otaya çıkarmaktadır. Belirli toplumsal ilişkiler, dilin ilişkiler sistemi içerisindeki yeri ile tanımlanmaktadır. Dilin bu şekilde tanımlanması ona büyük bir belirleyici güç vermektedir. 'Gerçeği' inşa gücü kültür içerisindeki dil mekanizmalarına atfedilirken, gerçeklik göreceli hale gelir. Anlam kültürel olarak gömülüdür –hatta kültürlere özgüdür–. Farklı kültürler sadece farklı dil sistemleri kullanmakla kalmazlar, aynı zamanda, belirli bir anlamda farklı dünyalarda yaşarlar. Anlamın yaratıldığı ve deneyimlendiği alan olarak kültür, toplumsal gerçekliklerin inşa edildiği, deneyimlendiği ve yorumlandığı belirleyici, üretken bir alan hâline gelir.

Dilin bu belirleyici işlevini yerine getirdiği merkezî mekanizma *langue* ve *parole* kavramları ile açıklanır. Saussure dil sisteminin yapısını iki kategoriye ayırır: *langue*, bir dil sistemindeki tüm olasılıklar repertuarını anlatır –düşünülebilecek ve söylenebilecek her şey; *parole*, *langue* içerisinde seçerek oluşturulan konuşmaya karşılık gelir–. Her ne kadar *langue* devasa bir sistem olsa da, aynı zamanda hiçbir konuşmacının tek başına değiştiremeyeceği belirli ilişkiler ve kurallar belirler (buna rağmen, daha sonra göreceğimiz üzere, sistem değişim potansiyelini içinde barındırmaktadır). Sistem içerisinden oluşturulan her konuşma aynı zamanda sistem tarafından sınırlandırılmaktadır, onayladığı kategoriler ve oluşturduğu ilişkilerle kısımlanmaktadır. Bir dili

konusurken onun varsayımlarını ve onun dünyayı ele alış şeklini yeniden üretmemekte çokça zorlanırız:

Birey, kendi için düşünmeye başlayamadan evvel dili özümser: aslında, dilin özümсенmesi, bireyin kendisi için düşünebilmesinin asıl koşuludur. Birey toplumun ona açıktan öğrettiği belirli bilgileri reddedebilir, toplumun ona zorla dayattığı belirli inançlara karşı çıkabilir –fakat her zaman, bu bilgilerin ve inançların ona ileildiği kelime ve anlamları hâlihazırda kabul etmiştir bile– (...) Bunlar, bireyin içerisinde, hazmedilmemiş toplum parçası olarak var olurlar. (Harland, 1987: 12-13)

Saussure’ün kuramının en büyük katkısı dil ve kültürü doğrudan birbirleri ile ilişkilendirmesidir; bazıları bunun çok iyi çalıştığı için bu ikisini birbirinden ayırmanın güçleştğini söyler.

Diğer anlamlandırma sistemleri

Saussure bir sonraki adımında dilbilim alanının dışına çıktı. Dilsel sistemi yapılandıran ilkelerin aynı zamanda diğer iletişim sistemlerinin (sadece yazı değil, imgeler, jestler ya da adabı muâşeret davranışları gibi dil dışı sistemler) düzenlenmesinde kullanılanlarla aynı olacağını iddia etti. Saussure dilin işleyişi ile anlam üreten diğer tüm sistemlerin işleyişi arasında, bunları ‘anamlandırma (gösterge) sistemleri’ olarak görerek, bir benzerlik önerdi. Bu benzerlik genel bir kabul gördü ve benimsendi. Bu kadar çekici olmasının sebebi de ortadaydı. Dil son derece düzenli, yapıli bir anlamlandırma sistemidir ve bu yüzden de dikkatli bir şekilde incelenebilir ve tümüyle anlaşılabilir; diğer taraftan, dil, işleyişinde tümüyle mekanik olmayan ve farklı olasılıklara açık bir ‘ifade’ sistemidir. Yani, Saussure’ün sistemi belirleyici ve denetleyici sistemlerin (*langue*) varlığını tanır ve teyit ederken; aynı zamanda özel, kısmen ‘özgür’, bireyselleşmiş örneklere (*parole*) de yer verir. Bu yaklaşım, harfiyen dil olarak adlandırılmasa da, dil gibi işleyen kültürel sistemlerin çözümlenmesinde muazzam olanaklar sunmaktadır. Yapısalcı antropolog Claude Lévi-Strauss (1966) Saussure’ün modelini ‘ilkel’ toplumlardaki mitler, sembolik sistemler ve hatta yemek hazırlarken kullanılan gelenek-

sel yöntemlerin incelenmesine uyarladı. Fransız göstergebilimci Roland Barthes, *Mythologies*'de (Mitler, 1973) bu modeli, günümüz Batılı toplumlarda film, spor ve yeme alışkanlıklarındaki kodların çözülmesinde kullandı. Saussure'ün bu takipçileri için şu yargı şüpheye yer bırakmayacak kadar doğrudur: "kültürün kendisi bir anlamlandırma pratiğidir ve bu pratiğin ürünü anlamdır" (Hall, 1980a: 30).

GÖSTERGEBİLİM VE ANLAMLANDIRMA

Bu kültürel ürün –anlam– çok büyük bir öneme sahiptir. Eğer dünyayı anlamamanın yegâne yolu onun dil(ler) dolayımıyla 'temsil' ediliyorsa, temsili ve anlam üretimini ele alabilmek için bir yöneme ihtiyacımız vardır. *Course in General Linguistics*'te (Genel Dilbilim Dersleri) Saussure "göstergelerin toplum içerisindeki yaşamlarını inceleyecek bir bilimin" (1960: 16) doğuşundan bahsetmektedir. Göstergebilim "bize göstergelerin nelerden oluştuğunu ve göstergeleri yöneten kanunları öğretir." Göstergebilim, dilin yapısal modelini, tüm anlamlandırma sistemlerine uygulayacak bir mekanizmadır ve 'bilimsellik', kesinlik iddiası taşıyan bir çözümleme yöntemidir. Tümüyle bilimsel olmasa da göstergebilim çok kullanışlı bir yöntem olmuştur. Göstergebilimin terminolojisi kültürel çalışmalar için temel önemdedir ve en azından özet olarak da olsa bu bölümde bazı temel terimleri ele almak faydalı olacaktır.

Gösterge

Göstergebilim temsillerin kültürel özgünlüğünü ve anlamlarını, her tür anlamlandırma pratiği için aynı yöntem ve terimleri kullanarak açıklamamızı sağlamaktadır: jestler, kıyafet, yazı, konuşma, fotoğraf, film, televizyon vs. Burada merkezî öge gösterge fikridir. Gösterge, bir dil sisteminde iletişimin en küçük birimi olarak düşünülebilir. Gösterge bir kelime, ses, ekrandaki görüntü, müzik notası, hareket, nesne ya da kıyafet olabilir. Gösterge olabilmesi için fiziksel bir birim olması gerekir; kendinden baş-

ka bir şeyi işaret etmelidir ve bu işlevlerinin, gösterge sisteminin diğer kullanıcıları tarafından da kabul edilmesi gerekir. Ağaç kelimesi bir göstergedir; Brad Pitt fotoğrafı bir göstergedir; Coca-Cola markası da bir göstergedir. Daha örtük olarak, akşam bir bara giderken, kıyafet seçimimiz ve kombinasyonumuz da aslında bir göstergeler kombinasyonudur; kıyafetlerimiz diğer göstergelerle (örneğin saç modelimiz) ilişki halindedir ve tüm bunların gideceğimiz yerde bizimle buluşacak olanlar için bir anlamı vardır. Bu göstergelerin, buluşacağımız kişilerin gözündeki anlamımızı belirleyeceğini düşünürüz ve yaratmak istediğimiz anlamın diğerleri tarafından tam olarak alınamadığından korkarız: bir imaj sunmak isterken pozör ya da çakma olarak 'okunabiliriz'. Bu ve benzeri durumlarda, kendimizi kültürümüzde bize uygun göstergeler yoluyla anlamlandırırız; başkaları tarafından okunurken çıkarılabilecek olası anlamları sınırlandırmak ve belirlemek için, göstergeleri, kültürümüzde yer alan kurallar ve alışkanlıklarla ilişkili olarak seçer ve birleştiririz.

Anlamlandırma sürecini anlayabilmek için gösterge iki kuruca unsur altında incelenmiştir: gösteren ve gösterilen. Gösterenin, gösterenin fiziksel biçimi olduğu yönünde yaygın bir tanımlama vardır: yazılı kelime, çizimi oluşturan çizgiler, fotoğraf, ses. Gösterilen ise gösterenin işaret ettiği zihinsel kavramdır. Yani *ağaç* kelimesi özel bir ağaca değil, kültürel olarak üretilmiş bir 'ağaç olma' kavramına göndermede bulunmaktadır. Bu iki unsur tarafından yaratılan anlam ikisinin arasındaki ilişkiden doğar; iki unsur ayrılmazlar ama yine de anlam üretirler. Bu ilişki çoğu kez keyfi ve yapıldır, yani değişebilir. Örneğin *gey* kelimesinin geleneksel olarak göndermede bulunduğu kavram yaklaşık son yirmi yıl içerisinde değişmiş ve yepyeni ilişki kümelerini anlatır olmuştur. Böylesine değişimlerin nasıl gerçekleştiği meselesi kültürel çalışmalar için çok önemlidir, çünkü kültürel değişimin izleri bu türden olguların anlaşılması sayesinde sürülebilir.

(biçim) ve gösterilenleri (zihinsel kavram) nasıl sağladığını— anlamamız gerekir: Alışıldık bir sınıflandırma sistemi bu noktada konumuzla çok ilgilidir: birebir ve çağrışımsal anlam arasındaki ayrım, ya da düz anlam ve yan anlam. Bu sisteme göre, örneğin *gasp* kelimesinin bir birebir (düz anlam) anlamı vardır; bir de kelimenin çağrışımlarının düz anlamı genişlettiği ve zenginleştirdiği daha geniş bir toplumsal boyutu (yan anlam). Elbette ki *gasp* kelimesinin, herhangi bir çağrışım olmadan tümüyle birebir anlamı vermesi çok mümkün değildir; çağrışımsız ya da toplumsallaşmamış anlamın varlığı sadece kuramsal bir olasılıktır. Stuart Hall ve BÇKÇM'den bir grup araştırmacı, Britanya'da bu tek kelimenin –*gasp*– kamuoyu tarafından nasıl anlaşıldığı ve bu anlamın yaratılmasından sorumlu kültürel ve siyasal araçlar üzerine kocaman bir kitap kaleme aldılar (Hall vd. 1978).

Uygulamada Göstergebilim

Roland Barthes (1973) bu sınıflandırma sistemini göstergebilime uyarlayarak genişletti. “Günümüzde Mit” adlı makalesinde tıpkı çağrışımların kelimelere yaptığı gibi, toplumsal anlamların kendilerini göstergelere iliştiirdikleri bir anlamlandırma sisteminin ana hatlarını ortaya koydu. Bu kültürel olarak zenginleştirilmiş gösterge, bir gösterge zinciri içerisinde bir sonraki göstergenin gösterenine dönüşür ve böylelikle karmaşıklığı ve kültürel özgüllüğü artırır. Böylelikle, örneğin *kanunsuz* kelimesi toplumsal anlamlar kazanacaktır ve bir western filminde ya da bir heavy metal grubunun şarkı sözlerinde farklı ve özgül anlamlara sahip olacaktır. Benzer bir şekilde Arnold Schwarzenegger’in *Terminator* filmlerinde kazandığı anlam, Schwarzenegger’in daha sonraki performanslarında vermek istediği anlamın bir parçası olmuştur (*Anaokulu Polisi* gibi bu kalıbın dışına çıkmaya çalıştığında dahi). Barthes’ın “Günümüzde Mit”teki özel kaygısı kültürel çağrışımların ve toplumsal bilginin kendilerini gösterilenlere nasıl iliştiirdiğini anlamaktır. Barthes bu eklentileri ‘mit’ olarak adlandırır. Mit kelimesi bunların doğru olmadığını anlatmak için seçilmemiştir; ^{Üniversite} ^{PDF Kitap Arşivi} ^{https://kayitv.org} ^{günü} ^{her toplumlarda mitler nasıl iş görüyorsa günü-}

müzde de bu geçerlidir: dünyamızı bize 'açıklamak'.

Soyut bir şekilde açıklamaya kalkmaktansa, göstergebilimsel yöntemlerin işlevlerini uygulamalı olarak göstermek daha kolaydır. Reklam pratikleri anlamlandırma süreçlerini net bir şekilde anlayabilmemiz için iyi örneklerdir. Reklamların bir göstereni gösterilenle eşleştirerek işlediğini söylemek mümkündür. Reklamcılar genellikle ürünlerine anlam kazandırmak için, hâlihazırda ürünlerini iliştiirmek istedikleri zihinsel bir kavrama uzlaşımsal olarak bağlı olan bir göstereni konuşlandırır. Böylelikle Avustralya'daki Ski yoğurt üreticileri belirli bir hayat tarzının altını çizdikleri bir dizi televizyon reklamı yayımlarlar: sörf, yamaç paraşütü, yelken, kayak. Görsellerdeki gösterenler düzenlenirken bu aktivitelerin arka planındaki doğal çevreye özellikle bir vurgu yapılır: su, kar, hava. Yoğurtla açık bir bağ kurulmamıştır burada. Bağlantı daha ziyade bu ürünü sörf yaparken tüketen bronzlaşmış gençlerle kurulmaktadır. Göstergebilimsel süreçler göstergeleri birbirine dikmekle ilintilidir; yoğurdu, sunulan hayat tarzı ile ilişkilendirmek gibi. Bu yazı ya da konuşmada aralarında bir bağlantı olmayan fikirlerin sözdizimsel olarak ilişkilendirildiği ve iç içe geçtiği eğretileme (metafor) kullanımına benzer; her biri bir diğerinin anlamından bir şeyler devralır.

Ski yoğurt örneğinde sonuç, ürünün doğallık, mevcut gençlik mitleri ve sağlıklı bir dış mekân hayat tarzı ile birleştirilmesi olmuştur. Bu tür bir reklamcılığın sonucu olarak yoğurt yiyecek olduğu kadar bir 'hayat tarzı ürününe' dönüşmektedir. Bu kampanya Ski yoğurdunun bir yiyecek olarak tadına vurgu yapmaktansa ürünün bir dizi toplumsal ve altkültürel ilişkiler içerisindeki yerini vurgular. Son olarak, bu reklamlar gençlik, sağlık ve doğayı ilişkilendiren bir mite yaslanmakta ve böylelikle de gençliğin sadece daha sağlıklı ve canlı olduğu değil, aynı zamanda diğer fiziksel durumlardan daha 'doğal' olduğu algısını beslemektedir. Bu görüş aynı zamanda bir kişinin dış görünümü ile ilgili özelliklerin, işten aşkı, kişisel mutluktan başarıya kadar

diğer tüm özellikleri ile ilişkili olduğuna dair sarsılmaz bir mitle birlikte çalışır. Bu mitler açık bir şekilde yanlış görünebilirler, fakat şaşırtıcı bir açıklayıcı güce sahiptirler. *Zenginlerin ve Ünlülerin Hayat Tarzları* gibi programlar bu türden mitleri ün, finansal başarı ve cazibe gibi diğer öğelere diker. Kişinin başarılı olanları istisnai biçimde yetenekli ve kendini de sıradan görebilmesi için, hayat tarzı ürünleri tarafından sağlanan başarı gösterenlerine ihtiyaç vardır –böylelikle adaletsiz ve ayrımcı bir ekonomik ve toplumsal yapı ile ilgili mitsel bir açıklama kabul edilmiş olur–.

Metin Çözümlemesi

Son yorumlar İngiliz kültürel çalışmalarındaki bir sonraki ortak ögenin habercisidir: siyasal hedefler. Fakat göstergebilimi terk etmeden evvel, bir metodoloji olarak kullanışlılığını yeniden vurgulamak önemlidir. En başta, göstergebilim bizlere, dilsel olmayan göstergelerin çözülmesi için bir terminoloji ve kavramsal çerçeve sunar. Göstergebilim, sadece bu sebepten ötürü kültürel çalışmalar söz dağarcığının bir parçası haline gelmiştir. Bu yöntem film ve televizyon çözümlemelerinde çokça kullanılmıştır. Açıkça, bu yöntemin değeri ses, görüntü ve bunların aralarındaki ilişkiyi açıklayabilme gücünde yatar. Özellikle televizyon çalışmalarında, göstergebilimin çalışma alanını estetik çözümleme biçimlerinden ve yazarların niyetlerine odaklanmaktan uzaklaştırması ayrıca kıymetlidir. Bununla birlikte estetik çözümleme ile göstergebilimsel çözümleme arasında bir bağ da mevcuttur: araştırma nesnesini ya da alanı ‘metin’ olarak adlandırmak. Terim edebiyat eleştirisi alanından ödünç alınmış ve edebi eserlere uygulanan ayrıntılı çözümleme ile kültürel çalışmaların popüler kültür metinlerine uyguladığı yakın çözümleme arasındaki benzerlikten hareket etmiştir. Buna karşın kültürel çalışmaların metin çözümleme amaçları, Britanya’da F.R. Leavis adıyla özdeşleşen edebiyat çalışmaları alanındaki değer biçici tarzdan ciddi bir şekilde farklılaşmaktadır. Kültürel metinler tekil ya da grup olarak –örneğin *Biri Bizi Gözetliyor* programları ya da Amerikan televizyon dizisi *Ally McBeal*– bize ilgi çekici görünenler de me-

tin çözümlemesinin amacı, daha sonra ayrıcalıklı nesneler olarak muamele yapacağımız bir yoğun ve değerli metinler kanonu belirlemek değildir. Yapısalcılığın popüler kültürel ürünlerin göstergebilimine yaptığı etki şu ısrardadır: çözümleme kendini tekil metinlerle kısıtlamamalıdır, daha ziyade metinleri, onları üreten daha geniş yapıları –kültürün yapılarını– incelemek için kullanmak gerekir. Richard Johnson’un (1983: 35) vurguladığı gibi metin çözümlemesi kültürel çalışmalar içerisinde başlıca akımlardan biriyken, metin hâlâ “kültürel incelemede sadece bir araçtır”; “artık sadece kendi hatırına incelenmemektedir (...) daha ziyade gerçek kıldığı ve sağladığı öznel ve kültürel biçimler için ele alınmaktadır.”²

Johnson metin çözümlemesinin değeri konusunda şüpheli-
dir ve metin çözümlemesi uygulamaları ile ilgili iddialar 3. Bölümde daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Bununla birlikte Johnson’ın metinleri kendi başlarına ayrıcalıklı araştırma nesneleri olarak ele almaktansa, onların kültürel anlamları erişilebilir kılan alanlar olarak önemine dikkat çekmesi kıymetlidir. Kültürel çalışmaların bu anlamlara gösterdiği ilginin doğasını anlamak da önemlidir; kültürel çalışmaların en ayırt edici özelliği belli bir amacı hedeflemesidir: sanayi toplumlarında iktidar ilişkilerinin düzenlenme, dağıtılma ve mevzilenme yollarını anlamak. Bu bizi bir sonraki konuya götürür ve ben bunu İngiliz kültürel çalışmalarının İngiliz Marksizmi içerisindeki felsefi ve siyasal kökenlerini ele alarak tartışacağım.

MARKSİZM VE İDEOLOJİ

İngiliz Marksist düşüncesi 1960’lı yıllarda radikal dönüşümler geçirdi. Raymond Williams *Kültür ve Toplum*’u 1958 yılında yayımladığında diğer düşünce toplulukları ile ilgisi olmayan İngiliz Marksist eleştirmenleri tiye alabiliyordu. Bu yaklaşım gelecekte Marksizmle kırılganlığın yaşandığı, Avrupa Marksizminin

2 Bu türden formülasyonlarda tarih ve sosyoloji disiplinlerinin buyrukları ile edebiyat çalışmalarının alanın diğer taraflarıyla ilişkileri tartışılır.

etkilerinin daha fazla hissedildiği ve ‘karmaşık’ ya da ‘eleştirel’ olarak adlandırılan bir Marksizmin benimsendiği 1960’lar için uygunsuz kaçıyordu (bkz. Bennett, 1981: 7; Hall, 1980a:25).

Marksizmin basmakalıp temsilleri onu yekpare ve devrimci bir kuram bütünü olarak resmeder. Bu Avrupa geleneği ise bu resimle uyumsuz: standart söylemi eleştirelliktir ve kendi dışındakilerle ilgilendiği kadar kendi içindeki meseleler ve bölünmelerle de ilgilenir. Lukács, Benjamin, Goldmann ve Sartre gibi Avrupalı kuramcıların etki alanları, 1960’ların ortalarında bu kuramcıların eserlerinin İngilizceye çevrilmeye başlamasıyla genişlemiş ve farklı akademik disiplinlerden ve siyasal oluşumlardan pek çok kişiyi etkisi altına almıştır. Bu geleneğin kültürel çalışmalar için önemi, kültürün yeri ve işlevini nasıl yeniden çerçevelendiği olmuştur:

Kültürel çalışmalar yaklaşımını besleyen Marksizm eleştirel bir Marksizm olmuştur, çünkü bu akım daha önceki Marksist akımların kültür meselesine yaklaşımındaki indirgemeci yön- lere karşı çıkmıştır. Bu akımlar özellikle İngiltere’de kültürün –ister sanat ve edebiyat olarak düşünelim isterse belirli toplumsal sınıfların yaşam biçimleri– tümüyle ekonomik ilişkiler tarafından belirlendiğini iddia etmişlerdir. Kültürel çalışmaları besleyen Marksist yaklaşımlar ise aksine kültürün görece özerkliğinde ısrar etmişlerdir –yani kültürün basitçe ekonomik ilişkilere bağımlı olmadığını ve bunların bir işlevi olarak ele alınamayacağını–; ekonomik ilişkilere indirgenemeyeceğini ya da bu ilişkilerin basit bir yansıması olarak görülemeyeceğini; ekonomik ve siyasal ilişkileri aktif olarak etkilediğini, yani bu ilişkiler tarafından pasif bir şekilde etkilenmediğini vurgulamışlardır (Bennett, 1981: 7).

Geleneksel Marksizm kültür fikrinin önemini göz ardı etti; kültür toplumun ‘üstyapısının’ bir parçasıdır ve bu yüzden de ekonomik ve sınıai yapının basit bir ürünüdür. Lakin Saussure’ün dilin toplumsal işlevi üzerine söyledikleri hatırlandığında, bu yaklaşım dilin ‘gerçeğin’ üzerindeki –kapitalizmin maddi altyapısı da dâhil olmak üzere– benimsediği gücünü gözmezden gelir.

Tarihçiler de bu türden bir tarih yaklaşımının çok basit olduğunu vurguladılar. Kültürel çalışmalar iktidar ilişkilerinin nasıl kurumsallaştığı ve meşrulaştırıldığına dair açıklamalardaki ‘ekonomizme’ karşı taarruzlarında eleştirel Marksist kuramı kullandılar. Özellikle Louis Althusser’in (1971) ‘ideolojik’ aygıtların (örneğin hukuk, aile, eğitim sistemi) ekonomik koşullar kadar önemli olduğu iddiasına yaslanan kültürel çalışmalar, kültürün ne ekonomik ilişkilere tümüyle bağımlı ne de onlardan tümüyle bağımsız olduğunu iddia eder. Daha ziyade, Althusser’in iddia ettiği gibi karmaşık toplumsal bütünlüğün inşasında pek çok güç (ekonomik, siyasal ve kültürel) rekabet ve çatışma halindedir.

Marx’ın ünlü sözü, “insanlar tarihlerini kendileri yaparlar, ama kendi belirledikleri koşullar içinde değil” bu alanda çokça tekrarlanan bir vecize olmuştur. Tarihimizi yaparken içinde yer aldığımız koşulların nasıl belirlendiği sorunu Marksist kuram ve kültürel çalışmalar kuramı için merkezî önemdedir. Bu soruya cevap olarak Althusser farklı noktalarda ve farklı insanlar için farklı biçimlerde eklemlenen, toplumsal deneyim üzerinde gözetleyen ve ‘aşırı belirleyen’ (overdetermine) denetim sahibi bir belirlenimler ağının var olduğunu iddia eder. Aşırı belirlenim süreci dolayısıyla işleyen mekanizma ise ideolojidir.

Önceki Marksist formülasyonlarda ideoloji işçi sınıfının, kendisini çevreleyen ‘gerçek’ toplumsal ilişkileri görmesini engelleyen bir perde olarak ele alınıyordu. İdeolojinin işlevi kişinin benliği ve tarihle kurduğu ilişki ile ilgili bir ‘yanlış bilinç’ inşa etmektir. Althusser’in çalışmaları bu yaklaşımdan kesin bir kopuşa işaret ediyordu. Nasıl ki Saussure bize dilin, gerçeklikten ziyade gerçekliğin bir versiyonuna erişimimizi sağladığını söylüyorsa, Althusser de ideolojiyi bir yanlışlık meselesi olarak değil “insanların kendilerini içerisinde buldukları maddi koşulları yorumlamalarını, anlamalarını, deneyimlemelerini ve ‘yaşamalarını’” mümkün kılan kavramsal bir çerçeve olarak ele alır (Hall, 1980a: 33). İdeoloji bireyin gerçeklik biçimini oluşturur ve şe-

killendirir. İyi ya da kötü, biz her daim onun inşa ettiği dünyada ikamet edeceğiz.

İdeoloji, dil ve devlet aygıtları

Açıkça, ideoloji dili doyunluğa ulaştırmalıdır. Yukarıda Harland'dan (1987) yaptığımız alıntıda da bahsettiğimiz gibi, deneyimle ilgili bir anlayış geliştirmemize olanak sağlayan kategorilerin oluşumu, bizden önce zaten oradadır. Dil sistemi, kurucu ideolojik çerçeveleri ile birlikte çocuğun onun içine adım atması için hali hazırda mevcuttur. İşte bu yüzden feministler cinsiyetçi dile karşı çok eleştireldir –zira tahakküm ideolojileri kız/kadın kelimelerinin kullanımı ile kurumsallaşır, ya da iş 'adamları'nın ekonomideki öneminden bahsettiğimizde–. Althusser buna ek olarak ideolojilerin sadece dil ve temsilde değil, aynı zamanda maddi biçimleri içerisinde de incelenmesi gerektiğini söyler –hayatımızı düzenlediğimiz ve yaşadığımız kurumlar ve toplumsal pratikler–. John Fiske (1987a) Althusser'in devletin ideolojik aygıtlarının (medya, hukuki sistem, eğitim sistemi ve siyasal sistem) toplumsal normları meşrulaştırarak ideolojik hedeflerine nasıl ulaştığını açıklar:

Bu normlar devletin ideolojik aygıtlarının günlük işleyişlerinde hayat bulurlar. Bu kurumların her biri 'görece özerktirler' ve aralarında aleni bir ilişki yoktur –hukuk sistemi eğitim sistemi ile ya da medya ile açık bir şekilde bağlantılı değildir– ama yine de benzer ideolojik işlevi yerine getirirler. Tüm bu kurumlar ataerkildir; tümü zenginlik ve servetin elde edilmesi ve korunması ile ilgilenirler ve hepsi bireyler arasında bireycilik ve rekabetin yaygınlaşmasına yol açarlar (Fiske, 1987a: 257).

İdeolojilerin maddi biçimleri ancak toplumsal pratikler, davranışlar, kurumlar ve metinlerde gözlemlenebilir olduğu için bu maddi biçimleri incelemek fazlasıyla önem taşır. Artık, ideolojik oluşumların maddi, toplumsal ve tarihsel koşullarını inceleyen zengin bir literatür mevcuttur. Bu çalışmalar medya tarihinden Michel Foucault'un çalışmalarıyla özdeşleşen söylem tarihlerine kadar geniş bir yelpazeye uzanır: disiplin kuramının ya da

Batı cinselliğinin tarihi gibi –ki bu çalışmaları bu kavramların tümüyle kültürel olarak üretilmiş olduğunu iddia eder–.³ Lakin İngiliz kültürel çalışmalar okulunda ideolojik çözümlemenin başlıca odak noktası medya olmuştur. Özellikle medyanın toplumsal ilişkileri ve siyasal sorunları nasıl tanımladığına ve bu tanımların popüler ideolojilerin üretimi ve dönüşü üzerindeki etkisine yoğunlaşmıştır (Hall, 1980d: 117). Bu mesele, Birmingham Merkezi için temel konulardan biriydi.

İdeolojinin bu eleştirel Marksist değerlendirmeleri kültürün, belirli ideolojik oluşumlar tarafından meşrulaştırılan ve belirli maddi çıkarlar içinde konumlanmış belirli tarihsel güçler tarafından belirlendiğinde ısrar eder. Onların tarih anlayışında doğal ya da kaçınılmaz bir yan yoktur. Bununla birlikte, Althusserci Marksizm burada da durmaz. İdeolojiler sadece kültürü üretmezler, aynı zamanda kendilik bilinçlerimizi de üretirler. Bir diğer önemli kategori görünmeye başlar –benlik fikrinde hayat ve ifade bulan, doğuştan gelen, içkin niteliklere sahip biricik birey kategorisi–. Bu kategori, bireyle ilgili bu romantik fikir, kültürel çalışmalar kuramının bir sonraki hedefidir.

BİREYCİLİK VE ÖZNELLİK

Marksizm her zaman birey kavramını kapitalizm mitini ayakta tutan merkezî unsurlardan biri olarak görmüştür; bu yüzden de bireyin tarihi merkezine yerleştirilmesine kuvvetle karşı çıkmıştır. Bununla birlikte, Althusser'in ve sonrasında da Lacan'ın bireycilik eleştirisi, kendilerinden önceki eleştirilerden ciddi bir şekilde farklılaşır.

Althusser ideolojinin açıktan değil örtük bir şekilde işlediğini söyler; ideoloji verili saydığımız pratikler, yapılar ve imgelerde yaşar. İdeolojiyi içselleştiririz ve varlığının ya da etkilerinin çok da bilincinde olmayız; ideoloji bilinçdışıdır. Yine de bilinçdi-

3 Medya tarihi üzerine Beşinci Bölümdeki tartışmaya bakınız. Foucault'nun çalışmalarına bir örnek için bkz. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison* (1979a) [Hapishanenin Doğuşu, İmge, Ankara, 2001].

şı, pek çok felsefi çerçeveye göre bireyselliğimizin merkezinde yer alır ve doğamızın bir ürünüdür. Eğer Althusser haklıysa, o zaman bilinçdışımız da ideoloji içinde biçimlenmektedir, 'asli' benliklerimizin dışında. Althusser'e göre asli benlik nosyonu bir kurgu ve imkânsızlık olarak ortadan kalkar ve onun yerini toplumsal olarak üretilmiş bir benlik duygusuna –bir 'öznellik'– sahip toplumsal varlık alır. Bu öznellik, o eski, bütünlüğe sahip bireysel benlik değildir; çelişkili olabilir, farklı durumlar içerisinde ve farklı seslenmelere cevap olarak değişebilir. Toplumsal kimliklerimizi kurarken ve nasıl 'özne' olacağımızın yanıtını ararken dil ve ideolojinin talimatlarına yaslanırsınız.

Jacques Lacan'ın post-Freudçu psikanalizi bu kavrayışı daha ileriye götürür. Lacan, Saussure'ün yapısal dilbilimini temellük eder ve bilinçdışının da bir gösterge sistemi olduğunu ve bir dil gibi yapılandığını öne sürer. (Rüyalar buna bir örnektir). Bilinçdışımızın dili tekil bir birey tarafından değil kültür tarafından üretilir. Nasıl ki kendi kültürümüzün dilinde ve alışkanlıklarıyla konuşmayı öğreniyorsak, o zaman bir nevi onlar yoluyla inşa ediyoruz demektir. Bu durumda bilinçdışımız da diğerlerinin algıları ve dilleri ile oluşur. Kendimizle ilgili görüşümüz bize sunulan bir repertuardan oluşur, yani bizim tarafımızdan üretilmez. Bu yüzden de bizler kültürel süreçlerin özneliriyizdir, yazarları değil.

İlk bakışta şaşırtıcı olsalar da bu yaklaşımlar inanılmaz derecede verimli olmuştur. Örneğin, bu türden bir birey/özne yaklaşımının, kadınlığın toplumsal inşasının ilk feminist eleştirileri üzerinde nasıl etkileri olmuş olabileceğini düşünün. Kadın düşmanı cinsiyet ayrımcılığı genellikle kadınların 'doğal' niteliklerinden kaynaklanan sorunların altını çizer: kadınlar 'risk alamadıkları' ya da 'çok duygusal oldukları' için yönetici pozisyonlarına getirilmezler. Ev ve aileye hapsedilmeleri, bunların kadınların 'doğal' yerleri olmalarıyla meşrulaştırılır. Kadınların çocuklar, dikiş, ev işleri vs. 'doğal' ilgileri olduğu algısı bu meşruluğu pekiştirir. Bu ilgileri ya da bu kişisel niteliklerin varlığı-

nı kabul etmek durumunda olan kadınlar bile artık bunlarda doğal bir şey olmadığını, hepsinin toplumsal olarak üretildiğini iddia edebilirler. Bu tespitten sonra atılacak adım ise biraz zordur: kadınlar kültürel süreçlerden muaf tutulamazlar fakat işlevlerini sorgulayabilirler ve böylelikle ‘doğallık’ iddiası kadınların tabiiyetlerinin bir gerekçesi olarak önlerine gelmez. Son dönem feminist kuramcılar post-Freudçu öznellik kavrayışını kadınlığın toplumsal inşasını çözümlemek ve bu toplumsal sürece müdahaleler geliştirebilmek için kullandılar.

Daha genel olarak, öznellik kavramı belirli tarihsel hareketler içerisinde ve yoluyla öznellik kuruluşu ile ilgili çalışmaları cesaretlendirdi. Medya çalışmaları ve ekran kuramı, aracın (genellikle de belirli metinlerin), okuyucu ya da izleyici için belirli bir öznellik çeşitliliğini nasıl inşa ettiğini inceler. Özellikle *Screen* dergisinde yayımlanan çalışmalar hakkında muazzam bir ihtilaf vardır; fakat, bu çalışmalar, bir metnin davetine, atanmış ya da inşa edilmiş bir öznellik konumlandırarak icabet ettiğimiz olgusunun altını çizmesi bakımından faydalı olmuştur. Bu öznellik, diğer metinleri okurken kendimiz için inşa ettiğimiz öznellikten epey farklı olabilir. Toplumsal olarak üretilmiş öznelliklerin tutarlı olması gerekmez (Morley, 1986: 42).⁴ David Morley’nin insanların televizyon kullanımı üzerine araştırması bize göstermiştir ki insanlar, örneğin bir televizyon haber programındaki bir habere karşı içsel olarak çelişkili pozisyonlar alabilir; bir dizi rekabet halinde ve açıkça tutarsız öznelliklere ev sahipliği yapabilir. Bir izleyicinin bir televizyon haber programına tepkisi sadece o programdan hareketle anlaşılamaz; açıkça bir dizi toplumsal, ekonomik ve kültürel güç izleyicinin kendini o programın seslendiği özne olarak nasıl kurduğunu ‘aşırı belirler’.

Bu tartışmalar 3. Bölümde takip edilecek bir alana da dokunmaktadır —metinlerin izlerkitlelerinin öznelliklerini inşa etme

4 Morley’in (1986: 42) belirttiği üzere ‘Aynı adam aynı zamanda bir işçi, bir sendika üyesi, bir Sosyal Demokrat Parti destekçisi, bir tüketici, bir ırkçı, bir ev sahibi, karışım döven biri ve bir Hristiyan olabilir’.

derecesi-. Morley'nin çalışmaları okuyucunun metinsel olduğu kadar toplumsal özneler olduğunda ısrar ederek *Screen* eleştirmenlerine karşı çıkar; yani metinler okuyucuların öznelliklerini üreten ne tek ne de asli mekanizmalardır -kişi metni okuyorken bile-. Bu tartışma iyice dallanıp budaklanır ve özneliliğin bireyin ne derecede kendi dışındaki belirleyenler tarafından üretildiği tartışmalarını alevlendirir. Örneğin Michel Foucault'nun erken dönem çalışmaları, özneliliği belirli kültürel güçlerin bir 'etkisi' olarak tanımladı. Bu güçlere rağmen bireysel farklılıkların varlığını kabul etse de, öznenin, kendi özneliliğinin üretiminde gerçekte çok az etkin bir dahlinin olduğunu iddia etti. Sonuç olarak, *Screen* kuramında ve (şimdi göreceğimiz) Althusserci ideoloji kuramlarında Foucault'nun erken dönem çalışmaları yekpare bir kültürel süreç yaklaşımına sahip olduğu için eleştirilmiştir.

METİNLER, BAĞLAMLAR VE SÖYLEMLER

Şimdiye kadar anlaşılmış olması gerekir, kültürel çalışmalar kuramının rolünün elzem olduğu karmaşık bir alandır. Popüler kültürümüzü oluşturan toplumsal ilişkileri kavramsallaştırma sorunu, daha küçük çaplı ampirik çözümlemelere nazaran çok önceliklidir. Uygulamaları çalışmanın tutarlı bir şekilde yürütülebilmesi için araştırmacının kapsayıcı bir kuramsal konuma sahip olması gerektiği yönündeki yaygın kanının arkasında bu neden yatar. Buna karşın, alanın karmaşıklığı şunu da beraberinde getirmiştir: her ne kadar değişik yaklaşımlar kültürü gündelik hayatı kuran siyasal ve tarihsel süreç olarak ele alma konusunda ortaklaşsa da, özel yaklaşımlar ya da seçilen araştırma konusu çok farklı görünebilir.

Günümüzde kültürel çalışmalar şu alanlarda çalışmalar yürütmektedir: halk hareketlerinin tarihi (özellikle de on doku-zuncu yüzyıl Britanya'sında, altkültürlere ve resmî tarihin boşluklarına odaklanarak); Lacancı öznellik çalışmaları (özellikle de belirli bağlamlarda ve medyalarla ilişki özneliliğinin inşası);

çağdaş kent kültürlerinde altkültürlerin ‘etnografik’ incelemeleri (altkültürlerin kendi kültürel deneyimlerini nasıl yorumladığı); televizyon gibi bazı özgül medyaların çözümlemesi (bu medyaların ‘dil’ yapısı ve ideolojilerle ilişkisi); popüler kurgudan video klibe özgül metinsel biçimlerin, biçimsel ve ideolojik niteliklerin saptanması amacıyla çözümlemesi; Britanya’da 1960’lı ve 1970’li yıllardaki ana geleneklere dayanan ve medya kurumları ile kültür siyasetleri yoluyla kültür üretiminin izlerini süren medya ekonomisi çalışmaları; özellikle televizyon izleyicisinin bu aracı nasıl kullandığını, metinsel çözümleme ve izlerkitle etnografisini harmanlayarak anlamaya çalışmak ve tüm çalışma alanının kuramsal berraklığa kavuşturulması için süregiden çaba. Elbette bu tümüyle kapsayıcı bir liste değildir ama alanın genişliği ve derinliği hakkında bize genel bir fikir verir.

Böylesine farklı çalışma alanlarının aynı girişimin parçaları olduğunu kabul etmek kolay değildir; fakat, konu ve yaklaşım çeşitliliğine karşın, incelenen nesnenin aynı olduğunu kabul etmek gerekir: kültür. Yukarıda ana hatlarını sunduğum metodolojiler –özellikle de yapısalcılık ve göstergebilim– ve kısaca tanıttığım kavramlar –anlamlandırma, temsil, metin, öznellik, ideoloji– neredeyse alanın tümü tarafından kullanılmaktadır da. Yine de, uzunca bir süre kültürel çalışmalar alanı, yapısalcı ve ‘kültürelci’ olmak üzere iki büyük yöntemsel ve kuramsal kampa ayrılmış olarak ele alınıyordu.

Yapısalcılık ve kültürelcilik

Yapısalcılık/kültürelcilik ayrımına daha sonra daha ayrıntılı bir şekilde döneceğiz; lakin şu aşamada tartışmadan ana hatları ile bahsetmek yerinde olacaktır. Yapısalcılar kültürü başlıca araştırma nesnesi olarak ele aldılar ve kültüre temsili metinsel biçimlerin çözümlemesi yoluyla yaklaştılar. Yapısalcıların temel derdi kültürel anlamları üreten biçim ve yapıları ve bu yüzden de, kapsayıcı nitelikler ve benzerliklere yoğunlaşırken özgünlüklere, tarihsel olana ve biçimler arasındaki farklılıklara daha az ilgi gös-

terdiler. ‘Kültürelciler’ ve özellikle de İngiliz tarihçiler yapısalcılığa karşı direndiler; yapısalcıların ideoloji tanımı çok belirlenimci ve çok kapsayıcıydı. Raymond Williams ve E. P. Thompson ile özdeşleşen kültürelcilik, tarih ve ideoloji karşısında insan etkinliğinin gücünü çıkardı. Bir başka deyişle, kültürelciler, belirleyici güçlere direnilebileceğini tarihin akışının radikal bireysel çaba ile etkilenebileceğini iddia ettiler. Çalışma odakları kararlı bir şekilde dardı –‘İngilizlerin özgünlükleri’ üzerineydi–. Yapısalcılık özellikle bir Avrupalı, hatta ‘yabancı’ imgesi takınırken; kültürelcilik yerel, İngiliz seçenek olarak görüldü.⁵

Bu yapısalcılık/kültürelcilik ayrımı her zaman biraz fazla steril: alanı böldüğü kadar sınırladı da. Her hâlükârda, Bennett’in *Popular Culture and Social Relations*’ın (*Popüler Kültür ve Toplumsal İlişkiler*, Bennett vd. 1986) giriş bölümünde belirttiği üzere, günümüzde pek de geçerliliği olmayan bir ayrım bu. İtalyan kuramcı Antonio Gramsci’nin çalışmalarına ilginin artmasından beri bu ayrımın eski önemi kalmadı. Gramsci’nin hegemonya kuramı daha sonraki bölümlerde ele alınacak olsa da, kuramın Althusser’in ideoloji kuramının uygulamadaki pek çok sorununu çözdüğünü not etmek yeterli olacaktır. En önemlisi, Gramsci belirlenim ve yönetici sınıf tahakkümü hakkında daha az mekanik bir kavrayış sunar. Althusser’in açıklaması kültürel değişimin neredeyse imkânsız ve ideolojik mücadelenin nafile olduğunu ima ederken; Gramsci değişimin sistemin içinde nasıl gömülü olduğunu göstermiştir. İnsan unsurunun kültür içindeki gücünü, sadece bireyi üreten aşırı belirleyici yapıyı değil, aynı zamanda birey için üretilen olasılık yelpazesini de çözümleyerek kabul eder. Son olarak, Gramsci’nin çalışması tarihseldir; kültürel iktidarın belirli tarihsel uğraklardaki inşasını ele alır.

Diğer yaklaşımlar

Uygulamada kültürel çalışmalar içerisindeki büyük eğilimler arasındaki farklılıklar kendini, bireysel araştırmacıların çalışma ko-

5 Bu ayrımın klasik bir değerlendirilmesi için bkz. Hall (1989).

nularına yaklaşma biçimleriyle ele verir. Burada yine, her zaman birbirlerini dışlamasalar da iki genel yaklaşımdan bahsetmek mümkündür: birincisi kurucu kültürel kodları okumak üzere bir dizi metinsel oluşumdan hareket ederken, ikinci yaklaşım bu metinlerin üretildiği siyasal, tarihsel, ekonomik ya da toplumsal bağlamı inceler ve böylelikle kodların izini kültürden metinlere doğru sürer. Günümüzde bu yaklaşımlar arasında o eski ayrım-dan bahsetmek mümkün olmasa da metin çözümlemesinin ilk zamanlarında metinler bağlamlarından kopuk olarak ele alınıyor ve tarihsel konjonktür göz ardı ediliyorken, kültürel çalışmalar da özgül temsilleri yorumlamayı hepten gereksiz sayıyordu. Şimdi, izlerkitle ve metinler arasındaki aktif bir ilişki olduğu kabul edildiği ve bunların her ikisini de tarihsel bir bağlama oturtmak asli bir görev olarak görüldüğü için, metinsel ve bağlamsal ya da temsil ile tarih arasındaki sınırlar ortadan kalktı.

Bununla birlikte, alan genişledikçe ve çeşitlendikçe bu türde genellemeleri meşrulaştırmak da bir o kadar güçleşir. Bu tarihsel uğrakta, kültürel çalışmaları görece sabit bir kuramsal gündeme bağlı ayırksı bir yaklaşımlar programı olarak tanımlamak büyük ihtimalle daha önce hiç olmadığı kadar zordur. Öte yandan, araştırmacıların arasından seçebileceği, üzerinde uzlaşmış kültürel çalışmalar pratik ve yaklaşımlarını sıralamak o kadar da zor değildir. İdeoloji kategorisinin kullanışlılığı ile ilgili kaygılar kadar, Gramsci kaynaklı daha incelikli ideoloji kavrayışlarının işe yarar olduğuna dair geniş bir uzlaşma mevcuttur. Metin çözümlemesi sadece göstergeler ve anlamlandırmayı değil aynı zamanda bunların belirli, kültürel olarak özgül söylemlere nasıl eklemlendiğini incelediği için artık çok daha tarihsel ve toplumsaldır. Söylem kavramının gelişiminin kendisi çok büyük önem taşımaktadır; bireysel metinlerde ya da metin gruplarında izi sürülebilecek, ama aynı zamanda daha geniş tarihsel ve toplumsal yapılar ve ilişkiler içerisinde konumlandırılması gereken, toplumsal olarak üretilmiş fikirler ya da düşünme biçimlerini anlatmaktadır. Daha da önemlisi terim git-gide Foucaultcu anlamıyla kullanılır.

maya başlanmıştır –dünya hakkındaki bilgilerimizi düzenleme (ya da bazı durumlarda sıralama) şekli–.

Kültürel çalışmalarda söylem çözümlemesinin uygulama alanı son derece geniş olmuştur. Örneğin Richard Dyer sine- ma yıldızlarının göstergesel işlevlerini –oynadıkları karakterden bağımsız olarak neye işaret ettiklerini– ele almış ve belirli yıldız imgelerini ve onların toplumsal anlamlarını incelemiştir. Dyer (1986) Marilyn Monroe’nun 1950’li yılların cinsellik söyle- minde nasıl içerildiğinin izlerini sürer. Bu söylemler cinselliği, o günlerde yeni denebilecek şekillerde inşa etmişlerdir: cinsellik benliğin çekirdeği ile ilişkilendirilmiştir; cinsel suçluluk duygusu ve ahlakçılığın aksine, cinselliğin ifade edilmesi psikolojik sağlık için önemlidir ve cinsellik hayatın merkezinde yer alır. Metinler, kurumlar ve tarih boyunca söylemlerin izini süren diğer çalışma- lardan biri Elaine Showalter’ın (1987) on dokuzuncu yüzyılın ortalarında deliliğin nasıl ele alındığı üzerine eseridir. Showalter, o dönemde deliliğin bir ‘kadın illeti’ olarak inşa edildiğini iddia eder. Bir diğer çalışma ise Angela McRobbie’nin (1984) danstan duyulan zevkin hangi yollarla kadınların izin verilmiş alanlarının dışına itildiğini inceleyen dans kulüpleri ve genç kızlar üzerine araştırmasıdır.

Michel Foucault

Muhtemelen söylem kavramının kültürel çalışmalar alanında özellikle son on yılda uygulanmasında asli kuramsal etki Fran- sız kuramcı Michel Foucault olmuştur. Kültürel çalışmaları için Foucault’nun çalışmalarının en faydalı yanı metinleri tarih ile ilişkilendirmesiydi. Örneğin, *Discipline and Punish (Disiplin ve Cezalandırma, 1979a)* kitabında Foucault geç on sekizinci yüz- yıl Fransa’sında hapishane ve diğer hapishane benzeri (ordu, has- tane, okul) kurumların oluşumuna yol açan –ve aynı zamanda kapatılanların kapatılma süreçlerini nasıl deneyimlediklerini be- lirleyen belirli prosedür ve disiplinleri yapılandıran– söylemleri inceler. Foucault, idare etmenin aynı zamanda üretimin de odaklanmak-

tan ziyade, bu söylemlerin iktidarın işleyişini nasıl yönettiğini inceledi: bu kurumların davranışı disiplin altına alan pratikleri ve rutinleri nasıl oluşturduğunu; kontrolü altına aldıkları kişilerin mekân ve zaman deneyimlerini nasıl düzenlediğini. Foucault'yu okudukça onun iktidarın kimin çıkarlarına hizmet ettiği sorusundan ziyade nasıl çalıştığı ile ilgilendiğini görüyorum. Sonuç olarak, onun iktidar anlayışı, yukarıda bahsi geçen Marksist iktidar anlayışından önemli ölçüde farklılaşmıştır. İlk olarak, belirli bir sınıf boyutundan yoksundur; yani, iktidarın işleyiş amacı belirli sınıf fraksiyonlarının hâkimiyetlerini tesis etmesi değildir. İkincisi, Foucault iktidarın gündelik düzenleme ve denetim yapıları boyunca nasıl yayıldığını inceler –ki bu yapılar kültürel anlamlardan ziyade kültürel pratikleri etkilemektedir–. Üçüncüsü, bu anlayışta iktidar belirli çıkarlar uyarınca çalışan, merkezî bir yapı değildir; daha ziyade üretken, etkin ve hatta özgürleştirici olma potansiyelini içinde taşır. Çağdaş kültürel çalışmalarda iktidar ilişkilerinin incelenmesinin önemi düşünüldüğünde, Foucault'nun çalışmalarının fazlasıyla etkili olması şaşırtıcı olmayacaktır. Foucault söylem fikrini, her zaman yöntemsel olarak tutarlı bir şekilde olmasa da, gözü pek bir şekilde uyguladı ve bu yaklaşım kültürel çalışmalar tarafından gitgide artan bir şekilde sahiplenildi. Böylelikle kavramın uygulanma alanları çeşitli metinler ve oluşumlarla genişledi: kurumlar, kültür siyasetleri, bedenin ve cinselliğin tanımlanması ve düzenlenmesi, 'benliğe biçim verilmesi' vd.

İLKELERİ UYGULAMAK

Bu bölümde şu ana kadar özetlediğim bu ilkeleri bir metni 'okuyarak' uygulamalı olarak göstermek istiyorum. Bu, kültürel çalışmalar yaklaşımının nasıl bilgi ürettiği konusunda okuyucuyu aydınlatacak ve bazı temel kavramların daha iyi yerleşmesini sağlayacaktır. Bununla birlikte, ilerleyen satırlarda okuyacağınız kapsamlı bir çözümleme olmaktan ziyade, başlangıç notları olarak düşünülmelidir.

Konumuz bir televizyon programı ya da bir film değil, uluslararası bir siyasal figür: Hamid Karzai. Bu satırların yazıldığı anda Karzai, Afganistan'daki ara hükümetin lideriydi. Karzai, 2001-2 yıllarında Amerika öncülüğünde başlatılan 'teröre karşı savaş' sonrasında Taliban rejiminin düşüşünün ardından uluslararası bir anlaşma ile bu göreve getirilmişti. Ben burada, Batı medyasında 2002'nin başlarında Hamid Karzai figürü etrafında üretilen anlamlarda yaşanan dönüşümleri tartışmak için kültürel çalışmaların ilkelerini kullanmak istiyorum. Ve vurgulamak isterim ki burada yazacaklarımın neredeyse hiçbirinin etten kemikten Hamid Karzai ile bir alakası yoktur. Söz konusu olan Hamid Karzai'nin kültürel inşasıdır.

Bu çözümlemeye Karzai gibi bir figürün Batılı inşalarını düzenleyen ideolojik oluşumları anlama çabası ile başlayabiliriz: bir Afgan savaş ağası, etnik kökeni ve değerler sistemi tümüyle Batı'nın dışında konumlanmış biri. Karzai'nin art arda gelen istila ve işgal dalgaları içerisindeki konumuna odaklanan bu temsil Afganistan'ın 1970'lerden bugüne tarihini içerebilir. Ya da Batı'nın Arap, Orta Doğu ve Doğu siyasetleri ve etnisiteleri hakkındaki kültürel söylemlerine ve bunların Batının ırk ve kimlik inşalarındaki yerine –özellikle de son bir iki yıldaki– odaklanan bir değerlendirmeyi içerebilir. Fakat ben burada kendimi sadece bir metnin çözümlemesi ile sınırlandıracağım; bu metin üzerinden, Karzai'nin kültürel ve siyasal anlamında yaşanan değişime katkıda bulunan şifreler, mitler, söylem ve ideolojileri inceleyeceğim. Bu sadece bir başlangıç, ama yine de bizi bir yerlere getirebileceğini düşünüyorum.

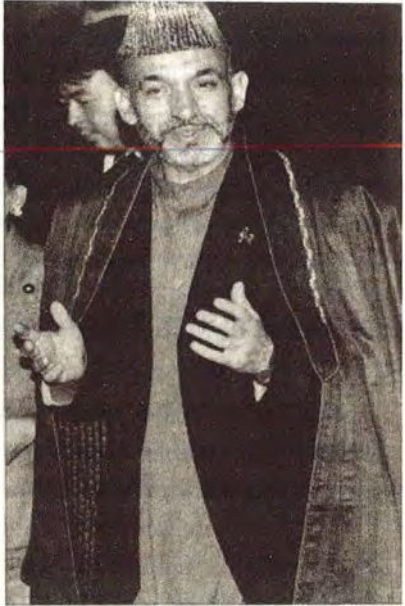
Şekil 1.1.'deki fotoğraflar Karzai'nin Ocak 2002'deki Amerika ziyareti ile ilgili bir gazete haberinden alındı. Fotoğraflarla birlikte gazeteci Sally Jackson'un 'Karzai'nin kıyafetlerinde ahenkli bir birlik var' başlıklı haberi yer almaktadır. Karzai'nin ABD ziyaretinin amacı Afganistan'ın yeniden inşasında verilecek ABD desteğini garantiye almak ve yeniden inşa sürecinde ABD askerî varlığının bölgedeki devamı için bir faaliyetinde

bulunmaktı. Karzai'nin ziyareti George W. Bush'un Ulusa Sesleniş konuşması ile çakışmıştı ve Karzai dinleyiciler arasında ön sıralardaydı. Bush'un eşi Laura Bush'un yanında, öldürülen bir CIA yetkilisinin karısı ve 11 Eylül kurbanlarının yakınları ile aynı sırada oturuyordu.

Karzai'nin ziyareti, beklendiği üzere, haberlerde öncelikli olarak konvansiyonel jeopolitik çözümlemeler eşliğinde veriliyordu. Bir birey olarak resmedilmiyordu; özel hayatı ve motivasyonlarından bahsediliyordu ve vurgu onun da parçası olduğu siyasal drama ile sınırlıydı. Konuyla ilgili tipik bir haber bir önceki haftanın (28 Ocak 2002) *Time* dergisinde, 'Çok sayıda savaş ağası, çok az zaman' başlığı ile yayımlandı: bu haber Karzai'nin bölgedeki savaş ağalarını ona verilen altı aylık süre içerisinde dize getirebilme şansını tartışıyordu. Karzai'nin ABD ziyaretinin sonuna doğru onunla ilgili haberlerin söylemsel bağlamı (yani, haberleri çerçevelemede kullanılan söylemler) köklü bir şekilde değişime uğradı. *The Sunday Times*'ta 3 Şubat'ta yayımlanan 'Bildığınız savaş ağalarından değil' başlıklı bir haber Karzai'den 'dünyanın en şık erkeği' olarak söz ediyordu ve Karzai'nin siyasal hedeflerine olduğu kadar kişisel cazibesinden de dem vuruyordu. Sally Jackson'un hikâyesinde Karzai'nin siyaset terimleri ile olduğu kadar şöhret kodları ve söylemleri ile de temsil edildiğini anlamak hiç de zor değil. 'O mükemmel, o akıllı ... ve evet, o seksi' haber metninin tam ortasında öne çıkarılan alıntıydı. Başlık, alt başlıklar ve fotoğrafların hepsi Karzai'nin görünümünü görkemli bir kültürel olaya çevirmek için kullanıldı. Karzai 'başarıya kuşanmıştı' ve 'elbisesinde ahenkli bir birlik' vardı; o bir 'stil ikonu'ydu ve kıyafetleri 'konuşmaları kadar güçlü birer bildiri niteliğindeydi'. Üzerindeki renkli, geleneksel Afgan kapı (çapan) egzotik, yerli bir moda unsuru olarak sunuldu; bu, modanın sitili kendine mal edişiyile tanımladığımız her şeyi kendine mal eden kültürel hepçillikle (omnivorousness) tümüyle uyumluydu.

Drawn for
caption: Mr
Karzai at the
White House,
above and at
Tokyo. Right:
favours the
traditional
Afghan cap
doppa.

A unifying thread runs through Karzai's outfit

Şekil 1.1 Elbisesinde ahenkli bir birlik var (The Australian, AP ve AFP'nin izniyle kullanılmıştır.)

Hikâye metnindeki moda söylemi operasyonunun kapsam-
lılığı, fotoğraflardaki göstergelerin aranjmanının görme şek-
limizi etkiler. Başka bir bağlamda Karzai'nin görüntüsü en iyi
ihtimalle egzotik olarak adlandırılabilirken, bu örnekteki
göstergeler kombinasyonu (metin ve imgeler) Karzai'nin bir 'stil
ikonu' olduğu iddiasını desteklemektedir. Başlık ve alt başlıklar
bize Batılı ve geleneksel giysilerin karışımının modaya uygun ol-
duğunu söyler; aslen renkli olan bu fotoğraflarda zümrüt yeşili
ve pembenin bolca –bir terzilik gösterisi olarak– vurgulanması
bu okumayı güçlendirmektedir. Jackson'un haberinde belirttiği
üzere Karzai'nin kendisi bu süreci “şevkle takip etmekte” ve al-
kışlamaktadır. Karzai, geleneksel Afgan çapının moda olması

bir başarıdır,” demektedir. Bu gelişmelerin içerisinde yer aldığı söylemsel bağlamı hatırlamak mühimdir. Sally Jackson’un açılış cümlelerinde açık bir şekilde ortaya koyduğu üzere:

Eğer zihninizdeki tipik Afgan erkeği hâlâ türban giyen, elinde Kalaşnikofuyla mağaralarda pislik içerisinde yaşayan biriye Hamid Karzai’ye, dünyanın en iyi giyinen savaş ağasının gözlemini kamaştırmasına hazır olun. Hafifçe kesilmiş kırçılı sakalı, gösterişli ipek kapı ve havalı şapkası ile Afganistan’ın ara rejim Başbakanı, Amerika ziyareti sırasında bir medya olayı haline gelmeyi başardı. (*The Weekend Australian*, 2-3 Şubat 2002, s. 12)

Yani, Karzai’yi inşa ederken kullanılan göstergelerden çıkarılan anlamlarla, Taliban temsilcilerini inşa ederken kullanılanlar arasında bir dizi metinlerarası karşıtlık kurulur. Bunlar hem farklılık hem de benzerlik ilişkileridir. Köktenci hükümeti temsil eden sarıklı, kaftanlı ve sakallı Taliban yetkilileri ile karşılaştırıldığında Karzai’nin görünüşü görece Batılılaşmış ve tanındıktır (haliyle siyasal duruşu da). Sakalları düzeltilmiştir, üzerinde Batılı ve geleneksel kıyafetlerden bir kombin vardır (ama sarık takmaz) ve söylenene göre akıcı bir İngilizcesi vardır. Fotoğraflar bize hafıftan egzotik bir figürü takdim ederler ama bu figür tümüyle ‘yabancı’ da değildir ve hiçbir şekilde tehditkâr bir tarafı yoktur. Bu iki fotoğraf Karzai’nin Batılı değerler sistemine dâhil edilmesinin hikâyesini bize resmetmektedir. Daha büyük olan fotoğraftaki el hareketi kabul eden, uzlaşmacı ve belki karakteristik olarak ‘Doğulu’dur; daha küçük olanda ise yüzü Batılı değerlerin en tartışmasız göstereni olan ABD bayrağı ile çerçevelenmiştir.

Yüz ifadesi de bir şeylere işaret etmektedir. İlk görselde çekici, açık ve rahattır; ikincisinde ise düşünceli, belki de sorumluluğun altında ezilmiş görünmektedir. Bu dönemde üretilen diğer metinlerde de bu temsil örüntüsü defalarca tekrarlandı. Çok yakın plan çekimlerle, yüzünün sıklıkla çerçevenin tamamını doldurduğu planlarla fotoğraflandı. Genelde yüzü sakın ama derin,

uzaklara, çerçevenin dışına bakar haldeydi. (Okuyucu “Düşündüğü şey ne?” diye soracaktır bu durumda. “Onu bekleyen muazzam siyasal görev mi?”). Burada kullanılan anlatım teknikleri neredeyse tümüyle sempatik; gözlerinin derinliklerinde, onu bekleyen sorumluluğun büyüklüğüne göndermede bulunur. Bu türden bir poz genelde daha soylu bir amacın ve asil bir davanın varlığına delalet eder.

Bu türden bir temsilin amacı

Belki de karşımızdaki çağdaş bir Afgan savaş ağasının temsili olmasa bunlardan hiçbirinde bir olağanüstülük olmayacaktı. Konuya ilişkin alışlageldik söylemler uluslararasılıktan ziyade kabileciliği; siyasetten ziyade militarizmi ve Batılı okuyucu ile tanımlanan figür arasında herhangi bir özdeşlemeye yer bırakmayan tehditkâr ve dışsal bir yabancılığı vurgulamaktadır. Bu tür uzlaşıları düzenleyen ve Barthes’ın *mit* olarak tanımladığı bir etnisite söylemi mevcuttur: bu söylem Afganların Batılı okuyuculardan içsel farklılıklarını açıklamaya yarar. Savaş ağalarının uydurma ihanetleri, kabileler arası çatışmaların katılığı, siyasal farklılıkları askerî yöntemlerle çözmeye isteklilik gibi bu mitlerle şekillenmiş temalar medya çözümlemelerinde sıkça yer buldu ve Afgan kültürü ve söz konusu etnisitelerin doğaları hakkında ırkçı varsayımlar bu mitlere yaslandı.

Karzai’nin temsilleri başlangıçta bu söylemler içerisinde çerçevelenmişti. Burada bahsettiğim dönüşüm gerçekleşmeden evvelki pek çok hikâyede Karzai’nin olası başarısızlığı az önce ana hatlarını sunduğum mitlere referansla açıklanıyordu. Fakat temsildeki bu dönüşüm onu bambaşka bir dizi açıklayıcı mitin ekseninde konumlandırdı. İncelediğimiz metinlerde de görüldüğü üzere Karzai Afgan siyasetinin kabul edilebilir yüzünün simgesi haline gelmiştir. Karzai kibar, sofistike ve modaya uygun giyinen biri olarak resmedilir; ki bütün bunlar enternasyonalist bir yönelime işaret eder. Taliban’ın kendisinin de kabul ettiği üzere uluslararası moda’nın kendisi Batı değerlerin bir göstere-

nidir. Moda, kapitalizmin ardındaki merkezî ideolojilerden olan tüketim ve kişisel kendini gerçekleştirme ve bireycilik mitleri ile ilişkilendirilmektedir. Batılı mitolojiler için bu kadar merkezî ve Taliban rejiminin Müslüman köktencililiğine de bu kadar ters başka bir ideolojik bağlamı arasanız da bulamazsınız. Bu sebeple Karzai'nin temsilindeki dönüşümün önemli ideolojik ve pratik sonuçları vardır. Hemşerilerinin medyadaki önceki temsillerinden pek çok açıdan farklı olduğu için açıklayıcı mit onun daha ziyade 'bizim gibi' olduğundan dem vurur; eğer 'bizim gibiyse', Sally Jackson'un tipik olarak tanımladığı 'pasaklılardan' daha güvenilirdir, daha sorumludur ve daha 'medenidir' (ve bu tanım da içerisinde bol miktarda varsayım barındırmaktadır). Bu temsillerin taşıdığı mesaj şudur: 'Batı bu adamla birlikte çalışabilir'.

Bu olan bitenin içerisinde yer aldığı tarihsel bağlamı düşünerek çerçeveyi biraz da genişletmeinize izin verin. Bu, tam da 'teröre karşı savaş' olarak adlandırılan sürecin kimi hedeflerine ulaştığı –Taliban rejiminin devrilmesi– ama daha yapılacak çok fazla şeyin olduğu bir dönemdir. Afganistan harap halde, kilit şüpheliler kaçmış ve bir sonraki hedefe kilitlenilmiştir. Batılı gayrimüslim ülkeler için Afganistan'ın yeniden yapılanmasının hızlı ve başarılı bir şekilde ilerlemesi siyasal açıdan çok önemlidir. Bu da büyük oranda Karzai'nin liderliğinin etkililiği ve meşruluğuna bağlıdır. Karzai'nin destek toplaması ve ilerlemesi terörizm karşıtı Batı ittifakının faydasıdır. Karzai'nin temsili ile ilgili incelemekte olduğumuz dönüşüm bu hedefe ulaşmada rol oynuyor gibi görünmektedir.

Ben burada kimi siyasal amaçlara ulaşmak için Karzai'nin belirli bir şekilde temsil edildiği şeklinde bir medya komplosu olduğunu iddia etmiyorum (tabii böyle bir şeyin olmadığını da iddia etmiyorum!). Aslında Batı medyasındaki bu adama yönelik bu ani medya ilgisini, 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından Karzai'nin ırksal ve kültürel arka planından gelen insanların ırksal ve siyasal paranoya (anlaşılır ama üzücü olan) ile şekillenmiş medya temsillerine referansla açıklamak mümkündür. Belki de

o bildik ırksal ve siyasal varsayımları ileri sürmeye alışmış medya, aniden bu varsayımlara uymayan biri ile karşı karşıya buldu kendini. Bu gibi durumlarda hali hazırdaki mitler açıklayıcı güçlerini kaybeder ve yenilerinin geliştirilmesi gerekir. Bu kısa çözümlemenin asıl amacı bu sürecin haritalanmasıdır.

İleri sürdüğüm şey önümüzdeki medya metinlerinin, bir medya komplosunun yapabileceğinden çok daha sistematik ve olumsal bir şekilde işleyen bir kültürel sürecin varlığını ispatlamasıdır. Bu temsillerde bir ideolojik dönüşümün adım adım kültürel olarak müzakere edildiğini gözlemledik –burada bir Afgan lideri Batılıların tüketimi ve takdiri için göstergesel olarak Avrupalı bir lidere dönüştürülmüştür– yabancı ama tehditkâr değil, yabancı ama sofistike. Nasıl ki Ski yoğurtları göstergebilimsel olarak ‘genç’ bir hayat tarzı ile yan yana getiriliyorsa, Karzai de bu temsiller sayesinde göstergebilimsel olarak Batı’nın değerleri ile yan yana konur. Afgan değerlerinden kalan ise egzotik kaplarla ve Taliban’ın yok etmeye çalıştığı ve Batı’nın da saygı duyduğu geleneksel kültürel değerlere bağlılıkla sembolize edilir. Aynı ‘Dünya Müziği’ teriminde olduğu gibi, Hamid Karzai anlamı içerisinde egzotik imalar barındırabilir, çünkü Karzai artık medya temsillerinde yeniden işlenmiştir ve bu egzotik yanlar kolayca asimile edilebilir.

Bir uyarı

Buraya kadar yapılan tüm çözümlemeler, okuyucular tarafından onaylanacağına dair bir güvenle kaleme alındı. Bu yüzden mesajların çok anlamlı olduğuna dair kavrayışa geri dönmek gerekir. Benim sunmuş olduğum okuma son derece özgül ve bir o kadar da itiraza açıktır; bu görsel ve metinlerin Batılı olmayan ya da Müslüman biri için ne anlama geleceğine dair bir fikrim yok. Okuyucunun tarihsel ve siyasal konumu, bu malzemeden çıkaracağı anlamı büyük oranda etkileyecektir. Hatta ABD yanlısı kültürler içerisinde bir okumada bile bu gibi önemli siyasal figürlerin şöhret olarak temsil edilmesi ya da teröre karşı savaş-

ta Karzai'ye biçilen rol ile ve hatta Afganistan'a karşı yürütülen saldırıların kendisi hakkında farklı yaklaşımlar mevcut olabilir. Amerikan medyasının Karzai sevdası benim burada yaptığımdan çok daha geniş bir bağlamda okunacaktır ve bu okumalar farklılık da gösterecektir. Bazıları bunu Amerikan siyasetlerine uluslararası desteği artırmak amacıyla yapılmış, son derece sinik bir halkla ilişkiler egzersizi olarak görebilir; diğerleri ise 11 Eylül sonrasında Arap ve Doğulu etnik grupların şeytanlaştırılmasına karşı atılmış olumlu bir adım olarak görebilir.

Bu önemli bir hatırlatmadır. Bunun gibi metin grupları her daim tarihsel bir bağlam içerisinde konumlandırılmalıdır. Bu metinleri üreten ve Hamid Karzai'den geçici bir şöhret üreten tarihsel bağlamı benim buradaki sunumumdan fazlasını gerektirir. Fakat bu tür bağlamları ele almadan da böylesine metinlerin okuması hep eksik kalacaktır. 'Hamid Karzai'nin kültürel inşasını, Batı kültürleri içerisindeki kurucu mitlerin –etnik kökeni, Batılı değerlerin bir işareti olarak moda vs.– kaynaklarını ele almadan anlamak mümkün değildir. Metinler bizim bu kaynakların nasıl inşa edildiğini; meşrulaştırıldığını ve yayıldığını anlamamıza yardımcı olabilir. Nihai olarak yaşanan bu dönüşümü anlayabilmek için özgül tarihselliği kavramak gereklidir: sadece tekrar tekrar karşımıza çıkan değil aynı zamanda bir dizi keyfi metni de incelemek lazımdır. Yine de kültürel çalışmalarda olduğu üzere, metinlerin detaylı çözümlemesi kışkırtıcı çıkış noktaları sunar.

İKİNCİ BÖLÜM: İNGİLİZ GELENEĞİ: KISA BİR TARİH

Kültürel çalışmaların 'ilk ilkeleri' üzerine değerlendirmem kaçınılmaz olarak Avrupalı kuramsal etkisini öne çıkardı. Bu durum İngiliz kültürel çalışmalarının kapitalist endüstriyel üretiminin dirilişinin, refah devletinin inşasının ve Batılı güçlerin Rus komünizmine karşı savaşının 'yeni' bir Britanya temsiline eklemlendiği savaş sonrası Britanya'sında son derece özgül tarihsel köklerinin olduğu gerçeğini görmemizi engellememelidir. Bu, sınıfların ortadan kalktığına iddia edildiği, savaş sonrası Britanya'sının savaş öncesinden sözde kopuşunun alkışlandığı ve modernitenin ve popüler kültürün Amerikanlaştırılmasının yeni bir gelecek olarak görüldüğü bir kültürdü. Britanya kültürünün, daha da özelde İngiliz kültürünün kesin hali, bu değişimleri ve bunların kültürel, ekonomik ve siyasal etkilerini anlamak amacıyla yakın bir incelemeye tabi tutuldu.

İngiliz kültürel çalışmalar bu bağlam içerisinde doğdu. Fakat tek ürün de değildi. Sosyal bilimler içerisinde işçi sınıfı kültürü ve cemaatlerinin doğasına yönelik ilgide ciddi bir canlanma söz konusuydu. İşçi sınıfının 'burjuvalaştığı'na dair –yaşam koşulları ve ideolojilerinin–, genel kabul gören orta sınıf tezine referansla şehirli işçi sınıfı yaşamı üzerine yapılan çok sayıda çalışmada işçi sınıfı değerler sistemi ve sosyal yapılarının hâlâ yaşamakta

olduğu gösterildi. Topluluk Çalışmaları Kurumu (The Institute of Community Studies) ve sayıları gitgide artan, işçi sınıfı topluluklarına odaklanan katılımcı gözlem çalışmaları bu yapıların içine girmeyi denedi ve bunu yaparken de sıklıkla bilimsel nesnellik ilkelerini bir kenara ittiler (bu hareketin bir özeti için bkz. Laing, 1986, ikinci bölüm).

İngiliz popüler kültürüne diğer çevreler de ilgi göstermeye başladılar; 1950'lerin başında Bağımsız Grup (The Independent Group) görsel sanatlar, mimarlık, grafik tasarım ve pop art konularında çalışmalar yürüttü ve çalışmalar Londra'daki Çağdaş Sanatlar Kurumu'na (ICA-Institute of Contemporary Arts) evrildi. Bu hareket, daha sonra kültürel çalışmalarda olduğu gibi, seçkin değil gündelik hayat kültürü ile ilgileniyordu ve özellikle de Amerikan popüler kültürünün İngiliz yaşamı üzerine etkilerine odaklanıyordu –özellikle de hareketin takipçilerinin beğenilerinin üzerindeki etkilerine–. Aslında, Chambers'ın da (1986: 201) belirttiği üzere “Pop Art’ teriminin kendisi 1950'lerin başında sanat eleştirmeni Lawrence Alloway tarafından ortaya atılmış ve resim sanatında yeni bir akımı değil popüler kültür ürünlerini anlatmayı hedeflemişti.”

Bununla birlikte, Bağımsız Grup'un savaş sonrası kültür, stil ve modernitesine yönelik hevesi İngiliz akademik dünyası tarafından paylaşılmıyordu. Aslında İngiliz kültürel çalışmalar içerisinde izini sürdüğümüz akademik gelenek popüler kültüre amansız bir şekilde karşıydı. ‘Kültür ve medeniyet’ olarak adlandırılan gelenek popüler kültürün gelişimine ve daha ‘organik’ cemaat ya da halk kültürlerinin geç on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılda yayılan sanayileşme sonucu yok oluşuna kaygıyla yaklaşıyorlardı. Matthew Arnold'un 1869 tarihli *Culture and Anarchy* (Kültür ve Anarşi) adlı kitabında okuma yazmanın artışı ve demokrasi ile birlikte yükselişe geçen bu kentli, ‘kaba ve cahil kültürün’ olası sonuçları konusunda okuyucuyu uyarıyordu. Sınıf bölünmelerinin siyasal ve ekonomik gücü tek bir sınıfın elinde toplamasına yetecek kadar katı olduğu dönemlerin aksi-

ne, sanayileşme ve orta sınıfın büyümesi bu bölünmeleri bulanık hale getirdi. Bu yeni 'kitlelerin' kültürünün estetik yavanlığı Arnold'u endişelendiriyordu; bu türden bir kültür, bu kültürün taşıyıcılarını demokratik bir toplumda oynayacakları toplumsal ve siyasal roller için gerekli olan yetilerden yoksun kılar.

'Kültür ve medeniyet' geleneği en net, 'kitle kültürünün' satışını radikal bir biçimde yaygınlaştıran yirminci yüzyıl teknolojilerine (özellikle de popüler roman, kadın dergileri, sinema, popüler basın, popüler şarkılar ve tabii ki de televizyon gibi, kültürel biçimleri kitlesel dağıtımını kolaylaştıran teknolojiler) yönelik tavırları ile tanımlanabilir. İki savaş arasında kültürün ahlaki ve estetik içeriği hakkındaki genel kaygı kültürün temsil biçimlerine (bilhassa kitle iletişim araçları) odaklandı ve edebiyat eleştirisi dergisi *Scrutiny* etrafında toplanmış bir çevrenin çalışmaları ile tanımlanıyordu: F.R. Leavis, onun eşi Q.D. Leavis, Denys Thompson ve L.C. Knights. Dilin 'suiistimalini' belirli toplumsal ve ahlaki etkilerle ilişkilendiren *Scrutiny* grubu 'kitle kültürünün' en erken eleştirilerinden birini geliştirdi: F.R. Leavis ve Denys Thompson'un *Culture and Environment*'i (Kültür ve Çevre, 1933) ve Q.D. Leavis'in *Fiction and the Reading Public*'i (*Kurgu ve Okuyucular*, 1932) sırasıyla reklam ve popüler kurgu konularını ele aldı. T.S. Eliot, edebiyat eleştirisi alanında *Scrutiny* çevresinin karşısında konumlansa da, *Notes Towards a Definition of Culture*'da (*Bir Kültür Tanımı için Notlar*, 1948) popüler kültür biçim ve içeriklerini, bu sınıfsız 'yeni' kültüre saldırmak için çözümlendi.

Bugünden bakıldığında bu yaklaşımlar amasız fakatsız seçkinciydi;⁶ popüler kültürün eksikliklerinden şikâyetçiydiler –'ahlaki ciddiyetten' ya da estetik değerden yoksun olması gibi–. Çağdaş İngiliz kitle kültürü, 'İngiltere bahçesi'nin geçmişinde bir yerlerde saklı kalmış mitsel bir halk kültürü ile karşılaştırılı-

6 Christine Geraghty (1996: 347) böyle bir tanımlamanın Leavis'in kitle kültürü üzerine çalışmalarını haksız bir şekilde "güncel kaygılara cevap vermesi için kendi bağlamından kopardığını" yerinde bir şekilde belirtmektedir.

yordu. Sanayileşme, kitle iletişimi ve teknoloji, bunların tümü İngiliz varlığının bu eski ve daha organik biçimine düşman olarak görülüyordu. Neredeyse tüm yirminci yüzyıl, özünde 'İngiliz karşıtıydı'. Kitle kültürü ile ilgili bu özgül kaygı, sanayi toplumlarındaki pek çok gündelik hayat biçimlerini de içeren diğer popüler kültürel biçimlerin eleştirilmesi için genelleştirildi. Bu eleştiri içerisinde popüler kültür ürünleri 'sadece lanetlenmek, bu ya da başka bir zeminde kusurlu bulunmak için vardılar':

çünkü popüler kültür ürünleri etik ya da estetik ayrım yapabilme kapasitesine bir darbe indirir. Popüler kültür ürünleri, biçimleri ne olursa olsun, sürekli olarak insanların kültür gelişimindeki o eski ve sözde daha sağlam, daha zinde ve organik evrenin yozlaşmasına ve sulandırılmasına yol açar (Bennett, 1981:6).

Sıradan yurttaşın gündelik hayatı üzerine yapılan bu çalışmalar aşırı derecede mesafeli ve küstahtı. Bennett'in (1981) dediği gibi, 'kültürlülerin' 'kültürlü olmayanların' 'kültürü' üzerine ürettikleri söylemdi:

Popüler kültüre belirli bir mesafe ve ihtiyatla yaklaşıldı. Çalıştıkları biçim ve pratiklere karşı en ufak bir sıcaklık duymayan ya da bunlara katılım göstermeyen dışarıkılıkların mesafeli bir yaklaşımıydı söz konusu olan. Söz konusu olan her daim 'diğer insanların' kültürüydü (Bennett, 1981: 6).

Bunu üreten kişilerin benzer sınıfsal arka plana sahip olması, bu seçkinciliğin daha 'doğal' ve meşru görülmesine yol açtı; savaş öncesi dönemde eğitim sistemine giriş mekanizmaları bunu sağlama alıyordu. Fakat savaş sonrası İngiltere'sinde savaş sonrası yeniden yapılanmanın ve refah devletinin bir kolu olarak eğitim olanaklarının genişlemesi ve yetişkin eğitiminin yaygınlaşması bu entelektüel geleneğin mirasçılarının sınıf konumları üzerinde de etkili oldu. 'Burslu oğlan ve kızlar' (üniversitelere gelir ya da evveliyatına bakılmaksızın, liyakat esasına göre kabul edilenler) arasında ciddi oranda işçi sınıfı ve alt-orta sınıf mensupları vardı. İngiltere'de bir sonraki kültürel eleştiri kuşağının kilit isimleri

–Raymond Williams ve Richard Hoggart akla ilk gelenler– işçi sınıfı kökenliydi ve bu hor görülen kültürel alanla kişisel ilişkileri vardı. Bennet’in vurguladığı gibi:

Bu durum tartışmanın tonunu tümüyle değiştirdi: ‘tepeden’, mesafeli ve soğuk bakış yerini çalışılan biçimlere karşı bir nevi sempati ve sıklıkla derin bir bağlılığa bıraktı. Popüler kültürü lanetleme ya da onun ‘diğer insanlara’ ne yaptığına dair soruşturmalar da yerini popüler kültürün hepimiz üzerindeki etkilerini anlama ihtiyacına bıraktı (Bennett, 1981: 6).

1950’li ve 1960’lı yıllarda popüler kültür incelemelerinin yeniden biçimlendirilmesinde bu burslu öğrencilerin katkısı şüphesiz büyüktü. Şimdi bile kültürel çalışmalar üzerine çalışma yapan isimler kendilerini pek çok açıdan ana akım İngiliz akademik kültürünün dışında konumlandırmayı yeğlemektedirler. Kültürel çalışmaların kuruluş yıllarında okul dışı yetişkin eğitimi ile bağları konumuz açısından önemlidir; Williams, Hoggart ve Hall kariyerlerinin ilk yıllarında yetişkin eğitimcileri olarak çalışmıştır. Williams (1989) bu tecrübeye olan borcunu *Kültür ve Toplum 1780-1950* (1966), *Communications (İletişimler)* (1962) ve *Uzun Devrim* (1975) kitaplarında teslim eder ve kültürel çalışmalar alanının yetişkin eğitimi deneyiminin içerisinden doğduğunu iddia eder. Hall (1990: 12) da görüşlerinin “dışarıdaki kirli dünya ile müzakere ederken” oluşmasının önemini vurgular. Tony Bennett (1996) (o da kariyerinin ilk yıllarında okul dışı eğitimde görev almıştır) ise ortaokullarda tarih öğretiminde yapılan değişikliklerin de en az diğer etmenler kadar kültürel çalışmaların doğmasına yol açtığını söyleyerek konuya farklı bir yorum getirir. Bununla birlikte Ben Carrington’un (2001: 278) İngiliz kültürel çalışmaları ile ilgili yakın zamanda yaptığı değerlendirmeye yetişkin eğitimi tarihini ayrıntılı bir şekilde ele alarak (Steele, 1997; Dworkin, 1997) şu iddiada bulunur: “kültürel çalışmaların ortaya çıkışı en başta işçi sınıfından yetişkinlerin popüler eğitimini hedefleyen yetişkin eğitime dayanır”. Görünen o ki yetişkin eğitimi deneyimi, eğitici ile üniversitelerde karşı-

laşamayacağınız çok çeşitli altkültürel grubun temasa geçmesini sağlamıştır. Eğiticiler, seçkin olmaktan uzak, halk kültürüne mensup olan bu öğrencileri kabul etmek ve anlamak zorunda kalmışlardır. Bunun dönemin standart bir Leavisçisi için ne kadar radikal bir yeniden düşünme anlamına geldiğini hayal etmek zor olmayacaktır.

Bu dönemde diğerleri de bir yeniden düşünme faaliyeti içerisindeydiler. Popüler kültür daha yaygın hale geldikçe öğretmenlerle öğrenciler arasındaki kültürel ve ideolojik yarıklık genişliyordu. Öğrencinin kültürel gelişimi popüler kültürün gayrimeşru hazlarının saldırıda ve eğitim sisteminin ‘medenileştirici’ güçlerinin de savunmada olduğu bir savaş alanına dönüştü. İngiltere’de ticari televizyon kanallarının 1950’lilerin sonuna doğru yaygınlaşması bu tür kaygıların doruğa çıkmasına yol açtı. Stuart Laing (1986: 194) 1960 yılında ‘Popüler Kültür ve Kişisel Sorumluluk’ başlığıyla düzenlenen Ulusal Öğretmenler Birliği (UÖB-National Union of Teachers) konferansının konu ile ilgili tartışmaların yapıldığı ve yayıldığı çığır açıcı bir etkinlik olduğunu iddia eder.

UÖB konferansı popüler kültürü yok saymadı, bir başka deyişle popüler kültürün öğrencilerin gündelik hayatlarındaki yerini kabul etti. Bunu yapmakla birlikte, öğrencilerin kültürel biçimleri tüketirken bazı süzgeçler –seçim yapabilmek, ‘kişisel sorumluluk’ gibi– geliştirmelerine yardımcı olmayı hedefledi. Bu Leavisçi çizgide bir liberalleşme anlamına geliyordu –popüler kültürün belirli biçimlerinin (jazz, blues ya da sinema gibi) fark edilebilir estetik kaygılarının ve geleneklerinin olduğunu iddia ediyordu–. Fakat alttan alta hâlâ popüler kültüre yüksek kültür penceresinden yaklaşıyordu; toplumsal hazlar ya da anlamlardan ziyade estetik meselelere yoğunlaşıyordu.

Bununla birlikte bu etkili bir konferanstı; konuşmacılar arasında Hoggart ve Williams’ın yanı sıra İçişleri Bakanı Rab Butler, Stuart Hall, yazar Arnold Wesker ve yönetmen Karel

Reisz de vardı. Williams *İletişimler* kitabında bu konferansın önemini altını çizdi. Konferanstan hareketle iki ayrı çalışma daha kaleme alındı: Hall ve Whannel'in *The Popular Arts*'i (*Popüler Sanatlar*, 1967) ve Denys Thompson'un *Discrimination and Popular Culture*'ı (1973, *Ayrımcılık ve Popüler Kültür*).⁷ Hall ve Whannel'in kitabı daha sonra ele alınacak, fakat Thompson'un derlemesi seçkin bir çözümleme yöntemi ile gündelik hayat biçimlerine duyulan demokratik-hümanist bir ilgi arasındaki karmaşaya mükemmel bir örnek teşkil eder. *Ayrımcılık ve Popüler Kültür*'deki makaleler basın, radyo, televizyon ve sinemanın kötüye kullanımının sonucunda standartlarda yaşanan düşüşe karşı çıkmayı amaçlayan çeşitli bakış açılarını içeriyordu. Bir yanda David Holbrook'un popüler magazinlerin 'kasvetli' ve 'sınırlı dünyalarının' edebi eleştirisinin ardındaki ahlaki panik vardır. Diğer yanda ise Graham Martin'in, bu türden edebi çözümlemelerin popüler kültüre uygulandığında ne kadar basitleştirici ve yanıltıcı olabileceğini vurgulayan (D. Thompson, 1973: 80), gazeteler üzerine yaptığı aklı başında kurumsal çözümlemesi yer alır. Martin, Holbrook'un düşünce çizgisini takip etmektense basının farklı ürünlerinin stil ve içeriklerini, onların toplumsal rolleri ile ilişkilendirir. Katkı veren diğer isimler ise, popüler ve yüksek sanat ürünleri arasında o ana değin fark edilmeyen türdeşlikleri keşfederek popüler sanatları meşrulaştırmaya çalıştılar. Bu çaba neredeyse gülünç denebilecek sonuçlar vermiştir: "temelde enstrümantal soundlarla ilgilenen Pink Floyd ve The Who gibi grupların klasik senfoniciler kadar soyut müzik yaptığı söylendi" (Thompson 1973: 144). Bu durum günümüzdeki yorumlara gelene kadar rock müzik eleştirisinin kat ettiği mesafeyi gösteriyordu.

Şüphesiz, Denys Thompson'un girişi bundan daha makuldür ve derleme son derece etkili olmuştur; 1970'li yılların ortalarında bile hâlâ popüler kültür üzerine derslerin temel dayanakla-

7 Her iki kitabın da ilk baskısı 1964'tü. Burada son basımlardan alıntı yapılmaktadır.

rından biriydi. Fakat popüler kültür etrafında süregiden patırtı, 1964 yılında popüler kültür çözümlemecilerinin amaçları ve metotları belirli bir çerçeve sunmasını engelledi. UÖB konferansı kültür sorununu anlamak için daha uygun yıllar geliştirmeye duyulan ihtiyaca işaret etmekteydi; *Ayrımcılık ve Popüler Kültür*, kültür ve medeniyet geleneğinin önemli sorular sormuş olsa da, bu soruları cevaplamaya yetecek yeterli donanımına sahip olmadığına altını çiziyordu. Alternatif metodolojilerin ve hedeflerin gelişiminin izini sürmeye başlamanın şimdi vaktidir ve bunun için benim başlangıç noktam bilinen ama olmazsa olmaz figürler olacak: Hoggart, Williams, Hall ve Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi olacak.

HOGGART VE OKURYAZARLIĞIN İŞLEVLERİ

Richard Hoggart Birinci Dünya Savaşı'nın son yılında Leeds'te bir işçi sınıfı ailesinde dünyaya gelmiş, memleketindeki üniversitede eğitim görmüş ve İkinci Dünya Savaşı'nda İngiliz ordusunda görev yapmıştır. Hoggart 1946 yılından 1958'a kadar Hull Üniversitesinde yetişkin eğitimcisi olarak çalışmış ve burada edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Laing (1986: 7. bölüm) bu deneyimin Hoggart'ın kültür tanımı ve eğitimin bu tanımdaki yeri üzerinde önemli etkisi olduğunu belirtir. *Okuryazarlığın İşlevleri* yetişkin eğitiminin katılımcıları hakkında ve onlar için yazılmış bir kitaptır. Yetişkin eğitiminin katılımcıları ise genellikle ekonomik, kişisel ya da sınıfsal gerekçelerle yükseköğrenime normal yollardan devam edemeyen bireylerdir. Şüphesiz Hoggart'ın önünde başka sınıf konumlarına kesin olarak 'tahvil edilebilecek' pek çok fırsat vardı; o aşağı yukarı kendi sınıfsal konumuna yakın insanlara öğretmenlik yapıyordu ve bu insanlar için, onlara yabancı gelen ama hiçbir zaman baskın çıkamayan bazı kültürel standartları tercüme ediyordu.

Okuryazarlığın İşlevleri yazarın kişisel deneyimine akademik kitapların pek çoğundan daha fazla başvuruyordu –her zaman kişisel tanıklık olarak olmasa da genellikle kişisel yanlılık

ve endişeli ikirciklilik anlamında-. Bunun bazı faydaları vardı; Hoggart'ın tipik işçi sınıfı hayatını 'dolu ve zengin' olarak resmettiği -özellikle de popüler eğlence biçimleri, mahalle pratikleri ve aile ilişkileri üzerine olan- bölümlerde kendi kişisel deneyiminin kitaba 'otantiklik' kattığını ve bunun da kitabı ayrıksı kıldığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte *Okuryazarlığın İşlevleri* öncelikli olarak bir hatırat değildi. Kitabın yöntemi Hoggart'ın edebiyat eğitimi sayesinde edindiği çözümleme yeteneklerini etkili bir şekilde kullanmasına dayanıyordu: örneğin halk şarkılarının söylemlerinin ve icra biçimlerinin çözümlendiği bölüm ikna edicidir ve popüler kurgu tartışması hâlâ ilgiyi hak etmektedir.

Hoggart'ın edebi eleştiri protokollerini çeşitli kültürel ürünlerin çözümlenmesinde başarılı bir şekilde kullanması son derece önemlidir: müzik, gazete, dergiler ve özellikle popüler kurgu. Bununla birlikte kitabın en kayda değer başarısı kamu kültürünün farklı veçheleri -publar, işçi sınıfı kulüpleri, dergiler ve spor gibi- ve bireyin gündelik, özel hayatı -aile rolleri, toplumsal cinsiyet ilişkileri, dil örüntüleri, topluluğun 'ortak duyusu'- arasındaki bağlantıları göstermesidir. Hoggart savaş öncesi işçi sınıfı yaşamını kamusal değerlerin ve bireysel pratiklerin sıkı bir şekilde iç içe geçtiği karmaşık bir bütünlük olarak resmeder. Belirli öğeleri 'iyi' ya da 'kötü' olarak ayırtırmaya çalışmaz. Hoggart işçi sınıfı yaşamının gerici öğeleri diyebileceğimiz aile içi şiddet ve mahalle şiddeti gibi yanlarının bile toplumsal belirleyenleri üzerinde durur. Bununla birlikte, Hoggart'ın geleneksel işçi sınıfı yaşamı değerlendirmesi karmaşık karşılıklı ilişkileri göstermesi bakımından takdire şayan olsa da, inşa edilmiş olmaktan çok organik bir kültürün nostaljik bir değerlendirmesidir. Hoggart, kültür ve medeniyet geleneğinin geri kalanı ile ortaklaşa bir şekilde kültürel bir Çöküşün, yani eski işçi sınıfı kültürünün yok olduğu bir dönemin tasvirini yapar. Hoggart'ın Leavis ya da Eliot'tan farklılaştığı tek nokta bu Çöküşün ne zaman olduğudur: onlardan farklı olarak Çöküşün on dokuzuncu yüzyılda değil de 1930'larda gerçekleştiğidir. Böylelikle Hoggart tarafından

resmedilen bu dönemin işçi sınıfı popüler kültürden ziyade halk kültürünün özelliklerini taşımaktadır.⁸

Nostalji ve Eleştiri

Nostalji kitabın projesinin merkezinde yer alır. Hoggart'ın *Okuryazarlığın İşlevleri*'nin ilk yarısında savaş öncesi işçi sınıfı kültürünün zenginliğini örmesindeki amaç, bu kültürün kitabın ikinci bölümünde savaş sonrası İngiltere'sinin 'kitle kültürü' ile zıtlığını ortaya koymaktır. Bu tezat savaş sonrasında eksik olan organikliği, sıradan insanların yaşayan kültürlerinde kökleşmedeki başarısızlığı vurgular. Popüler kültürün bu biçiminin çözümlenişinde Hoggart estetik yargıyı askıya almaya ya da kültürü kendi koşullarında değerlendirmeye daha az eğilimlidir. Kitap modern popüler müzik, Amerikan televizyonu, müzik kutusu, popüler suç ve aşk romanları ve ucuz dergileri doğaları itibarıyla sahte olarak etiketler. Bu biçimler onu üreten ve tüketen insanların toplumsal koşulları ile tecrübeye dayalı bir popüler kültürü yerinden etmekle ve yerinden ettiğinin yerine bir şey koymamakla suçlanır. Sadece üretim ve tüketim ilişkileri değil, aynı zamanda –neredeyse zorunlu olarak– kitlesel olarak üretilmiş kültürünün niteliği de bir sorun haline gelmiştir. Hoggart kitabın ikinci kısmının kayda değer bir bölümünü bu kültürel ürünlere karşı Leavisçi estetik standartlara dayanarak saldırıya ayırmıştır. Bu pratik, onun geçmiş 'dolu zengin yaşam' portresinin kayda değer bir özelliği değildir; fakat Hoggart kendini daha yeni, endişe verici eğilimleri eleştirme konusunda yetkili görmektedir. Hoggart (1958: 344) bu teşebbüse verilecek olan okur desteğini de sezer; popüler kültür metinlerini çözümlerken 'saygın', 'sağlıklı', 'ciddi' ve 'önemsiz' gördüğü noktalara okurların da katıldığını varsayar. Hoggart'ın eleştirel pratiğinin sonucu popüler kültürel biçimleri üretiminde ve tüketiminde bu türden

8 Critcher'in (1979: 18) kitap üzerine eleştirisi sınıf tarihinin bu duygusal yorumunu hedef alır ve kitaptaki temel eksikliklere işaret eder –özellikle de sendika deneyimine ve sendikal çalışmalara ya da sendikaların işlevlerine yer vermemesine.

ayrımların önemi ve ayrıştırma standartları üzerine bir kitap olmuştur.

Okuryazarlığın İşlevleri çelişen toplumsal ve kuramsal bağlılıklara sahipti: ideolojik varsayımlar ve çözümlemeli pratikler bakımından kültür ve medeniyet geleneğine; kültürel alanın bütününe önemini teslim eden işçi sınıfı kültürel ve siyasal geleneğine. Bu çelişkileri kitabın –popüler kültürün toplumsal işlevine yönelik sevecen yaklaşımdan popüler kültürün metinsel biçimlerinin eleştirisine doğru hareket eden– yönteminde görmek mümkündü. Bu çelişki, yazarın terk ettiği sınıf ve katıldığı kuramsal geleneğin sınırlamaları arasında bocaladığının bir göstergesiydi.

Sorunlar özellikle Hoggart'ın bu yeni kitle kültürünün belirli örnekleri hakkında savlar ileri sürerken açıkça görünür hale gelir. Kendi gençliğindeki kültürel alanın ne kadar karmaşık bir inşaya sahip olduğunu belirtse de, çağdaş işçi sınıfı gençlerinin 'dolu zengin yaşamının' karmaşıklığına ve bu yaşamın işlevlerine karşı kör ve sağırdır. Araştırma konusuna yabancılaştığı anlardan birine kötü bir örnek, 'müzik kutusu çocukları' olarak adlandırdığı grubu tanımladığı şu pasajdır:

Önceki bölümlerden birinde betimlediğim cafeler gibi, abur cubur dükkânlarının (milk-bars) modernist ıvır zıvırının pisliği, parıltılı gösterişinin tümü öylesine tamamlanmış bir estetik çöküşü gösterir ki, onlarla kıyaslandığında müşterilerin geldiği yoksul evlerinin bazılarındaki oturma odalarının yerleşimi bir on sekizinci yüzyıl konağı kadar dengeli ve medeni bir geleneği temsil eder. . . 'Nickelodeon'un (eskiden para ile çalınan otomatik pikap, t.s.n.) o kadar çok haykırmasına müsaade edilir ki çıkan gürültü ana caddedeki bir dükkândan ziyade büyükçe bir balo salonunu doldurmaya yeter. Yüksek taburelerin üzerindeki genç adamlar Humprey Bogart kadar umutsuzca omuzlarından birini oynatır ya da bakarlar.

Bu, köşedeki pub'la karşılaştırıldığında bile sefahatin zayıf ve sönük bir biçimi, kaynamış süt kokuları arasındaki bir nevi ruhsal çürümedir. (Hoggart, 1958: 247–8)

Genç adamları ‘makine kullanan bir sınıfın yönünü kaybetmiş ve evcilleştirilmiş köleleri’ şeklinde betimlemeyi sürdürür:

Eğer şimdiye dek esas olarak daha düşük zekâlı olanlardan ya da kendine has zorlukları olan evlerden gelenlerden oluşuyorlarmış gibi duruyorlarsa bunun sebebi muhtemelen, işçi sınıfının çoğu kültürel sağlayıcısının doğasını değiştirmeye yardımcı olduğu ahlaki bir dokunun gücüdür. . . . On sekiz peniye beş milyon dolarlık bir filmi görmek için üç peniye elli beygirlik bir otobüse binen hedonist fakat edilgen barbar yalnızca toplumsal bir gariplik değildir; aynı zamanda kötüye işaretir. (Hoggart, 1958: 250)

Bir grup eleştirmenin söylediği gibi, bu betimleme –“so mutluk eksikliği ve ‘hissedilen’ nitelikleri açısından– neredeyse [Hoggart’ın] öylesine zekice çözümlediği yeni ‘yazar bozuntuları’ tarafından yazılmış olabilirdi (Hall ve Jefferson, 1976: 19).⁹

Hoggart’ın kültürel çalışmalar içerisindeki yeri

Her şeye karşın bu kitap muazzam bir etkiye sahip oldu. Stuart Laing (1986: 184) Richard Dyer’e referansla Hoggart’ın işçi sınıfı kültürü tasvirinin, Reyner Banham’ın alaycı bir şekilde ‘Hoggartsborough’ adını verdiği uydurma bir kuzey kasabasında geçen uzun ömürlü TV dizisi *Coronation Street*’e ilham kaynağı olduğu iddiasını gündeme getirir. Lakin kitabın en kalıcı kuramsal katkısı ortaya çıkardığı gerçekte saklıydı: Critcher’in (1979: 19) sözleriyle ‘kültürün farklı veçheleri arasındaki ilişkiyi ayakta tutan ortak kültürel anlam ağı’ ve bu ağın karmaşıklığı. Bu anlamların bazıları uygunsuz bir şekilde ele alınmış olsa da kitap her şekilde kültürü biçim ve pratikler alanı olarak tartışmaya açmış ve bizi bu biçim ve pratikleri anlamaya davet etmiştir.

Okuryazarlığın İşlevleri’nin sayesinde Hoggart medya ve popüler kültüre dair kamusal tartışmaların önde gelen figürlerinden biri oldu ve hâlâ alanda bir otorite olarak kabul edilir.

9 Bu türden bir çözümlemeyi, çelişkili bir biçimde bu temelde ve 4. Bölümde ele alınacak tartışma üzerinde yükselen kentli ve geç altkültürler üzerine yapılan sonraki çalışmalarla karşılaştırmak öğreticidir.

Birmingham'da İngilizce profesörü olarak çalıştığı dört yılın ardından Hoggart 1964 yılında Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezinin kurucu müdürü olarak çalışmaya başladı.¹⁰ 1968 yılına kadar burada kalan Hoggart, UNESCO başkan yardımcılığı görevi için buradan ayrıldı. Hoggart'ın Merkezdeki çalışmaları Stuart Hall tarafından kayda değer bir şekilde geliştirilerek ve yeniden ele alınarak sürdürüldü; fakat Hoggart'ın sonraki çalışmalarının hiçbirisi *Okuryazarlığın İşlevleri* kadar kültürel çalışmaların kuramsal gelişimi üzerinde iz bırakamadı. Hatta Hoggart'ın kendisi bile kültürel çalışmaların gelişiminde Hall'un daha büyük bir kuramsal etkisi olduğunu teslim etti (Gibson ve Hartley, 1998). Steele (1997) Hoggart'ın yukarıda ana hatları verilen kariyerini ince ayrıntıları ile anlatır. Hoggart'ın ÇKÇM'den (kültürel çalışmalar tartışmalarından) ayrılması ile birlikte kuramsal öncülük rolünü üstlenen isim Raymond Williams oldu; sırada onun çalışmaları var.

RAYMOND WILLAMS

Hoggart gibi Raymond Williams da işçi sınıfı bir ailede, bu sefer bir Gal köyünde dünyaya geldi. Yine Hoggart gibi Williams da kariyerinin ilk yıllarını Oxford Üniversitesinde, 1946-1960 yılları arasında yetişkin eğitimcisi olarak geçirdi. Bu deneyimin üzerindeki etkisi kayda değerdi: Williams'ın sol kanat işçi sınıfı siyaseti ile Leavisçi edebiyat eleştirisini birleştirmeyi hedefleyen *Politics and Letters* (Siyaset ve Harfler) dergisine katılımı 'yetişkin eğitimcilerini ve öğrencilerini' (Laing, 1986: 198) hedef almaktaydı. İlk kitabı *Culture and Society* (Kültür ve Toplum, Williams, 1966) T.S. Eliot, F. R. Leavis, Clive Bell ve Matthew Arnold'da kültür fikri üzerine düzenlenen bir yetişkin eğitimi dersinin ürünüydü. Williams *Communications* (İletişimler, 1962) kitabında yetişkin eğitimi deneyimine borcunu açık bir şekilde kabul eder

10 Gariptir, McCabe (1992: 29) Merkez'in Penguin Yayınevi tarafından mali olarak desteklendiğini söyler. Zira Hoggart, D.H. Lawrence'ın *Lady Chatterley's Lover* kitabının Penguin basımına açılan müstehcenlik davasında yayınevine desteğini esirgememiştir.

ve bu bağlantı Dworkin'in (1997) yetişkin eğitimi ve kültürel çalışmalar üzerine çalışmasında etraflıca ele alınır.

Kültür ve Toplum

Williams'ın kültürel çalışmaların gelişimindeki kuramsal etkisi karşılaştırılamayacak kadar büyük olmuştur ve bu etki 1958 yılında *Kültür ve Toplum*'un yayımlanması ile başlar. *Kültür ve Toplum* bir edebiyat tarihi kitabıdır ama bir farkla; edebiyat metinlerini kendi başlarına ele almaktansa, bunların bir fikir ile bağlantısını inceler. Williams İngiliz düşünce tarihindeki bir izleği takibe alır ve on dokuzuncu ve yirminci yüzyılları kat ederek fikirlerin kültürel temellerini ve temsillerini ortaya koyar. Kitap Leavisçi yakın metinsel çözümlemesinin bir örneğini sergiler ve bu yüzden de ders kitaplarında bu kitaba yer verilir (aslında benim de bu kitabı okumama ilk vesile olan bir ders kitabıydı). Kitabın hareket yönü metinlerin kendine has özelliklerinden toplumsal dinamiklere doğruydı; kültürün belirli görme biçimlerini birbirleriyle ilişkilendiriyordu. *Kültür ve Toplum*'un asıl gücü burada yatar: kitabın kültürel ürünler ve kültürel ilişkiler arasındaki bağlantıları açık ve ısrarlı bir şekilde takibi.

Kültür ve Toplum'u okuduğumuzda ileri görüşlülüğünden ve elindeki kısıtlı kuramsal desteğe rağmen kavrayış gücünden etkileniriz. Kitabın kendisinin kültürel çalışmalar alanını inşa ettiğini söylemek ya da bunu beklemek mümkün değildir, zira kültürel çalışmaların çoğu kurucu kuramsal pozisyonları –yapısalcılıktan, eleştirel Marksizmden, göstergebilimden gelen– kitabın yazıldığı zaman İngiliz okuyucunun çoğu için yabancıydı.¹¹

Bu dönemde Williams'ın çalışmalarının Leavisçi gelenek ile karmaşık bir ilişkisi vardı. Pek çok açıdan Leavis'inkiyle uyumu diyebileceğimiz pratik eleştirelliliği ve bir İngiliz kültürel tarih yorumunu bulabiliriz bu çalışmalarda: “organik bir ortak kültüre” ve ‘sanayileşmiş İngiltere’den daha İngiliz olan bir İngiltere’ye

11 Eagleton (1978: 33) bu noktayı Williams'ın kariyeri üzerine kaleme aldığı çok da dostça olmayan değerlendirmesinde gündeme getirir.

dair belirsiz bir nostaljiye' dayanan bir tahayyülün izlerini" (Eagleton 1978: 40). Bununla birlikte Williams'ın kültüre bakışı tümüyle bu gelenek içerisine yerleştirilemez; kültür kelimesinin dört anlamı arasından en ünlü olanında kültürü 'maddi, entelektüel ve ruhsal bütün bir hayat biçimi' olarak tanımlar (Williams, 1966). Williams (1966: 18) kültürel deneyimin tamamı ile ilgilenir, anlam ve 'örüntüleri' ile: dolayısıyla, dilin sadece edebi ve felsefi kullanımları ile değil, 'gerçek dille' 'deneyimlerine anlam vermeye çalışan gerçek erkek ve kadınların kelime ve cümleleriyle' ilgilenir. Dil sistemlerinin yapısalcı çözümlemelerinin kültürün işleyişini anlamada kullanışından haberdar olmadığı için kendi soruşturmasını ileriye taşıyamamıştır; kendisi de bu noktayı belli belirsiz "bu kitabın göndermede bulunduğu deneyim alanı da kendi yöntemsel zorluklarını üretmektedir" sözleriyle ortaya koyar (Williams, 1966: 17). *Kültür ve Toplum*'da Williams "hâlâ 'pratik eleştiriyi' genişleteceği ve organik toplumsal konumlanışını sosyalist çözümlemeye dönüştüreceği dili keşfetmeyi beklemektedir" (Eagleton, 1978: 39). Williams'ın keşfi kültürün merkezî bir kategori olduğudur; çünkü kültür iki temel ilgi alanını birbirine bağlar –edebiyat çözümlemesi ve toplumsal soruşturma–.

Bununla birlikte, kitabın iddialarına nüfuz etmiş olsa da, 'kültür' kategorisinin *Kültür ve Toplum*'da tümüyle geliştirildiğini söylemek mümkün değildir. Williams hâlâ kitapta incelediği dört tanım arasında sıkışıp kalmıştır. Bu özellikle kitabın yirminci yüzyılı incelediği, Williams'ın kültür ve medeniyet geleneği ile doğrudan çarpıştığı bölümde daha kolay görülür. Kültürü 'bütün bir hayat biçimi' olarak formüle eden Eliot'u eleştirir ve kitle iletişim araçları ve popüler kültüre dair metin temelli Leavisçi yaklaşımı reddeder. "Açıktır ki," der Williams (1966: 251) "popüler basın, reklam ve sinema gibi kurumlarda cisimleşen duyuş ve düşüncüler belirli bir hayat biçimine göndermede bulunmadan eleştirilemezler". Her ne kadar bu kitapta geleneksel Marksizmle arasında eleştirel bir mesafe olsa da Willi-

ams Marksist perspektiflerin anlamlı olduğunu kabul eder:

On dokuzuncu yüzyılın öğrenmesi gereken en önemli –ve de dönüşümlerin büyüklüğü sebebiyle en acil olan– ders temel ekonomik örgütlenmenin ahlaki ve entelektüel kaygılardan ayrılmayacağı gerçeğiydi. Toplum da bireysel deneyim de dönüşüyordu ve geleneksel terimlerle anlaşılamayacak olan dönüşümlerin ardındaki güç tüm derinliğiyle bilinince çıkarılmalıydı (Williams, 1966: 271).

Kısaca, toplumun ekonomik temeli kültürle ilgili herhangisi bir meselede merkezî bir yer teşkil ediyordu. Her ne kadar Williams ekonomik belirlenimciliğe alışıldık saldırısını yöneltse de kültürün “o güne değin düşünülenlerin ve söylenenlerin en iyisi” şeklindeki Arnoldçu tanım yerini daha toplumsal, tarihsel ve maddeci bir yaklaşıma bırakır. Kültür hem bir fikir (tarihi de “anlamlarımızın ve tanımlarımızın bir kaydı”) olarak ele alınır hem de bir dizi maddi biçim olarak (bunların tarihi de “ortak yaşamlarımızın değişen koşullarından” oluşur) (Williams, 1966: 285).

Her ne kadar Williams (1966: 289) “aslında kitleler yoktur; insanları kitleler olarak görme biçimleri vardır” dese de, kitle-kültürü eleştirisini reddi kategorik olmaktan uzaktır. Thompson’ın derlemesindeki katkılara benzer bir şekilde Williams kitle kültürünün bazı veçhelerini diğerleri pahasına –‘kötü’nün karşısına ‘iyi’yi yerleştirerek– meşrulaştırma gayretindedir. Kitap bu strateji ile örülüdür ama Williams’ın hakkını şu açıdan teslim etmek gerekir: Williams’a göre ‘bütün bir hayat biçimini’ sadece onun küçük bir kesitine öncelik veren standartlar ve araçlarla çözümlemeye çalışmak beyhude bir çabadır. Nihayetinde, Williams eşitlik gibi demokratik nosyonların Leavisçi kültür yaklaşımında yeri olmadığını kabul etmek durumundaydı: “Eşitlik konusunda ısrarcı olmak, belki de, pratikte değer reddi anlamına gelebilir,” diyordu Williams. Değer –yani bazı şeylerin içsel ve daimî olarak diğer şeylerden daha iyi olduğu iddiası– masum bir kategori değildir. Williams değer dogma ve mevcut ideolojik

yapıları meşrulaştırma işlevleri hakkında uyarıda bulunmuştur. En önemlisi, sıradan insanların büyük çoğunluğunun gündelik hayatlarını aşağılama aracı olarak değere münacat edilmesinden duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Bunu bir aşağılama eylemi ve ‘insanlar ve onların ortak çabalarına’ kayıtsızlık olarak tanımlamıştır (Williams, 1966: 306). Bu duruş Williams’inkinin tam tersidir.

Kültür ve Toplum’un son bölümlerini okuduğunuzda Williams’ın duruşunun sertleştiğini görürsünüz: kültüre öncelikli ilgi nesnesi olarak yoğunlaşır ve kavramı daha etraflıca ve kesin bir şekilde ele alacağı *Uzun Devrim*’in temellerini atar. Bu sonraki kitapta Williams sonunda *Kültür ve Toplum*’daki savlarını zayıflatan edebi-ahlaki gelenekle bağlarını koparır.

Uzun Devrim

Uzun Devrim (Long Revolution) 1961 yılında, UÖB konferansından bir yıl sonra yayımlandı ve medyanın kültürel etkileri üzerine tartışmaların artarak yoğunlaştığı bir dönemi yansıtıyordu.¹² Williams bu kitapla kültüre olan ilgisini açıklığa kavuşturmayı ve onu *Kültür ve Toplum*’da esir alan düşünce geleneğinden kurtulmayı amaçladı. Bununla birlikte kitap onu Hoggart’ın popüler kültür, özelde de medya ile ilgili kötümser değerlendirmesine yakınlaştırdı. Yine de Hoggart’ın kötümserliğinden farklı olarak Williams’ın kötümserliği tümüyle estetik temellere dayanmıyordu, çünkü *Uzun Devrim* medya ürünlerine olduğu kadar kültürel kurumlara, onların ideolojilerine ve söylemlerine de anlamlı bir şekilde eğiliyordu. Hiç kuşkusuz kitap içsel çelişkilerle maluldü; bir kültürel yapı kuramından ve uygun bir metin çözümlemesi yönteminden yoksundu. Bununla birlikte kitabın basımı, Stuart Hall’un sözleriyle “savaş sonrası İngiliz entelektüel hayatında ufuk açıcı bir olaydı”:

Kitap tartışmanın tüm zeminini kültürün edebi-ahlaki tanımından antropolojik bir tanımına geçerek kaydırdı. Antropo-

12 Bu kitaptaki alıntılar 1975 tarihli son basımdandır.

lojik tanım kültürü, anlamların ve tanımların toplumsal olarak inşa edildiği ve tarihsel olarak dönüştüğü 'bütün bir süreç' olarak ele aldı –ki burada edebiyat ve sanat toplumsal iletişimin sadece bir biçimi, bilhassa ayrıcalıklı bir biçimi olarak düşünüldü (Hall, 1980a: 19)–.

Bu kaymanın stratejik bir önemi vardı, zira kültürel çalışmaların gelişimini mümkün kıldı.

Uzun Devrim'in başlangıç önermesi İngiliz toplumunun sanayileşme, demokratikleşme ve kültürel dönüşüm yoluyla aşamalı ve tedrici bir devrimi yaşamakta olduğuydu. İlk iki tarihsel gelişme, yani sanayileşme ve demokratikleşmenin önemi genel bir kabul görürken, kitap kültürel değişimin bunlarla kıyaslanabilir önemini vurgulamayı görev edindi:

Topluluklarımızın biçimlerinden eğitimin örgütlenmesine ve içeriğine, hatta aile yapısından sanat ve eğlencenin statüsüne değin bütün bir hayat biçimimiz demokrasiyle sanayileşmenin ilerleyişi ve etkileşiminden, ayrıca da iletişimlerin yaygınlaşmasından derin bir şekilde etkilenmektedir. Bu daha derin kültürel devrim, kayda değer yaşam deneyimimizin büyük bir bölümünü oluşturur ve sanat ve düşünce dünyasında bu süreç çok karmaşık şekillerde yorumlanır ve bununla yine çok karmaşık şekillerde mücadele edilir. İşte tam da bu türden değişimleri siyaset, iktisat ve iletişim disiplinleri tarafından ele alınan değişimlerle ilişkilendirdiğimiz zaman bazı en zor ama aynı zamanda kimi en insani soruları keşfetmiş oluruz (Williams, 1975: 12).

Bu sorular kitabın kültür çözümlemesi için kuramsal bir çerçeve inşa etmeye çalışan ilk bölümünde ele alınmıştır. Buradaki çerçeve *Kültür ve Toplum*'da sunulandan çok daha gelişkindir. Karşı karşıya olduğumuz şey terimler ve pratikler üzerine bir dizi etkileyici tanımdır:

Kültür belirli bir hayat biçimini tanımlar; sadece sanat ve öğrenimdeki değil aynı zamanda kurumlardaki ve sıradan davranışlardaki anlam ve değerleri ifade eder. Bu tanımdan hareketle kültür çözümlemesi işi belirli bir hayat biçiminde, ya da belirli

bir kültürde örtük ve belirgin bir şekilde var olan anlam ve değerlerin açıklığa kavuşturulmasıdır (Williams, 1975: 57).

Çözümleme nesneleri de şu şekilde ortaya konmuştur:

Bu türden bir çözümleme entelektüel ve yaratıcı çalışmaların belirli gelenekler ve toplumlarla ilişkili olarak ele alındığı tarihsel eleştiriyi içerecektir; ama aynı zamanda ‘kültür’ tanımı içerisinde alınamayacak diğer hayat biçimleri öğelerini de içerecektir: üretimin örgütlenmesi, aile yapısı, toplumsal ilişkileri ifade eden ya da yöneten kurumların yapıları, toplumun üyelerinin iletişim kurmasına vesile olan biçimler (Williams, 1975: 57).

Williams kültürel süreci bir bütün olarak görmek gerektiği konusunda ısrarcıdır. Bu yüzden de, örneğin medya ürünlerinin metin çözümlemesi onları üreten kurumsal ve sosyal yapılarla ilişkili olarak yapıldığında anlamlıdır. O zaman kültür çözümlemesi “bütün bir hayat biçimi içerisindeki öğelerin arasındaki ilişkilerin incelenmesidir” ve amacı da “bu ilişkilerin oluşturduğu bir kompleks olarak düşünülebilecek örgütlenmenin doğasını keşfetmektir” (Williams, 1975: 63).

Bu tanımlamalar bugün de hâlâ geçerlidir. Bugüne kadar daha az dayanansa Williams’ın bunlara yaklaşırken kullandığı yöntemdir. Kitabın kurucu kültürel ilişki ‘örüntüleri’ üzerindeki odağını, örneğin yapısalcı yöntemlerin yokluğuna hayıflanmadan okumak güçtür. Dahası, kitabın çağdaş İngiltere değerlendirmesini sunduğu bölümde fark edildi ki İngiliz kültürünün belirli bir eleştirisi çözümlemeli bir yöntem geliştirme kaygısının önüne geçmişti. Kitap sadece uzun devrimin bir değerlendirmesi değildi, aynı zamanda devrimin devam ettiğini de iddia ediyordu. *Uzun Devrim*’in ikinci bölümü dağınık bir şekilde şu temaları işliyordu: ‘ortak bir kültür’ çağrısı, sınıf kültürünün reddi ve “pekâlâ kolektif demokratik kurumlar temelinde örgütlenebilecek ve toplumsal ve ekonomik siyaset ilkeleri uyarınca rekabetin yerini kooperatif eşitliğe bıraktığı” bir toplum kavrayışı (Williams, 1975: 328). Bunun ardında, Williams’ın ilk kitabındaki nostaljik organikçiliği harlayan çağdaş İngiliz yaşamı ile ilgili bir

düş kırıklığı yatar. Bu yüzden de çözümleme bir metodoloji inşa edemez.

Bununla birlikte kitap kültür kuramına ‘duygu yapısı’ nosyonu ile daha ileri bir katkıda bulunur. Williams (1975: 64) bütün kültürlerin hayatla ilgili belirli bir hissiyatı olduğunu, ‘belirli ve karakteristik bir rengi’ olduğunu söyler: “bu duygu yapısı bir dönemin kültürüdür”. Williams’ın kavramı kendi tanımlayışı son derece zor anlaşılır; Tony Bennett’in tanımı ise hâlâ taslak mahiyetinde de olsa daha anlaşılırdır:

Genel fikir şudur: belirli bir çağın, sınıfın ya da grubun ‘yaşanan kültürünü’ içeren ‘bütün bir hayat biçiminden’ oluşan, belirli bir örüntüye sahip düzenlilik sergileyen müşterek düşünme ve hissetme biçimleri (Bennett, 1981: 26).

Bennet’in ima ettiği üzere bu dahi çok genel bir tanımdır. Fikir çok etkili olsa da Eagleton’un (1978: 33) yargısına katılmamak elde değildir: Williams’ın kültürün ‘değer ve algılarının o katı ama elle tutulamaz örgütlenişi’ hakkındaki düşünceleri ideoloji tanımına çok az bir şey eklemektedir.

Kavramın Williams’ın kültür kuramında üstlendiği işlev, kavramın açıklıktan yoksun olmasına karşı neden bu kadar uzun süre kullanımda kaldığını izah eder. Bir dönemin duygu yapısının halim kültürel tanımlara karşı gelebileceğini idrak etmek önemlidir. Bu yüzden İngiliz işçi sınıfı kültürü, hâkim kültürel yapılar tarafından değersizleştirilmesine karşın ayakta kalabilmiştir. Williams bu kategoriye, diğer kültür düzeylerinde yansımaları bulan ya da bulmayan, yaşanan koşullar ve deneyimlerle yakın bir şekilde ilgili olan bir organik popüler ruhun varlığını vurgulamak amacıyla kullanmaktadır. Anthony Barnett’in (1976: 62) söylediği üzere duygu yapısı “tam da deneyim kategorisini, değişken ve çeşitli toplumsa tarihinin bir parçası olarak geri getirmek için tasarlanmıştır.”¹³ Göreceğimiz üzere bu stratejik hamle Williams’ı İngiliz ‘kültürelcileri’ne yaklaştırmış ve Avrupalı yapısalıcılardan ve birey deneyimini görmezden

13 Bu makaleye dikkat çeken Patrick Buckridge’e minnettarım.

gelen ideoloji formülasyonlarından uzaklaştırmıştır. Kategori ve bu kategoriyi yeterli bir şekilde açıklamakta yaşadığı zorluk Williams'ın hümanizmi (bireyin özgür fail oluşu üzerindeki ısrarı) ve sosyalizmi (bireysel deneyimin kültürel ve siyasal olarak sınırlandırılma biçimleri hakkındaki farkındalığı) arasındaki çelişkiden kaynaklanmaktadır.

Tüm eksikliklerine karşın *Uzun Devrim* kültürel çalışmalar için kapsamlı bir kuramsal temel sağlar. Kültürel çalışmalar gelişimini ilerletmek için Avrupa Marksizmi ve yapısalcılığın kendine sağlayacağı metodolojik araçlar için hazırdır artık. Williams'ın edebiyat eleştirisindeki arka planı hem metin çözümlemesine hem de tarihsel çözümlemeye hakkını verir; bu iki hat, daha sonraki yıllarda kültürel çalışmalar içerisinde yürütülecek çalışmaların doğrultularını önceden belirler niteliktedir. İronik bir biçimde Williams'ın bütün bunlardan en az faydalanan figür olduğu söylenebilir; Williams büyük oranda diğerleri tarafından geliştirilen bir geleneğin kurucusu olmuştur.

Hoggart da Williams da işçi sınıfı kültürünün idealize edilmiş versiyonlarını sunmaktadırlar. Kendi geçmişlerindeki 'ortak kültür'de değerli buldukları şey gündelik hayatların karmaşık birliğidir: iş, örgütlü siyaset, kamusal eğlenceler ve diğerleri arasındaki yakın toplumsal ilişkiler. Hoggart'ın kitlesel olarak üretilmiş kültürün tehdidi altında gördüğü şey budur. Williams'ın *Kültür ve Demokrasi*'deki kültürün ilerici liberalizasyonu ve demokrasinin yayılması savı, onun daha iyimser bir bakışa sahip olmasına yol açmıştır: sosyalizmin ortak kültürünün inşasına giden yolda işçi sınıfı kültürel değerlerinin yayılması. Bununla birlikte, *Uzun Devrim*'i yazdığı zaman bu iyimserliğin yitip gitmekte olduğunu görürüz. Williams'ın medya kurumlarının yapı ve pratiklerinin yol açtığı tehlikeye dair vurgusu onu Hoggart'ın duruşuna yakınlaştırır. Laing (1986: 7. Bölüm) Williams ve Hoggart'ın görüşlerinin UÖB konferansında ince bir şekilde birleştirildiğini ve 1960'lar boyunca Williams'ın görüşlerini gözden geçirdiğini iddia eder.

İletişimler

Bu dönemde Williams Cambridge Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya başlamıştır. Laing (1986: 216-7), Williams'ın yetişkin...eğitiminden uzaklaşmasının aynı zamanda onu 'yaşanan', gündelik kültür üzerine yaptığı vurgudan da uzaklaştırdığını iddia eder. 1960'lar İngiltere'de popüler kültürel biçimlerin emsalsiz bir şekilde patlamasına tanık olmuştur: 'sallanan (*swinging*) İngiltere'; Beatles'ın ve diğerlerinin Liverpool sound'u; ulus ve popülist modernite arasında James Bond filmleri vasıtasıyla kurulan özdeşlik; Birleşik Krallık bayrağının el çantaları, tişörtler ve hatta ayakkabılarda kullanımı ile pop ikonuna dönüşmesi. UÖB konferansının sınıf ve popüler kültür tartışmasının merkezine kitle iletişim araçlarını koyma stratejisinin yaygın bir şekilde benimsenmesiyle birlikte medya çözümlemesi Williams ve diğerleri için 'yeni kültürel çalışmalar alanının taşıyıcı kolonu' haline geldi (Laing 1986: 217). *Uzun Devrim*'de iletişim teriminin kültür terimiyle rekabeti hemen fark edilir; lakin ilgide yaşanan bu kaymanın kesin ifadesi *İletişimler* kitabının 1962 yılında yayımlanmasıdır.

Williams'ın modern iletişim teknolojilerinin işlevleri hakkındaki savlarını *Kültür ve Toplum* ve *Uzun Devrim*'in dayandığı kültürel projeden ayrı düşünmemek gerektiğini vurgulamak önemlidir. *Uzun Devrim*'de ana hatları sunulan kültürel değişim programıyla *İletişimler*'de yeniden karşılaşırız. Yine Williams (1962) kültürel devrimin "büyük insan özgürleşme sürecinin sanayi devrimi ve demokrasi mücadelesi ile kıyaslanabilecek öneme sahip bir parçası" olduğunu konusunda ısrarcıdır:

Asli değerler tüm süreç için ortaktır: insanlar kendi hayatlarını yönetmek için kapasitelerini ve güçlerini artırmak zorundadırlar –bunu demokratik kurumlar yaratarak, insani işlere yeni enerji kaynakları getirerek ve anlayışın temelini oluşturan deneyim paylaşım ve ifade olanaklarını genişletmek (Williams, 1962: 138)–.

Ortak bir kültür hedefi hâlâ olduğu yerde durmaktadır ve kitabın ikinci yarısını şekillendirir. Fakat bu sefer kültürel devrim kitle iletişim teknolojileri ve kurumlarına rağmen değil, bunlar yoluyla gerçekleştirilecektir; iletişim sektöründe yapılacak reformlar toplumu demokratikleştirme potansiyeline sahiptir.

Özellikle teknolojiler ve kurumlar üzerinde yoğunlaşmasına karşın *İletişimler* hâlâ sanat ve kültürü ayrıştırma tuzağına düşer. Williams (1962: 110) bir yandan tarihsel varyasyonlara karşı edebi değerin kalıcılığını savunur: “geçmişin büyük eserleri ile kendini bunlarla özdeşleştiren toplumsal azınlığı birbirine karıştırmamalıyız” der. Diğer yandan ‘sadece en iyi eseri’ bulmak amacıyla popüler kültür sorgusuna devam ederken kendini Leavisçi duruş ve terminolojiden ayırmaya da dikkat eder: “‘Kitle kültürü’ ve ‘azınlık kültürü’ [bunlar Leavis’in kavramlarıdır] olarak adlandırdığımız şeylere baktığımızda, gerçekliğin bir yanının karşısında diğer yanını görebileceğimizden emin değilim” (Williams, 1962: 113). Aslında *İletişimler*’in 1975 tarihli gözden geçirilmiş baskısında bütün ihtilafın kültürel çalışmaların gelişimi ile birlikte ortadan kalktığını iddia eder: “azınlık eğitimi ve toplumsal ayrıcalıklar üzerindeki vurgusuyla birlikte ‘yüksek’ kültürün eski savunusu ortadan kalkmamışsa da geriye sadece tortuları kalmıştır” (Williams, 1975: 183).

Genel olarak merkezî bir öneme sahip kültür kategorisinden iletişim kategorisine geçiş son derece faydalı olmuştur, zira Williams’a kültür ve uygarlık geleneğinden devraldığı pek çok yükten kurtulma ve diğer kuram ve araştırma geleneklerine açılma şansını vermiştir. Ne yazık ki kitap üzerindeki en güçlü etki Amerikan iletişim araştırmalarından, özellikle de sosyoloji ve siyasal ekonominin ampirisist dallarından gelmiştir. Sonuç güçlü bir içerik çözümlemesi ve medya tarihi derlemesi olmuştur: kitap diğer araştırmacıların takip edeceği, ama neredeyse tümüyle Amerikan kuramsal geleneği içerisinde hapsolmuş bir model sunmaktadır. Kültürel çalışmalar içerisinde bu geleneğin büyük bir bölümünün itibarını yitirdiğini söylemek mümkündür ve

Williams'ın bu kuramsal modele yaslanıyor oluşu *İletişimler*'i eskimiş bir kitap yapar. Bununla birlikte Williams *İletişimler*'de iletişim endüstrilerini anlamak (bu endüstrilerin ürünlerinden şikâyet etmek yerine) ve iletişimi kültürün kapsamında yer alan bir olgu olarak (kültüre ikincil değil) ele almak yönünde faydalı bir stratejik hamle yapar. Ve belki de kitabın en yararlı kısmı, 'Öneriler' bölümü iletişimin nasıl çalışılması ve öğretilmesi ile ilgili bir dizi tavsiyede bulunur: bunlar arasında medya kurumları ve medya üretiminin nasıl çalışılacağı ve bütün kültürel biçimleri ele alabilecek metin çözümlemesi yöntemleri geliştirmek gibi şeyler vardı.

Televizyon: Teknoloji ve Kültürel Biçim

İletişimler ve bir sonraki çalışması *Television: Technology and Cultural Form* (*Televizyon Teknoloji ve Kültürel Biçim*, 1974) arasında Williams edebiyat çalışmalarına geri döndü ve drama üzerine iki çalışma yayımladı: *Modern Tragedy* (*Modern Tragedya*, 1966) ve *Drama From Ibsen to Brecht* (*Ibsen'den Brecht'e Drama*, 1968). Daha kişisel diyebileceğimiz İngiliz kültürü üzerine değerlendirmesi *The Country and the City* (*Taşra ve Şehir*) 1973 yılında basıldı. 1974'e gelindiğinde medya sosyolojisi, medya ekonomisi ve gelişmekte olan kültürel çalışmalar alanı sayesinde medya çalışmaları İngiliz akademisinde kendine sağlam bir yer edinmişti. ÇKÇM bir süredir öncelikli olarak medya üzerine çalışmalar yürütmekteydi ve Leicester Kitle İletişim Araştırmaları Merkezi de çığır açıcı çalışmalara imza atmıştı. Ama Williams'ın medya ve kültürel çalışmalara hâlâ önerebileceği birkaç şey vardı. *Televizyon: Teknoloji ve Kültürel Biçim* güçlü ve orijinal bir kitaptır ve her ne kadar stratejik noktalara yapısalcılığın –Williams'ın artık iyice farkında olduğu– etkilerine karşı direnmeyi önerse de, İngiltere'de televizyon çalışmalarında yeni bir yaklaşımın doğmasına yol açmıştır.

Televizyon: Teknoloji ve Kültürel Biçim Williams'ın önceki çalışmalarından iki bakımdan ayrılıyordu: ilk olarak, *İletişimler* kitabında etkisini bolca gördüğümüz Amerikan iletişim araştırma-

larının teknoloji (ve teknolojinin toplumsal etkileri) yaklaşımını reddeder. İkincisi, sadece televizyon programlarının içeriklerine odaklanmaktansa, aracın teknolojik yapılarını ve bu yapıların televizyonun karakteristik biçimlerini belirlemede nasıl çalıştığını çözümlemektedir. Bu türden çalışmalar pek çok yerde, özellikle de ÇKÇM’nde yürütülürken, Williams’ın bu şekilde yaklaşan ilk kitap çalışması oldu.

Belki de kitabın en çok alıntılanan pasajı Williams’ın Amerikan televizyonu ile Miami’de bir otel odasında ilk karşılaşmasını anlatır:

...bir film izlemeye başlamıştım ve çok daha sık olan ticari “aralar”a kendimi ayarlamakta önce biraz zorlandım. Ancak bu, daha sonra olanlarla karşılaştırıldığında önemsizdi. Aynı kanalda başka geceler de gösterilecek iki ayrı film, fragman biçiminde araya sokulmaya başlandı. San Francisco’da bir suç (asıl filmin ana teması), yalnızca deodorant ve kahvaltılık reklamlarıyla değil, Paris’te geçen bir aşk öyküsü ve New York’u tahrip eden tarihöncesi bir canavarın ortaya çıkışıyla birlikte, olağanüstü bir uyum ve bütünlük içinde işlenmeye başladı. Dahası bu yeni anlamda bir sekanstı. İngiliz ticari televizyonunda bile, reklam akışlarından önce ve sonra –film arasından kalan bir işaret olarak– bir ses sinyali vardır ve “program” fragmanları yalnızca “program” aralarında yer alır. Burada hayli farklı bir şey vardı, çünkü filmlerden reklama ya da film A’dan film B’ye ve C’ye geçişler, aslında işaretlenmemiştir. (Williams 1974: 92; 2003¹⁴: 76)

Williams bu deneyimden şunu çıkarır: Televizyon rehberlerine rağmen televizyon yayıncılığı farklı öğeler –programlar– etrafında örgütlenmemiştir. Ne de televizyonun karakteristik biçimi düzenli olarak reklamlarla kesilen programlar zinciridir. Williams’a göre bir akşam televizyonundaki biçim çoğulluğu birliği bozmak bir yana, bir ‘akış’ oluşturmaktadır:

14 Türkçe Söyleyen Notu [T.S.N.]: *Televizyon* kitabından yapılan alıntılarda kitabın 2003 Türkçe çevirisinden kimi değişiklikler yaparak faydalandık. *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*, çev. A. U. Türkbağ, Dost: Ankara, 2003.

Sunulan, eski terimlerle, araya bell eklerin sokulduğu, farklı parçaların oluşturulduğu bir program değil, planlı bir akıştır; bu akış içine dizilerin program başlıklarının basında çıkan sekansı değil de, başka bir tip sekans dâhil edilerek, bu sekanslar sayesinde gerçek akış, gerçek “yayıncılık” oluşturulur. (Williams 1974: 90; 2003: 75)

Bu akış etkisi program siyasalarında kurumsallaşmıştır ve bütün bir gece boyunca izleyiciyi ekran karşısında tutmaktır –ki gelecek programların fragmanları ‘o gecenin akışını canlı kılmak’ içindir (Williams, 1974: 93)–.

John Ellis’in (1982: 117-24) *Visible Fictions*’taki (*Görünür Kurgular*) aynı ilkelerin televizyon programlarındaki biçimsel örüntüleri tanımlamak için kullanılabileceğini ve televizyonun programlara değil parçalara ayrıldığını vurguladığı eleştirisine rağmen Williams’ın akış ve dizi kavrayışını geliştirmesi önemlidir. Getirdiği büyük yenilik televizyonun bir araç olarak nasıl çalıştığını anlamaya çalışmasıdır. ‘Akış’ ve ‘dizi’ televizyon deneyiminin ayırt edici yanını tanımlamak için kullanılmaktadır; bu ayırt edici yan üretim pratiklerinin; teknolojik ve ekonomik belirleyenlerin; televizyonun ev içerisindeki toplumsal işlevinin ve de bireysel televizyon türlerinin karmaşık eklemlenmesinin ürünüdür. Bu türden bir çözümleme ne tek başına *İletişimler* kitabında mevcuttur, ne de dönemin televizyon üzerine kaleme alınan diğer çalışmalarında.

Televizyon: Teknoloji ve Kültürel Biçim’in son bölümü televizyon teknolojisinin etkilerini ele alır. Ampirisist kitle iletişim araştırmalarına ve teknolojik belirlenimciliğe saldırır ve Williams’ın ‘belirlenimden’ ne anladığını yeniden ortaya koyar. Amerikan ‘etki’ araştırmalarının bazı biçimlerinin geçerliliğini kabul ederken, bu akımın televizyonun davranışlar üzerinde belirleyici, nedensel etkilerinin olduğu iddiasına karşı güçlü bir eleştiri geliştirir:

Eğer iletişim aracı –ister basın ister televizyon olsun– bir nedense, herkesçe, genellikle tarih olarak görülen, diğer nedenle-

rin etkileri bir çırpıda azaltılır. Aynı şekilde, başka yerde etkiler olarak görülen şeyler ve örneğin sosyal kültürel, psikolojik ve ahlaki soruşturma konusu sayılanlar, iletişim aracının doğrudan psikolojik ve bununla beraber ruhsal etkileriyle karşılaştırıldığında, ilgisiz sayılarak dışarıda bırakılır. (Williams 1974: 127; 2003: 105)

Bir başka deyişle, tarih belirleyici güçtür; bizi ve televizyon aracını üretir. Williams radyo ve televizyonunun gelişim hikâyesini, teknolojinin icadı ve bir kültür içerisinde yayılması arasındaki farka dikkat çekerek anlatır. İcadın kendisi tek başına kültürel değişime yol açmaz; herhangi bir kitle iletişim teknolojisini anlayabilmek için onu ‘tarihselleştirmemiz’, belirli toplumsal çıkarlarla nasıl eklemlendiğini ve toplumsal düzen içerisinde nasıl konumlandığını anlamamız gerekir (Williams, 1974: 128). Sonuç olarak Williams, Marshall McLuhan’ın çalışmasını ‘gülünç’ diyerek bir kenara bırakmış ve onun televizyon teknolojisine ayrıcalık tanımasını da hor görmüştür: “Denetleyen ya da kullanan kim olursa olsun, ya da kullananın ona kazandırma uğraşabileceği görünür içerik ne olursa olsun, eğer iletişim yolunun etkisi aynıysa, sıradan siyasal ve kültürel tartışmaları unutabilir ve teknolojiyi kendi seyrini izlemeye bırakabiliriz” (1974: 128; 2003: 106). Williams bu medya çözümleme geleneğini ‘teknolojik determinizmle’ suçlar; yani teknolojiye tarihten bağımsız niyetler ve etkiler bahşetmekle. Kültürel pratiklerin, kurumların ve teknolojilerin nasıl belirlendiği ile ilgili görece kaba açıklamaların yerine Williams kendi daha ince açıklamasını sunar:

Belirlenim gerçeği sınırların belirlenmesi ve baskı uygulama ile ilgilidir; kapsamına giren çeşitli toplumsal ilişkiler derin bir şekilde ondan etkilenir ama hiçbir zaman zorunlu olarak kontrol edilmezler. Belirlenimi tek bir güç ya da güçlerin tek bir soyutlaması olarak düşünmek yerine, aynı zamanda, içinde gerçek belirleyici faktörlerin –güç ya da sermaye dağılımı, sosyal ya da fiziksel miras, gruplar arasındaki genişlik ve büyüklük ilişkileri– sınırlar koyduğu ve baskı uyguladığı, ancak, bu sınırların içinde ya da üzerinde ve bu baskılar altında ya da bu baskılara karşı

karmaşık hareketlerin sonuçlarını ne tümüyle denetleyen ne de tümüyle öngören bir süreç olarak düşünmeliyiz. (Williams 1974: 130; 2003:108)

Bu açıklama bugün de hâlâ çok faydalıdır.

Marksizm ve Edebiyat

Şu ana değin Williams'ın kariyeri onun hümanizmi ile sosyalizmi arasındaki mücadele ile özetlenebilir. Şu ana değin incelenen çalışmaların hiç birinde Marksist düşünce Williams'ın kültür, sanat ve iletişim hakkındaki fikirlerindeki çelişkileri çözme konusunda yardıma çağırılmamıştır. 1977 yılında yayımlanan *Marxism and Literature* (*Marksizm ve Edebiyat*) olağandışı bir olaydır; Williams en sonunda Marksizmin kullanışlılığını ve Marksist felsefi gelenekler içerisindeki kendi konumunu kabullenmiştir.

Marksizm ve Edebiyat Williams'ın Marksizmle şahsi ilişkisini ve Marksizme direnişini anlatan otobiyografik bir değerlendirmeye açılır. *Kültür ve Toplum*'u yazarken Marksizm hakkında incelikli bir bilgiye sahip olmadığını itiraf eder. Williams'ın Lukacs, Goldmann, Althusser ve sonrasında Gramsci ile adım adım tanışması onu kaba bir determinizm ya da ekonomizme saplanmamış eleştirel bir Marksizmin var olabileceği konusunda ikna eder. Toplumun yapı (ekonomik koşullar) ve üstyapı (ekonomik yapının kültürü de içine alan etkileri) olmak üzere ikiye bölündüğü geleneksel Marksist düşünceye meydan okuyan bir Marksist düşünce hattı keşfetmiştir. Eleştirel Marksizm, kültürün basitçe ekonomik yapının yansıması olarak ele alınamayacağı, *kendine ait* 'etkileri' ürettiğini söyleyerek bu basit yaklaşımı eleştirir. Williams (1977: 19) bu vurguyla, "farklı ve özel 'hayat biçimleri' yaratan kurucu bir toplumsa süreç" şeklindeki kültür tanımını destekler.

Aslında bu hamleyle Williams kendi dönüşümünü ilan eder ve o güne değin kapsama alanı dışında kalan kuramsal çerçevelerden beslenmeye başlar. Metin çözümlemesinde göstergebili-

min değerini teslim eder (fakat göstergebilim onun için hâlâ estetik çözümleme ile ilgilenir); Saussure'ün çalışmalarının önemini kabul eder (fakat Saussure'ün katı belirlenimciliği Williams'ı kaygılandırır); kültürün ekonomik belirleyenlerinin önemini kabul eder ve örneğin medya kurumlarının nasıl çalışılabileceğine dair taslaklar sunar; edebiyatın materyalist bir tanımını verir, yani edebiyatı ideal, özsel bir şey olarak ele almaktansa tarihsel 'işlev ve koşullarına' odaklanır. Fakat en önemlisi, *Marksizm ve Edebiyat*'ta Williams kendi ideoloji görüşünün ana hatlarını sunar.

Williams'ın yapı ve üstyapı arasında yapılan geleneksel Marksist ayrımın bağına koparmasının sebebi kültürün rolünü ön plana almaktır. *Marksizm ve Edebiyat*'ta incelememiz gereken yapı ya da üstyapı olmadığını, daha ziyade onları bütünleştiren süreçler –tarih ve kültürün belirlendiği süreçler– olduğunu söyleyerek tartışmayı derinleştirir. Belirlenimin incelenmesi kaçınılmaz olarak bizi bu sürecin temel mekanizmalarının incelenmesine götürür: ideolojinin işleyici olarak çeşitli biçimlerde tanımlanan mekanizmalar.

Williams'ın belirttiği üzere, belirlenim meselesi Marksist düşüncenin en zorlu konulardan biridir ve Williams'ın vardığı sonuçlar karakteristiktir. Mekanistik belirlenim şemalarını reddeden Williams, elinizdeki kitabın birinci bölümünde kısaca üstünden geçtiğimiz Althusserci 'aşırı belirlenim' fikrini yeğler. Aşırı belirlenim kültürel güçlerin 'görece özerkliğine' alan tanır ve rekabet hakkındaki ve çelişkili güçlerin mücadelesi sonucunda elde edilen ideolojik tahakküm ile ilgili bir açıklama sunar. Williams'a (1977: 89) göre Althusser'in ideoloji görüşünün daha önceki modellere üstünlüğü bireysel, 'yaşanan' deneyimin önemine ve karmaşıklığına yaptığı vurguda yatar: "tarihsel olarak deneyimlenen durumları ve pratiğin otantik karmaşıklıklarını anlayabilmek için 'aşırı belirlenim' kavramı diğerlerinden daha kullanışlıdır". Lakin bu doğru olsa da, Althusser bu görece özerk oluşumların ideolojik güçlere nasıl boyun eğdiğini kolay-

lıkla gösterirken, bu güçlere nasıl direnilebileceği ya da hâkim ideolojilere nasıl medyan okunabileceğini açıklama konusunda zorluk yaşamaktadır. Alandaki diğer isimler gibi Williams da cevabı Gramsci'nin hegemonya kuramında bulmuştur.

Gramsci'nin hegemonya kuramı kültürel hâkimiyetin, ya da daha doğru bir ifade ile kültürel liderliğin güç ya da zorlama ile sağlanmadığını; nihayetinde boyun eğecek olanların rızası ile mümkün olduğunu iddia eder. Tabi gruplar rıza gösterirler çünkü bunun kendi çıkarlarına olduğuna inanırlar; hâkim grup tarafından kendilerine sunulan dünya tasavvurunu 'ortak duyu' olarak kabullenirler. (Bu türden bir süreç İngiltere'de işçi sınıfının Margaret Thatcher'i nasıl kendi çıkarları ile özdeş görebildiğini açıklayabilir.) Gramsci'nin rızanın üretimi üzerine vurgusu Althusser'in öngördüğünden çok daha canlı ve dinamik mücadelelerle örülü bir kültürel alana göndermede bulunur. Kültürel tahakküm çıkarların karmaşık pazarlık ve uyumlulaştırma süreçlerinin sonucunda inşa edilir; hiçbir zaman basit bir şekilde yukarıdan aşağıya dayatılmaz, ya da dil veya eğitim sistemi gibi ideolojik aygıtlar tarafından üretilmez. Hegemonyanın tesisi ancak ve ancak rızanın sürekli olarak kazanılması ile mümkündür (hegemonya kavramı 6. Bölümde daha etraflıca ele alınacaktır).

Williams'a göre Gramsci'nin kuramının çekiciliği kendinden önceki iki güçlü kavramı hem içermesi hem de aşmasıdır:

insanların bütün yaşamlarını tanımladıkları ve şekillendirdikleri 'bütün bir toplumsal süreç' olarak 'kültür' ve belirli bir sınıf çıkarının ifadesi ya da yansıması olan anlam ve değerler sistemi olarak 'ideoloji' (Williams, 1977: 108).

Hegemonya kavramı bir bakıma toplumsal sürecin kuram ve pratiklerini birleştirir ve belirli tahakküm biçimlerinin nasıl ortaya çıktığını anlamamıza yardımcı olur. Yine Williams'a göre kuramın gücü bireysel deneyimin tarih içerisindeki yerini düşünmemize olanak sağlamasında; kültürü 'belirli sınıfların hâkimiyeti ya da tabiiyeti' olarak ele alabilmesinde; yani tarih,

deneyim, siyaset ve ideolojiyi gündelik hayatın incelenmesinde bir araya getirebilmesinde yatar.

Williams bu yaklaşımı daha ileriye taşımak ve tahakkümün daimî bir hâl olmaktan ziyade bir süreç olduğunu vurgulamak için üç kültürel gücü birbirinden ayırır: belirli bir noktada ve belirli bir tarihsel uğrakta ayırt edilebilen hâkim, tortusal ve doğmakta olan güçler. Bu terimler kabaca bugünün, geçmişin ve geleceğin ideolojik biçimlerine karşılık gelir. Bu kültürel güçler bir diğ erinin çıkarına tümüyle karşıt olabilir; Williams çatışma, farklılık ve çelişki nosyonlarını bir belirlenim kuramının bileşenleri olarak kendi şemasına dâhil eder. Williams'ın (1977: 125) dediği gibi tahakküm hiçbir zaman bütüncül olarak görülmemelidir: "Hiçbir üretim biçimi, yani hiçbir hâkim toplumsal düzen insani pratiklerin, insani enerjinin ve insani niyetlerin tamamını içeremez ve yutamaz". Williams'ın bu çalışmasının bu zorunlu olarak kısmi değerlendirmesini, onun siyasal olanaklara ve insan faillerin kendi varlık koşullarını değiştirebilme gücüne yaptığı vurguyla kapamak yerinde olacaktır. Bu, en başından beri onun çalışmalarındaki temel kaygıdır.

Williams'ın Marksizmi kabullenişinin onun kültürel çalışmalar içerisindeki rolü üzerinde garip bir etkisi olmuştur. Sanki Marksist geleneği, sadece bu gelenek içerisinde kaybolup gitmek için benimsemiştir; son yirmi yılda bir lider olarak değil de bir öncü olarak ele alınmıştır. Williams'ı eleştirenler onun hiçbir zaman duruşu ile ilgili ayrıntılı bir açıklama yapmadığını ve yine hiçbir zaman kuramsal duruşunu uygulayacak yöntemler üzerinde çalışmadığını vurgularlar. Bazı olumlu değerlendirmeler de olsa (Ingilis, 1995), dürüstlüğü ve kuramsal konumu açıkça gözden geçirmesi bile bazıları tarafından bir kusur olarak görülmüştür (bkz. Eagleton, 1978: 33). Fakat Williams'ın çalışmaları orijinal ve inandırıcı olma özelliklerini hâlâ korumaktadır ve kuramsal çalışmanın siyasal hedeflerine bağlılığı örnek niteliğindedir. Williams'a göre kültürel çalışmalar bir uzmanlıktan ziyade bir pratikti. Williams'ın çalışmaları İngiliz kültürel çalışmalar

alanında onun yaşamı boyunca gerçekleşen gelişimi izleyebilmek için vazgeçilmez bir kılavuz niteliğindedir.

E. P. THOMPSON ve KÜLTÜRELÇİLİK

Raymond Williams, biraz problemli de olsa genellikle İngiliz kültürel çalışmaları içerisindeki 'kültürelci' gelenek içerisinde konumlandırılır. E. P. Thompson ise bu gelenğin herkesçe kabul gören temsilcisidir. Bununla birlikte Thompson'ın önemi sadece kültürel çalışmalar alanıyla sınırlı değildir. *The Making of English Working Class* (İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu, 1978a) adlı kitabı basıldığı günden itibaren (ilk baskısı 1963) İngiliz toplumsal tarih yazını üzerinde köklü bir etkiye sahip olmuştur ve sosyoloji, antropoloji ve etnografi disiplinleri tarafından popüler kültür, sınıf ve altkültür çözümlemelerinde mutlaka ziyaret edilmiştir. Williams'ın aksine Thompson kültür kuramını Marksist gelenek içerisinde inşa etmiştir. Yaklaşık olarak Sovyetlerin Macaristan'a müdahalesi zamanında Komünist Parti'den ayrılmış olsa da içinde yer aldığı tartışmalar Marksizm içerisindeki tartışmalardı. Bununla birlikte 1963 yılındaki duruşu ile Williams'ın *Kültür ve Toplum* ve *Uzun Devrim*'de sergilediği duruş arasında pek çok benzerlikler vardı: Thompson, kültüre hak ettiği değeri verebilmek için basit ekonomik determinist yaklaşımı ve geleneksel yapı-üstyapı modelini reddetmiştir; insan failin önemini teslim etmek için basit sınıf tahakkümü kavrayışına direnmiştir; 'yaşanan' kültür ve öznel deneyimin önemini ısrarla vurgulamıştır ve esaslı bir hümanizmi benimsemiştir. Hem Williams hem de Thompson için kültür, gündelik hayatı inşa eden pratikler ve ilişkiler ağıdır ve bu ağ içerisinde birey öznenin oynadığı rol öne çıkarılmalıdır. Williams'la karşılaştırıldığında Thompson, kuramını pratik yoluyla, kültürü inşa edenlerin tarihine yoğunlaşarak geliştirdi. Daha önemli bir farklılık ise Thompson'un çatışma temelli kültür önerisiydi. Bu Williams'ın *Kültür ve Toplum* ve *Uzun Devrim*'deki uzlaşmacı yaklaşımından farklılaşıyordu. Thompson, Williams'ın kültürü 'bütün bir hayat biçimi' olarak ele almasına karşı çıkmış, kültürü hayat biçimleri arasındaki

mücadele olarak yeniden tanımlamıştır. Thompson'un 'kültürü' ekseriyetle toplumsal sınıf içerisinde konumlanan rekabet halindeki çıkarlar ve güçler arasındaki gerilim tarafından oluşturulmuştur. Williams'ın tortu düzeyinde de olsa Leavisçi kültür görüşü Thompson'un kültürü açık bir şekilde popüler kültür ya da 'halkın' kültürü olarak tanımlaması ile zıtlık içerisinde. Thompson'a düşen görev ise bu kültürün 'resmî' tarih tarafından taraflı sunuluşunu düzeltmek için yeniden yazmaktır.

İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu amacını daha ilk sayfalarda açıkça ortaya koyar; Thompson ortodoks emek ve toplumsal tarih çalışmalarını işçi sınıfını dışarıda tutmakla ve sadece başarılı olanları hatırlamakla suçlar: "çıkılmaz sokaklar, kaybedilen davalar ve kaybedenlerin kendileri unutulurlar." Thompson yönetici sınıflar tarihi tarafından unutilanları, "yoksul dokumacı, Ludist ortakçı"yı hatırlamak, hatırlatmak niyetindedir:

Sanayi Devrimi'nin insanların kayıp davalarının bazılarında ileride iyileştireceğimiz toplumsal fenalıklarla ilgili faydalı öngörüler keşfedebiliriz. Dahası, dünyanın çok büyük bir kısmı bugün, bizim Sanayi Devrimi sırasında yaşadığımız deneyimlere benzer şekilde sanayileşmenin yol açtığı sorunları tecrübe ediyor (Thompson, 1978a: 13).

Sonuçta sınıfların oluşumuyla ve üyelerinin yaşamlarına anlam veren belirli söylemlerle ilgili tartışmalı, yaratıcı, zengin ve okunabilir bir değerlendirme ortaya çıkmıştır.

Kültürel çalışmalar bu çalışmadan ilk faydalananlar arasında değildir; Thompson kitabını doğrudan 'İngiltere'nin özgüllüklerini' inceleyen bir çalışma olarak görmüştür ve çalışma bu şekilde kabul görmüş ve değerlendirilmiştir (Johnson, 1980: 48). Bugünse Thompson'un çalışmasından hareketle şekillenmiş güçlü bir İngiliz toplumsal tarih araştırmaları geleneği mevcuttur. Her ne kadar Richard Johnson, ÇKÇM'nin tarihsel ve historiyoğrafik ilgilerini –şimdinin çözümlenmesinde tarihsel olanın alakasını vurgulayarak– Thompsoncu terimlerle tanım-

lasa da, kültürel çalışmaların Thompson'un çalışmalarıyla ilgili (aslında genel olarak tarihçilerin çalışmaları ile ilgili) çekinceleri vardı. Dahası kültürel çalışmaların tarihin alana katkısı ile ilgili çekinceleri, tarihçilerin Avrupa kültürel kuramına duydukları güvensizlikle karşılık buluyordu. Thompson'un (1978b) kendisi ne kadar coşkulu bir polemikçi olduğunu 1978 yılında *Poverty of Theory* (*Teorinin Sefaleti*) başlığı altında toplanan yazılarında ortaya koyuyordu. Çalışma yapısalcılık ve kültürelcilik arasındaki çekişmenin ifadelerinden biriydi.

Yapısalcılara göre Thompson'ın (ve de Williams'in) bireysel tecrübe ve faillik üzerinde yoğunlaşması romantik ve olumsuz anlamıyla hümanisttir. Bilinç kültürel olarak inşa ediliyorken, kültürün kurucu süreçlerini ele almak varken ne demeye onun bireysel içerikleriyle (mesela dil) vakit kaybedelim? Diğer tarafta kültürelciler yapısalcılığı kültürel süreçlerin yaşanan karmaşıklığı ile başa çıkabilmek için fazlasıyla soyut, katı ve mekanik buluyordu. Yapısalcılar kültürelcilerin kuramdan yoksun olduklarını söylerken kültürelciler de yapısalcılarının kurama gömülü olduğunu iddia ediyordu. Kültürelcilik yerli malı bir hareketken, yapısalcılık yabancıydı. Tarih disiplininde ihtilaf epey özel bir şekil aldı: tarihçiler, biraz da insafla, yapısalcılığın tarihdışı olduğunu ve tarihçilerin incelediği pek çok süreci göz ardı ettiğini öne sürdüler; bunun karşısında yapısalcılara göre kültürelciler kültürel süreçlerin anlaşılmasında kuramsal olarak naifti.

Bu ihtilafı 1967'den itibaren Ruskin Üniversitesinde yürütülen seminer ve buluşmalardan hareketle 1976 yılında yayımlanmaya başlayan bir dergi olan *History Workshop* (*Tarih Atölyesi*) adlı dergide görmek mümkündür. Açıkça sosyalist olan bu derginin ilk sayısında bir değil, manifesto niteliğinde üç başyazı vardı: bunlardan ilki derginin amacını "tarihin sınırlarını insanların yaşamlarına yakınlaştırmak" olarak belirtiyordu ve akademinin tarih üzerindeki kontrolüne karşı olduğunu beyan ediyordu. İkincisi feminist tarihlerin önemini vurguluyordu. Üçüncüsü ise sosyolojiye geçmişteki yardımlarından ötürü teşekkür ederek ta-

rihin gelecekte kendi kuramsal katkısını sunacağını belirtiyordu. Tarihin incelenmesinde 'kuramın' konumu derginin ve disiplinin sorunlarından biri olarak belirlendi.

1970'lerin sonuna gelindiğinde yapısalcılığın bazı kolları tarih çalışmaları içerisindeki yerini almaya başladı: on dokuzuncu yüzyıl popüler kültür ve sözlü tarih çalışmalarında ve bazı etnografilerde. Fakat Althusserci ideoloji nosyonunun kabul edilebilirliği konusunda hâlâ sınırlılıklar mevcuttu. 1978 yılında, o zaman ÇKÇM'nde çalışan Richard Johnson *Tarih Atölyesi*'nde yapısalcılığın tarihçiler için yararlarını sıralayan bir makale yazdı ve Thompson'u, diğer şeylerin yanında, 'deneyimi kurama yeğlediği için' eleştirdi. Dergiye mektup yağdı. Johnson tarihsel cehaletle, Althusserciliğin esiri olmakla, verimsiz ve boş bir kuramcılıkla ve aşırı hümanizm karşıtlığı ile suçlandı. Derginin editörlerinden biri tartışmaya, makalenin zaten yayımlanmasını hiç istememiş olduğunu belirterek katıldı; Birmingham Merkezi'nin çalışmalarına katılan bir diğer editör ise makaleye verilen tepkinin aşırılığından duyduğu rahatsızlığı paylaştı. Johnson kültürel çalışmalar içerisinde tarih disiplininin destekçisi iken, tarihçiler tarafından bir nevi bir sapkın olarak görüldü (bkz. *Tarih Atölyesi* 7, 1979). 1979 yılındaki namılı *Tarih Atölyesi* konferansında Thompson ve Johnson bir kere daha karşı karşıya geldiler ve bu karşılaşma kültürelcilikle yapısalcılık arasındaki uçurumun ne kadar derin olduğunu bir kez daha gösterdi (Dworkin (1997) bu tartışmaları İngiliz Kültürel Marksizm üzerine yazdığı değerlendirmede etraflıca ele almaktadır).

Bu ayrılığın muhtemel sonuçlarından biri tarihçilerin çağdaş popüler kültür çözümlemelerinden ve metin çözümlemesi olarak görülebilecek herhangi bir çözümlemeden kaçınmaları oldu. Diğer sonuçları ise daha dişe dokunurdu; bireysel deneyim ve kültürün 'oluşumu' üzerindeki kültürelci vurgu, ana akım kültürel çalışmalar içerisinde altkültürler üzerine yürütülen etnografik çalışmaları besledi (bu çalışmalara örnek olarak Bennett vd. 1981b; Hall ve Jefferson, 1976'ya bakılabilir). Bununla birlik-

te, Hall, Johnson ve Bennett'in belirttiği üzere ve Williams'ın kuramsal gelişimini ele aldığımız değerlendirmede gördüğümüz üzere Gramsci'nin hegemonya kuramı kültürelcilerle yapısalcılar arasındaki –belirlenim ve toplumsal değişim başta olmak üzere– pek çok anlaşmazlığa çözüm sunmaktadır. Bennett'in “Gramsci'ye dönüş” olarak adlandırdığı şey kültürelcilik-yapısalcılık ayrımını geçmişe gömmüş ve kültürel çalışmalara tarihin ne kadar faydalı olduğunu hatırlatmıştır (bkz. Bennett vd. 1986, Giriş bölümü). Yine de disiplinler arasındaki gerilim sürmektedir. 1990 yılında Illinois'de toplanan ‘Günümüzde ve Gelecekte Kültürel Çalışmalar’ konferansında Carolyn Steedman (1992) kültürel çalışmalardan neden tarih disiplinini bu kadar istediğini açıklamasını ister. Kültürel çalışmalar pratiğinde bu isteğin hiçbir şekilde görünür olmadığını not ederek. (Bu sorguya en ince yanıt Meaghan Morris'ten gelir: “içinde yaşadığım toplumda tarih, neyin önemli olduğuna karar veren uzama verilen addır” (Grossberg vd. 1992: 622).

STUART HALL

Stuart Hall'un İngiliz kültürel çalışmalarının çağdaş oluşumlarındaki öneminin bir gereği olarak 1970'lerin ortalarından itibaren yaptığı çalışmalar takip eden bölümlerde ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Fakat burada Hall'un daha önceki çalışmalarına yer verilecektir, zira Hall'un kuramsal tarihi İngiliz kültürel çalışmalarınıkiyle paralellikler arz etmektedir. *New Left Review* dergisinin ilk editörlerinden biri olan Hall, akademisyen olmazdan evvel ortaokul öğretmenliği yaptı ve popüler kültür ve medya temalı 1960 UÖB konferansının konuşmacılarından- dı. İlk kitabı *Popular Arts (Popüler Sanatlar*, Hall ve Whannel, 1967; ilk baskı 1964) Hoggart ve Williams'a çok şey borçluydu; 1966 yılında ÇKÇM'ne Hoggart'ın vekili olarak katıldı ve 1969 yılında Hoggart'ın yerine müdür olarak atandı. Müdürlük yaptığı on yılda Hall ÇKÇM'nin kuramsal temeli ve entelektüel etki alanında yaşanan muazzam ilerlemeye nezaret etti. Burada yapısalcılık kendine bir yer bulabildi ve kültürel çalışmalar

içerisinde hem etnografik hem de medya çalışmaları hatları en açık gelişimlerini burada sergiledi. Kültürel çalışmaların Althusserci ve Gramscici ideoloji ve hegemonya kuramları arasında kendine özgü bir şekilde gerçekleştirdiği birleşim ÇKÇM'nin ve Hall'un çalışmalarına çok şey borçludur. Hall 1979 yılında Açık Üniversite'de sosyoloji bölüm başkanlığına getirilir ve 1999 yılındaki emekliliğine kadar bu görevde kalır. Kültürel çalışmalar içerisinde büyük bir isim olmaya devam eder ve şu anda da çok kültürlü ve çok etnikli bir 'İngilizlik' etrafındaki tartışmalara öncülük etmektedir.

Hall'un ilginç bir kuramsal yolculuğu vardır. Paddy Whannel ile birlikte yazdıkları ilk kitap kültür ve medeniyet geleneğiyle yakın bir ilişki içerisindeydi. Bununla birlikte önemli farklılıklar da yok değildi. *Popüler Sanatlar* Leavisçi metinlerin nostaljik ve organikçi tonundan (hatta bunun *Okuryazarlığın İşlevleri* ve *Kültür ve Toplum*'daki sulandırılmış versiyonlarından bile) görece arınmıştı. Aslında Hall ve Whannel 'günümüzün kitlesel olarak üretilmiş kültürü ile sanayi öncesi İngiltere'nin organik kültürü arasında' var olduğu öne sürülen bildik karşıtlığı açık bir şekilde reddederler:

Bu yaklaşım sanayi toplumunun keskin bir eleştirisini sunuyordu ama bir eylem kılavuzu olarak son derece sınırlıydı. Eski kültür gitmişti çünkü onu üreten hayat biçimi yok olmuştu. Çalışmanın ritmi kalıcı olarak değişti ve küçük ölçekli kapalı cemaatler tarihe karıştı. Ölçekte yaşanan gereksiz artışa direnmek ve yapabildiğimiz her yerde yerel girişimler oluşturmak önemli olabilir; fakat hakiki bir popüler kültürü yeniden yaratmak istiyorsak eğer, mevcut toplumda uç veren noktaları aramamız lazım.

(Hall ve Whannel, 1967: 38)

Bu konumlanışın bir sonucu olarak Hall ve Whannel popüler kültürel oluşumları kendi koşullarında inceleme konusunda kendilerinden önceki araştırmacılardan çok daha istekliydiler. *Popüler Sanatlar* Fiske ve Hartley'nin on bir yıl sonra *Reading Television*'da (*Televizyonu Anlamak*, 1978: 44) üstlenecekleri gö-

revin ilk adımını atıyorlardı: “okumamızda görsel imgelere [burada filme] vermemiz gereken dikkat sözel imgelere, ritimlere ve diğerlerine vermemiz gerekenle aynıdır.” Bu türden bir dikkat Hall ve Whannel’in popüler biçimlerin kendilerinden önceki yorumcuları tarafından kaçırılan özelliklerine karşı teyakkuz halinde olmalarını sağlamıştır. Örneğin film yıldızlarının gösterge- sel işlevi üzerine çözümlemeleri Dyer’in çalışmalarını önceler ve bir yıldızın tipikliği ile bireyselliği arasındaki çelişki konusunda çok benzer sonuçlara varırlar (Hall ve Whannel, 1967: 213). (Dyer’in çalışmaları üçüncü bölümde ele alınacaktır).

Bununla birlikte *Popüler Sanatlar* ayırım stratejileri geliştir-meyi hedefledi. Medyanın zorunlu ve kaçınılmaz olarak çerçöp ürettiği iddiasını reddederek Hoggart’ın bir adım ötesine geç- ti; nihayetinde Hall ve Whannel’in (1967: 15) amacı medya ürünleri arasında ayırma gidebilmektir, medya ürünlerine karşı değil. Hall ve Whannel (1967: 68) çeşitli popüler biçimler ta- rafından sunulan sanatsal olanakları kuramsallaştırmak için po- püler sanat (halk kültürlerinden türeyen) ile kitle sanatı (halk kültürlerinden türemeyen) arasındaki etkili ayrımı geliştirirler: “Günümüzde kitle medyasının tipik ‘sanatı’ popüler sanatın bir uzantısı değil, onun yozlaşmış halidir. Kitle sanatının herhangi bir kişisel niteliği yoktur daha ziyade yüksek derecede kişisel- leştirme özelliği vardır”. Her ne kadar *Popüler Sanatlar* biçim ve kültür arasında tarihsel bir ilişki sunarak iyi niyetli bir tavır takınsa ve ‘iyi’ popüler sanatı meşrulaştırma niyetinde olsa da, hâlâ problemlidir. Formülasyonları, pek çok çelişki barındırma- ya ve popüler kültürel biçimler tarafından sunulan belirli hazları (örneğin popüler kurgu ya da televizyondaki aşinalık ve tekrar) niyetlerinden bağımsız şekilde kaçınılmaz olarak dikkate alma- maya mahkûmdur. Son olarak ve bir kere daha, kitap Leavisçi edebiyat çözümlemeleri ile karşılaştırıldığında uygun çözümle- me araçlarından yoksundur.

Hall sonraki birkaç yılda bu konumunu gözden geçirdi. Bu gözden geçirmenin ne kadar kapsamlı olduğunun kanıtı ise

'Television as a Medium and Its Relation to Culture' (Bir Araç Olarak Televizyon ve Kültürle İlişkisi) adlı çalışması oldu. Bu makale 1975 yılında ÇKÇM tarafından yayımlansa da aslında UNESCO'ya sunulmak üzere ilk olarak 1971 yılında yazılmıştı. UNESCO'nun özetini tartışmanın dışında tutmak gerekir, zira televizyonun yüksek sanatın –yani 'Kültür'ün– popülerleşmesinde ya da yayılmasında oynayabileceği role vurgu yapmaktadır. Makale örneklerine Barthes, Wollen ve Pierce'in çalışmalarında rastlanan farklı göstergebilim formülasyonlarını marifetli ve güvenli bir şekilde kullanmıştır. Buna ek olarak Hall bu makalede, *Popüler Sanatlar*'daki konumunu da köklü bir şekilde yeniden kurmuştur. Hall UNESCO'nun iletişim aracı ile kültür arasındaki ilişkiyi yanlış yorumladığını söyler, zira UNESCO yüksek sanata daha fazla yer vererek 'daha iyi' yayıncılığının yapılacağına inanmaktadır. Popüler televizyon bu ilişkinin merkezindedir ve sanat ve popüler televizyon alanlarını birleştirmeye yönelik ısrarcı çabalar 'anakronistik' olmaya mahkûmdur. Makale şu şekilde sonlanır: "Televizyon bizi kültürün geleneksel yemeklerini daha etkili bir şekilde ısıtmaya davet etmez; daha ziyade 1968 Mayıs'ında Sorbornne duvarlarını süsleyen şu Ütopyacı sloganı gerçek kılmaya çağırır, 'Sanat öldü. Bırakın gündelik hayatı yaratalım'" (Hall, 1975: 113). Bu havalı final cümlesi biraz zamansız olsa da, kültürel çalışmalar girişimini başlatacak olan 'gündelik hayat' deyimini kullanması stratejiktir.

Aynı yıl içerisinde, 1971'de Hall'un İngiliz Sosyoloji Derneği'nde yaptığı 'Deviancy, Politics and the Media' (Sapma, Siyaset ve Medya) başlıklı konuşmada yapısalcılık ve göstergebilimin etkileri görülüyordu. Hall Amerikan medya çalışmalarına karşı giriştiği taarruzu desteklemek için Lévi-Strauss, Barthes, Althusser ve Gramsci'nin çalışmalarını kullandı. Bu iki makale Hall'un, o zaman çoğu İngilizceye çevrilmemiş olan ve kültürel çalışmaların içerisinde yeşerdiği disiplinlerde de pek başvurulmayan Avrupa kuramına gösterdiği erken dönem ilginin kanı-

tıydı.¹⁵ Aslında Hall'un kültürel çalışmalar içerisindeki işlevinin bir kısmı Avrupalı yapısalcı kuramın İngiliz araştırmacı ve kuramcılara ulaşmasını sağlamaktı; 1990'lı yıllarda da Amerika'da bu kuramın İngiliz yorumunu sunma rolünü üstlendi.

Hall'un yazılarının çok büyük bir kısmı ÇKÇM ve Açık Üniversite tarafından yayımlanan derlemelerde, ya da tek tek makaleler ve kitap bölümleri olarak erişilebilir durumdadır. Pek çok derlemenin editörlüğünü yapmıştır ve kültürel çalışmalar kuramının belki de en ayrıntılı ve usta uygulaması olan *Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order*'ın (Krizi Zapt Etmek: Gasp, Devlet ve Yasa ve Düzen, Hall vd. 1978) yazarlarından biridir. Bu kitapta ırk konusunun kültürel çalışmaların meselelerinden biri haline gelmesinde mutlaka Hall'un kendi kökeninin (Batı Hint Adalı) payı vardı. Belki şaşırtıcı gelecektir, ırk ve imparatorluk ilk yıllarda ne İngiliz kültürel çalışmalarının önde gelen konularındandı (bu konuyla ilgili olarak 7. Bölümdeki tartışmaya bakınız) ne de Hall'un ÇKÇM bünyesinde yaptığı yayınlarda öne çıkıyordu. Dönemin öncelikli araştırma konuları medya çözümlemesi, altkültürlerde direniş pratikleri ve İngiltere'de siyasal iktidarın kamusal inşası gibi başlıklardı. Irk ve etnisitenin baskın bir rol oynadığı temsil ve kimlik konuları Hall'un yakın dönem çalışmalarına yön verdi (Hall ve Du Gay, 1996; Morley ve Chen, 1996).

Hall'un katkısının siyasal ve kültürel olarak nerede konumlandırılması gerektiğine dair bir tartışma süregitmektedir. Jon Straton ve Ien Ang (1996) Hall'un, kendi kültürünü hem içeriden hem de dışarıdan ele alabilen bir kişi olan 'diasporik' entelektüele örnek teşkil ettiğini söylerler. Diğer yandan Chris Rojek (1998) Hall'un siyaset felsefesini köklü bir gelenek olan antinomianizmle¹⁶ ilişkilendirir ve böylelikle onu tümüyle 'İngi-

15 Hall'un (1990) belirttiği üzere 1960'ların sonunda ve 1970'lerde *New Left Review* Gramsci, Frankfurt Okulu ve Avrupalı kuramcılarının metinlerinin tercümelerinin yayınladığı belli başlı yayınlardandı.

16 T.S.N.: Hristiyan teolojisinde, Hristiyanların tüm ettik kodlardan ve ahlak

liz' entelektüel tarihi içerisinde konumlandırır. Belki de Stratton ve Ang Hall'ın 'İngilizliği' içeriden biri olarak sorunsallaştırdığını söyleyerek olaya her iki açıdan yaklaşmaktadırlar. Stratton ve Ang'e göre Hall kültürel çalışmaların 'İngilizliği'ni ön planda tutmakla birlikte İngiliz ulusal kimliğine dair tedavüldeki tanımlamaları da sorgulamaktan geri kalmamıştır. Stratton ve Ang'in (1996: 381) tespitiyle Hall'un kariyerinin ilerleyen dönemlerindeki 'ırka dönüş', Hall'un belirli bir etnisite içerisinden konuşabilmesini sağlarken ulusal kimliklerin inşasını da sorunsallaştırabilmesine yardımcı olmuştur.

Öğrencilerin Hall'un çalışmalarından bütünlüklü bir resim çıkarmaları çok zordur; her ne kadar önemli makalelerinin yer aldığı derlemeler (Hall, 1988; Morley ve Chen, 1996) yayımlanmış olsa da şu ana değin tek başına kaleme aldığı bir kitabı yoktur. Hall'ın çalışmaları, özellikle de medyanın metinsel ve ideolojik çözümlemesi, ideoloji kategorisi ve kurumlar ve kurumların kültürel/siyasal etkileri üzerine formülasyonları ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı ele alınacaktır.

BİRMİNGHAM ÇAĞDAŞ KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR MERKEZİ

Okumakta olduğunuz hikâye sadece bireysel katkıların değil aynı zamanda kurumların da tarihidir. Her ne kadar şu anda dünyanın dört bir yanında kültürel çalışmalar alanına katkıda bulunan ve alanı şekillendiren çok sayıda kurum olsa da Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi (BÇKÇM) şüphesiz alanın tarihçesinde merkezî bir yere ve öneme sahiptir. Bu vurgunun bir 'köken mitine' katkıda bulunacağına ve alana yapılan diğer katkıları azımsayacağına dair bir kaygı da yok değildir (H. Wright, 1998). Bu kaygının sonucunda alanda ÇKÇM'ni merkeze alan yaklaşımlara alternatif bir 'Merkezi merkezsizleştirme' yaklaşımı da mevcuttur (McNeil, 1998). Yine de Merkezin yayınlarının konuyla ilgili akademik ve kamusal farkındalığın artmasında

oynadığı rolü ve yapılan katkının devasa hacmi teslim edilmelidir. Bu kitabın sonundaki kaynakça listesinde adı geçen yazarların büyük bir kısmı ya Merkezde çalışmış, eğitim görmüş ya da merkezdeki çalışmalarda bir şekilde yer almışlardır. Bunların arasında Dick Hebdige, Dorothy Hobson, David Morley, Phil Cohen, Chas Critcher, Charlotte Brunsdon, İain Chambers, Janice Winship, Paul Willis, Angela McRobbie, Richard Hoggart, Richard Johnson, Stuart Laing ve Stuart Hall gibi isimler vardır. Kültürel çalışmaların tam olarak nasıl tanımlanacağına dair tartışmalar yapılmış (ve hâlâ yapılmakta) olsa da Merkezin alanın gelişimindeki özel yeri tartışma götürmez.

ÇKÇM 1964 yılında Birmingham Üniversitesinde kuruldu. Hoggart merkezin ilk müdürü oldu ve onun çalışmaları merkezin temel odağını temsil ediyordu. ÇKÇM kendini kültürel biçimlerin, pratiklerin ve kurumların ve bunların “toplum ve toplumsal değişimle ilişkisinin” incelenmesine vakfetmişti (Hall vd. 1980) (bkz. Şekil 2.1). Bu kısa bilgilerden sonra Birmingham’daki İngilizce ve Sosyoloji Bölümlerinin ÇKÇM’ni bir tehdit olarak algılamalarını yadırgamamak gerekir herhalde (Hall, 1990). Tarih disiplini ile beraber, İngilizce ve sosyoloji kültürel çalışmaların yaklaşımına kaynaklık eden ve aynı zamanda da kültürel çalışmaların eleştiri nesnesi olan disiplinlerdi. Neyse ki ÇKÇM tarihinin büyük bir bölümünde kendini lisansüstü araştırmalar ile sınırladı ve kültürel çalışmalar alanında lisans programları sunması 1980’lerin sonunu buldu.

Şekil 2.1 ÇKÇM dergisi *Kültürel Çalışmalarda Eskizler*'in ilk sayısının kapağı

Hoggart, Williams ve Hall'un 1960'lardaki çalışmaları üzerine yukarıda yaptığımız tartışmanın gösterdiği üzere Hoggart'ın belirli sınıfların gündelik, 'yaşanan' kültürlerini anlama projesi takipçileri tarafından devralınmış ve odak uzunca yıllar Merkezin temel ilgi alanı olarak kalacak olan kitle iletişim araçlarının incelenmesine kaydırılmıştır. Başlangıçta bu alan büyük oranda Amerikan iletişim araştırmaları geleneğinin etkisi altındadır; Williams'ın *İletişimler*'inde olduğu üzere Amerika Birleşik Devletleri'nde son derece gelişkin olan bu gelenek İngiliz bağlamına uyarlanmıştır. Bu geleneğin bir başka önemli merkez olan Leicester Kitle İletişim Araştırmaları Merkezi üzerindeki etkisi devam etmiş olsa da ÇKÇM Amerikan etkisiyle başlarını koparmış (Williams'ın yaptığı gibi); kültür ve medeniyet geleneği ve toplumsal araştırmalardaki ampirik yönelimlerden de uzaklaşmıştır. ÇKÇM ağırlığı medyanın ideolojik işlevlerinin incelenmesine kaydırmıştır. Bu çözümlemelerde medya "toplumsal ilişkilerin ve siyasal problemlerin nasıl tanımlandığı üzerinde etkisi

olan ve seslenilen izlerkitlenin popüler ideolojilerinin üretiminde ve dönüşümünde söz sahibi başat kültürel ve ideolojik güç” olarak tanımlanmıştır (Hall, 1980d: 117). Bunun sonucunda medyanın davranışsal ‘etkilerinden ziyade’ ideolojik ‘etkileyciliği’ üzerine odaklanılmıştır (daha genel ve dolaylı bir belirlenim fikri üzerine).

Stuart Hall’un Richard Hoggart’ın yerine müdür olarak göreve başlaması odakta yaşanan bu dönüşümün ardındaki temel etmenlerdendi. Hall’un liderliğinde medya ve ideoloji arasındaki ilişkiler metinlerdeki anlamlandırma sistemlerinin çözümlenmesi yoluyla soruşturuldu. Farklı türde çalışmalar da yapıldı. ‘Gündelik hayat’ tarihçeleri Thompson’un çalışmasından etkilendi ama aynı zamanda sosyoloji ve antropolojiden etnografik yaklaşımlar da devraldı. Birkaç yıl bu çalışmalar altkültürler üzerinde yoğunlaştı: altkültürlerin inşası, hâkim kültürle ilişkisi ve direniş ve boyun eğme tarihçeleri. Çalışmaların çoğu kültürel alanın Hoggart’ın *Okuryazarlığın İşlevleri*’nde görmezden geldiği fragmanlarında anlam ve haz yaratan ritüel ve pratiklere yoğunlaştı: kentli gençlik altkültürlerine. Feminist araştırma da kadınların kültürel tabiiyet süreçlerini incelerken bu altkültürel yaklaşımın bazı uygulamalarından faydalandı. Kadınlara ait altkültürler üzerine incelemeler ve izlerkitlelerin popüler televizyondan kendi anlamlarını ve hazlarını nasıl devşirdiklerine dair çalışmalar, ‘dişilik’ ve televizyon hakkındaki görüşlerimizi yeniden şekillendirmemize yardımcı olacak bir zemin sundu. Tüm bunlarla birlikte sınıf tarihi, popüler kültür tarihçeleri ve popüler hafıza üzerine çalışmalar da yapılmaya devam etti.

Hall’un görevini 1979 yılında Richard Johnson devraldı. Johnson (1983) Hall’un yönetimi boyunca benimsenen ilkelerle kendininkiler arasında bazı farklılıklar olduğunu belirtir. Gündelik hayatı incelemeye duyulan ihtiyaç korunurken metin çözümlenmesi yerini tarih üzerinde daha keskin bir yoğunlaşmaya bıraktı. Johnson’un kendi ilgileri medya metinlerinden ziyade öznelliklerin tarihsel olarak inşası üzerinde yoğunlaşıyordu. Bir

şekilde paradoksal olarak ÇKÇM içerisindeki zengin etnografik çalışma geleneği hakkında şüphelerini de dillendiriyordu. Bazı belirli araştırmacılar (ikisini anacak olursak Hebdige ve Willis) bu şüphecilikten paylarını almasalar da, Johnson (1983: 46-8) etnografinin nispeten kuramsallaştırılmamış olduğunu belirtti ve yaklaşımın seçkin bir paternalizm eğilimine sahip olduğunu not etti. Johnson yaklaşımı seçkin görüyordu çünkü bir başkasının kültüründe gezinme ve bunu yaparken de metodolojik bir şeffaflık iddiasında bulunma belirli bir küstahlığı içerisinde barındırıyordu. Bu, etnografların kendileri tarafından da paylaşılan bir eleştiriydi.

Johnson müdürlüğü ÇKÇM'nin kurumsal rolünü 1980'lerin sonunda büyük oranda dönüştüren Jorge Larrain'e devretti. Üniversitenin baskısı ile İngilizce Bölümü bünyesine alınan merkez yaşamını sürdürebilmek için uluslararası bir kampanya başlattı. Cephede galip gelse de savaşı kazanamadı. Merkez, Kültürel Çalışmalar Bölümü haline geldi ve tarihinde ilk kez lisans eğitimi vermeye başladı. Birmingham Üniversitesi Sosyoloji Bölümünün kapatılması ve dağıtılmasının ardından iki kişi Kültürel Çalışmalar Bölümüne geçti. Her şey en başa döndü, ÇKÇM sonunda lisans ve lisans sonrası eğitim veren Kültürel Çalışmalar ve Sosyoloji Bölümüne dönüştü.

ÇKÇM kimsenin beklemediği kadar çok etkili oldu. Bölüme dönüşünceye kadar elinde hiçbir zaman üçten fazla çalışanı olmadı. Fakat merkezin siyasası öğrencilere çalışmalarını yayımlama konusunda destek olmaktı, hatta bu, diploma almaktan bile öncelikliydi! Bu siyasa merkezin 'akademik verimlilik verilerine' çok katkıda bulunmasa da öğrencilere çalışmalarının meyvelerini paylaşma ve alanda isim yapma fırsatını sağlıyordu. ÇKÇM aynı zamanda formel derslere ek olarak okuma ve araştırma grupları etrafında da örgütleniyordu.¹⁷ Yayınlarının çoğunda bu

17 Michael Green (1982) bu meseleleri ayrıntılı bir şekilde anlatır. Bu bilgilerin bir kısmı Richard Johnson'la 1988 yılında ÇKÇM'nde yaptığımız görüşmede doğrulanmış ve ayrıntılandırılmıştır. Bana zaman ayırdığı ve

kolektivist pratiğin izlerini görmek mümkündür. Bu yaklaşım araştırma amaçları için çok iyi çalışırken, tedrisat ve öğrenci performanslarının ölçülmesi konularını zora sokuyordu. 1980'lerin sonunda lisans eğitimine başlanması ve planlı-programlı bir Bölüme dönüşmesi Merkezin araştırma çıktılarını ve alandaki tesirini görünür bir şekilde olumsuz yönde etkiledi.

DİĞER MERKEZLER

Elbette Birmingham kültürel çalışmalar üzerine yegâne merkez değildi. O dönemde medya ve popüler kültüre yönelik ilgi pek çok kurumun kurulmasına yol açtı. Televizyon Araştırmaları Merkezi 1966 yılında Leeds'te kuruldu ve İngiltere'deki ilk film çalışmaları kürsüsü Londra Üniversitesi'nde 1967 yılında kuruldu. Sanırım bunların en önemlisi 1966 yılında Leicester Üniversitesi bünyesinde kurulan Kitle İletişim Araştırmaları Merkezi'ydi. Halloran ve arkadaşlarının (1970) 1968 gösterilerinin medya tarafından sunulduğu üzerine yaptıkları çalışma (*Demonstrations and Communications - Gösteriler ve İletişimler*) çığır açıcıydı ve sonraki yıllarda Birmingham'da siyaset ve medya arasında kurulacak bağlantılar üzerinde etkileri oldu (bkz. Hall vd. 1980: 119). Leicester merkezi yoğun bir şekilde ampirisist iletişim kuramı, medya sosyolojisi ve ekonomi politiğin etkisi altındaydı, bu yüzden de kültürel çalışmalara yaklaşımı çok da sempatik değildi.

Leicester merkezindeki ve ÇKÇM'ndeki çalışmalar İngiliz medya sosyolojisinin medya kurumlarını ele alan bir dalının canlanmasına vesile oldu. 1970'li yıllarda Schlesinger'in *Putting 'Reality' Together*'ı ('Gerçekliği' Bir Araya Getirmek, 1978) gibi medya üretimi üzerine yapılan ve haberlerin endüstriyel üretiminin nasıl ideolojik olarak sınırlı olduğu üzerine kurumsal çalışmalar ortaya çıktı. Bu çalışmalar özellikle siyasetin medyada temsil şekilleri konusuna odaklanıyordu. 1974 ile 1982 arasında Glasgow Üniversitesi'nden bir kolektif olan Glasgow Medya

Grubu ekonomi, sendikalar ve İşçi Partisi hakkındaki haberleri incelerken hem ampirik hem de yoruma dayalı yöntemleri kullandı ve bu çalışmalar *Bad News* (Kötü Haber, 1976), *More Bad News* (Daha Kötü Haber, 1980) ve *Really Bad News* (Çok Kötü Haber, 1982) başlıkları altında yayımlandı.

İngiltere’de kitle iletişim araçlarının kurumsallaşmasında önemli bir adım Açık Üniversite’nin 1977 yılında başlayan *İletişim ve Toplum* dersi oldu. Burada farklı İngiliz araştırma geleneği içerisinde yapılan araştırmalar yayımlanma, derlenme ya da yayılma fırsatı buldu. Kültürel çalışmalar için daha önemli olanı ise Açık Üniversite’nin 1982’den 1987’ye kadar popüler kültür alanında lisans derecesi vermeye başlaması oldu (U203, Popüler Kültür). Bu program kültürel çalışmalar olduğu kadar tarih, sosyoloji ve edebiyat araştırmaları disiplinlerine de yer verdi ve Stuart Hall’un 1979’da Açık Üniversite’de Sosyoloji Profesörü olarak çalışmaya başlamasının faydasını gördü. U203 dersinin ‘derlemeleri’, ÇKÇM yayınları gibi, öğrenciler için kolayca dağınıklığı içerisinde kaybolabilecekleri alan içerisinde bir kılavuz görevini üstlendi. Gerçekten de Jim McGuigan (1992) Açık Üniversite derlemelerinden biri olan ve Gramsci’nin *Hapishane Defterleri*’nden bölümler de içeren *Culture, Ideology and Social Process*’in (Kültür, İdeoloji ve Toplumsal Süreç, Bennett vd., 1981b) hegemonya kavramını ilk kez ‘popülerleştiren’ çalışma olduğunu iddia eder. Tony Bennettt, Stuart Hall, Colin Mercer, Janet Woollacott, James Curran, Michael Gurevitch ve diğerlerinin çalışmaları Açık Üniversite derslerinde okutuldu ve kültürel çalışmalar girişimini tanımlayan ve ihraç eden derlemelerde yer buldu. İngiltere dışındaki pek çok kişi için Açık Üniversite derlemeleri İngiliz kültürel çalışmalar disipliniinde olup bitenleri en kapsamlı ve erişilebilir şekilde bir araya toplayan çalışmalardı. Bazıları ise (Harris, 1992, McGuigan, 1992) U203’ün İngiliz kültürel çalışmalarının oluşumunda ÇKÇM ile kıyaslanabilir bir önem taşıdığını iddia etti.

Tarih Atölyesi ve Kültürel Çalışmalarda Eskizler örneklerinde

gördüğümüz üzere dergilerin bu tarih içerisinde önemli bir rolü vardır. *New Left Review* yerel ve uluslararası tartışmalar için bir forum olmuş ve Avrupa kökenli çalışmaların çevirilerine de yer vermiştir. 1982 yılında yayın hayatına başlayan *Theory, Culture and Society* (Kuram, Kültür ve Toplum) kültürel çalışmalar makalelerini basmış ve alanın sorgulayıcı gücü olmuştur: ilk başyazıda belirtildiği gibi, sadece alanın edebi/estetik çözümleme biçimlerine yönelmesini değil aynı zamanda “kültür sosyolojisinin Marksist yaklaşımlarla ne kadar yakınlaşması gerektiğini” de sorgulamıştır. *Marxism Today* (Günümüzde Marksizm) ‘Yeni Zamanlar’ çözümlemesi ile öncü bir rol oynamış (bu konu 7. Bölümde kısaca ele alınacaktır) ve Thatcherizmin oluşturduğu tehdit ve solun buna yetersiz yanıtı konusunda kültürel çalışmaların eleştirilerine yer vermiştir. Sinema dergisi *Screen* (önceki adı *Screen Education*) film ve televizyonun metin çözümlemesi konusunda esaslı kuramsal katkılarda bulunmuştur. Dergi Avrupa kökenli göstergebilim ve yapısalcı kuramla yakın bağlantılar kurmuştur; fakat derginin ‘ilerici’ metne dair avangart vurgusu seçkin popüler kültür yorumlarını akla getirmiş ve bu durum ÇKÇM üyeleri ile (özellikle de David Morley ile, 1980b) aralarında anlaşmazlıklar çıkmasına yol açmıştır.

Geçtiğimiz yıllarda kültürel çalışmalara yoğunlaşan önde gelen çalışmalar Londra Üniversitesi’ne bağlı olan Goldsmith College’ta, Lancaster Üniversitesi’ndeki Kültürel Araştırmalar Enstitüsü’nde ve daha küçük çalışma grupları ile Sunderland Üniversitesi ve Nottingham Trent Üniversitesi’nde yürütülmektedir. Bu çalışmalar daha ziyade disiplinlerarası niteliktedir ve ÇKÇM’nin ilk yıllarındaki çalışmaları niteleyen amaç ortaklığından farklı olarak farklı konulara odaklanmakta ve farklı yaklaşımları benimsemektedir (Hall, 1992; Steele, 1997). Bununla birlikte basitçe kültürel çalışmaların kurumsallaşmasının pekişmesinden daha fazla bir şeyleri temsil etmektedir. Manchester Metropolitan Üniversitesi’ndeki popüler kültür araştırmacıları, Manchester Popüler Kültür Enstitüsü dolayısıyla kültürel çalış-

maları 'popüler kültür çalışmaları' olarak yeniden tanımlamaya başlamışlar ve ÇKÇM'nin altkültür geleneğini ayrıntılı bir şekilde yenilemeye çalışmaktadırlar (Redhead, 1997).

Hiçbir entelektüel akım yekpare değildir ve onun asli özelliklerini tanımlamaya dönük her çaba tartışmaya açıktır. Muhakkak kültürel çalışmalar alanını şekillendiren benim yukarıda sıraladıklarımın çok daha fazla sayıda akım mevcuttur. Sonraki bölümlerde bu geleneğin tarihinin daha karmaşık, belki çelişen ve çağdaş yorumlarını sunacağım. Bununla beraber şimdilik listeye devam etmekten ziyade 1979'lerden ve 1980'lerden itibaren daha marjinal kalan ama yine de önemli bazı katkılardan bahsedeceğim. Feminist medya izlerkitlesi çalışmaları, pembe dizilerin kadın izleyiciler için işlevi konusundaki beylik değerlendirmelerin bir eleştirisini sundu. Dorothy Hobson, Charlotte Brunsdon ve (Hollanda'dan) Ien Ang'ın popüler televizyon tarafından sunulan hazlarla ilgili ortodoksilere meydan okuyan çalışmaları ana akım medya çalışmaları tarafından sahiplenildi. Angela McRobbie kendi erken dönem çalışmalarını da içine alacak bir şekilde altkültür çalışmalarını kadın faktörünü göz ardı etmekle suçladı. Judith Williamson ve Ros Coward gibi bazı feminist yazarlar, eril temsillerin eleştirisini sunmak üzere dergilerde ve gazetelerde köşe yazıları ile doğrudan kamuoyunun karşısına çıktılar.¹⁸

Bir başka sınır ise fiziksel konumdu: Cardiff'te çalışan Terence Hawkes, John Fiske, Christopher Norris ve John Hartley. Ne Fiske ne de Hartley, *Televizyonu Anlamak* kitapları Methuens Yayınevi'nin Terence Hawkes editörlüğündeki Yeni Aksanlar serisi kapsamında basıldığı 1978'e kadar İngiliz kültürel çalışmaları kaynakçalarında yer bulabildiler. Fiske Methuen Yayınevi'nde İletişim Araştırmaları dizisinin editörü olarak çalışmaya başladı

18 Hobson, Brudson ve Ang'ın çalışmalarını 4. Bölümde ele alacağız. Williamson'ın gazetecilik çalışmalarına örnekler için *Consuming Passions* (Tutkuları Tüketmek, 1987) adlı kitabına ve Coward'ın *Female Desire* (Dişi Arzu, 1984) adlı çalışmasına bakılabilir.

ve burada Hartley, Tim O'Sullivan ve Danny Saunders'ın kitaplarını bastı. Hem *Televizyonu Anlamak* hem de dizinin diğer kitapları yüksekokul ve üniversitelerde etkili öğrenim materyali olarak kullanıldı. Fakat Fiske daha büyük sükseyi Birleşik Krallık'ta değil de Birleşik Devletler'de ve Avustralya'da yaptı ve buralarda daha etkili oldu (2000 yılında araştırmalarına son vererek emekli oldu). Kültürel çalışmaların metropol merkezli olduğu ve kuramsal ya da ideolojik sınırların olduğu kadar coğrafi sınırların da olduğunu iddia etmek makul görünüyor. Fiske ve Hartley'nin bu marjinalliği Avustralya'ya taşınarak (Hartley bunu iki kez yaptı) daha da artırmaları kayda değerdir. Bununla birlikte burada gelişmesine katkıda bulundukları *The Australian Journal of Cultural Studies*'in (Avustralya Kültürel Çalışmalar Dergisi), *Kültürel Çalışmalar* adlı uluslararası bir dergi adıyla 'merkeze' dönmüş olması manidardır –her ne kadar kültürel çalışmalar geçmişinin izlerini bu dergide görmek mümkün olmasa da–. (Bu hikâyeye ek bilgi olarak, Hartley şu anda Avustralya'da *International Journal of Cultural Studies*'in editörlüğünü yapmaktadır). Methuen Yayınevi'nin bu grubu marjinalerden kurtarıp dışa açılmalarına yardımcı olmasının önemi azımsanmamalıdır. Yayınevleri de kurumdur ve Methuen Yayınevi'nin (şu anda Routledge Yayınevi) 1970'lerin ortalarında kültürel çalışmalar ve edebiyat kuramına yönelmesi kültürel çalışmalar kuram ve pratiği üzerine çalışanlar için önemli fırsatlar sunmuştur. Yayınevi tarafından basılan iki dizi (İletişim Çalışmaları ve Yeni Aksanlar) bir pazarın oluşmasına katkıda bulunmuştur. Kültürel çalışmalar yayınevlerinin broşürleri ve kitapçı bültenleri üzerinden takip edenler için Methuen (daha sonra Routledge) tarafından yayımlanan kitaplar alanın bir haritasını oluşturmuştur. Her ne kadar yayın kararları pedagojik çıktılarla yakın bir şekilde alakalı da olsa bugün Routledge kayda değer bir rekabet ile karşı karşıyadır (en azından İngiltere'de Sage, Arnold ve Continuum ve Amerika'daki birkaç üniversite yayınevi) ve kültürel çalışmalar alanında yayın yapma fırsatları artmıştır. Marjinal olmak artık eskiden olduğu gibi kolay değildir.

İKİNCİ KISIM
MERKEZÎ KATEGORİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: METİNLER VE BAĞLAMLAR

Kültürel çalışmaların geliştirdiği en tanınmış ve muhtemelen en önemli kuramsal strateji kültürel ürünleri, toplumsal pratikleri ve hatta kurumları ‘metinler’ olarak ‘okumaktır’. Başlarda edebiyat çalışmalarından ödünç alınan ve devamında gelen geniş kullanımını büyük ölçüde Barthes ve Eco’nun göstergebilimine borçlu olan metin çözümlemesi, fazlasıyla sofistike bir yöntemler dizisi haline gelmiştir –özellikle de kitle medyasının ürünlerini okurken–. Bu bölüm, sonuç olarak, kitle medyasına metinsel yaklaşımlar üzerinde yoğunlaşacaktır.

2. Bölümde zaten İngiliz edebiyat çalışmalarının nasıl medya ürünleri ve popüler kültür biçimleriyle uğraşarak alanını genişletmeye çalıştığı anlatıldı; Hoggart, Williams ve Hall ve Whannel’in tümü de bu kapsam genişlemesini başarıyla gerçekleştirdi. Ancak genelde, edebiyat çalışmalarının yöntemleri ve bu yöntemlerin dayandığı ideolojik/estetik varsayımlar üzerinde değişiklik yapmadaki gönülsüzlükten dolayı böylesi girişimlerin başarısı sınırlıydı. Çoğu için bu gönülsüzlükten kurtulmak epey zaman aldı; gerekli değişikliklerin gerçekleşmeye başlaması 1960’ların sonları ve 1970’lerin başlarını buldu ve bunun sebebi büyük ölçüde göstergebilimin ithal edilmesi idi. Avrupalıların göstergebilimi keşfi 1960’ların sonunda başladı; Barthes’ın *Ele-*

ments of Semiology (Göstergebilimin Öğeleri) kitabı İngiltere’de 1968’de, *Mitler* 1972’de ve Eco’nun “Towards a Structural Enquiry into the Television Message” (Televizyon Mesajının Yapısal Bir Sorgulamasına Doğru) makalesi de yine 1972’de yayınlandı. Edebiyat kuramında yerli biçimler oldukça hızlı belirdi; Stephen Heath ve Colin McCabe göstergebilim derlemeleri *Signs of the Times: Introductory Readings in Textual Semiotics*’i (Zamane Göstergeleri: Metinsel Göstergebilime Giriş Okumaları) 1971’de yayınladılar. Özellikle Hall (1980b) bu fikirleri çok erken bir dönemde benimsemiş görünür; ilk kez 1972’de yayınlanan “The Determination of News Photographs” (Haber Fotoğraflarının Belirlenimi) yazısında Barthesçi göstergebilimi İngiliz basınındaki haber fotoğraflarına uygular.

Eğer birinci dalga medya çözümlemesi edebiyat çalışmalarından türediyse, bu ikinci dalga da ilk uyarısını başka bir yerde, sosyolojide, hatta özellikle sosyolojinin kitle medyasının toplumsal ve siyasal oydaşmayı inşasındaki rolünde bulmuştur. Medyanın normal, kabul edilebilir ve sapkın olanın tanımlarının belirlenmesinde oynadığı rol, 1968’deki siyasal gösteriler sırasında açıkça bir kamusal mesele haline gelmiştir. Sapkın olanın sosyolojileri bu kategorilerin medyadaki, özellikle de haberlerdeki temsilleri yoluyla nasıl inşa edildiği ve tanımlandığına odaklanmıştır. Medyanın gerçekliği inşasının belki de en erken ‘standart’ eleştirisi olan Stanley Cohen ve Jock Young’ın *The Manufacture of News* (Haber Üretimi, 1980; ilk basımı 1973) derlemesi açıkça sapkınlık sosyolojisi içinde konumlanmıştır. 1980’deki gözden geçirilmiş baskıya yazdıkları önsözde de dendiği gibi, Cohen ve Young’ın (1980: 10) “medyanın suç, sapkınlık ve toplumsal sorunlara dair hikâyeleri seçimi ve sunumunda ima edilen kapsamlı toplum modelleri arayışı” 1973’te yeni bir şey olabilirdi, fakat 1980’e gelindiğinde artık o kadar da yeni değildi. Bu konunun daha yaygın biçimde kabul edilmesiyle birlikte sosyoloji dışından yeni çözümleme yöntemleri benimsenmeye başladı. Cohen ve Young’ın 1980 baskısı için kitabın içeriğinde yap-

tıkları değişiklikler kayda değerdir. Sosyolojik çerçeve kalırken bir dizi stratejik değişiklik yapıldı: bazı Amerikan kitle iletişimi çalışmaları çıkarıldı ve yerlerine Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezinin yazıları kondu. Bu yeni yazılar, İngiliz kültürel çalışmalarının çağdaş imleyicileri olan göstergebilimsel/yapısalcı metin çözümlemesi yöntemleri ve Althusserci ideoloji kuramlarını uygulamaktadır.

1960'ların sonu/1970'lerin başı, medyanın estetik/ahlaki çözümlemelerinin yerini daha sosyolojik değerlendirmelere bıraktığı noktaymış gibi görünür. Bunun sonucu toplumsal anlamlar ve medya mesajlarının olası siyasal sonuçlarına odaklanılması olmuştur. Göstergebilimsel çözümleme yöntemleri bu ilgi alanlarına dâhil edilince 'metinlerin' hem gücü hem de üretim ve alımlanmasının toplumsal ve siyasal bağlamının önemi kabul edilmiştir. Bu bileşim –edebiyat çalışmaları ve sosyolojinin karma ebeveynliğinin mirası– metin çözümlemesinin kültürel çalışmalar geleneğine hem kuram hem pratikte ayırt edici niteliğini vermiştir.

KODLAMA/KODAÇIMI

Herhangi bir noktayı 'Sol Leavisçiliğin' pratiklerinin göstergebilimsel/yapısalcı olduğu nokta olarak belirlemek zor olsa da Stuart Hall'un önemli makalesi "Encoding and Decoding in Television Discourse"u (Televizyon Söyleminde Kodlama ve Kodaçımı) bir dönüm noktası olarak görmek adettir.¹⁹ Makalede Hall o zamana kadar hâkim olan Amerikan iletişim modelleriyle, estetikle ve kitle kültürünün edilgen tüketicileri olarak izlerkitle kavram-sallaştırmasıyla bağını kesin olarak koparır. Bunların yerine ise çözümleme için yeni bir söz dağarcığı ve yeni bir kültürel üretim ve alımlama kuramı koyar.

19 Bu bir ÇKÇM makalesi olarak 1973'te basılmıştı, fakat şimdi "Encoding/Decoding" (Kodlama/Kodaçımı) (Hall, 1980c) başlığıyla *Culture, Media, Language* (Kültür, Medya, Dil) derlemesinde kolaylıkla erişilebilir. Bu kitap boyunca alıntılanan bu ikinci versiyonudur.

Makale iletişim süreçlerinin Amerikan deneyci ve davranışçı açıklamalarına saldırıyla başlar. Hall (1980c) iletişimi bir ‘döngü’ ya da göndericiden alıcıya doğru düz bir hat olarak gören açıklamalarla tartışmaya girer. Bir mesajın gönderilmiş olmasının yerine ulaşacağını garantilemediğini vurgular; mesajın ilk oluşturulduğu andan (kodlama) okunduğu ve anlaşıldığı ana (kodaçımı) iletişim sürecindeki her anın kendi belirleyenleri ve ‘varlık koşulları’ vardır (Hall, 1980c: 129). Hall’un altını çizdiği nokta, mesajın üretimi ve tüketiminin kullanılan aracın söylemleri (örneğin TV’de imgelerin kullanımı), kompozisyonun yer aldığı söylemsel bağlam (TV haberlerinin görsel uzlaşıları) ve mesaj taşımakta kullanılan teknolojileri (söz gelimi bir TV haberi öyküsünün ‘canlı’ ve banttan aktarımlarının farklı anlamlandırma işlevleri) içeren bir dizi etken tarafından aşırı belirlendiğidir.

Hall, herhangi bir iletişim biçimindeki hiçbir şeyin *doğal* olmadığına ısrar eder; mesajların gönderilebilmesi için önce inşa edilmesi gerekir. Ve nasıl ki mesajın inşası etkin, yoruma dayalı ve toplumsal bir olaysa, alımlanma uğrağı da aynı şekildedir. Toplum homojen değildir; farklı gruplar ve çıkarlardan oluşur. Televizyon izlerkitlesi kendi içinde farklılaşmayan tek bir kitle olarak görülemez; her biri hâkim ideolojik biçimler ve anlamlarla farklı şekillerde ilişkili olan farklı toplumsal grupların karışımından oluşur. Yani üretim ve alımlama süreçlerinin veçheleri arasında –üreticinin ve izlerkitlenin mesaj yorumları arasında– yanlış anlamalar ya da ‘çarpıtmalar’ üretecek bir uyumsuzluk olacağı kesindir.

Hall, bu yanlış anlama potansiyelinin –hem dilsel hem de dilsiz olan– iletişim sistemlerimizin dilimizi önce kendimiz için ‘kodlaması’ nedeniyle kısıtlı olduğunu belirtir. Televizyon söylemini sıfırdan yorumlamak zorunda değiliz çünkü inşa edildiği kodları önceden öğrenmiş bulunuyoruz. Dünyaya dair fiilleri, zamirleri ya da takıları kısaltan bir mesaj aldığımızda (‘Fransız Uçak Felaketinde Şok Soruşturma’ gibi) haber kodlarını anında tanırız. Bazı kodlar o kadar iyi öğrenilmiştir ki artık kod değil ‘doğal’ şeyler olarak algılanır:

Bazı kodlar, elbette, belirli bir dil topluluğu ya da kültürde o kadar yaygın bir biçimde dağıtılmış ve o kadar erken bir yaşta öğrenilmiş olabilir ki inşa edilmemiş –gösterge ve gönderge arasındaki eklemelenmenin etkisi– de ‘doğal olarak’ veriliymiş gibi görünür. Bariz biçimde ‘doğal’ olduğu düşünülen görsel kodların bile kültüre göre değiştiğine dair kanıtlar olsa da basit görsel göstergeler bu bağlamda ‘neredeyse evrensel’ gibi görünür. Fakat bu, işin içinde hiçbir kodun olmadığını değil, tam da bu kodların derin biçimde *doğallaştırıldığını* gösterir. (Hall, 1980c: 132)

Hall’un açıklamaya devam ettiği üzere bir kod ne kadar ‘doğal’ görünürse kodlama pratiğinin gizlenmesi de o kadar kapsamlı olur.

Görsel iletişim (özellikle fotoğraf ve televizyon imgesi) hiç de söylemlerden oluşuyormuş gibi görünmez çünkü göstergeleri gerçek dünyanın doğal imgeleriymiş gibi görünür (sonuçta bir şeyin resmi gerçekten de o şeyin resmidir). Televizyon mesajındaki görsel göstergenin de kodlanması gerektiğini vurgulamak önemlidir. Aslına bakılırsa görsel ‘diller’ de tüm diğer diller gibi işler. Görsel dillerin doğalmış gibi görünüp bizi kandırabiliyor olmaları nedeniyle bu kodları kırmak, yorumlamak ve toplumsal anlamlarını ortaya çıkarmak çok önemlidir.

Tüm bunlar bize hafifçe çelişkili bir model sunar: muhtelif okurlar tarafından muhtelif biçimlerde yapılacak okumalara açık fakat büyük ölçüde uzlaşılı haline gelmiş ve doğal olarak kavradığımız, bu nedenle de kodlayanın niyet ettiğinden önemli derecede farklı bir kod açıklaması yapma ihtimalimizin pek olmadığı bir dizi koddan oluşan bir televizyon mesajı modeli. Hall bu çelişkiyle, televizyon mesajının tamamen çoğulcu olmasa da çok anlamlı olabileceğini iddia ederek başa çıkar; yani, anlamlarında bir dereceye kadar açıklık varken aynı zamanda sınırlar da vardır. Anlamlar kültürel kodlar tarafından tamamen *önceden belirlenmediyse* bile kabul gören kodların *hâkim* olduğu bir sistem içinde oluşturulur:

Yan anlamsal kodlar kendi aralarında birbirine eşit değildir.

Her toplumun kültürü, muhtelif düzeylerde kapanımla, dünyanın kendi toplumsal, kültürel ve siyasal sınıflandırmasını dayatmaya meyler. Bu, ne tek sesli ne de tamamen kabul görmüş olmakla birlikte, *hâkim bir kültürel düzen* oluşturur. . . . Toplumsal hayatın farklı alanları, *hâkim* ya da *tercih edilen* anlamlar şeklinde hiyerarşik olarak örgütlenen söylemsel etkinlik alanlarına ayrılmış gibi görünür. (Hall, 1980c: 134)

Bu nokta önemlidir çünkü hâkim anlamların herhangi bir direnişle karşılaşmadan dayatılmadığının fakat yalnızca ‘tercih edildiğinin’ altını çizer. Kendilerini bu hâkim anlamlar ile anlaşılmazlık içinde bulan toplumsal gruplar –altkültürel gruplar, grev yapan işçiler, bekâr anneler, siyahlar– televizyon mesajlarını yorumlarken pekâlâ onlara direniş gösterebilirler.

Mesajı okuma kadar inşa etme süreci de karmaşıktır. Her ne kadar hâkim dünyayı görme ve temsil etme süreçlerinin yeniden üretilmesine olanak tanıyan kurallar ve uzlaşılar var olsa da, mesaja sürecin ‘kodlayan’ tarafı açısından bakıldığında, fiili anlamlandırma pratiklerinin bir nevi performansı, uygun kodlar ve söylemler olarak değerlendirilen şeylerin adlandırılması ve konumlandırılmasını içerdiği görülür. Televizyon programı yapımcısının bakış açısından sorun aslında kodlardan oluşan bir deli gömleğinden kurtulmak değil fakat izleyiciyi yapımcıyla aynı okumayı inşa etmeye ikna etmektir. Yani TV drama yapımcıları bizi bir tehdide karşı uyarmak ve onun anlamını tehdit olarak sabitlemek için kaygı verici bir müzik kullanırlar. Ya da belirli temsili kodların kullanılması bize bir karakteri nasıl görmemiz gerektiğini hemen anlatır; ana akım sinemada, söz gelimi, bize gösterilme biçiminden –renk, kamera açıları, kesmeler ve benzeri– kimin kötü adam olduğunu hemen anlarız. Temsil kodları tercih edilen anlama doğru ‘işlemek’ üzere tasarlanmıştır. Hall’un belirttiği üzere:

Öyleyse *hâkim anlamlardan* söz ederken tüm olayların nasıl anlamlandırılacağını yöneten tek taraflı bir süreçten bahsetmiyoruz. Burada söz konusu olan bir olayın kodaçımının yan

anlamsal olarak bağlandığı hâkim tanımların sınırları içinde dayatılması, inandırıcılığının sağlanması ve meşru kılınması için gerekli olan 'iştir'. (Hall, 1980c: 135)

Televizyon söylemini "kodlamak, kodaçımlarının içinde işleyeceği sınır ve parametrelerin bazılarını" oluşturma sürecidir; "eğer hiç sınır olmasaydı, izlerkitleler mesajı basitçe canlarının istediği şekilde okurlardı" (Hall, 1980c: 135).

Okumayı müzakere etmek

Bundan sonra Hall izlerkitlenin bu sınırlarla olan ilişkisinin daha iyi nasıl anlaşılabilceğini ele alır. Ve en etkili formülasyonlarını burada oluşturur. Sosyolog Frank Parkin'in çalışmalarından faydalanan Hall, bir televizyon mesajının kodaçımının yapılabileceği üç 'varsayımsal' konum tanımlayabileceğimizi öne sürer: bunları hâkim-hegemonik konum, ya da (artık daha yaygın biçimde kullanıldığı şekliyle) 'tercih edilen' okuma, 'müzakereli' konum ve 'karşıt' konum olarak adlandırır. Mesajı hâkim ya da tercih edilen konumdan okuyabilmek için izleyici, "söz gelimi televizyon haberlerinde ya da güncel haber programında ima edilen anlamı olduğu gibi alır ve mesajın kodlandığı referans koda uygun biçimde kodaçımı yapar" (Hall, 1980c: 136). Böyle bir konum kuramsal olarak var olsa da pratikte nadiren gerçekleştiği açıktır. Çoğunluğumuz televizyonu okurken Hall'un 'müzakereli' okuma dediği konumu üretiriz; buna göre, "olayların hâkim tanımlarına ayrıcalıklı bir konum verirken diğer yandan da yerel koşullara göre daha müzakereli bir uygulama yapma hakkını saklı tutarız". Hall'un (1980c: 137) belirttiği üzere bu müzakereli okuma 'çelişkilerle doludur'. Grevdeki bir işçi maaş zamlarının enflasyon oranından düşük olmasının ulusal çıkarlara uygun olduğunu öne süren güncel bir haberle aynı fikirde olup aynı zamanda kendisi için daha iyi bir ücret ya da daha iyi çalışma koşulları talebini sürdürebilir. Müzakereli okuma dünyanın hâkim tanımlarını kabul ederken hâlâ belirli durumlarda birtakım istisnalar talep edebilir.

Sonuncusu karşıt konumdur. Burada izleyici tercih edilen okumanın inşa edildiğini anlar fakat “mesajı alternatif bir referans çerçevesine göre yeniden oluşturur”: “Bu, maaşları kısıtlamanın gerekliliğine dair bir tartışmayı dinleyen fakat ‘ulusal çıkar’ı her duyduğunda bunu ‘sınıf çıkarı’ olarak okuyan izleyicinin durumudur” (Hall, 1980c: 138). Oy verdiğimizizin *rakibi* olan siyasi partiye dair bir yayın ya da ilan gördüğümüzde bu konumda oluruz. Olumlu ya da uyumlu bir okuma yerine mesajın üretildiği konuma karşıt bir konum benimseriz. Sonuç, ilk bakışta niyet edilenin karşıtı olan, büyük olasılıkla karşı taraf için oy kullanma kararımızı teyit eden bir okumadır.

Hall bu üç pozisyonun münferit olmaktan çok uzak olduğunu söyler. “En kayda değer siyasal anlar”dan “normalde müzakereli biçimde anlamlandırılan ve kodaçımı yapılan olayların karşıt bir okumaya tabi tutulduğu nokta” olarak bahseder (Hall, 1980c: 138). Metinler anlamlarını değiştirebilir ve izlerkitle metinler üzerinde oynayabilir. Cinsiyetçi reklamlar, söz gelimi, hâkim konumda olan ve buna rağmen çoğu kişiyi rencide eden ve karşıt tepkiyi kışkırtan pratiklerdir. Böyle reklamları rencide edici ya da aşağılayıcı olarak okumak, hâkimi karşıta dönüştürerek reklamın anlamını gasp etmek demektir. Böylesi temsiller üzerinden, der Hall (1980c: 138), ‘söylemdeki mücadeleye’ dâhil olunur. Mesajların ‘yapılandırılmış çokanlamlılığı’ belirli okumalarını her an hâkim ve tabi anlamlar arasındaki siyasal bir mücadeleye dönüştürür.

Mesajın kontrolü için süregiden bir savaştan söz etmek hiç de abartılı değildir. Bu bölümün ilk versiyonunu yazarken Çin hükümeti böyle bir mücadeleye girişmiş, hâkim anlamını tersine çevirmek için Tiananmen Meydanındaki katliamın filmini yeniden kurguluyordu. Öğrencilerin gösterisi askerlere yapılan bir saldırı olarak yeniden çerçevelendi ve gösterinin katılımcıları cezalandırılmalarını ve devamında gelen baskıcı düzeni meşrulaştırmak için suçlulaştırıldı. Burada bir dizi televizyon mesajının anlamı üzerine verilen mücadele gerçek anlamda bir ölüm kalım mücadelesi oldu.

'Kodlama/Kodaçımı' makalesinin önemi, bir televizyon mesajını inşa etme ve okuma anları önceden belirlenmiş olsa da her iki durumda da hâlâ bir dizi olası sonucun olabileceğini göstermesinde yatar. Metin çözümlemesi artık iyice oturmuş bir çözümleme biçimi olduğundan bu çok kökten bir yenilik gibi görünmeyebilir. Fakat Amerikan iletişim kuramının o dönemki üstünlüğü düşünüldüğünde uzlaşsıl varsayımlardan kayda değer bir kopuştu. Hall yalnızca kodlayıcının ve kod açıcının kullandığı kodlar arasında bir uyumsuzluk ihtimali üzerinde ısrar etmekle kalmaz (bu Amerikan geleneklerinde de mümkündü), fakat aynı zamanda bu farklılığı ideolojik, siyasal terimlerle açıklamakta ısrar eder. Hall böylesi anların tesadüfî değil fakat diğer toplumsal/ekonomik/kültürel güçler tarafından üretilip belirlenen ve televizyon mesajının okunmasında çözümlemeye uygun hale getirilen yapısal farklılıkların işaretleri olduğunu öne sürer. Daha sonra bu mesaj kültür ve topluma dair sorgulamalar için yeni bir araştırma kaynağına dönüşür. Eski medya 'etkileri' kavramının mesajın anlamını (ve etkisini) okuyucu bireyle sınırladığı yerde kodlama/kodaçımı modeli medya metinlerini kültür içindeki daha geniş toplumsal ve siyasal yapılar çözümlemeye maruz kaldığında ortaya çıkan anlar olarak tanımlıyordu.

METİN ÇÖZÜMLEMESİNİN KURULUMU

Televizyonun metin çözümlemeleri

Hall'un makalesi şimdi okunduğunda, mesajın çokanlamlı doğasını ne kadar güçlü bir biçimde vurguladığı ve televizyon izlerkitlesinin 1980'lerin ortalarından sonlarına doğru daha da geliştirilecek yeni kavramsallaştırmalarını ima ederken ne kadar öngörülü olduğu görülebilir. Ancak bu makale 1970'lerde esas olarak televizyon mesajlarını biçimlendiren ideolojik güçleri betimlemek için kullanıldı. İngiliz kültürel çalışmalarının bu yıllarda yaptığı televizyon çözümlemelerinin çoğu Hall'un sözünü ettiği ideolojik ve söylemsel 'iş', toplumdaki çelişki ve bölünmelerin belirli televizyon programları ya da türlerinde yumuşatılma

ya da doğallaştırılma biçimlerine yoğunlaşan özgül bir perspektiften inceledi. Medyanın kültürel çalışmalar çözümlemesi genel olarak oydaşmanın inşasını, statükonun yeniden üretilmesini, hâkim anlamların karşı konulamazlığını vurguluyordu. Yani, izlerkitlenin edilgenliği fikri ‘tercih edilen’, ‘müzakereli’ ve ‘karşıt’ okuma modelleri tarafından yerinden edilmiş olsa da bu modellerin uygulanması, televizyon mesajının bütünlüğü karşısında yine de çaresiz kalan bir izlerkitle inşa etmeye meylediyordu. İstisnai ve farklı okumaların kuramsal olarak var olma ihtimali her zaman kabul edilse de, asıl çaba böyle okumaların pratikte ne kadar zor, ne kadar istisnai olacağını ortaya koymaya harcanıyordu. Medya çözümlemesinin bu aşamasına metnin okuyucu üzerindeki iktidarı hâkimdi.

Buna rağmen bu dönem son derece faydalı, öncü niteliğindeki çalışmalar da üretti. Charlotte Brunsdon ve David Morley’nin (1978) BBC magazin programı *Nationwide* çözümlemeleri bunlardan biridir. (*Nationwide* format olarak güncel haber programından ziyade Amerikan ya da Avustralya kahvaltı programlarına benzeyen, akşamın erken saatlerinde yayınlanan bir magazin programıydı. Britanya’da yıllar boyunca mükemmelen başarılı bir TV programı olmayı sürdürdü.) Program üzerine yapılan pek çok çalışmadan ilkinde Brunsdon ve Morley, izleyicileri için *Nationwide*’ı tanımlayan kod ve uzlaşıların metin çözümlemesini yapar ve bunu programın konu seçimi örüntülerinin –sözgelimi ne tür konuların en sık gündeme geldiğinin– nicel çözümlemesiyle desteklerler. *Nationwide*’ın kendini izleyicilerinin dünyayı görme biçimlerinin basit bir yansıması olarak sunmak için ne kadar etkin bir biçimde uğraştığının altını çizerler:

[*Nationwide*] kendisini, çeşitlilik içeren ve kapsayıcı bakışıyla bizi ilgilendirebilme ihtimali olan ‘her şeyi’ yakalayan ve onu basitçe bize geri yansıtan bir ‘ayna’ olarak sunar. Dahası, bu olayları izlerkitlesiyle tam olarak aynı perspektiften ‘görür’ ve bu olaylardan yine onlarla tam olarak aynı ‘sesle’ bahseder. *Nationwide*’daki her şey bu yansıma ve tanıma temelli ayna yapısını desteklemek için çalışır. Transparan –bize basitçe ‘olan

biteni' gösteren— bir aracı olarak televizyon ideolojisi burada yüksek bir özdeşünümsellik düzeyine çıkar. *Nationwide*'ın kaydetme, seçme, kurgulama, çerçeveleme ve bağlama pratikleriyle ve '*Nationwide* manzarasını' üreten tanımlayıcı stratejilerle ayakta tutulan 'gerçeklik' versiyonunun karmaşık üretim sürecinin bütünü, programın kendini 'programımızda' 'dünyamızın' ve 'bizim' sorunsuz bir 'yansımamız' olarak sunmasıyla baskılanır. Dolayısıyla *Nationwide* kendi pratiğini doğallaştırır. (Brunsdon ve Morley, 1978: 9)

Bunun yapılma biçimlerini çözümleyen Brunsdon ve Morley çeşitli söylemsel (ya da 'kodlayıcı') uzlaşılarla dikkat çeker ve bunların etkilerini açığa çıkarır. Örneğin, televizyondaki haber sunucularının izlerkitlelerine samimi bir tonla seslenmelerinin kapsayıcılığını betimlemeleri bize tanıdık gelebilir:

İzlerkitle sürekli olarak, aracı kişinin söyleminde birinci çoğul şahısın kullanımı yoluyla ima edilir: "bu akşam. . . ile tanışıyoruz", "hepimizin bildiği gibi", "hepimizin başına gelebilir", "ve sorduk . . .". İzlerkitle ayrıca geçmişe ya da yakın gelecekte karşılaşılabilecek olana, hepimizin gördüğüne/göreceğine ve (ima edildiği üzere) aynı şekilde yorumlayacağına referansla da ima edilir. Sürekli bir şimdiki zaman ya da dolaysızlık yoluyla aramızdaki farklılıkları aşan ortak bir zamansallık ("son günlerde", "bu. . . günlerinde") tekrar tekrar beyan edilir. "Elbette. . ." *Nationwide* hepimizin aynı toplumsal dünyada yaşadığını varsayar. (Brunsdon ve Morley, 1978: 18–19)

Brunsdon ve Morley bu hitap biçimini program içi bölümler arasında kurulan bağlantıları incelemeleri sırasında ele alırlar:

Bu [sunanlar ve izlerkitle arasındaki ayrımın ortadan kaldırılması] en net olarak "Gelin ..." tabirinin kullanımında görülebilir. Tom Coyne: "Gelin hava durumumuza bakalım"; "Gelin Norwich'e gidelim"; Michael Barratt: "Gelin East Anglia'nın başka bir bölgesine kulak verelim". Burada, izlerkitlenin ekip-ten asıl ayrılığı takım ve izlerkitle arasındaki bir çıkarlar bütünlüğü ya da topluluğu biçiminde temsil edilir; bu hayalî topluluğun inşası geri çeviremeyeceğimiz bir teklif olarak belirlir —*Nationwide* serüveninde hepimiz eşit ortaklar kılınırken aynı anda özerkliğimiz reddedilir—. Eşlik eden, sahiplenici 'hava

durumumuz' ile birlikte bu, *Nationwide*'daki söylemin başlıca özelliklerinden ve bağlayıcı stratejilerden biri olan 'aynılaştırıcı biz'in en az muğlak olan biçimidir. (Brunsdon ve Morley, 1978: 19)

Her ne kadar *Nationwide* yoluyla iletilen İngiliz yaşamı aşırı derecede seçici de olsa, Brunsdon ve Morley *Nationwide*'ın kurucu kodlarının ve söylemlerinin nasıl etkin ve başarılı bir biçimde sadece programın anlamına değil aynı zamanda toplum tanımına dair oydaşmaya dayalı, 'tercih edilen' bir bakışı inşa ettiğini gösterirler.

Hall vd. (1981), "The Unity of Current Affairs Television"da (Güncel Haber Televizyonunun Bütünlüğü) yaptıkları ciddi BBC güncel haber programı *Panorama* çözümlemesinde benzer sonuçlara ulaşır.²⁰ Ancak onların savı biraz daha farklı bir biçimde inşa edilmiştir. Önyargı –televizyon habercilerinin nesnellik yoksunluğu– kavramının sorgulanmasıyla işe başlayan yazarlar, belirli siyasal bir meseleye hem çatışan taraflara ayrılan zaman hem de taraflara yapılan muamele açısından aslında ne kadar tarafsız yaklaşıldığını keşfetmiştir. Ancak sorgulama burada bitmez. Tersine, 'nesnellik', 'tarafsızlık', 'yansızlık' ve 'denge' gibi kavramların haberciler ve izlerkitleleri tarafından nasıl anlaşıldığını soruşturan yazarlar, tam da bu ilkelerin kendilerinin statükoyu desteklediği ve alternatif bakış açılarının göz önünde bulundurulmasına engellediği fikrine ulaşırlar.

Şekil 3.1 Hugh Scully ve Frank Bough – BBC'deki *Nationwide*'ın iki sunucusu (BBC'nin izniyle kullanılmıştır)

20 Bu çalışmanın aslı bir ÇKÇM makalesidir (no. 9, 1976).

Glasgow Medya Grubunun (1976, 1980, 1982) çalışmaları medyanın nasıl her zaman zaten, neredeyse kendiliğinden, konuşma yetkisi olan kişi ya da grupların fikirlerinin peşinde olduğunu göstermiştir: parlamentodaki siyasi partiler, işveren grupları, sendikalar ve benzerleri. Farklı çıkarların tartışıldığı ve açıklamaların arandığı herhangi bir konu başlığı pratikte önceki medya temsilleri tarafından hâlihazırda tanınmış ve meşrulaştırılmış olanlarla sınırlanacaktır. Zaman zaman bu kısıtlı alan daha da daralabilir. Glasgow Grubunun araştırması en azından bir örnekte İskoçya'daki felç edici grevin amacına dair hükümet ve işveren gruplarının suçlamalarına karşı hiçbir sendika ya da işçinin açıklamasının televizyon haberlerinde yayınlanmadığını ortaya çıkarmıştır. Haber yapımcısının programın izlerkitlesiyile bir birlik hissiyatı inşa etme ihtiyacının yanı sıra profesyonel haber toplama pratiği burada suçun bir kısmını üstlenmelidir. Fakat Hall vd. (1981) Glasgow'un araştırmasını bir adım ileri götürür; söz konusu olan yalnızca bazı grupların seslerini duyurma haklarının tanınıp diğerlerinin tanınmaması değil, tanınma sisteminin kendisinin siyasetin parlamenter tanımları lehine dramatik bir biçimde çarpıtılmış olmasıdır:

Televizyon sadece herhangi bir Partinin değil, *tüm* bir Parlamento siyasi sistemin 'bütünlüğünü' *seçici olarak yeniden üretir*. Diğer tüm Güncel Haber programları arasında *Panorama*, rutin bir biçimde bu *ikinci* anlamıyla bütünlüğün koruyucusundan taraf çıkar. ... Sonuç olarak, böyle bir programın ele aldığı sorunlar ve çözüm reçeteleri gündemi, yerleşik Parlamento partilerine ait olanlar ya da onların önerdikleriyle sınırlıdır. (Hall vd., 1981: 115)

Bu başlarda büyük bir sorun gibi görünmeyebilir –ta ki parlamento gündemlerinin parlamento dışı grupların ulusal önem atfettiği konuları ne kadar sık dışladığı fark edilene kadar–. Söz gelimi, 'yeşil' ya da çevreci siyasetler bazı ülkelerde ancak yakın zamanda meşruiyet (yani seçilmiş temsilciler) kazanmıştır ve diğerlerinde hâlâ bu aşamaya gelmeyi beklemektedir. Fakat çevreciler kendi gündemlerini kabul ettirebilmek için yıllardır uğraş-

maktadır. Bu gündemin, hepsi de başat siyasi partilerin ideolojilerinde sağlam bir şekilde yerleşik olan iş çevrelerinin çıkarlarına, ekonomik büyüme ve 'ilerlemeye' nasıl ters düşebileceğini görmek mümkündür. Yeşil siyasetin marjinalleştirilmesinin kimin çıkarına olduğunu tahmin etmek hiç de zor değildir. Medya, yeşil siyasetin mesele tanımlamalarını ancak tüm inatçılığı ve becerikliliğine rağmen ana akım –seçim ya da parlamentoya dayalı – siyasetin içine kabul edildiği yerde meşru olarak temsil eder-. Almanya ve Avustralya'da (kişisel olarak haberdar olduğum iki örnek) yeşil adayların seçimleri kazanması sonucunda medyanın çevreci siyasaları temsili aşamalı olarak, çevrecilerin fanatik bir grubun üyelerinden yetkili kılınan 'uzmanlara' ya da 'kaygılı yurttaşlara' doğru değişmiştir. Hall vd. bu tarz dışlamaların nasıl ortaya çıktığının ve nasıl tersine çevrildiğinin açıklanmasına yardımcı olur:

Medya, ideolojik yeniden üretimin 'medya işiyle' sürdürüldüğü ve çelişkili ideolojilerin gerçekten de var olduğu 'sızdıran bir sistemdir'; mevcut siyasal sınıf mücadelesi alanını çelişkili haliyle yeniden üretir. Ancak bu, bütünde bakıldığında, bu 'zaman zaman dış sıktıran uyumun' meylettiği kapanımın siyasal sınıf mücadelesi alanındaki tekil konumları gözetmeden *siyasal mücadele alanının kendisinin yapılanma biçimini gözettiği* gerçeğini gölgelemez. (Hall vd., 1981: 116)

Bu değerlendirme göz önünde bulundurulduğunda yazarların neden bu kadar güçlü bir biçimde hâkim ideolojilerin medya yoluyla yeniden üretilmesine odaklandıkları anlaşılabilir; onlara göre değişim ihtimali aşırı derecede düşüktür.

Hall vd.nin tartışmasının açık siyasal hedefleri vardı; benzer biçimde, Glasgow Medya Grubu için de siyasal hedefler canlı bir polemik çeşnisi kazandırıyordu. Bununla beraber, 1970'lerde kültürel çalışmaların medya çözümlemelerinin siyasal hedefleri büyük oranda ve genelde, kullanılan çözümleme yöntemlerinin yeniliği ve üretkenliğiyle gölgelendi. Yukarıda anlatılana benzer müdahalelerin en dikkate değer etkisi medya siyasetinin eleş-

tirilerinin etrafında gelişen yaygın bir seferberlik değildi. Olan daha ziyade, kültürel metinlerin 'okunmasına' yönelik bir ilgi patlamasıydı –bunun sebebi tek başına kendileri olduğu kadar 'anlam haritaları' olarak taşıdıkları kültürel önemdi–. Kültürel çalışmaların öğretilmesi ve yayınlanmasındaki en geniş çaplı gelişmeler bu biçimde ortaya çıktı. Methuen Yeni Vurgular dizisi Hawkes'in *Structuralism and Semiotics* (Yapısalcılık ve Göstergebilim, 1977) ve Fiske ve Hartley'nin de *Reading Television* (Televizyonu Okumak, 1978) kitaplarını bastı. Bundan kısa bir süre sonra Methuen'in İletişim Çalışmaları dizisi bu çözümleme yöntemlerini kitle medyasına uygulayan bir grup kitap yayınladı: John Hartley'nin *Understanding News* (Haber Anlamak, 1982), Gillian Dyer'in *Advertising as Communication* (İletişim Olarak Reklam, 1982) ve Andrew Crisell'in *Understanding Radio* (Radyoyu Anlamak, 1986) kitapları ve daha sonra bunlara eklenen Roy Armes'in *On Video* (Video Üzerine, 1989) kitabı ve benim *Film as Social Practice* (Toplumsal Pratik Olarak Film) kitabım (Turner, 1988; 1993'te gözden geçirilmiş baskı, 1999). Bu özgül uygulamalara destek olarak Fiske'in giriş niteliğindeki kitabı, *Introduction to Communication Studies* (İletişim Çalışmalarına Giriş, 1982) ve O'Sullivan vd.nin faydalı terimler sözlüğü, *Key Concepts in Communication* (İletişimde Anahtar Kavramlar, 1983) geldi. Alana başka yayıncılar da girdi; özellikle başarılı olanlardan biri Boyars'ın yayınladığı Judith Williamson'ın *Decoding Advertisements* (Reklamların Kodaçımı, 1978) kitabıydı. Taşıdığı açıkça feminist ve Freud sonrası izlerle ayrışan *Reklamların Kodaçımı*, diğerleri gibi, okuyuculara büyük oranda göstergebilimsel çözümlemenin ilkelerini tanıtıyor ve daha sonra bunları ele aldığı tikel medya biçimlerine uyguluyordu.

1970'lerin sonu ve 1980'lerin başlarında göstergebilimsel/yapısalcı metin çözümlemesi geleneği Britanya'daki orta öğrenim ve üniversite eğitiminde verilen medya çalışmaları ve iletişim derslerinde kurumsallaştı. Yüksek öğrenimdeki geleneksel İngilizce derslerinde benzer bir pratiğin –edebi metinlerin yakın çö-

zümlemesi– varlığı büyük olasılıkla bu yeni çalışma alanının hemen benimsenmesine katkıda bulundu. Bu aynı zamanda Fiske ve Hartley’nin (1978) *Televizyonu Okumak* kitabının zamanının çoğunu neden bir yandan edebi metni çözümleme ihtiyacıyla televizyonu çözümleme ihtiyacı arasında benzerlikler kurarken diğer yandan açıkça edebi çözümleme biçimlerini ve değerli edebi varsayımları dışlamakla geçirdiğini açıklayabilir. Bu sırada söz gelimi ÇKÇM tarafından üretilen çalışmaların çoğu, uzun zaman önce edebi modelleri terk etmişti ve dolayısıyla bu ikazlar yeni, kültürel çalışmalara ait olmayan bir kitleye yönelikti. *Televizyonu Okumak* önemliydi çünkü bu yeni yöntemleri yeni kitlelere ve yeni öğrencilere taşıyordu.

Bu dönemde Raymond Williams gibi Fiske ve Hartley de kendilerini iletişim çalışmalarındaki hâkim Amerikan geleneğinden ayırma konusunda çok hevesliydi. Onların içerik çözümlemesi ve televizyonun işlevi (büyük oranda toplumsallaştırıcı etkileri) üzerine yapılan geleneksel açıklamalara dair yaklaşımları, alternatif yaklaşımların önerilmesini haklılaştırmak için kullanıldı: göstergebilimsel çözümleme ve Fiske ve Hartley’nin televizyonun modern toplumdaki ‘ozanın’ eşdeğeri olduğu fikri.

Fiske ve Hartley televizyona yazılıdan ziyade sözlü bir aracı olarak yaklaşırlar ve edebiyat çalışmalarına dâhil edilmesine karşı çıkarlar:

Her aracının kendine has özellikleri vardır fakat televizyonun ‘dilini’ yapılandıran kodlar yazınınkinden çok konuşmanın kine benzer. Bir televizyon ‘metnin’in edebi bir metinmiş gibi kod açımını yapmak için kalkışılan her hamle başarısız olmaya mahkûmdur, fakat aynı zamanda bu hamlenin aracının aslında temelde uygun olmadığı bir işi yapamamasından kaynaklanan olumsuz bir değerlendirmeye sonuçlanması da olasıdır. (Fiske ve Hartley, 1978: 15)

Televizyonun işlevi betimlemeleri Hall’un kodlama/kodaçımı modeline dayanır:

Bireyin içsel psikolojik durumu televizyon mesajlarının iletişimdeki başlıca belirleyici değildir. Bunların kod açımı, bireysel olarak öğrenilmiş fakat kültürel olarak üretilmiş ve benzer algılama kısıtlılıklarını elbette mesajların kodlayıcılarına dayatan kodlara ve uzlaşılarla göre yapılır. O zaman, görünen o ki, televizyon bireysel ayrımları ortadan kaldıran ve kültürümüzün kendi kolektif benliğiyle iletişim kurabilmek için gerçekleştirdiği toplumsal bir ritüel olarak işlev görür. (Fiske ve Hartley, 1978: 85)

Fiske ve Hartley'ye göre televizyon kültür için 'ozansal bir işlev' görür. Nasıl ki ozan döneminin temel kaygılarını dizelere döküyorsa televizyon da 'kendi gündelik algılarımızı' kendi özel dil sisteminde ifade eder. Kültürün ihtiyaçlarını belirli biçimlerde karşılar: bireyden ziyade kolektif izlerkitlelere hitap eder; yazılıdan ziyade sözlüdür; bireylerin özdeşleşebileceği kültürün sesi gibi görünerek merkezleyici bir söylem olarak işlev görür ve kültürün hâkim mitleri ve ideolojilerinin üretim ve yeniden üretim döngüsündeki yerini alır. Fiske ve Hartley televizyonun ozansal işlevini gerçekliğe dair bir oydaşmanın eklemelenmesini, bireylerin kültüre mensubiyetlerinin imasını, toplumdaki bireylerin eylemlerinin övülmesini, açıklanmasını, yorumlanmasını ve haklılaştırılmasını, kültürün ideolojileri ve mitlerinin pratik yeterliliğinin gösterilmesini ve tam tersine, değişen toplumsal koşullar nedeniyle ortaya çıkan her türlü pratik yetersizliğini ifşasını ve izlerkitle üyelerinin statü ve kimliğinin garantilenmesini içeren kategorilere ayırırlar. Bu kategorilerde bazı çakışmalar vardır fakat genel ozansal işlev kavramı faydalı olmayı sürdürür. Özellikle önemli olan, televizyona dair açıkça reddettiği dirençli popüler şeytanlaştırmalardır: aracının işlevine dair onun daha önce düşünülmemeyen ya da ihtiyaç duyulmayan amaçlara hizmet ettiği söylenir ve böylece televizyon ötelenir.

Televizyonu Okumak'ın ikinci yarısı tekil televizyon programlarının metinsel okumalarından oluşur: dans yarışmaları, yarışma programları, haberler, spor ve dramalar. Çoğu durumda açıklayıcı bir tarz söz konusudur; hâkim ya da tercih edi-

len okumanın inşasını ana hatlarıyla anlatır. Okumalar kitapta daha önce betimlenen göstergebilimsel yöntemlerin gösterimleri olarak işlev gördüğünden mevcut kuramsal modelleri nadiren sorgulanır. Ancak, aralarında en ilginç olan popüler BBC yarışması *The Generation Game*'in (Kuşaklar Oyunu) okumasında, Fiske ve Hartley 'tercih edilen okuma' kavramının bir eleştirisini geliştirirler.

Çözümleme televizyondaki yarışmalar ve spordaki rekabet ritüellerini ele alan bir bölümle sınırlanmıştır. Fiske ve Hartley *Kuşaklar Oyunu*'nun diğer yarışmalardan, söz gelimi *Let's Make a Deal*'dan (Haydi Bir Anlaşma Yapalım) farkına işaret ederler. *Kuşaklar Oyunu* eski vodvil komedyeni Bruce Forsyth'ın sunduğu, akşamları yayınlanan bir yarışma programıydı. Programda birbirleriyle yarışan aile gruplarına sondaki ödülü kazanmalarını sağlayacak puanlar toplamaları için gerçekleştirmeleri gereken komik görevler veriliyordu. Ancak *Kuşaklar Oyunu*, verdiği ödüllere rağmen, gözle görülür derecede rekabet yoksunuydu ve yarışmacıların hiç de iyi olmadıkları şeyleri yapmaya çalışırken içine düştükleri utanç verici durumun gösterisini suiistimal ediyordu: çömlek yapma, pasta süsleme, amatör tiyatro skeçleri oynama ve benzerleri. Katılımın kendisinin ödülleri vardı:

Bu rekabetçilik özünün kaybı pekâlâ özgür girişimci, rekabetçi bir toplumun değerlerinin bir ailenin ya da cemaat hayatının normlarıyla ne kadar ilgisiz olduğunu gösterebilir. *Kuşaklar Oyunu*, son tahlilde, rekabetçi olmayan toplumsal değerlerin rekabetçi bir toplum yapısındaki geçerliliğini ortaya koymakta ve böylelikle de toplumumuzun rahat bir denge noktası bulamadığı bir kültürel gerilim alanında iş görmektedir. (Fiske ve Hartley, 1978: 157)

Fiske ve Hartley bu algıdan, kitap boyunca yaptıkları çözümlemelere dayanak oluşturan tahakküm kavramlarından duyulan tatminsizlik önermesine geçer:

Yani her ne kadar basit ikili hâkim/tabî modeli sınıf yapımızın temeline işaret ediyor olabilirse de onu metinlere aşırı doğru-

dan uygulama konusunda dikkatli olmalıyız. Kültürel bir metin her zaman bir dereceye kadar muğlaktır. Asla tek değerlikli bir kültürel tutum dizgesini yalnızca övmez ya da pekiştirmez; bunun yerine herhangi bir kültürün sürekli olarak bir dengede uzlaştırmaya çalıştığı pek çok birbiriyle çelişen etkenin neden olduğu gerilimleri yansıtır. (Fiske ve Hartley, 1978: 157)

Belirli tarihi anlardaki söz konusu gerilimlerin ya da *Kuşaklar Oyunu*'nun farklılığının özgül sosyokültürel nedenlerinin daha derin bir çözümlemesine girişmek kitabın metin çözümlemesine yoğunlaşması ve giriş niteliğinde olması nedeniyle alıkonulduğu bir şeydir. Ayrıca, çalışma alanının kendisinde metinler ve kültür arasındaki ilişki güzelce ana hatlarıyla verilirken metinler ve tarih arasındaki ilişkiye açıklama olabilecek kuramsal ortodoksi-lerin hâlâ geliştirilmeye ihtiyacı vardır.

Yıldızın anlamı

Eğer Fiske ve Hartley en nihayetinde metin odaklı olmalarıyla kısıtlandıysa, Richard Dyer'in çalışması bu zorluktan en azından bir çıkış yolu gösterir. İlk olarak, Dyer metinleri çözümlemeye tabi tutarken 'metni kendi içinde', bağımsız, ayrı bir çözümleme nesnesi olarak incelediğine dair her türlü imadan kaçınır. Dyer metinleri inşa etmekte kullanılan söylemlerle ve bu kurucu söylemlerin toplumsal tarihleriyle ilgilenir. İkinci olarak, metin dışı malzemenin herhangi belirli bir metnin anlamlarının inşasındaki önemini kabul ederek metin fikrini genişletir. Sonuç olarak, Dyer'in çözümlemeleri normalde göz önüne alınmayan temsillere dayanır (örneğin, hayran dergileri). Dyer'in (1982: 2) çözümleme prosedürü gayretle metinlerarasıdır ve aynı zamanda, kendisinin de dediği gibi, "sosyolojik ve göstergebilimsel arasında sürekli bir hareketlilik içermesi anlamında diyalektiktir". Sonuç, metin çözümlemesinin söylemin toplumsal çözümlemesine hizmet etmek için harekete geçirilmesidir.

Burada sözünü ettiğim kitaplarında ele aldığı konu, film yıldızlarının anlamıdır: Jane Fonda, Marilyn Monroe ya da Mar-

lene Dietrich imgesinin toplumsal anlamı. Dyer'in bu konuyla ilgili ilk kitabı *Stars* (Yıldızlar, 1982) film yıldızlarının nasıl bir 'toplumsal gerçeklik' inşa edebileceğini, ne anlama gelebileceğini ve film metinlerinde nasıl bir işlev görebileceğiyle ilgili özgül sorular sorar. Dyer yıldız imgesinin toplumsal inşasını tüm temsillerine –hayran dergileri, röportajlar, posterler, haber öyküleri, reklam ve promosyon malzemeleri ve benzerleri– ve bunların özgül film anlatılarına nasıl kazındığına bakarak inceler. Yıldızların, oynadıkları karakterlerden görece bağımsız fakat beyazperdedeki nitelendirilmelerine katkıda bulunan anlamları nasıl biriktirdiklerini açığa çıkarır. Bu nedenle bizim için *The Man Who Shot Liberty Valance*'ta (Liberty Valance'ı Vuran Adam) (tam tersi yerine) toy liberal avukatı James Stewart'ın, eski banka soyguncusunu John Wayne'in canlandırması hiç de şaşırtıcı değildir. Dyer Jane Fonda'nın kariyeri üzerine yaptığı çözümlemede, zaman içinde Fonda'nın 'anlamlarının', deyim yerindeyse, metinler arasında nasıl değiştiğini ortaya koyar. Ve son olarak yıldızların toplum için gördükleri ideolojik işlevi inceler; yani aynı anda hem toplumun bir bireyi hem de ideali olmayı nasıl başardıklarını. Dyer yıldızların anlamlandırılmasındaki temel çelişkiyi araştırır: aynı anda hem toplumun temsilcisi hem de benzersiz bireyler, hem bütünüyle sıradan hem de sıra dışıdırlar. *Yıldızlar*'da ve ikinci çalışması *Heavenly Bodies*'de (Göksel Varlıklar, 1986) Dyer sinema metinlerinin toplumsal içeriği, sinemaya izlerkitlenin taşıdığı tarihsel olarak üretilmiş uzmanlıklar ve beklentiler ve de sesli çekime oyuncularla birlikte giren önceden kodlanmış anlamlar üzerinde ısrarcıdır. *Göksel Varlıklar* da izlerkitle içindeki alt grupların bir yıldızın imgesini temellük edip onu yeni bağlamlara sokma ve böylelikle yeni anlamlar kazandırma yollarına ilişkin değerlendirmeler sunar: Judy Garland'ın gey altkültürleri için taşıdığı özel anlam üzerine yaptığı tartışma bunun bir örneğidir.

Screen kuramı

Dyer'in çalışması Birmingham ÇKÇM ile aynı geleneğe ait de-

ğildir. Her ne kadar tipik bir örneği olmasa da, Dyer'in sinema ilgisi beyazperde çalışmalarının en yakın Londra'daki İngiliz Film Enstitüsü (BFI) ve Britanya'nın başlıca sinema dergisi *Screen* ile özdeşleştirilen dalının bir parçasıdır. *Screen* etkili olmuş, tartışmalara yol açmış ve belirli bir kuramsal/eleştirel hatla, belirli bir estetikle ve belirli bir siyasal duruşla özdeşleştirilmiştir. Christian Metz'in göstergebilimsel/psikanalitik sinema kuramından ve Althusserci ideoloji kuramlarından etkilenen ve özellikle psikanalizin Freud-sonrası ve feminist temellükleri tarafından tanımlandığı şekliyle öznelliklerin inşası meselesine odaklanan *Screen*, 1970'lerde Britanya'da yapılan kültürel çalışmalar araştırmalarına büyük ölçüde karşı duran bir konuma işaret etmiştir. *Screen*'de yayınlanan makaleler metin çözümlemesinin gelişmesine önemli katkılar sağlamış olmakla birlikte, derginin baskın kuramsal konumu uç bir metinsel belirlenimcilik içermiştir. Bir noktada, ÇKÇM 'Screen kuramı' olarak bilinen şeyi ele alması için özel bir araştırma grubu kurmuştur; Stuart Hall'un (1980e) ve David Morley'nin (1980b) eleştirileri bu araştırma grubunun verdiği ürünler arasındadır.

Bu dönem boyunca *Screen*'in tek bir ağızdan konuştuğunu düşünmek yanlış olur (bkz. Tudar, 1999: 102), fakat sayfalarını belirli kaygılar ve tercih edilen kuramsal protokoller kaplamıştır. *Screen*'in dil ve özne arasındaki ilişkinin göstergebilimsel açıklamalarına merakı ve Lacan'ın dil yoluyla doldurulacak boş bir alan olarak öznelliğe bakışına duyduğu ilgi, öznenin inşasında temsilin ve dolayısıyla da metnin rolünü kuvvetle ön plana almasına yol açtı. *Screen* kuramı *adlandırma* süreçlerini, yani birey öznenin dil sistemlerini edinme yoluyla kendi toplumunun ideolojilerinin 'içine yazılma' biçimlerini, özellikle sinema ve televizyonda merkezî ve kapsayıcı olarak görüyordu. Metinler izleyiciyi yerleştirme ya da 'konumlandırma', onu anlatıyla belirli bir ilişki, hâkim ideolojilerle ise karmaşık olmayan bir ilişki içine sokma ya da 'dikişleme' kapasiteleri açısından tartışılır. İzleyicinin bu ideolojik konumlandırmayı kabul etmekten başka pek

bir şansı yoktur; *Screen* kuramında metinler her zaman ve karşı konulmaz bir biçimde bize nasıl anlaşılmalı gerektiğini anlatır.

Bu metinsel belirlenimcilik, gayet anlaşılır biçimde, bazı tartışmalara yol açtı. Bu konunun en tartışmalı veçhesi görünüşteki kategorik niteliğiydi; gerçekten de *tüm* metinlerin *tüm* okuyucularda bu şekilde işlediğini söyleyebilir miyiz? Dönemin (1970'lerin ortaları) İngiliz televizyonunda dramatize edilmiş eleştirel belgesel alt türü revaçtaydı ve anlatıları hâkim ideolojilerin altını oyuyormuş gibi görünen metinler ürettiyordu. Birinci Dünya Savaşından Büyük Bunalımın başlarına kadar uzanan bir süreçte İngiliz işçi sınıfı tarihinin çeşitli veçheleriyle ilgilenen İngiliz yarı belgesel filmi *Days of Hope* (Umut Günleri), yüksek enflasyon, işsizlik ve sendikalar ile hükümetin karşılıklı mücadeleleriyle boğuşan 1920'lerin Britanya'sıyla paralellikler taşıyan o dönemde yaygın biçimde hem İşçi Partisi hem de Muhafazakâr Partinin gerçek bir siyasal eleştirisi olarak görüldü. Bilhassa realist bir televizyon ürünüydü ve BBC'yi ve metin yazarı Jim Allen'ı (BBC'nin durumunda varsayılan) Marksist eğilimleri için teşhir eden Muhafazakârların protestolarına neden oldu.

Bu metin üzerine dönen tartışmalar eşi görülmedik düzeylere ulaştı.²¹ *Screen* kuramı Colin McCabe yoluyla cevabını verdi ve programın temel biçimi olan realizmin yenilikçi olmak bir yana, programı toplumu eleştiremez hale getirdiğini öne sürdü.²² McCabe'e (1981) göre realizm izleyiciye en acı siyasal mücadeleleri bile doğal ya da kaçınılmaz olarak görmesini sağlayan konforlu bir konum sunan bir dizi temsil kodudur. Böylesi mücadeleleri geçmişe yerleştirmek kaçınılmaz olarak günümüzde bunla-

21 Bennett vd.'nin (1981a) *Popular Television and Film* (Popüler Televizyon ve Film) kitabı bir bölüm ayırarak bu tartışmayı takdim etmiş ve Colin McCabe ile Colin MacArthur'unki dâhil kilit makaleleri yeniden yayınlamıştır.

22 Buradaki kilit makale, *Popüler Televizyon ve Film*'de (Bennett vd. 1981a) de yeniden basılmış olan McCabe'in 'Realism and the Cinema: Notes on Some Brechtian Theses' (Realizm ve Sinema: Bazı Brechtçi Tezler Üzerine Notlar, 1981) makalesidir.

rın çözüldüğünü ima eder ve anlatının izleyicileri için inşa ettiği üstün, bilgi sahibi konum onları gösterilen olaylara eleştirel ya da 'yenilikçi' tepkiler vermekten korur. Realizm, iddiaya göre, temsil ettiği gerçekliği dünyanın ortak duyuşal anlayışlarına göre önceden kodlar; yani korkunç olaylar gösterdiğinde bile metni, "Hay Allah, neyse, demek ki bu işler böyle (ya da bir zamanlar böyleydi), bu konuda yapabileceğimiz neredeyse hiçbir şey yok," diyerek kabullenip iç çekerek terk ederiz. Medyanın tümündeki realist kurgular okuyucuyu, otoriter bir anlatıcı rolünü üstlenen kontrol edici bir söylemin –bir dizi değer, anlatıcının sesi ya da kamera perspektiflerinin kontrolü– içine yerleştirir. McCabe bu otoriter anlatıcının okuyucuya ne düşüneceğini söylediğini, soruların önünü kestiğini ve anlatıyı bir sona bağlayarak okuyucuyu ödüllendirdiğini öne sürer. Realist metin bu anlatıcının otoritesini yok etmeden gerçekliği ya da bu gerçekliğin kurucu koşullarını sorgulayamaz. Ve realist metin okuyucunun onu gerçeklik olarak görmesine dayandığından özgünlüğünü kaybetmeden kendi kendini sorgulayamaz. Yenilikçi alternatifi, ortak duyuşal dünya görüşlerini sorgulayarak izleyicileri zorlayan bir metin olabilir ve *Screen* kuramına göre, bu ancak uzlaşısız temsil örüntülerini kırarak yapılabilir –yani realizmin hâkim uzlaşılarından koparak–.

'Realizm tartışması' etkili ve uzun süreli olmuştur. 1980'lerin başlarında yayınlanan ünlü BBC TV draması *The Boys from the Blackstuff* (Asfaltın Çocukları), *Screen* kuramcılarını ve TV realizminin hâkim ilksel biçimine rağmen 'karşıt' bir okuma üretme potansiyeli olduğunu düşünenleri yeniden karşı karşıya getirdi. Stephen Heath (1985) ve diğerleri bir grup ideolojik konumu bir metnin ilksel biçiminden kendiliğinden 'okumanın' imkânsız olduğunu öne sürdüler. Ben de başka bir yerde bazı Avustralya filmlerinde kullanılan realist biçimin hâkim konumlar olarak açıkça yenilikçi okumalar sunduğunu öne sürdüm (Turner, 1986). Son kertede buna benzer eleştiriler baskın çıktı. Realist metnin "okuyucuya sunulan ve metin tarafından yeniden

yazılan mevcut olası konumlar arasında basitçe doğrudan 'tüke-tilen/temellük edilen' olarak 'okunamayacağı'" (Morley, 1980b: 166-167) fikri artık, *Screen*'de ya da başka bir yerde genellikle daha az kategorik bir biçimde sunulmaktadır.

Ancak, bu konuda alınan konum *Screen* kuramı için tipiktir. Hâkim temsil uzlaşılarını sorgulayan yenileyici, avangart bir estetik önerirken uzlaşısal popüler film ve televizyon metinlerinin tutarlı bir eleştirisini sundu. Hem metinsel olarak alışılmadık hem de siyasal olarak burjuva karşıtı olan bir 'yenilikçi metin' arayışı 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında *Screen*'de çıkan çalışmaların çoğuna egemendi. Gerçekten de bir süre için yeni televizyon ve film metinleriyle algılanan bir yenilikçiliğe sahip olmaları ya da olmamaları üzerinden ilgilenmek bir refleks halini aldı ve bu da *Screen*'i herhangi bir popüler kültür metni üzerine faydalı herhangi bir şey söylemenin çok zor olduğu seçkin bir çıkmaza sürükledi. *Screen* kuramının uzlaşısal metinsel biçimlere karşı çıkmaktaki ısrarının sebeplerinden biri, metnin dışında ya da öncesindeki güçlerden ziyade kendisinin izleyicinin onu anlamlandırmasını sağlayan özne konumunu inşa ettiği yargısıydı. Avangart buradan bir çıkış sunuyordu: daha sorgulayıcı bir temsili uzlaşılar grubu daha eleştirel ve sorgulayıcı bir izlerkitle/özne üretebilirdi. Bu son önerme yaygın olarak kabul görmüş olsa da *Screen* kuramı genelde ihtilaflıydı. Daha önce gördüğümüz gibi ÇKÇM temsilcileri tarihi, gösterge ve söylemlerin çokanlamlı doğasını ve 'tüm okumaların sorgulayıcı/yayılmacı doğasını' (Morley, 1980b: 167) reddettiği için *Screen*'in metinsel belirlenimciliğine güçlü bir biçimde karşı çıkıyordu. Bu konumda daha sonra gerçekleşen değişiklikler, *Screen* kuramının "metin ve okuyucunun karşılaşmasını tüm toplumsal ve tarihsel yapılardan *ve aynı zamanda* özneyi de konumlandırır. . . diğer metinlerden" (Morley, 1980b: 163) yalıtıma meylettiği gerçeğini kabul etmiş görünür.

Ancak, bu kuramlar bütünü içerisinde açıkça öznenin diğer metinler ya da toplumsal yapılar içinde oluşumunu göz ardı et-

meyen bir hat popüler film anlatısının feminist eleştirisidir. Laura Mulvey'nin *Screen* makalesi, "Visual Pleasure and Narrative Cinema" (Görsel Haz ve Anlatı Sineması, 1975), neredeyse her zaman kilit bir metin olarak alıntılanır fakat sunduğu eleştiri bunun gösterdiğinden çok daha yaygın ve çeşitlidir. Genelde, ana akım film ve televizyonun feminist eleştirileri, bu araçların dünyayı temsil etme biçiminin kadının diğer temsili yapılarıdaki tabiiyetini kopyaladığını öne sürer. Kaba bir biçimde sav şudur; eğer popüler metinler onları rahatça görebileceğimiz ve özdeşleşebileceğimiz bir konum kuruyorsa, (söz gelimi) Hollywood'un uzlaşsal söylemleri içinde inşa edilen bakış konumu, kadın değil erkek izleyicinin konumudur. Kamera, uzlaşsal olarak, kadın bedenini bir ucundan diğer ucuna kat ederken –erkek arzusunun nesnesi olarak ışıklandırır, çerçeveler ve araştırır– erkek bedeni kadın izleyicinin hazzı için aynı irdeleme rejimine maruz kalmaz. İzlerkitlenin yarısının kadın olmasına karşın bu böyledir. Mulvey ve diğerleri filmin sunduğu hazların kolonize edildiğini, eğer tadı çıkarılacaksa bunların kadınlara kendi kadınsal öznelliklerinin inkârını içeren deneyimler olarak sunulduğunu iddia eder. Mulvey'e göre Hollywood sinemasının sunduğu bakma, röntgencilik ve narsisizm hazları erildir ve bazı türlerde (örneğin korku filmleri ve bazı tür gerilimler) etkin bir biçimde kadın düşmanıdır. Mulvey'nin orijinal formülasyonları daha sonra kendisi (Mulvey, 1981) ve diğerleri tarafından gözden geçirilerek, örneğin, Hollywood aksiyon sinemasının (Tasker, 1993) ve kadın izleyiciliğinin (Stacey, 1994) daha olumlu okumalarına yol açmıştır. Bu önemli yeniliklere rağmen Mulvey, faydalı bir biçimde bizi, metinlerin izlerkitleye işgal edebileceği çok sınırlı sayıda bakış konumu sunduğu ve bunların da dar bir ideolojik etkiler dizisine karşılık geldiği gerçeğine karşı uyarmıştır. İzlerkitlenin her bir üyesinin ayrı birer öznellik olarak kurulmasına ve metnin çok anlamlılığına rağmen bir sinemaya girdiğimizde toplumsal mevcudiyetimizin ideolojik çerçevelerinden geçici olarak muaf tutulmayız. Feminist eleştirmenler medyadaki en

baskın söylemlerin eril hazları doğallaştırdığını gösterir; bize bu etkiyi nasıl fark edeceğimizin gösterilmesine ihtiyacımız vardır.

METNİ TAHTINDAN İNDİRMEK

David Morley *Screen* kuramının ve onun metnin gücüne ayrıcalık tanımasının başta gelen eleştiricilerinden biriydi ve Morley'nin çalışmaları en önemli karşı düşünce hatlarından birini oluşturmuştur. Söz konusu çalışmalar daha ayrıntılı olarak bir sonraki bölümde ele alınacak fakat şu an için Morley'nin Hall'un kodlama/kodaçımı modelini geliştirme girişiminin, bunun yerine, bireysel televizyon okumalarının Hall'un modelinin ima ettiğinden bile daha karmaşık ve öngörülemez olduğunu gösterdiğine dikkat çekmek önemlidir. Brunsdon ve Morley'nin (1978) *Nationwide*'ın metin çözümlemesinin bir devamı olarak Morley (1980a), çeşitli sınıfsal, toplumsal ve mesleki geçmişlere sahip kişilerden oluşan yirmi altı gruba programın bir bölümünü gösterdi ve daha sonra onların yaptıkları kodaçımları üzerine çalıştı. Sonuçlar belirli okumaların belirli sınıfsal konumlarla bağlantısını (sanki tüm bir işçi sınıfı bir şekilde okurken orta sınıflar başka bir şekilde okurmuş gibi) kesin olarak çürütür; aynı zamanda televizyona bir anlam vermenin yoğun bir biçimde toplumsal ve karşılıklı etkileşime dayalı bir etkinlik olduğunu ortaya çıkarır. Morley'nin *Nationwide* çalışmasında derlenen tepkilerin çeşitliliği düşünüldüğünde, metnin toplumsal cinsiyet, etnisite, meslek ve benzeri diğer toplumsal güçler tarafından üretilenlere baskın gelen bir özne konumunu nasıl *üretebileceğini* görmek zordu. Ancak, bu diğer toplumsal güçler tarafından üretilen özne konumlarının da öngörülemez, bölünmüş ve hatta kendi içinde çelişkili olduğu açıktı. Dolayısıyla Morley –ve izlerkitle çalışmalarının bu alanını geliştiren diğerleri– metinlerin tüketildiği bağlamın ve belirli izlerkitleler tarafından onlara taşınan toplumsal içeriğin önemini yeniden tesis etti.

Birmingham ve başka yerlerde o dönemde devam eden diğer çalışmaların birbirini tamamladığı ortaya çıktı. ÇKÇM'ndeki

alkültür grubu çoğunluktan ziyade azınlığı, hâkim olandan ziyade tabi olanı, kültürden ziyade altkültürü vurgulayan yaklaşımları yerleştirdi. Tarih, sosyoloji ve antropolojiden yararlanan Britanya'daki kent gençliği çalışmaları tabi grupların hâkim kültürünkilere direnerek *kendi* anlamlarını üretmek için kullandığı stratejileri vurgulamıştı. Hâkim olanla müzakereye girmek ya da ona karşı çıkmakla kalmayıp, aynı zamanda, çoğu durumda hâkim anlamları etkin bir biçimde temellük ettiler ve dönüştürdüler (ve dolayısıyla alt üst ettiler). (Bu araştırma geleneğinin örnekleri Hall ve Jefferson'da (1976) bulunabilir; bu geleneğe ilişkin daha ayrıntılı tartışmalar 5. Bölümde sunulacaktır.)

Resistance Through Rituals'ın (Ritüellerle Direnmek, Hall ve Jefferson, 1976) giriş bölümü kültürün katkı sağlayan daha küçük gruplar ya da sınıf fragmanlarından, 'toplumsal ve maddi yaşam deneyimlerine anlamlı bir biçim' vererek kendi 'ayrı yaşam örüntülerini' geliştiren toplumsal gruplardan oluştuğunu iddia eder. Kodlama/kodaçımı modelinin de bir anlamda ima ettiği gibi kültür yekpare değildir, bunun yerine birbiriyle rekabet içinde olan, üst üste binen ve birbiriyle çatışan pek çok gruptan oluşur. Bu grupların her biri kendini kurumlarında (söz gelimi, motosiklet kulübü), toplumsal ilişkilerinde (iş ya da aile alanındaki özgül yeri), inançları ve göreneklerinde ve 'nesneleri ve maddi yaşamı kullanımında' cisimleşen ayrık yaşam biçimiyle tanımlar. Tüm bu 'anlam haritaları' altkültürü oluşturur ve onu üyeleri için anlaşılır kılar (Hall ve Jefferson, 1976: 10). O zaman, bir altkültürün içindeki en dünyevi nesne özgül anlamlar kazanabilir; kendi halindeki çengelli iğne punk kültüründe saldırgan bir aksesuar olarak temellük edildi ve yırtık giysilerin üzerine açık olarak takılıyor ya da bazen doğrudan deriye geçiriliyordu.

Çoğu altkültürel çalışma bu anlam haritalarının oluşturulma biçimlerini ve altkültürel grup içindeki pratiklere, kurumlara ve nesnelere hangi anlamların atfedildiğini inceliyordu. Hall ve Jefferson'ın (1976: 11) gösterdiği üzere altkültür çalışmaları

toplumsal ilişkilerin yapı ve biçiminin esas olarak sosyolojik incelemeinden daha fazlasıdır; “[bu yapı ve biçimlerin] deneyimlenme, anlaşılma ve yorumlanma biçimlerine” merak sarar. Bunun –geleniğin en azından benim burada ele alacağım kısmındaki– etkisi altkültürü metne, altkültürün incelenmesini metin çözümlemesinin bir çeşidine ve anlamlarının yorumlanmasını da oldukça olumsal bir etkinliğe dönüştürmektir.

Sonuç olarak bir metni oluşturan şeylerin tanımı dramatik düzeyde genişledi; yeni tanım kültürel pratikleri, ritüelleri, giyim kuşam ve davranışların yanı sıra televizyon programları ve reklamlar gibi daha sabit ve ‘üretilmiş’ metinleri içeriyordu. Vurgu toplumsal pratikler yoluyla anlam üretimine ve daha da önemlisi, bu anlamların pratiğin kendisinden ziyade eyleyenlerin kendisine konumlandırılmasına kaydı. Bu, izlerkitlenin/katılımcıların anlam üretimindeki önemini pekiştirdi ve hâkim anlamlarını ‘bozarak dönüştüren’ toplumsal olarak üretilmiş karşıt konumlar yoluyla metinlerin aslında ne kadar sık ‘eşyanın tabiatına aykırı’ okunduğunun altını çizdi. Bir metnin ‘anlamının’ daha geçici, muhtemelen çelişkili ve altkültüre özgü olmasına izin verildi. Sonuç olarak, anlamın başlıca kaynağının metnin içine dâhil edildiği toplumsal ilişkiler grubu mu yoksa metinlerin kendilerinin özgül biçimleri mi olduğu tartışmalı hale geldi. Metin ‘tahtından indirildi’; belirleyici otoritesini, okuyucuları tarafından nasıl anlaşılacağını belirleme becerisini kaybetti.

Altkültür

Muhtemelen altkültürel çalışmaların ana akım kültürel çalışmalar içindeki en etkili mevzilendirilmesi Dick Hebdige’in Methuen Yeni Vurgular dizisinde 1979’da basılan *Subculture: The Meaning of Style* (Altkültür: Tarzın Anlamı) çalışmasıydı. Bu kitapta Hall’un metinsel anlam mücadelesi altkültürel tarzda maddi bir biçim kazanır: punk’ların giyim kodları, reggae’nin müzikal kodları, teddy boy’ların geçmişe dönük züppeliği. Hebdige’inki bu gelenekten çıkan en canlı ve kolay erişilebilir kitaplardan bi-

ridir ve Hebidge'in 1970'ler Britanya'sının özgül kentsel altkültürlerindeki temsil kodlarına ilişkin değerlendirmesi hâlâ ufuk açıcı bir okuma sunar.

Altkültür'de Hebidge altkültürel giyim, müzik ve davranış tarzları tarafından üretilen –muğlak ve çelişkili– anlamları yorumlamak için göstergebilimi kullanır. Hebidge'in yaklaşımı üzerindeki etkilerden biri edebiyat eleştirisidir (özellikle de Fransa'daki *Tel Quel* grubunun çalışmaları); bir diğer etki kültürel çalışmaların etnografik teknikleri, özellikle de Phil Cohen'in çalışmasını temellükünden gelir.

Hebidge Cohen'in çalışmasını sınıf deneyimini boş zaman tarzlarıyla bağlantılandırması ve gençlik altkültürleriyle ebeveyn kültür arasındaki ilişkiyi açıklaması nedeniyle diğerlerinden ayırır. Cohen ÇKÇM'nin altkültür araştırmaları üzerinde derin bir etki bıraktı; bu, Hebidge'in (1979: 80) belirttiği gibi, *Ritüellerle Direnmek*'te muhtelif yazarların “gençlik kültürel tarzlarının sembolik direniş biçimleri olarak art arda gelmesini” yorumlamasında belirgindir. En önemlisi, Cohen'in altkültürlerin temel ya da ‘örtük’ işlevine dair açıklaması Hebidge'in kendisinin belirli altkültürleri metinler olarak okumasının mantığını sağlar. Cohen için altkültürün işlevi “ebeveyn kültürde gizli ya da çözülmeden kalmış çelişkileri, biraz sihirli bir biçimde olmakla birlikte, ifade etmek ve çözmekti” (Hebidge, 1979: 77). Bundan dolayı, işçi sınıfı giyiminin Dazlakların sunduğu köktenci karikatürü işçi sınıfı kültürünün aşamalı olarak *burjuvalaşma* bir karşı çıkış olarak okunur. Cohen tarzın özgüllüklerini boş zaman tarzlarının Hebidge'in (1979: 78) emsal niteliğinde gördüğü yakın bir okuması yoluyla “altkültürle bağlantılı daha genel ideolojik, ekonomik ve kültürel etkenlerle” ilişkilendirir:

Şekil 3.2 Dick Hebdige'in *Altkültür: Tarzın Anlamı* kitabının kapağı (Methuen & Co.nun izniyle kullanılmıştır). Bu, gayet yerinde bir biçimde, Yeni Vurgular dizisinin gerçekten tarz sahibi olan tek kapağıdır.

Sınıfı soyut bir dışsal belirlenimler grubu olarak sunmaktan ziyade [Cohen], onun pratikte âdeta deneyime bürünmüş ve tarzla sergilenen maddi bir güç olarak geliştiğini göstermiştir. Tarihin hammaddesinin bir mod'un ceketinin kenarında, bir teddy boy'un ayakkabılarının pençelerinde ayrıştığı, toplandığı ve 'işlendiği' görülebilir. (Hebdige, 1979: 78)

Altkültür: Tarzın Anlamı metinlerin tanımlanma biçimlerindeki değişimleri yansıtan okumalar ve vaka çalışmaları sunar ve kendi ardından gelen popüler kültür çalışmaları üzerinde etki bırakmıştır; Hebdige'in çalışmasıyla, örneğin, Iain Chambers'inki arasındaki devamlılıklar görülebilir. Fakat Hebdige'in altkültürel tarzın siyasal işlevine dair değerlendirmesi muhtemelen en önemli katkisidir. Hebdige'e (1979: 3) göre altkültür tüm diğer ideolojik alanlar gibidir –mücadeleye açıktır–: “ve tarz karşıt tanımların en şiddetli biçimde çarpıştığı alandır”. Ayrıca altkültürler, anlamlandırma pratiklerini karşısında konumlandırmaları gereken daha geniş hegemonya süreçleriyle kuşatılmıştır:

Kendilerini ebeveyn kültürün *karşısında* tanımlayan bireysel altkültürler bir miktar “muhafazakâr” ya da “yenilikçi”, toplumla bütünleşmiş, bu toplumun değerleriyle süreklilik içinde ya da ondan türemiş olabilir. Son olarak, bu farklılıklar yalnızca altkültürel tarzın nesnelerinde değil, aynı zamanda bu nesneleri temsil eden ve anlamlı kılan anlamlandırma pratiklerinde de yansıtılır. (Hebdige, 1979: 127)

Ancak Hebdige (1979: 17) en çok hegemonyaya karşı çıkar görünen ve ‘eğri bir Ret jesti’ sunan altkültürel tarzlara ilgi duyar; burada, “derinden yüzeysel görünüm düzeyinde, yani göstergeler düzeyinde . . . itirazlar beyan edilir, çelişkiler gösterilir”.

Kitap da altkültürleri büyük oranda göstergeler düzeyinde ele alır: bunun bir örneği, İngiliz punk’larıyla ilişkilendirilen dans türü ‘pogo’nun değerlendirmesidir:

İngiliz rock kültürü ve ana akım pop kültürlerde çoğunlukla katılımcı ve anlatımcı bir aracı olan dans, boş robotsu bir pantomime dönüşmüştü. . . Pogo bir karikatürdü –rock müzikle ilişkilendirilen tüm solo dans tarzlarının saçma olana indirgenmesiydi–. Melly’nin muhafazakârlık patlamasıyla bağlantılı olarak betimlediği ‘Leapnik’lerin ‘karşı-dansına’ benziyordu. . . . Aynı kısa jestler –eller yanlarda sıkılı, hayalî bir kafa topuna çıkar gibi havaya sıçrama– müziğin katı mekanik ritimlerine göre herhangi bir değişiklik olmadan tekrar ediliyordu. . . . pogo doğaçlamayı gereksiz kılıyordu: yegâne değişiklikler müziğin temposu tarafından dayatılanlardı –hızlı tempolar oracıkta zıvanadan çıkma biçimindeki manik bir coşkuyla ‘yorumlanırken’ daha yavaş tempolarda katatoninin eşiğinde bir uzaklaşma halinde zıplanıyordu–. (Hebdige, 1979: 108–9)

Hebdige incelememiz için metinlerini önümüze serer, fakat onların yıkıcı, direnişçi potansiyeli konusunda her zaman ısrarcıdır:

Öyleyse altkültürdeki tarz mühim bir anlama gebedir. Dönüşümleri, ‘normalleşme’ sürecini kesintiye uğratarak ‘doğaya aykırı’ düşer. Dolayısıyla bunlar ‘sessiz çoğunluğu’ rencide eden, birlik ve bağlılık ilkesine meydan okuyan, oydaşma mitiyle çelişen bir konuşmaya doğru yapılan jestler, hareketlerdir. Bi-

zim görevimiz de, Barthes'inki gibi, tarzın parlak yüzeylerine kodlanan gizli mesajları fark etmek, bunların izini, tam da çözüme kavuşturmaları ya da gizlemeleri tasarlanan çelişkileri anlaşılması zor bir biçimde yeniden sunan 'anlam haritaları' gibi sürmek olur. (Hebdige, 1979: 18)

İlginç bir biçimde Hebdige (1988) *Hiding in the Light*'ta (Işıktaki Saklanmak) gençlik altkültürleriyle olumsuzlama ya da direnişin anlamlandırılması arasındaki bağlantıyı reddederek gençlik altkültürlerini çalışmaya 'veda eder'. İddiasının punk'ın açık siyasal gündemiyle pekiştiğini ve ardından gelen gençlik hareketlerinin artık böylesi güçlü bir siyasal direnişi eklemiyor gibi görünmediğini kabul eden Hebdige, "kuramsal modellerin onları üreten insan bedenleri kadar kendi zamanlarına da bağlı olduğu" şeklindeki faydalı kuramsal dersi çıkarır. Hebdige (1979: 8) "olumsuzlama-olarak-altkültür fikrinin punk'la yan yana geliştiği, ayrılmaz bir biçimde ona bağlı olduğu ve o öldüğünde de öldüğü fikrini" savunmak için durumu biraz abartmış gibi görünürken bu formülasyonun oydaşma siyasetini basitçe ters çevirme, tabi olanı basitçe direnenle eşitleme riski taşıdığı doğrudur.

Ancak, sonrasındaki gelişmeler müzik, tarz ve popüler gençlik altkültürleri arasındaki ilişkileri incelemek için kullanılan araştırma yaklaşımlarının çeşitliliğini arttırmıştır –böylelikle Hebdige'in kendi çalışmasını girmekle itham ettiği türde ittifaklardan kaçınmıştır—. Sarah Thornton'ın (1995) dans kulüpleri çalışması mevcut 'beğeni kültürlerinde' hiyerarşiler ve 'ayırım' yaratmak için kullanılan söylemlere odaklanır. Thornton pek çok açıdan bu 'kulüp kültürü' tarzlarını metin olarak okusa da aynı zamanda mülakatlardan ve aslen daha ampirik olan diğer bilgi kaynaklarından faydalanır. Altkültürler ve direniş arasındaki ilişkiye dair herhangi bir ilgiden açıkça feragat eder ve Birmingham ÇKÇM etnografilerinde kullanılan metodolojileri 'ampirik olarak çalışılmaz' olmakla suçlar (Thornton, 1995: 8). En önemlisi, Thornton'ın odak noktası gözlemlediği altkültürdür;

onun ebeveyn kültür ya da ana akımla olan ilişkisi değil. Kendi ifadesiyle ilgi alanı, Fransız sosyolog Bourdieu'den ödünç aldığı şekliyle, 'altkültürel ayrımın' oluşumu ve işleyişidir (Thornton, 1995: 14).

Diğer örnekler arasında Steve Redhead'in (1990, 1997) çalışmaları ve Manchester Metropolitan University'deki araştırma projeleriyle bağlantılı olan bir araştırmacılar grubunun çalışmaları vardır. Bir bakıma ÇKÇM'nde altkültürle özdeşleştirilen çalışmaların devamı niteliğinde olan Redhead'in çalışmaları bizi aynı zamanda ileriye götürür: daha doğrudan çağdaş popüler kültür deneyimini oluşturan kültürel ağlara odaklanarak, altkültürün araştırma nesnesi olması fikrinden uzaklaşır. Sonuç olarak, bu daha yeni ve hâlâ oluşmakta olan gelenek, altkültüre esasen metin muamelesi yapılmasına direnir ve daha tarihsel çözümlene biçimlerini tercih eder.

ÇOK ANLAMLILIK, MUĞLAKLIK VE METİNLERİ OKUMAK

Önceki bölümde betimlenen çalışmaların veçheleri –izlerkitle 'kitlesinin' altkültürel parçalarındaki direniş stratejilerine ve izlerkitleye odaklanılması– diğer biçimlerde de harekete geçirilmiştir. Geçen on beş yılda, metnin tahtından indirilmesine bir tepki olarak, özellikle televizyon ve popüler metinler söz konusu olduğunda, çoğu kişi bu direnişçi okuma potansiyelinin yalnızca izlerkitle üyelerinin toplumsal olarak üretilmiş okuma yöntemlerinin değil, aslında metinlerin kendilerinin bir özelliği olduğunu iddia etmiştir. Bir zamanlar çaba bizi oydaşmacı okumanın inşasına karşı uyarmaya yönelikken, 1980'lerde yapılan çoğu çalışma metnin çok farklı veçhelerini betimlemekle ilgileniyordu; yani, okuyucunun farklı, hatta ideolojik olarak çelişkili özne konumlarını benimsemesini davet eden ve barındıran muğlaklık ve çelişki ağları. Metinler herhangi bir 'tercih edilen' okumanın sınırlarından okuyucuların toplumsal oluşumlarına sızan ve dolayısıyla da bir dizi anlam ve haz üreten bir anlam fazlasıyla

yüklü görülüyordu. Bu bölümde metin ve okuyucu arasındaki ilişkinin bu şekilde kavramsallaştırılmasının gelişiminin bazı veçheleri üzerinde duracağım.

“Dance and Social Fantasy” (Dans ve Toplumsal Fantezi, 1984) makalesinde Angela McRobbie okuyucular ve izlerkitleler üzerindeki metinsel etkiden ziyade toplumsal etkiye yapılan vurguya karşı çıkar ve önceki bölümde tartışılan altkültürel ve etnografik gençlik araştırmalarına hücum eder:

Gençlik üzerine yazılan çoğu akademik metnin göze çarpan özelliklerinden biri gençliği neredeyse tamamen eylem ve doğrudan deneyim üzerinden kavrama eğilimiydi. Okuldakiler, işsizlik yardımı alanlar ve sokaktakiler, yani toplumsal gözlemcinin anında görebileceği yerlerdeki gençler üzerine eğilimlidir. Bunun, genç insanların tüm bir deneyim spektrumunu örtük olarak bu anlara indirgeyerek izleyici, okuyucu, izlerkitlenin bir parçası oldukları ya da kendi gündüz düşlerine dalmış ve sessiz kaldıkları anlar gibi pek çok anı neredeyse tamamen göz ardı etmek gibi bir etkisi olmuştur. Bunları göz ardı etmek onların toplumsal ve kişisel deneyimlerindeki bütünüyle merkezî bir hattı kaçırmak demektir. Bu da tüm bu altkültürel değerlendirmelerde bize, gençlerin herhangi bir okuma ya da izleme deneyimine, dolayısıyla bu metinlerdeki temsil edilme biçimlerini nasıl bulduklarına ve sırası geldiğinde de bu biçimlerin bazılarını temellük ederken diğerlerini nasıl gözden çıkardıklarına dair çok az bilgi sunulduğu anlamına gelir. Bu eksiklik aynı zamanda kültürel gençlik ifadelerinin edebi metinlere, sinemaya, sanata ve daha eski müzikal biçimlere borçlu olduklarına karşı gerçek bir körlük üretmiştir. (McRobbie, 1984: 141)

Metinlerin kendileri de basitçe toplumsal cinsiyet ya da sınıf gibi diğer toplumsal belirleyenler tarafından işlenecek ham maddeler değil, toplumsal oluşumlardır. Buna ek olarak McRobbie metinlerin uyarlanabileceği çeşitli toplumsal kullanımların da yakın bir çözümleme yapmamıza uygun olduğunu öne sürer. Bir film tartışmasının toplumsal bir etkinlik ya da olay haline gelişini örnek verir; vurguladığı nokta, bunun yalnızca Hollywood filmleri gibi popüler metinlerin bile olası değişik kullanımları-

na dair bir farkındalık içermesi sayesinde mümkün olmuştur: “Metnin çok anlamlılığı (ya da çoklu anlamları) *farklı* hazları, *farklı* beklentileri ve *farklı* yorumları kışkırtıp onların kaprisini çekerek yüzeye çıkar” (McRobbie, 1984: 150).

McRobbie (1982) *Jackie* dergisi üzerine olan ve derginin dünyaya bakışının fantastik, gerçek-dışı özelliklerine hücum ettiği eski çalışmalarından birini eleştirerek tartışmasını noktalar. Daha yakın tarihli bir yazısında McRobbie, önceki değerlendirmesinin derginin sunduğu hazları yanlış anladığı ve küçümsediğini ve bunların yerine kendi idealize edilmiş yaklaşımını dayatmaya çalıştığını kabul eder. Metnin hazlarını yanlış anlamasının okuyucuların deneyimini değersizleştirmesine sebep olduğunu öne sürer.

Haz kavramı giderek ideoloji kavramının karşısında konumlandırılmaya başlamıştır. Bedende mevcut olan ve üretimleri fiziksel kaynaklara dayanan haz çeşitleri vardır. İçinde yaşadığımız dünyaya verdiğimiz anlamlar toplumsal olarak üretilirken, fiziksel hazlarımızın kendi üretimimiz olduğunu öne süren bir yaklaşım vardır. Böyle bir kuram ideolojinin güçlerinden bir dereceye kadar bağımsız olduğunu ima eder. Çoğu zaman olduğu gibi, Barthes burada, *The Pleasure of the Text*'te (Metnin Hazzı, 1975) bazı tür edebi metinler tarafından üretilen hazlara dair tartışmasıyla bir başlangıç noktası sağlar. Bu konunun karmaşıklıkları buradaki konu ile ilgili olmasa da (bunlarla ilgili bir miktar 6. Bölümde konuşacağım) haz kuramlarının etkisi, iletişimin anlam üretiminden daha fazla sonucu olabileceği olasılığını arttırmak olmuştur. Ayrıca, buradaki amaçlarımız için daha da merkezî olarak, metinler *hem* haz *hem de* anlam üretirken bu ikisi pekâlâ birbiriyle çelişebilir ya da birbirine karşıt olabilir. Her ne kadar erkek izleyiciler ideolojik olarak metnin şık cinsiyetçiliğinin farkında olsa da, Robert Palmer'ın klasikleşmiş video klibi 'Simply Irresistible'da (Sadece Dayanılmaz) sunulan röntgenci hazlara direnmekte zorluk çekebilir. Colin Mercer'in (1986: 54) dediği gibi, popüler kültür çözümlemecileri “tetikte

olmaya ve bazı şeylerin bilinen ideolojilerine ve siyasal menşesine rağmen onlardan belirli bir haz alma ‘suçunu’ açıklamaya çalışmaya” ihtiyaç duyabilir. Bunun yerine bazı marjinalize olmuş bireysel hazlar hâkim ideolojik konumlarla çelişebilir ya da onlara direnç gösterebilir.

Haz ve direniş

Bir süre, John Fiske’in çalışmaları bu son olasılığın muhtemelen en net geliştirilmiş biçimini temsil etti; Fiske ‘popüler’ kategorisini ideolojinin güçlerine direndiği ve bunların dışında durduğuna inandığı hazlarla özdeşleştirir. Fiske genelde popüler kültürü, özelde ise popüler televizyonu ‘gayrimeşru’ hazlar ve dolayısıyla da yıkıcı anlamlar üretme becerisiyle niteler.

Bu konumun gelişiminin taslağı çıkarılabilir. Robert Allen’ın *Channels of Discourse* (Söylem Mecraları) derlemesine verdiği katkıda Fiske (1987a) metinsel anlam üretiminde direniş ve belirlenim, metinsel açıklık ve ideolojik kapanım diyalektiğini kabul ederek metinler, okuyucular ve kültür arasındaki ilişkilerin karmaşıklığını kusursuz bir tarafsızlıkla betimler:

Metnin gösterenlerinin –yani fiziksel mevcudiyetinin– yakın bir okuması . . . gösterilenlerin yalnızca metinde tek başına var olmadığını, fakat metin dışında kendi kültürünün mitlerinde, karşı-mitlerinde ve ideolojisinde var olduğunu görür. İktidarın toplumdaki dağılımının anlamlar üzerine verilen göstergebilimsel mücadelelerle paralel olduğunun farkına varır. Her metin ve her okumanın kısmen metnin kendi yapısında kısmen de okuyan öznenin metinle ilişkisinde bulunan toplumsal ve dolayısıyla da siyasal bir boyutu vardır. (Fiske, 1987a: 273)

Buradaki dengeli bir resimdir fakat yine de ideolojik sistemlerin zorlu rakipleri karşısında etkisini koruduğunu ima eder. Tarafsızlık Hall’un kodlama/kodaçımı açıklamalarını anımsatan oydaşmacı bir kültürel üretim modeli üretmeye yarar.

Pratikte popülerlik ve ideolojik bütünlük arasında neden doğrudan ya da zorunlu bir eşitlik olmadığını açıklamak için

Fiske kendini böyle bir konumdan nihai olarak uzak tutar. Bunu yapmak için Fiske diğerlerinin yanı sıra John Hartley'nin televizyonu belirsizlik ve çelişkilerden beslenen 'kirli' (toplumsal onay almamış) bir kategori olarak tartıştığı "Encouraging Signs: Television and the Power of Dirt, Speech and Scandalous Categories" (Göstergeleri Cesaretlendirmek: Televizyon ve Pislik, Söz ve Rezil Kategorilerin Gücü, 1983) makalesinden yararlanır. Televizyonun özel vasfı, der Hartley (1983: 76), "zapt edilebilecek olandan çok daha fazla anlam üretme" becerisindedir; televizyon yapımcıları bu beceriyle, programlarının anlam potansiyelini sınırlamaya çalışarak başa çıkarlar. Bu, Hartley'ye göre, muğlaklık metnin içine, içinden de dışına doğru 'sızdıkça' kaçınılmaz şekilde başarısız olur. Her türlü hegemonik anlamın var olma gücünün aslında ne kadar kırılğan olduğunun 'cesaretlendirici bir işareti' olan bu sızıntı 'göstergebilimsel fazlanın', yani olası okumaların çoğalmasının, bir anlam fazlalığının sonucudur. Fiske (1986) popüler kültürel biçimlerin popülerliğini ve bunlara verilen tepkilerin belirgin biçimde öngörülemez olmasını açıklarken bu göstergebilimsel fazlanın –ideolojik bütünlüğün değil– popüler kültürel biçimlere içkin olduğunu öne sürer:

Televizyonu hâkim ideolojideki özneleri inşa etme araçlarını tanımlamak için değil de (her ne kadar kuşku götürmez ve şaşırtıcı olmayan bir biçimde tam da bu amacı gerçekleştirmeye çalışsa da), daha ziyade kendi göstergebilimsel fazlasının okuyuculara nasıl (en azından kısmen) kendilerine ait özne konumları inşa etme, hâkim olana direniş stratejileri içeren anlamlar üretme ya da yerele uyarlanma biçimlerini müzakere etme olanağı tanıdığını görmek için çalışmanın daha üretken olduğunu öne sürüyorum. (Fiske, 1986: 213)

Fiske'nin buradaki girişimi popüler kültürün bir yandan kültür endüstrilerinin insafına kalmış, diğer yandan da belirli metinlere ve bunların önerilen anlamlarına karşılık zaman zaman sağlam bir direniş ve hatta yıkıcılık sergilediğini açıklama hamlesi olarak anlaşılabilir. Metne muğlaklık atfedilmesi metinlerin nasıl kendi tercih edilen okumalarını belirleyebilecekleri gibi

aynı zamanda yıkıcı ve dirençli ‘yanlış okumalar’ için de hâlâ bir potansiyel barındırdıklarını açıklar.

Televizyon Kültürü’nde Fiske (1987b) izlerkitle çalışmalarındaki gelişmeler, metnin tahtından indirilmesi ve hazzın yıkıcılığı hissiyatını, ‘etki’ çalışmalarının manipüle edilen kitlelerinden fersah fersah uzak olan bir popüler kültür izlerkitleşi manzarası sunmak için harekete geçirir. De Certeau’nun popüler kültürün yaratıcılığı kuramsallaştırmısından faydalanan Fiske, ‘popülere’ daha ziyade Brechtçi açıdan yaklaşır –yani, hâkim olanla temsil için rekabet eden, tabi olsa bile görece özerk bir ses–. Popüler kültürdeki hâkim anlamların dönüştürülmesi, aksi halde tabi olan grup ve bireyleri ‘güçlendiren’ başarılı bir siyasal strateji olarak görülür.²³ Bunun güdülediği metin çözümlemesi en çok siyasal olarak yenilikçi okumaların üretimiyle ilgilidir. *Televizyon Kültürü*’nün büyük kısmı, Fiske’nin ‘etkinleştirilmiş metinler’ diye tanımladığı, sözgelimi yapımcılarının başarılı bir biçimde konumlandırmasından ziyade büyük oranda izlerkitlesinin temellük etmesi yoluyla üretilen metinlerdir. Bu etkinleştirilmiş metinler televizyonun kültürel işlevinin çeperlerinde yer alan bir sapma değil, fakat tanımlayıcı özellikleri arasındadır:

Televizyonun açıklığı, metinsel çelişkileri ve kararsızlığı pek çok ve çeşitli grubun sesli kültürüne pek çok ve çeşitli biçimlerde kolaylıkla dâhil olmasını sağlar; böylelikle, yayın biçimi açısından bir halk kültürü ürünü olmasa da, bazı izleyicileri için en azından halk kültürüne dair işlevleri yerine getirebilir. Televizyonun çeşitli izlerkitleleri arasındaki popülerliği muhtelif altkültürlere kolaylıkla ve farklı biçimlerde dâhil olma becerisine bağlıdır: popülerlik, izlerkitle etkinliği ve çok anlamlılık karşılıklı olarak birbirini gerektiren ve birbirine bağımlı olan kavramlardır. (Fiske, 1987b: 107)

Fiske kapitalizmin belirleyici yapılarının işlemediğini ilan

23 Ancak ‘güçlendirme’ esasen, ille de daha geniş bir siyasal ya da yapısal sonuç varsaymayan psikolojik, bireysel bir etkidir. Amerikan kültürel çalışmalarında İngiliz kültürel çalışmalarına daha yaygın biçimde değer verilen bir fikirdir.

etmenin olası sonuçlarından haberdardır. Ancak televizyon metinlerindeki “anlam çoğulluğunun elbette plansız bir çoğulluk” olmadığını, fakat “metinsel ve toplumsal iktidar etrafında sıkıca örgütlendiğini” kabul etme konusunda da dikkatlidir. Vurgu yine de tercih edilen anlamlara alternatif olanlar ve bunların inşasının siyaseti üzerinedir:

Televizyondaki tercih edilen anlamlar genelde hâkim sınıfların çıkarlarına hizmet edenlerdir: diğer anlamlar, kendilerini etkinleştiren toplumsal gruplar toplumsal sistemdeki iktidar ilişkilerine göre yapılandırıldığından, tercih edilen anlamlarla bir tahakküm-tabiiyet ilişkisi çerçevesinde yapılandırılır. Anlamı kuşatmak için yapılan metinsel hamle muhtelif tabi toplumsal gruplar üzerinde uygulanan toplumsal iktidarın göstergibilimsel eşdeğeridir ve tabi olanların kendi göstergibilimsel anlamlarını oluşturma iktidarı da bu iktidardan kaçınma, ona karşı çıkma ve onunla müzakereye girme becerilerinin eşdeğeridir. Metin yalnızca kendi içinde çok anlamlı değildir, fakat kendi metinlerarası ilişkiler çokluğu onun çok anlamlılık potansiyelini artırır. (Fiske, 1987b: 127)

Bu metinsel olasılıklar çokluğunun yenilikçi etkisinin bariz kısıtlılığı, metinsel sistemin toplumsal sistemden pekâlâ daha geçirgen olabilmesidir; bir televizyon programının anlamını dönüştürmek bir gettoda çıkmak, derinin rengini değiştirmek, toplumsal cinsiyetini değiştirmek ya da refah devletinin muhtelif mekanizmalarına bağımlılığı azaltmaktan çok daha kolay olabilir. Fiske’in (1988) takip eden çalışmalarının bazılarında metin kategorisi, bu birbiriyle rekabet halindeki tanımlar ve güçlerin baskısı altında kaybolmuştur:

Beni heyecanlandıran, somut, bağlamsallaştırılmış gösterme anlarını daha genel kültürel süreçlerin belirli örnekleri olarak anlamamıza yardım edecek göstergibilimsel bir etnografi geliştiriyor olabileceğimizin işaretleridir. Bu anlarda metinler ya da izlerkitileler yoktur. Yalnızca anlam ve haz yaratımı ve dolaşıma sokulması sürecinin bir örneği vardır. (Fiske, 1988: 250)

Bu noktada, sanki söylem çözümlemesine engel teşkil ediyor-

muş gibi metin kategorisini silip atan İngiliz kültürel çalışmaları, âdeta kendine sırt çevirir.²⁴ Ancak, daha önce gördüğümüz gibi, metinselliğin yalnızca metodolojik bir önerme, çözümleme sağlayacak bir strateji olması gerekir, bir dizi kültürel üretime ayrıcalıklı statü talep edecek bir girişim değil. Kültürel çalışmalarda hiçbir metin onu inşa eden metodolojiden bağımsız olamaz. Şimdiye dek metodolojiler gelişmeyi engelleyen muhafazakâr ya da katı yapılar değildi. Gösterdiğim eğilimler, aslında, yöntemdeki değişikliklerin nasıl doğrudan metni oluşturan şeylerin tanımındaki kaymalar tarafından üretildiğini ortaya çıkarır.

Ancak metin kategorisi ve metinsel okumaların üretimi açıklamaları giderek daha sorunlu hale gelmiştir. Bir bakış açısına göre buradaki zorluk, metinlerin kendilerine mündemiç anlamları içermeyi en azından bir grup sınır dâhilinde sürdürmesi, böylelikle onları isteyen istediği şekilde okuyamamasıdır. Metinler ayrıca hâkim ideolojik yapıları yeniden üretmeyi sürdürür ve böylelikle bir tür okuma ya da okumalar grubu üzerinde bir miktar tahakküm kurması ya da bunlardan yana tercih kullanması gerekir. Ancak tam tersi açıdan bakıldığında, metinler kültürdeki belirli grupların harekete geçirdiği, beklenenin tam tersi biçimde dirençli ya da tabi okumalar üretme ihtimalini barındırır; aynı zamanda tarihsel olarak olumsal, özgül anlamlarını ve daha geniş kültürel önemlerini bütünüyle değiştirebilecek alımlanma bağlamlarındaki kaymalara tabidir. Bu son etken burada henüz incelenmedi ve bunun için, kategorinin kendisini tamamen saf dışı bırakmadan, metni tanımlama ve okuma sorunsallarını gerçekten çok ciddiye alan bir kitaba başvuruyorum.

Bennett ve Woollacott'un (1988) popüler kurgusal kahraman James Bond üzerine kitapları, Morley'nin (1980a) farklı okuyucuların *Nationwide* metninin hâkim, müzakereli ya da karşıt okumalarını yapması yaklaşımının ötesine geçer; bu yazarlar farklı toplumsal ve tarihsel koşulların çoklu-metinli James

24 Fiske (1993) son çalışmasında Hall'un Gramsciciliğiyle Foucaultcu söylem yaklaşımı arasında müzakere yapmak üzere yola çıkar.

Bond figürünün nasıl birbirinden çok farklı hâkim okumalarını üretebildiğini ana hatlarıyla tartışır. *Bond and Beyond: The Political Career of a Popular Hero* (Bond ve Ötesi: Popüler Bir Kahramanın Siyasal Kariyeri), James Bond figürüyle ilişkili filmler, kitaplar ve reklamlar gibi metinleri üreten tarihsel, endüstriyel ve ideolojik alanı araştırması girişimi nedeniyle pek çok açıdan emsal niteliğindedir. Kitap bireysel metinlerin içsel yapılarının, metinlerin anlamlarının tarihselleştirilme biçimlerinin, Bond'un anlamının zaman içinde nasıl değiştiğinin, filmler ve kitaplar arasındaki ilişkinin ve film yapımcılarının profesyonel ideolojilerinin ve bunun kitaplardan filmlere yapılan belirli uyarlamaları nasıl etkilemiş olabileceğinin çözümlemelerini içerir. Ancak, bir popüler metinler toplamını bütünüyle ayrıntılı bir şekilde açıklamak sorunu, bu iyi tasarlanmış yaklaşımlar grubunun bile hem eleştirmenleri hem de hayranlarının sorgulayabileceği boşluklar bırakıyor olması gerçeğinde açıkça görülür.

Bennett ve Woollacott projelerini, oldukça açık bir biçimde, metin çözümlemesi tartışmalarının içinde konumlandırırlar. İlgüdüler metinler ve izlerkitleler arasındaki ilişkilere aracılık eden toplumsal ve söylemsel etkenleri kabul eden izlerkitle çalışmalarıyla yan yana duruyor gibi görünmektedir; metnin özelliklerinin aşırı vurgulanmasına karşı çok eleştireldirler:

Bond örneği, metinleri 'kendi içlerinde' çalışıyormuş gibi görünürken 'metnin kendisine', anlamlandırma işleyişinin gerçek koşullarını sağlayan ve her zaman değişken olan metinlerarası ilişki sistemlerinden ayrı, kabul gören bir varlık olarak mevcudiyet bahsedilebilirmiş gibi yaparak onların toplumsal mevcudiyeti ve işleyişinin gerçek doğasını bozan kültürel çözümleme biçimlerinin kökten yetersizliğini ortaya çıkarmıştır. (Bennett ve Woollacott, 1988: 6-7)

Bu bakış açısı Bennett ve Woollacott'u (1988: 8) söylem(ler) i araştırma nesnesi/nesneleri olarak izleyenlerle, metinleri "etrafında sürekli olarak değişen ve her zaman çok yönlü olan bir dizi kültürel ve ideolojik alışverişin gerçekleştiği alanlar" olarak

görenlerle aynı hizaya koyar. Ancak, kitapta daha sonra ortaya çıkardıkları üzere, izlerkitle çalışmalarına yakınlık duysalar da Morley'nin söze dökülmemiş varsayımlarından en az birini reddederler: bir programın çeşitli okumaları birden fazla, çoklu metinlerin üretiminden ziyade 'aynı' metne işaret eder.

Metinlerarasılık ve metinsel kaydırıcılar

Kendilerini iki ana gelenekten ayıştıran Bennett ve Woollacott metinler ve toplum arasındaki bağlantıyı yeniden tanımlamalarına yardımcı olacak birtakım terimler geliştirirler. İlk olarak, metinlerarasılık fikrini, metinler arasındaki içsel referanslar sistemini genişletirler: "metinler arasındaki ilişkilerin özgül okunma koşulları çerçevesinde toplumsal örgütlenmesi" anlamına gelen *metinlerarasılık* terimini ortaya atarlar (Bennett ve Woollacott, 1988: 45). Bennett ve Woollacott metinlerin belirli toplumsal koşullar ve bunların dolaşıma soktuğu anlamlardan bağımsız olarak kendileriyle bile ilişki kuramayacağına ısrar ederler. *Metinler-arasılık* terimi çözümlemeyi sürekli olarak metinle onun tüketimini çerçeveleyen toplumsal koşullar arasında gidip gelmeye zorlar ve metinsel yorumları belirli tarihsel konumlarla sınırlar. James Bond'un kariyeri kırk yıldan fazla bir zamana yayılır ve anlamları herhangi bir noktada birbirinden oldukça farklı toplumsal ve metinsel belirleyenler tarafından üretilmiştir. James Bond, metinler-arası ilişkilerin bir dizgesinde emperyal soy, beğeni ve otorite erdemlerini öven aristokrat, geleneksel bir İngiliz kahramandır. Başka bir metinler-arası ilişki dizgesinde, *aynı* kitapların okuması modern, ikonoklast, modası geçmiş bir sınıf sisteminin yaşayan eleştirisi olan ve yalnızca Britanya'nın değil Batı kapitalizminin siyasetini yapan bir figür üretir. Herhangi belirli bir noktada incelenen ve açığa vurulan metinler-arası ilişkiler okuyucu ve metin üzerinde güç uygulayarak Bennett ve Woollacott'un 'okuma oluşumları' dedikleri şeyi üretiyor gibi görünür:

Burada 'okuma oluşumları' dediğimizde aklımızda olan. . . me-

tinler ve okuyucular arasında belirli okuma koşullarındaki ilişkileri etkileyen, şekillendiren ve yapılandıran özgül belirlenimlerdir. Bu özellikle, belirli bir bağlamda üstün gelen, dolayısıyla da verili bir metinler bütününe etkinleştiren metinler-arası ilişkilere gönderme yapar. Bu metinler arasındaki ilişkiler öyle bir düzenlenir ki okumaları her zaman böyle ilişkilerden ayrılabilir varlıklar olarak bu 'metinlerin kendileri' tarafından verilmeyen belirli yönlerde önceden bilgilendirilmiş olur. (Bennett ve Woollacott, 1988: 64)

Bu, metinlerin bütünüyle göreceli olduğu ve hiçbir belirleyici nitelik taşımadığı anlamına gelmez; fakat metinlerin basitçe, alımlanma koşulları ne olursa olsun, mecburen üretecekleri verili anlamlar içermediği gerçeğini vurgulamak anlamına gelir. Tür gibi görece istikrarlı metinsel özellikler bile 'metinsel ve sabit' olmaktan ziyade 'kültürel ve değişken' olarak görülebilir (Bennett ve Woollacott, 1988: 81). Yazarlar Bond metinlerinin hâkim okumalarının geçici çeşitlemeleri üzerinde ısrar ederek, bir figür olarak kendi tarihi içinde belirli noktalarda James Bond'un ideolojik önemindeki kaymaları inceleyerek bunu gösterir. 'Metinsel kaydırıcılar', figürün bazı veçhelerinin "ideolojik müsabakanın farklı bölgelerinde farklı şekillerde hareket etme kapasitesine sahip oyun taşları" olarak bir ideolojik bağlamda ön plana çıkarırken diğer veçhelerinin başka bir bağlamda ortaya çıkma biçimlerinin ana hatlarını çıkarmamızı sağlar (Bennett ve Woollacott, 1988: 234).

Böylesi bir kayma, örneğin, Bond'un sevgililerinin, Bond ve kızlar arasında zaman içinde ve metinler boyunca inşa edilen değişen cinsel ilişkiler ve iktidar ilişkilerinin temsilidir. Bunun bir benzeri, kötü karakterlerin bir dönem Soğuk Savaş fanatikleri olarak resmedilmesinden başka bir dönemde ağgözlü suç dehalarına kaymasıdır. Bu zor bir meseledir, bu nedenle 'metinsel kaydırıcılar' ve Bond'un ideolojik önemi üzerindeki etkileri değerlendirmesinin kısa bir bölümünü alıntılarla en iyisi olacaktır. Aşağıda, Bennett ve Woollacott James Bond'un farklı okumalarının önceki metinler-arasılığı açıklayan paragrafta ana

hatlarıyla anlatılan ideolojik etkisini özetlemektedir. 1950'lerdeki Bond'la 1960'lar ortasının Bond'u arasındaki ayrımı inceleyenler: Geleneksel, otokratik, emperyal geçmişine nostalji duyan bir Britanya'ya gönderme yapan daha erken dönem bir Bond ve modern, sınıfsız, değişime açık, 'pop' Britanya'nın simgesi olan ve Sean Connery'nin ilk kuşak Bond filmlerinde başrol oynamasıyla konumu nihai olarak onaylanan daha sonraki Bond:

Başlarda Bond emperyalist bir ulus ve milliyet hissinin sembolik olarak yeniden parlatılacağı kurgusal bir referans noktası sağlamış olsa da artık karşı istikameti, geçmişten ziyade geleceği gösteriyordu. Bir modernleşme figürü olarak işlev görerek Britanya'yı modern, hiç bir yanılsama ya da engel olmadan emperyalizm sonrası bir çağa taşıyacak sert, açık sözlü profesyonel modeli, gelenekten ziyade kopuşun kahramanı oldu. (Bennett ve Woollacott, 1988: 239)

Böylesi yargılar farklı bağlamlardaki basit bir yorum farklılığının sergilenmesinin ötesine geçer; 'metinsel kaydırıcılar' yalnızca 'aynı metnin' farklı okumalarını üretmez, fakat daha ziyade, "metnin üzerinde oynar ve asıl anlamlandırma potansiyelini kaydırır; böylelikle metin artık bir zamanlar olduğu şey olmaktan çıkar çünkü kültürel konumu açısından bir zamanlar olduğu yerde değildir" (Bennett ve Woollacott, 1988: 248). O artık farklı bir metindir.

İzlerkitlenin metinleri kendilerine göre okuma özgürlüğünü kabul eden izlerkitle yaklaşımları bile hâlâ sıklıkla önce metni okuyup daha sonra izlerkitleye varsa farklı okuma biçimlerini sorar. "Farklı kodaçımı yapılanın ne olduğunu" ortaya koymak için önce metnin kodları incelenir (Bennett ve Woollacott, 1988: 261). Böyle durumlarda (ki bunun örnekleriyle bir sonraki bölümde karşılaşacağız) metnin kendi okumaları üzerindeki otoritesi örtük olarak kabul edilir. Bennett ve Woollacott bunun mantıksız olduğunu iddia eder; bir metin okuyucunun ondan çıkardığından farklı tamamen soyut bir anlama sahip olamaz. Metinler ve okuyucular anlamlarını birbirleriyle ilişki içinde ve

belirli bağlamlarda üretir:

Bize göre, metinler ve okuyucular arasındaki ilişkiler her zaman derin bir biçimde, her birini belirli ve muhtelif şekillerde diğerinin desteği olacak şekilde üretebilmek amacıyla ikisinin üzerinde de işleyerek karşılaştıkları alanı yapılandıran söylemsel ve metinler-arası belirlenimlerle dolayımlanır. (Bennett ve Woollacott, 1988: 249)

Bennett ve Woollacott çok daha özgün bir dengeyi savunur: metinler, okuyucular ve okumaların kültürel olarak üretildiğinin ve bunların oluşumunun karmaşık bir müzakereler ve karşılıklı ilişkiler dizisi şeklinde incelenmesi gerektiğinin kabul edilmesi. Metin ve bağlam arasındaki rekabet yeniden formüle edilir ve bu, metni bağlamına indirgeyerek ya da bağlam fikrinin kendisini yeniden tanımlayarak değil, daha ziyade “ne metin ne de bağlamın birbirinden ayrı varlıklar olarak kavranabileceğini” öne sürerek yapılır (Bennett ve Woollacott, 1988: 262). Burada, mevcut durumda ve prensipte itiraz edilecek çok az şey var gibi görünür; Bennett ve Woollacott’un kendi kitaplarının çeşitli veçhelerinin gösterdiği gibi, sorun pratik bir sorun, yani böyle bir programı gerçekten yürütebilme sorunudur.

Bu bir sorundur çünkü her ne kadar hepimiz kuramsal olarak metnin olumsuzluğunu kabul etsek de pratikte hepimiz *bazı* okumaların belirli metinlere ayrılmaz bir biçimde bağlı olduğunu düşünmeye meylederiz. Bir olasılıklar çokluğunu savunabiliriz fakat bu, Bennett ve Woollacott’un dediği gibi “her okumanın aynı kültürel ağırlığa sahip olduğu, ya da eski bir okumanın diğer okumalar arasına paraşütle inip kendine bir alan açabileceği” anlamına gelmez. Onlara göre “bir metnin okumalarının bir grup sınırlı seçenekle kuşatılmasının” çoğunlukla tarihsel (yani metin dışı) sebepleri vardır (Bennett ve Woollacott, 1988: 267). Ancak, Bond metinleri için gösterilen bu tarihsel sebepler tüm bir kitabı doldurmuştur ve mevcut seçenekleri ‘sınırlarına’ dek bütünüyle araştırmak daha pek çoğunu gerektirecektir. Dolayısıyla bu önermeyi test edecek bir araç tahayyül etmek zordur.

Ayrıca, rekabet içindeki iddiaların tek bir örneği için de geçerli olmak üzere, anlatı çalışmaları bir dizi dönem ve kültüre ait metinler arasında kayda değer yapısal benzerlikler ortaya çıkarmaktadır. En azından, bu yapıların okuyucuları üstünde belirli bir güç uyguladığı öne sürülür. Yani, biz yine çetrefilli eleştirel pratiğin doğası sorunuyla baş başa kalmaya devam ederiz. Metinler potansiyel olarak hem açık hem de kapalıdır; okumaları ve metinsel biçimleri daha geniş kültürel ve ideolojik etkenler tarafından üretilir ve belirlenir. Ancak, Bennett ve Woollacott gibi biz de Bond'un (söz gelimi) 1960'lardaki hâkim inşalarından, sanki bu sınırlar mevcutmuş ve belirlenebilirmiş gibi söz edebiliriz. Biliyoruz ki bunları belirler belirlemez tek bir anlama sabitlemeye çalışmakla itham edilebiliriz ya da anlamını önerdiğimiz taraf üzerinden eleştirilebiliriz.

Metni merkezleştirme

Bu soruna verilebilecek stratejik bir yanıt, metni tamamen merkezleştirmek ve yalnızca toplumsal hayatın diğer veçhelerini incelemeyi sağlayacak bir kaynak olarak kullanmaktır. Richard Johnson (1983) 1982'de Britanya'da Falklands sonrası ilk Noel'in medyadaki temsili üzerine bir ÇKÇM çalışmasından söz eder. Bu çalışma "bağlamın anlam üretiminde çok önemli olduğu inancına dayandırılmıştı" ve metinleri belirli bir tarihsel andaki tatil döneminin inşasını incelemenin bir aracı olarak kullanıyordu. Bu örnekte metinler kendileri için değil fakat 'gerçekleştirdikleri' ve kullanıma sundukları "özel ya da kültürel biçimler için" çalışılıyordu (Johnson, 1983: 35). Johnson örneğinde bu biçimler yoluyla inşa edilen öznellikler başlıca ilgi konusuydu. Ancak, metinlerin hâlâ 'okunması' ve hâkim anlamların sunulması gerekiyordu. Stuart Laing de *Representations of Working-Class Life 1959-64* (İşçi Sınıfı Hayatının Temsilleri, 1986) kitabında metinleri inceleyerek bir dönemin temsil tarihini sunar. Burada, bu yıllarda işçi sınıfının popüler inşasına dair bir değerlendirme üretmek için edebi, televizyon, sahne ve film metinlerinin çözümlenmesi entelektüel ve toplumsal tarihlerle

birleştirilir. Pek çok açıdan yayınlandığı dönemde yeni bir tür kültürel çözümleme modeli sunan Laing'in kitabı hâlâ başvurduğu metinlerin belirli bir hâkim okumasını seçmiş olma sorununun barındırmaktadır.

Tüm bu zorluklara rağmen, buna benzer çalışmalar betimlemekte olduğumuz kuramsal kaymaları faydalı bir biçimde suisistimal eden bir metin yaklaşımını benimser; Leavis'çi biricik, birleşik metin kavramını reddeder ve eleştirmen/çözümlemeci tarafından üretilen okumaların otoritesi konusunda şüphecidir. Son yıllarda postmodernizmin etkisi büyüdükçe ortak bir taktik haline gelen şeyi öngörür: metinsel biçimler tarafından ortaya çıkarılan anlamların çokluğu ve heterojenliğinin okumaları. Postmodernizm İngiliz kültürel çalışmaları geleneğinde, söz gelimi Amerikan geleneğinden daha az etkili olmuştur ve bu konuya 6. Bölümde döneceğim. Burada şu kadarını söylemek gerekir ki postmodernizm metin çözümlemesinde yeni bir biçimciliğe geri dönüşü teşvik etti; bu bir yandan örtük olarak metin çözümlemesi protokollerine, sanki bunların performansları kendi içlerinde bir amaçmış gibi ayrıcalık tanırken diğer yandan bu performanslar tarafından üretilen okumaları geçicileştirir. Diğerlerinin içinde Hall (1990: 22) popüler metinlerdeki oyunbazlık ve çoğulculuk keşiflerinin çoğalmasından pişmanlık duymuştur; Hall'un kendi çalışmaları çerçevesinde ana hatlarıyla değindiğim metin ve bağlamlarda böyle ne kadar çok çalışmanın esas ilginin tam tersi yönünde olduğu görülebilir. Ancak postmodernizm de kültürel çalışmaları, özellikle söylem fikrini kullanımı yoluyla, metinler hakkında yeni biçimlerde düşünmek için zorlamaktadır. Foucault'nun söylem ve iktidar arasında kurduğu bağlantıların yaygın temellükleri yeni metin çözümlemesi türleri potansiyelini araştırmıştır.

Bazı yazarlarca bu yaklaşım yalnızca 'metinlerin' çözümlemesinden 'pratiklerin' çözümlemesine geçmek için kullanılır (Jordan ve Weedon, 1995: 11); bu geçişin kendisi 'anlam üretimini' çalışmaktan 'iktidarın toplumsal dağılımını' anlamaya

doğru yeniden bir yönlenmedir. Diğerleri, Foucault'nun kavrayışlarının geniş, aksi halde ele avuca sığmaz olan kültürel-endüstriyel söylem ve pratikleri metinlere çevirmemizi sağladığını öne sürer: örneğin, söylemsel moda rejimleri. Elizabeth Wilson (1994) moda üzerine yaptığı tartışmayı "insan bedeni üzerinde yoğunlaşan söylemsel ve toplumsal pratiklerin çoğalmasının içine" çerçevelemiştir. Foucault'nun "modernitenin disipline etmek, daha uygun hale getirmek, . . . değiştirmek ve modern dünyaya uyarlamak için beden üzerinde oynayan bir pratikler çokluğunu başlattığı" iddiasından yararlanan Wilson (1994: 408-9) bu 'söylemsel evrenin' modern bedeni baskılamayıp, daha ziyade "etkin bir biçimde ürettiğini" öne sürer: "talim, ritmik jimnastik, aerobik –ve elbette moda ve güzellik kültürü– tümünden bu disipline edici tavrın parçaları olarak görülebilir ve bunlar aynı diyet yapmak, egzersiz yapmak ve dans etmek gibi yirminci yüzyıl yaşamının ayrılmaz parçaları haline gelmiştir". Böyle bir konumdan aerobik pratikleri, bunları meşrulaştıran moda söylemleri ve bunların beden ve davranış üzerindeki maddi etkileri kültürel çözümleme ve eleştiriye uygun metinler haline gelir.

METİNSEL OLAYLAR

Kültürel çalışmaların metinlere olan ilgisi, kendisini eleştirenlerin –özellikle tarih ve sosyolojiden olanların– en çok saldırdığı niteliklerinden biridir. Yukarıda belirtildiği gibi toplumsal ilişkilerin 'metinselleştirilmesi', 'metin' kategorisinin etki alanını genişletti. Sonuçta, bu eğilim toplumsal süreçlerin kabul edilebilir ispatını neyin oluşturabileceğine dair farklı tanımları olan diğer disiplinlerden son derece şüpheli tepkiler almasına yol açtı. Metin çözümlemeleri kaçınılmaz olarak üretimden ziyade tüketime odaklanır. Bu da kültürel çalışmaları siyasal ekonomiye, incelemeye kalkıştığı metinlerin üretim koşullarının bilinçli bir çözümlemesine ilişkin kör bir noktası olduğu şeklindeki eleştirilere açık kılmuştur (Murdock, 1989; Harris, 1992; McGuigan, 1992). Adı çıkmış bir örnek olarak kültürel çalışmalarda algılanan bu zayıflıklara dikkat çekmeyi amaçlayan makalelerin

bir derlemesi olan *Cultural Studies in Question* (Söz Konusu Kültürel Çalışmalar, Ferguson ve Golding, 1997) katkıda bulunanların ikisi tarafından (McRobbie, 1999; Morley, 1998) alanın durumunu yanlı ve modası geçmiş bir bakış açısıyla yanlış temsil ettiği için eleştirildi. Morley'nin asıl vurgusu, Ferguson ve Golding'in giriş yazılarındaki eleştirilerin geçen yirmi yıl içinde kültürel çalışmaların metinler ve bağlamlar üzerine düşüncesini biçimlendiren kesintisiz eleştiri ve ayrıntılı değerlendirme sürecini göz ardı ediyor oluşuydu. Şüphesiz, bu bölümde betimlediğim hareketler –ara sıra gözden geçirilen biçime rağmen– yavaş yavaş metin çözümlemesinin otoritesi konusunda daha şüpheli olmuş gibi görünmektedir ve bundan dolayıdır ki sürekli olarak kendi ürettiği okumaların statüsünü sorgulamaktadır. Kesinlikle siyasal ekonomiyle aynı düzeye gelmeye yol açmasa da bunlar, son on yılın büyük bir bölümünde metinden ziyade (söz gelimi) izlerkitleyle daha çok haşır neşir olan hareketlerdir. Bir sonraki bölümde bu veçhede –kültürel çalışmaların izlerkitleyle uğraşısına– döneceğim. Ancak bunu yapmadan önce Nick Couldry'nin *Inside Culture* (Kültürün İçinden, 2000) kitabındaki metin çözümlemesi tartışmasını kısaca ele almak istiyorum. Couldry'nin tartışması, bir metodoloji olarak yararını yeniden değerlendirmek için yakın zamanda gerçekleşen görece az metin çözümlemesine dönme girişimlerinden biridir.

Couldry, yukarıda ana hatlarıyla anlatılan metin kavramının genişletilmesi taleplerinden bazılarına ve John Hartley'nin (1996) çalışmasında betimlenen 'popüler gerçeklik' inşasındaki rolüne, "toplumsal bir nesne olarak görülen metin nedir?" sorusunu sormamız gerektiğinde ısrarcı olarak yanıt verir (Couldry, 2000: 80). Couldry'nin (2000: 86) Hartley'ninki gibi metinlerden öğrendiği, bunu gerçekleştirebilmek için, metin çözümlemesinin "metinsel üretimin gerçek karmaşıklığını hesaba katması için dönüştürülmesi" gerektiğidir. Birbirinden ayrı bir 'metin-okuyucu' ilişkisine odaklanmak yerine Couldry, 'metinsel çevre' dediği şeyi çözümlememizi önerir; anlamlar, metinler ve

okuyuculardan oluşan metinsel çevre nesneler ve tüketicilerden ziyade bir ‘akışlar’ örüntüsünden oluşur. Şeyleri okuma ya da tüketme biçimimizle metinlere çevirdiğimizden Couldry (2000: 81-2) metinselleştirme sürecini soruşturmak ister –yani, “metinsel çevre içindeki tikel anlam bileşkelerinin nasıl okunacak metinler muamelesi gördüğünü”-. Böyle bir süreç, der Couldry, Bennett ve Woollacott’un okuma oluşumu fikri gibi bir şey içeren karmaşık ‘metin-dışı koşullar’ gerektirir. Gerçi insanların bu metinsel çevreyi gerçekte nasıl müzakere ettikleri hakkında daha çok şey bilmemiz gerekir:

İnsanların müzakereleri etkin süreçleri gerektirir. Bazı malzemeleri tamamen eleyebilir, diğerleri hakkında daha açık ve üzerine düşünülmüş seçimler yapabiliriz. Bazı metinleri yakından okuyabilir, onları diğer metinlerle bağlantılandırmak için daha çok uğraşabiliriz. Ya da bir metni kısıtlı bir dikkatle, yarım yamalak, fazla bir yorumlama zahmetine girmeden okuyabiliriz. Burası ‘metinsellik’ ve ‘taktik’ sorularının gündeme girdiği yerdir. . . Aynı zamanda, belirli kişiler için hangi metinlerin mevcut olduğunu etkileyen edilgen süreçler vardır. Bunlar maddi dışlamalardan (ekonomik, eğitimsel) sürekli tekrarlanarak neredeyse maddi bir güce sahip olan daha üstü kapalı dışlama biçimlerine (insanların kendileri, kendi ‘beğenileri’ için neyin ‘uygun’ olduğuna dair hissiyatı) uzanır (krş. Bourdieu, 1984). (Couldry, 2000: 84)

Buna benzer çeşitlemeler sonucunda yakın ilgi uyandıran metinler, ayrı nesneler olarak ‘basitçe orada’ değildir: daha ziyade, bizzat kendisinin çalışılması gereken bir ‘metinsel olayın’ parçası olarak ortaya çıkarlar (Couldry, 2000: 86). Metinleri bu şekilde okumak, der Couldry (2000: 87), “geleneksel anlamda metin çözümlemesini merkezsizleştirmektir”. Aslında Couldry’nin önerdiği, Hartley’nin (1996, 1999) çalışmasının satır aralarında tam olarak geliştirilmese de ima edilir: metnin özelliklerini, tarihsel ‘okuma oluşumunu’, pazarlama ve üretim stratejilerini ve metin ve metnin temaları üzerine dolaşımda olan söylemleri içerecek çoklu metinli, çoklu ortamlı bir okuma pratiği. Açıkça

bu ('estetik' ya da 'göstergebilimsel' olmaktan ziyade) daha çok adamakıllı 'kültürel' bir metin gibi görünür ve gelecek çalışmalar için kayda değer metodolojik olanaklar sunar.

Couldry metin çözümlemesi tartışmasını, metinsel olayın belirlenmesinde yaygın olarak kabul edilmeyen bir başka etken daha olduğuna işaret ederek biraz kışkırtıcı bir biçimde sonlandırır:

Metni sorgulamayı bıraktığımız ve belirli metinlerin üzerimizde sosyolojik 'bağlamın' ancak kısmen açıklayabileceği nedenlerle iktidar uyguladığını kabul ettiğimiz bir an gelmelidir. Programlardan, filmlerden, kitaplardan, müzik ve danstan haz alırız ve bu hazlar 'tarihin' içine gömülüken . . . aynı zamanda sosyolojinin kendisinin açıklamakta zorluk çektiği geride kalan bir şey içerir: *estetik* alanı. (Couldry, 2000: 86–7)

Elbette, sosyoloji estetiği açıklamakta tek zorlanan değildir. Kültürel çalışmaların estetiği ve kültürel değer meselelerini yerinden etmesi kötü bir şöhret yapmış ve çözülmeden kalmıştır. Yıllar boyunca televizyona dair kültürel çalışmalar değerlendirmeleri 'nitelik' kavramını, popüler kültür çözümlemesinin seçkin geleneklerinden ilkesel ayrılığını sürdürürebilmek için onu gözden uzağa atarak tecrit etmiştir. Artık bazıları televizyonun anlam ve hazlarının –ne kadar olumsal ya da enformel olursa olsun nitelik kavramlarının işlerliğinin– anlaşılmasında böylesi öneme sahip bir etkenin bir kenara atılmasının ancak geçici bir strateji olabileceğini iddia etmektedir. Televizyon çalışmaları ve kültürel çalışmalar içinden bir damar er ya da geç bu sorunlarla yüzleşilmesi gerektiğini söyler (bkz. Brunsdon, 1990; Frow, 1995). Bunun bir kültürel çalışmalar metin çözümlemesi usulüne nasıl katılacağı henüz belirginleşmemişse de bunun nasıl yapılabileceğine ve diğer yandan da meselenin ne kadar tartışmalı olduğuna ilişkin bu doğrultuda yakın dönemli girişimler mevcuttur (örneğin, bkz. Jacobs, 2001).

Metin çözümlemesinin kültürel çalışmalar içindeki tarihinin karmaşıklığı, edebiyat çalışmalarındaki kökenlerinden beri kat

ettiği (ve hatta edebiyat çalışmalarının kendisinin de kat etmesini sağladığı!) mesafe ve özgün kuramsal sorunlar düşünüldüğünde izlerkitleye dönüp *onların* metinleri nasıl okuduklarını soruşturmanın ne kadar özgürleştirici olduğunu tahayyül edebiliriz. Eleştirmenin varsayımı bir hamlede yerinden edilebilmiş, ya da en azından ertelenebilmiştir. Yorumlayıcı iddiadan ziyade ampirisist bildirimin yarattığı güvenlik hissiyatı da gevşemiş olmalıdır. Ancak izlerkitle çalışmaları kültürel çalışmaların ana akımından uzakta bilimsel bir çıkmaz değildir. 1980'lerin ikinci yarısında kültürel çalışmalar kuramı ve pratiği üzerindeki başlıca etki oldu. Bir sonraki bölümde, özellikle Morley ve Hobson'un çalışmalarına odaklanarak kültürel çalışmalar içindeki izlerkitle araştırmalarının artışına bakacağım.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: İZLERKİTLELER

MORLEY ve *NATIONWIDE* İZLERKİTLESİ

Kültürel çalışmaların 1970'lerin başından itibaren metin çözümlemesi üzerinde yoğunlaşmasının bir sonucu, bu metinsel anlamların içinde doğduğu alanların, yani insanların gündelik hayatlarının göz ardı edilmesi oldu. Paradoksal bir biçimde, bu hayatlar kültürel çalışmalar girişiminde merkezî bir yer işgal eder ve buna rağmen metinler üzerine artan ilgi kültürel çalışmaları bu başlangıç ilgilerinden uzaklaştırmıştır. Metin çözümlemesinin bir diğer kaygı verici sonucu ise akademik okuyucuya seslenme tercihinin örtük bir şekilde sinmiş olan seçkin dil olmuştur. Denilebilir ki kültürel çalışmalar içerisinde yeşeren izlerkitle çalışmaları geleneği bu seçkin tavra bir meydan okumadır ve kültürel çalışmalar araştırmalarını anlamayı en çok istediği hayatlarla yeniden ilişkilendirmiştir.

Kültürel çalışmalar içerisindeki 'izlerkitle çalışmaları' ekseriyetle televizyon izlerkitesine yoğunlaşmıştır ve bu bölümde biz de bunu yapacağız. David Morley'nin *The 'Nationwide' Audience* ('*Nationwide* İzlerkitesi', 1980a) başlangıç noktamız olacak. Çokça tartışılan ve eleştirilen –hatta Morley'in kendisi bile bir sonraki kitabı *The Family Television*'da (*Aile Televizyonu*, 1986) bu eleştirileri kabul etmiştir–'*Nationwide* İzlerkitesi yayımlan-

diği ilk günden itibaren izlerkitle çalışmaları içerisinde çok büyük bir etkiye sahip olmuştur. Kitabın önemi başlangıçta ortaya koyduğu amacı (Hall/Parkin'in kodlama/kodaçımı modelini sınamak) gerçekleştirmesinde değil, televizyon metninin karmaşık çokanlamlılığını kategorik olarak göstermesinde ve metinsel anlamın metin-dışı belirleyenlerinin önemini vurgulamasında yattığı söylenebilir.

Morley'nin kitabı daha önceden Charlotte Brundson'la birlikte kaleme aldıkları ve önceki bölümde değindiğimiz *Nationwide* değerlendirmesinden hareket eder. Brundson ve Morley (1978) programın izleyici ile ilişkisini nasıl yapılandığına ve kendi dünya sunumunda belirli bir 'ortak duyuyu' nasıl yeniden ürettiğine yoğunlaştılar. Yazarlar izlerkitlenin hâkim ya da tercih edilen anlamı kabul etme istidadını verili olarak kabul etmişler ve bu istidadı kuvvetlendirdiğini düşündükleri metinsel stratejileri belirlemeye odaklanmışlardır (bunların bazılarını 3. Bölümde belirttim). '*Nationwide*' *İzlerkitlesi* benzer varsayımlarla yola koyulsa da asıl amacı çok farklıdır: belirli izlerkitlelerin aynı *Nationwide* programının kodaçımlarında gösterdiği farklılıkları anlamak.

Morley (1980c) Hall'un orijinal kodlama/kodaçımı modeline yöneltilen eleştirilerin farkındadır. Farklı okumaların izlerkitle üyelerinin farklı sınıf pozisyonlarının bir ürünü olabileceği çıkarımı özellikle tartışmalıdır. Bununla beraber '*Nationwide*' *İzlerkitlesi* izlerkitle üyelerinin televizyon mesajına dair belirli yorumları ile onların toplumsal (sadece sınıf değil) konumları arasındaki 'yakın' rabıtayı inceliyordu: "bireysel okumaların bireyler için önceden var olan ortak kültürel oluşumlar ve pratikler tarafından çerçevelenme biçimleri" (Morley, 1980a: 15). Bu yaklaşım farklılaşmamış bir 'kütle' olarak izlerkitle fikrine direnir; fakat aynı zamanda izlerkitlenin her bir üyesini tümüyle bireyselleştirme tuzağından uzak durdu. İzlerkitleler televizyon mesajının edilgen tüketicileri değildir; fakat okuma konumları en azından kısmen toplumsal olarak belirlenmiştir. Özerklik ile

belirlenim arasında bir denge bulma, hâlâ ortodoks bir çabadır ve bundan büyük oranda bu çabanın geçerliliğini etkili bir şekilde gösteren Morley mesuldür. Bireysel izleyicilerin “ortak yönetimlerinin” izini “bireyin sınıf yapısındaki nesnel konumundan devşirilen” belirli etmenlerde (Morley, 1980a: 15) sürme şeklinde formüle edilebilecek daha özel amacı ise daha az yaygınlaştırmıştır. Morley’nin *‘Nationwide’ İzlerkitle’si*’nde bu amacı gerçekleştirememesi şaşırtıcı değildir; pek çok araştırmacı ‘belirli etmenlerin’ (sınıf, meslek, coğrafya, etnisite, aile yapısı, eğitim, çeşitli kitle iletişim araçlarına erişim vd.) çok fazla sayıda ve birbirleri ile ilişkili olduğundan ve bunlar arasında belirli ampirik bağlantılar kurmaya çalışmanın vakit kaybı olduğundan dem vuracaktır.

Morley’nin giriş bölümlerinde ve daha ayrıntılı olarak sonuç bölümünde geliştirdiği daha verimli bir öneri bireysel okumaların inşasında ve farklılaşmasında söylemin rolünü öne çıkarır. Morley izleyicilerin metinleri mevcut ve alakalı söylemler eşliğinde okuduğunu iddia eder:

Metnin anlamı okuyucunun metnin üzerine yansıttığı söylemlere (bilgi, önyargılar, direnişler vb.) göre farklı farklı inşa edilecektir ve izlerkitle/özne ve metin arasındaki karşılaşmada belirleyici olan, izlerkitlenin elinin altındaki söylem dizisi olacaktır (Morley, 1980a: 18).

Bu, kafalarda ampirik araştırma ile ilgili olabilecek bir soru işareti yaratabilir –‘kültürel yetkinliklerin’ eşitsiz dağıtımı; yani eğitim sistemi gibi kültürel aygıtların insanların bilgiye, düşünme şekillerine (yani söylemlere) erişiminin düzenlemesi–. Bir bireyin erişim şekli, daha fazla ya da daha az seçenek sahibi olmasına ve belirli türde seçeneklere sahip olmasına yol açar. Bireyler daha fazla ya da daha az sınırlandırılmış/belirlenmiş söylem dizilerinde ‘kültürel olarak yetkin’ olacaklardır. Pierre Bourdieu’nün Fransa’daki çalışması bu türden mekanizmaların nasıl çalıştığına dair önemli kanıtlar sunsa da henüz diğer ülkelerde uygulanmamıştır (örneğin bkz. Bourdieu ve Passeron, 1977; Bourdieu, 1984).

Ancak ‘*Nationwide İzlerkitlesi*’nin cevaplamaya çalıştığı soru bu değildir. Bu kitapta Morley *Nationwide* programının (araştırmacı tarafından ‘işlenmiş’) bir bölümünü 26 değişik izleyici grubuna izleterek metinsel anlam üretimini açıklamaya çalışmıştır. Tüm gruplara program hakkındaki düşünceleri sorulmuş; ilk olarak nispeten ‘açık’ sorularla başlanmış ve daha sonra görüşmeler ilerledikçe daha ‘odaklı’ ve doğrudan sorulara geçilmiştir. “Yorumlamaların sohbet ve katılımcılar arasındaki görüş alışverişi süreçlerinde nasıl kolektif olarak inşa edildiğinin” anlaşılabilmesi için bireylerden ziyade gruplar kullanılmıştır (Morley, 1980a: 33). Program hakkındaki görüşleri bakımından gruplar arasında önemli farklılıklar olsa da, grup içinde çok az görüş ayrılığına rastlanmıştır. Grupların kompozisyonu toplumdan bir kesit sunabilecek bir temsil gücüne sahip değildir. Katılımcıların tümü yarı zamanlı ya da tam zamanlı öğrencilerdir. Yine de bu öğrencilerin mesleki çeşitliliği son derece geniştir: aralarında sendika örgütleyicileri, sanat öğrencileri, liseliler, çıraklar, banka yöneticileri, öğrenciler ve baskı yöneticileri bulunmaktadır. Tümünü beyazlardan oluşan, siyah ve beyazlardan oluşan ve tümüyle siyahlardan oluşan gruplarla ırksal çeşitlilik sağlanmıştır. Morley her grubun hâkim siyasal parti yönelimini, sınıfsal konumunu, cinsiyetini ve etnisitesini not eder ve programlara verdikleri tepkileri özetler –kimi zaman kelimesi kelimesine, bazen ‘nesnel’ olarak ve bazen de söylenenleri etkin bir şekilde yorumlayarak aktarır–.

Sonuçlar ilginçtir. Bazı gruplar, özellikle de siyah katılımcıların çoğunlukta olduğu gruplar programı tümüyle alakasız bulmuşlar, programı gönüllü olarak izlemeyeceklerini belirtmişler ve çalışma boyunca da sabırsızlıklarını gizleyememişlerdir. Diğerleri çalışmaya son derece etkin bir şekilde katılsalar da kendisiyle çelişen okumalar yapmışlar ve kendi sınıf çıkarlarına uygun olduğu söylenebilecek anlamları reddetmişlerdir. İşçi sınıfı geçmişine sahip ve İşçi Partisi’ne yakın beyaz sendika çalışanlarından oluşan bir gruptaki katılımcılar baskın okuma konumuna

çok yakın yorumlarda bulunmuşlardır. Bu yorumlar, Morley'ye göre toplumsal olarak muhafazakâr ve hafiften sol siyasete karşı antipatik bir duruşu temsil etmektedir. Bununla birlikte grubun bu konumu pürüzsüz bir şekilde kabul ettiğini söylemek mümkün değildir; programda hükümetin ekonomi siyasalarının tartışıldığı bir noktada grup üyeleri kuvvetli bir şekilde baskın olarak gördükleri konumu reddetmişlerdir. Morley “genel olarak kabul edilen *Nationwide* çerçevesinde belirli bir konumun reddini Hall/Parkin'in müzakereli okumasına ‘klasik’ bir örnek olarak sunar” (Morley, 1980a: 103).

Çalışmanın sonunda çıraklar, okul çocukları ve banka yöneticileri Morley'nin hâkim kodaçımı olarak adlandırdığı okuma türünde birleştiler. Katılımcıların yaptıkları okumalarla meslek grupları, ya da sınıfsal konumları arasında basit bir korelasyon olmadığı açıktır. Morley (1980a: 137) toplumsal konumun katılımcıların okumaları ile “hiçbir şekilde doğrudan bağlantılandırılamayacağı” sonucuna ulaşır; bununla birlikte toplumsal konumlar ve sahip olunan ‘söylemsel konumlarla’ ilgili bir formül de önerir. Morley'in çalışması okumalardaki farklılıkları meslek grupları gibi devasa toplumsal ve sınıfsal belirleyenlere bağlamanın mümkün olmadığını gösterir. Mesajın çok anlamlı yapısı bunlardan çok daha karmaşık ve ince süreçlerin ürünüdür. Son bölümlerde Morley, 3. Bölümde ele aldığımız metinsellik ile ilgili problemler üzerine örnek bir değerlendirme sunar. Bir yandan metinlerin okuyucular tarafından farklı bir şekilde temellük edilebileceklerini ve ‘okuyucu tepkisini belirleyemeyeceğini’ söylerken, diğer yandan yorumların ‘keyfi’ olmadığını da ekler: “metnin kendi içerisindeki sınırlamalara tabiidirler” (Morley, 1980a: 148-9).

Eleştirmenler Morley'in bu çalışmada kullandığı yöntemle saldırırlar.²⁵ İlk olarak, Morley'nin kendisinin de kabul ettiği

25 Morley'in *Televizyon, İzlerkitleler ve Kültürel Çalışmalar* (1992) kitabında, okumakta olduğunuz *İngiliz Kültürel Çalışmaları*'nın (1990) birinci basımında Morley hakkında yapılan değerlendirmelere bir yanıt da mevcuttur. Morley'in yanıtı, bu baskıdaki değerlendirmemi bazı açılardan etkilemiştir.

gruplar içerisindeki okumalarda çok az farklılık olduğu bulgusu bu okumaların sorgulanmasına yol açmaktadır. Sanki grup içerisinde bir mutabakat süreci işlemiştir ve çalışma ancak bu mutabakatın oluşumuna dair yargılarda bulunmalıdır; oturma odasında aile ile birlikte televizyon izlerken giriştiğimiz normal bireysel kodaçımı süreci hakkında değil. Görüşmecinin kendisi de bu mutabakat sürecinin etkisi altında kalmış ve hatta katılımcıları da etkilemiş olabilir. Şüphesiz *Nationwide* gibi bir programı normal tüketim ortamının –akşamüstü, evde– dışında göstermek programın doğasını değiştirmektedir. Bu stratejinin benimsenmesi televizyon programı ile izlerkitle arasındaki ilişkinin önemli unsurlarından birini es geçmektedir: her şeyden evvel o programı seçmeyi. Morley *Nationwide* programını aksi takdirde bu programı izlemeyecek olan ve programla ilgilenmeyen gelişigüzel bir şekilde seçilmiş insanlara izletiyordu. Programa yönelik izlerkitle tepkileri tutarsız bir şekilde ele alındı; bazıları araştırmacı tarafından yeniden yorumlanıp rafine hale getirilirken diğerleri olduğu gibi alındı. Maalesef izlerkitle yorumlarının kendileri de metin muamelesi görmeli ve yapılandırma daha incelikli çözümlemelere tabi tutulmalıydı. Ve son olarak, *Aile Televizyonu*'nda Morley'nin (1986: 40-4) kendisinin de kabul ettiği üzere, üretilen anlamlarla bunların sınıf gibi 'derin' toplumsal yapılardaki kökleri arasındaki ilişki hakkında kaba varsayımlarda bulunma tuzağına düşmüştü. Lakin bütün bunlara rağmen '*Nationwide*' *İzlerkitle*si televizyon metninin çok anlamlılığının kuramsal bir soyutlama değil, etkin, doğrulanabilir ve belirli bir özellik olduğunu görgül verilerle göstermesi bakımından önemliydi. Morley'in bu bölümde ele alacağımız sonraki çalışmaları televizyon söylemlerinin toplumsal boyutları hakkındaki kavrayışımızı büyük oranda geliştirdi.

İZLERKİTLE İLE BİRLİKTE İZLEMEK: DOROTHY HOBSON VE *CROSSROADS*

'*Nationwide*' *İzlerkitle*si yazıldığı dönemde kültürel çalışmalar alanında diğer çalışmalara kılavuzluk etti; Amerikan iletişim modellerini ve 'etki' araştırmalarını def etmeye azmetti; metin-

ler, okuyucular ve öznelere doğası hakkında ÇKÇM/Hall yaklaşımından çok etkilenmişti; kodlama/kodaçımı modelinin işlememeye başladığı noktaya dikkat çekti ve 1970'li yıllar boyunca ÇKÇM bünyesinde izlerkitlelerin ve altkültürlerin araştırılması için geliştirilen etnografik yaklaşımın öğelerini kullandı. Bununla birlikte etnografik yöntemi kullanışı eksiksiz olmaktan çok uzaktı.

Etnografi, sosyoloji ve antropoloji çalışmalarında araştırmacının yabancı bir kültüre girmesine, katılmasına ve gözlemlemesine ve böylelikle de bu kültürü içeriden anlamasına yardımcı olan teknikleri sağlayan geleneği tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Araştırmacıya tonla sorun çıkaran ve çok talep kar bir uğraş olan etnografi, araştırmacıdan incelenen kültürün anlam sistemlerini kavrayabilmesine yetecek kadar yakın ama aynı zamanda o kültür içinde kaybolmayacak kadar da nesnel olmasını bekler. Stuart Laing (1986: 2. Bölüm) İngiliz yayın dünyasında 1950'li ve 1960'lı yıllarda işçi-sınıfı kentli kültürünün katılımcı-gözlemci değerlendirmelerinin nasıl popüler bir tür olduğunu anlatır. Phil Cohen ve Paul Willis'in çalışmaları 1970'li yıllarda kent altkültürleri üzerine yapılacak olan ÇKÇM etnografileri için zemin oluşturmuştur.²⁶ Bu araştırmalarla kıyaslandığında, izlerkitlelerle yaptığı odak grup görüşmelerini kullanması ve izleyicilerin yorumlarını kültürel arka planları ile ilişkilendirmesi dışında Morley'in çalışmasında etnografik öğelere rastlamak gerçekten de zordur. Morley'nin tanımlama stratejileri hâlâ ampirik bilim insanı ile göstergebilimcinin zoraki izdivacının bir ürünüdür. Bununla birlikte Morley'nin kitabı izlerkitle çözümlemesinde etnografik yöntemleri kullanma yönündeki ilk çabalardan biridir. Ortaya çıkan kuramsal ve yöntemsel meseleler bu bölümün ilerleyen sayfalarında ele alınacaktır. Şimdi kültürel çalışmaların bu geleneğinin gelişimindeki bir sonraki önemli uğraşa, yani Dorothy Hobson'ın 1982 yılında yayımlanan *Crossroads: The Drama of a Soap Opera* (*Crossroads: Bir Pembe Dizi Draması*) adlı kitabına geçileceğiz.

²⁶ Bu çalışma 5. Bölümde tartışılacaktır.

Hobson'un erken dönem çalışmaları bu yöntemlerin faydaları hakkında bazı ipuçları vermektedir. Ev kadınları ve kitle iletişim araçları (*Kültür, Medya, Dil* derlemesindeki radyo yazısı) üzerine çalışmasında kadınlarla yaptığı görüşmelerden uzun alıntılar sunar ve bu alıntıları sorgulanması gereken metinler ve anlaşılması gereken kanıtlar olarak ele alır (Hobson, 1980). Bununla beraber *Crossroads* kitabı bundan çok daha yüklüdür. *Crossroads* Midlands'ta bir motelde geçen bir akşamüstü pembe dizisidir ve İngiltere'de BBC'de değil ticari bir kanalda yayımlanmaktadır; yapımcı şirketin ve izleyicilerinin çoğunun Midlands'tan ve İngiltere'nin kuzeyinden olması itibariyle de yerel bir tona sahiptir. Pek çok kişi tarafından İngiliz televizyon dramasında teknik kalite açısından bir dip nokta olarak kabul edilir ve pek çok kez İngiliz düzenleyici kurullarından düşük standartlar hususunda uyarı da almıştır (Britanya'da dönemin düzenleyici kurulları son derece müdahaleciydi; teknik ve estetik standartları kamu otoritesi tarafından sıkı bir şekilde düzenlenmekteydi). Hobson'un *Crossroads* üzerine yazdığı kitap genellikle programın izlerkitlesi üzerine bir çalışma olarak ele alındı; fakat bunun projenin sadece bir bölümü olduğunun ayırdına varmak önemlidir. *Crossroads: Bir Pembe Dizi Draması* başrol oyuncusu Noele Gordon'un diziden çıkarıldığı bir dönemde kaleme alındı; ki çok sayıda izleyici bu karardan hiç memnun değildi. Pembe dizi tümüyle kalitesiz bir ürün olarak görüldüğünden, bu kararın *Crossroads*'a verebileceği zarar çok sayıda izleyicinin umurunda bile değildi. Fakat düzenli (ve muhtemelen de 'seçici olmayan') izleyici için bu karar sarsıcı bir gelişmeydi. İzlerkitlenin tepkisi sert oldu ve yapımcı şirket üzerindeki kamuoyu baskısı bir o kadar şiddetliydi. Hobson'un kitabı yapımcılar, programcılar, oyuncular, programlar ve izlerkitleler arasındaki ilişkilerin böylesine alışılmadık biçimde ortaya saçıldığı ve bütün bunları birbirine bağlayan bağların gerginleştiği bu vaziyetten faydalanmayı bildi –zira bir araştırmacının normal koşullarda öğrenebileceğinden çok daha fazla şey açığa çıkmıştı–.

Kitap pembe diziler ve tarihleri üzerine bir tartışma ile başlar ve *Crossroads* programının üretim sürecinin incelenmesi ile devam eder. Hobson yapım toplantılarına, provalara ve kayıtlara katılır ve gözlemleri konusunda bu süreçlerin katılımcıları ile konuşur. Yapım planlarının doğasını ve etkilerini ortaya koyar (bölümlerin nasıl bir hızla çekildiğini öğrendiğinizde neden sizin iki floresan lamba tarafından aydınlatılmış gibi görüldüğünü anlayabilirsiniz) ve yapım sürecinin yorucu temposuna karşın program çalışanlarının profesyonellikleriyle ne denli gurur duyduklarını ortaya koyar. Hobson'un yaklaşımı sempati duyar ama gözlemlediği pratik ve ideolojilerin yol açtıkları hakkında sonuçlara varmaktan da çekinmez. Son derece okunabilir bir kitaptır: kuramsal meselelerden haberdar ama konusunu basitçe ele alan. Sonuç olarak, *Crossroads: Bir Pembe Dizi Draması* kültür endüstrilerinin nasıl çalıştığını yayıncı kuruluşlar, yapım şirketleri, programcılar ve izlerkitle arasındaki eklemlenmeleri inceleyerek ele alan örnek bir çalışmadır.

Ben burada Hobson'un izlerkitle üzerine yaptığı tartışmaları ele alacağım. Morley'in 'Nationwide' Audience çalışması ile Hobson'un arasındaki stratejik fark, izlerkitleleri araştırmacının dünyasına taşımaktansa Hobson'un onların dünyasına gitmesidir. İncelediği izleyicilerle birlikte, onların evinde, normal saatinde televizyon izler. Araştırma verileri, televizyon izleme esnasında izleyicilerle yaptığı sohbetlerden ve gözlemlerden ve programlar bittikten sonra izleyicilerle yaptığı 'uzun, yapılandırılmamış görüşmelerden' kaynaklanır. Bu görüşmelerin belirli bir sebepten ötürü 'yapılandırılmamış' olduğunu özellikle vurgular:

İzleyicilerden programda, özellikle de izlediğimiz bölümlerde neyi ilginç bulduklarını, ya da dikkatlerini neyin çektiğini, neyi beğenip beğenmediklerini belirlemelerini istedim. Programın popülerliğinin sebeplerine işaret etmelerini ve hatta eleştirel yaklaştıkları alanları ortaya koymalarını umdum (Hobson, 1982: 105).

Morley gibi Hobson da izlerkitlelerin televizyon metinlerini, önceden belirlenmiş anlamlarını değiştirmek için 'işlediklerini' belirtir. Fakat, kodaçımı süreciyle karşılaştırıldığında, profesyonel kodlama pratiklerinin etkililiği üzerinde daha fazla durmuştur. Hobson'un üretim pratikleri ve diyaloglar ve oyunculuk hakkındaki stratejik kararlar üzerine çalışması yapımcıların seslendikleri izlerkitleden ne bekledikleri hakkında genel bir fikir vermektedir. Geceleri, kaydettiği televizyon programlarını izlemekle geçiyordu; bunu kodlama sürecinin ardındaki varsayımların ne kadarının programı izleyecek olan izlerkitle tarafından paylaşıldığını anlamak için yapıyordu. Fakat meselenin bu kadar basit olmadığı çabucak ortaya çıktı. Mülakatlarda tekil program bölümleri üzerine konuşmaya gayret etse de sohbet hızlı bir şekilde 'programın geneline' kayıyordu:

Çalışmamızın açığa çıkardığı noktalardan biri izlerkitlenin programları birbirinden ayrı ya da tekil birimler olarak izledikleri, hatta program türleri arasında bile ayrıma gitmediklerini, daha ziyade program çeşitliliği ve izleme zamanı içerisinde tematik bir anlayış geliştirdikleridir (Hobson, 1982: 107).

Eleştirmenin tekil televizyon metnini yalıtık bir biçimde ele alması bu türden bir televizyon tüketiminin anlaşılması önünde bir engel teşkil eder. Hobson ailenin programı tükettiği belirli bağlamın önemini de ortaya çıkarmıştır:

İzlerkitle ile birlikte televizyon izlemenin en ilginç yanlarından biri ailelerle paylaşılan atmosferin bir parçası olmak ve izleme ortamının insandan insana çok farklı olmasıdır. Genç çocuk annesi ile yemek zamanında televizyon izlemek, tüm günü televizyon yayınlarına göre planlanmış yetmiş iki yaşındaki dulla izlemekten tümüyle farklı bir deneyimdir. Ailelerin durumu hem programları izlerken harcanan dikkati hem de programa yaklaşımımızı etkiler (Hobson, 1982: 111).

Burada, bir önceki çalışmasında olduğu gibi, Hobson görüşmelerden bolca alıntı sunarak çalışmasını etnografik detaylarla zenginleştirir ve ortaya tatminkâr ve canlı bir kitap çıkar. Şüp-

hesiz izlerkitle ile birlikte televizyon izleme ve program üzerine uzun uzun konuşma Morley'nin kitabında başvurduğu daha formel ve yapay yöntemlerden daha verimlidir. Bu yöntem daha sonra başta John Tulloch olmak üzere pek çok araştırmacı tarafından yaygın bir şekilde kullanılmıştır.²⁷

Hobson izlerkitlenin programla kurduğu ilişkiyi daha yakından kavradıkça o dönem Britanya'da televizyonu düzenleyen (ve *Crossroads*'a, eğer yayına devam etmek istiyorsa teknik standartlarını geliştirmesini salık veren) otoritelerin tutumlarına ve (izlerkitleye verdikleri değerin çok daha fazlasını çelişkili bir şekilde kendi programlarına veren) yapım şirketine karşı gitgide daha eleştirel bir tavır geliştirmiştir. Nihayetinde kitap ilerledikçe daha polemikçi bir havaya bürünür ve Hobson izleyicilerin dizideki belirli değişimlerle ilgili düşüncelerinin yapımclar tarafından daha fazla ciddiye alınması gerektiğini iddia eder. Yapımcılardan daha iyi bildiği şey bazı izleyiciler için programın ne denli önem taşıdığıydı ve pembe dizileri 'kaçış' çabası ya da 'fantazi' olarak ele alan bildik yorumların basitliğinin farkında olacak kadar çok mülakat yapmıştı. Pembe dizilerin gündelik hayatla nasıl iç içe geçtiğini muazzam bir şekilde ortaya koyan 'alakasız' kitaptan uzunca bir anekdotu paylaşmak isterim:

Londra'dan Birmingham'a dönüş yolunda trendeyim. British Rail o zaman, 1980 kışında 1 poundluk biletlerini satışa çıkarmış. Dört emekli yanlarında sandviçleri ve termoslarıyla yanımdaki masaya oturdular ve aralarında konuşmaya başladılar. Çocuklar, torunlar derken bazı isimler dolaşmaya başla-

27 En başta John Tulloch ve Albert Moran'ın Avustralya'daki pembe diziler üzerine çalışmasını kastediyorum: *Quality Soap: A Country Practice* (Nitelikli Pembe Dizi: Bir Taşra Deneyimi, 1986). Bu gelenek içindeki bir başka makale ise Tulloch'un "Approaching Audiences: A Note on Method"udur (*İzlerkitleleri Ele Almak: Yöntem Üzerine Bir Not*). Aynı zamanda Tulloch'un son derece ilginç ve henüz basılmamış *Dr Who* ve hayranları üzerine yazdığı değerlendirme de not edilmelidir: "Dr. Who: Approaching the Audience" (*Dr Who: İzlerkitleyi Ele Almak*, tarih yok). Bu çalışmanın bazı bölümleri John Tulloch ve Henry Jenkins'in *Science Fiction Audiences* (*Bilimkurgu İzlerkitleleri*, 1995) kitabında yer almaktadır.

dı. Kadınlardan biri birden hiç yorum yapmadan “Emily’nin Arthur’la yaşadığı soruna ne dersiniz, bu konuda ne düşünüyorsunuz?” diye sordu. Konuşma Emily’nin başını nasıl bir belaya soktuğu, Arthur’un evli olduğunu yeni öğrendiği ve her şeyin zaten gerçek olamayacak kadar güzel görüldüğü yorumları ile devam etti. Peki şimdi Emily’ye ne olacaktı, tüm bunlar nasıl sonlanacaktı? Konu derinleştikten sonra diğer konular hakkında konuşulmaya başlandı. Konudan bihaber olanların zavallı Emily’nin ve baş belası Arthur’un iki konuşmacının çocukları ya da akrabaları olmadığını fark etmemeleri gayet doğaldı. Lakin *Coronation Street* adlı pembe diziyi bilen herhangi bir kişi konuşmaya konu olan kişilerin hayali karakterler olduğunu anında fark ederdi. Açık bir şekilde ortada olan şey konuşmacıların bir oyun oynadıklarıydı. Karakterlerin gerçekten var olduklarına inanmıyorlardı; karakterler hakkında dizinin dışında fantastik bir ilgi, alakayı paylaşıyorlardı. Bunun aynısını yaptığımızı acaba kaçımız dürüstçe reddedebilir? Hangimiz *Brideshead Revisited*’taki ‘genç ve güzel Sebastian’ın makûs talihli ile kederlenmedik? Bir programdaki kurgu karaktere ‘inanma’ ve ondan keyif almayı kabul edilir görürken bir başka tür programdakini görmemek yanlış bir eleştirel seçkinciliktir (Hobson, 1982: 125).

Programlar kime ait?

Hobson programların izlerkitleleri tarafından nasıl alımlandığının önemini ısrarla vurgulamıştır. Hatta aptalca ya da fantastik hikâyeler dahi izleyicinin kendi yaşamı ile bir bağ kurabilir ve onu zenginleştirebilir: “Günlük bir dizi için son derece fantastik görünen hikâyeler sempatik bir izlerkitle tarafından ayrıntılarından arındırılır ve hikâyenin ardındaki fikir öne çıkarılıp geri kalanlardan bir iskelet oluşturulur” (Hobson, 1982: 136). Bu türden programların izlerkitesini kültürel olarak yetersiz, sadece edilgen tüketiciler olarak ele almak Hobson’a göre basit bir seçkinciliktir:

Crossroads gibi bir programa bakıp onu alışıldık edebi çözümleme ya da medya çözümlemesine dayanarak değerlendirmek onun, izlerkitesi ile kurduğu ilişkiyi anlamayı reddetmektir. Bir televizyon programı üç bölümden oluşur –üretim süreci,

program ve programın izlerkitle tarafından alınılanması– ve izlerkitlenin program hakkında ne düşündüğü veya hissettiğini göz ardı etmek yanlış ve seçkin bir tavidir (Hobson, 1982: 136).

Aslında kitabın sondan bir önceki bölümünde ‘bu kimin programı?’ sorusunu sorar. *Crossroads*’ın hikâyesinin ‘kime ait’ olduğuna ve karakterlerin diziden çıkarılmasına kimin karar vermesi gerektiğine dair takip eden tartışma, televizyon yapımcılarının ticari olduğu kadar toplumsal sorumluluklarının da olduğunun altını çizmektedir. Hobson (1982: 153) “televizyon izleyicileri ile, bir sahiplik yanılsaması yaratmak suretiyle çelişkili bir oyun oynar” der. “Televizyon şirketi ve programların onları da ilgilendirdiğine” inandıkları için izlerkitleyi suçlamak mümkün müdür diye sorar. Hobson programların onların yaşamında kapladıkları yer bakımından izlerkitlenin ‘sahiplik’ haklarına sahip olduğunu iddia eder. Özellikle, bu insanların hazlarının –bu hazları onlara sunanlar tarafından dahi– nasıl görmezden gelindiğini ve aşağılandığını göstermek için programın emekliler ve genel olarak yaşlılar tarafından kullanımlarına odaklanır. Televizyonun yaşlılar için bu denli önemli olmasının sebeplerinden birinin, toplumun yaşlılarla farklı türden kişisel bağlantı kurmakta başarısız olmasıdır: Hobson’un (1982: 148-9) sözleriyle “Pek çok insanın yaşamında ters giden şeyler vardır ve bu insanların kurgusal programlarla sağladıkları tatmin görmezden gelinmemelidir.”

Vardığı sonuç, seçkin televizyon eleştirisine yönelik bir başka saldırıdır. Muhtemelen kitabın savunucu tonu onun bir araştırma projesi olarak bazıları tarafından hak ettiğinden daha az ciddiye alınmasına yol açmış olabilir (bkz. McGuigan, 1992: 144). Ayrıca kuramsal olmayan söz dağarcığı (ve aynı zamanda araştırma nesnelerinin yaşlılar ve kadın pembe dizi izlerkitleleri olması da) kitabın o dönemde revaçta olmasını engellemiştir. Şüphesiz, çokça alıntılansa da *Crossroads: Bir Pembe Dizi Draması*, Morley’nin *Nationwide* kitabı kadar çok tartışılmamıştır.

Fakat Hobson'un televizyon ve izlerkitleleri arasındaki ilişkiyi ber-
raklaştırdığı iddia edilebilir:

İletişim hiçbir şekilde tek yönlü bir süreç değildir ve izlerkitle-
nin *Crossroads*'a yaptığı katkı, program yapımcılarının progra-
ma koyduğu mesajlar kadar önemlidir. Bu minvalde, *Crossroads*
izlerkitlelerinin ortaya koyduğu şey, bir programa bireylerin ge-
tirdiği kadar çok sayıda yorumun getirilebileceğidir. Programla-
ra içkin mesajlar ya da anlamlar yoktur, bütün bunlar izleyicile-
rin onlara kendi yorumlarını eklemeleri ile birlikte hayat bulur.
Programı eleştirenler, onun izleyiciler nezdindeki çekiciliğini
anlayamamışlardır. *Crossroads* teknik ya da senaryo ile ilgili ye-
tersizlikler sebebi ile eleştirilirken en güçlü yanı, yani izlerkit-
lenin kendi deneyimleri ile kurduğu bağları göz ardı edilmiştir
(Hobson, 1982: 170).

İzlerkitleye metin (ve böylelikle ideoloji) üzerinde böylesine
bir güç veren bu temelsiz iddiayı tartışmasız bir şekilde kabul et-
mek mümkün değildir. Ancak bu türden bir iddiada çağdaş kül-
türel çalışmaların pek çok dalını destekleyen ana gövdeyi bulabi-
liriz: izlerkitlenin belirli hazlarına odaklanan ve John Fiske'in ça-
lışmalarındaki popülizm ile buluşan vurgu ve Ien Ang'ın (1985)
Dallas çalışmasının ardındaki izleyicilerin program izlerken
ne yaptığını anlama isteği; Janice Radway'ın (1987) kadınlara
mahsus aşk hikâyeleri üzerine çalışması; David Buckingham'ın
(1987) *EastEnders* çalışması; John Tulloch ve Albert Moran'ın
(1986) *A Country Practice* (Bir Taşra Pratiği) çalışması; Bob
Hodge ve David Tripp'in (1986) çocuklar ve televizyon üzerine
çalışması ve Marie Gillespie'nin (1989 ve 1995) Batı Londra'da
Güney Asyalı ailelerde videonun kullanımı üzerine çalışmaları.
Sıralanan bu çalışmaların tümünde Hobson'un doğrudan etki-
sini göremeyebilirsiniz, fakat etkisi son derece köklü olmuştur:
sadece popüler metinler ve izlerkitlelerin nasıl ilişkilendiğine
dair anlayışımızdaki eksikliklere işaret etmesi bakımından değil,
aynı zamanda bir araştırma yönteminin gücünü göstermesi ba-
kımından da.

ÇERÇEVEYİ GENİŞLETMEK: EV İÇİNDE TELEVİZYON

David Morley'nin 1986 tarihli *Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure* (*Aile Televizyonu: Kültürel İktidar ve Ev İçi Boş Zaman*) başlıklı kitabı kullandığı araştırma yöntemleri ve televizyon izleme faaliyetini etkileyen aile içi toplumsal ilişkilerine odaklanması bakımından açık bir şekilde Hobson'un çalışmasından faydalanıyordu. Morley'nin kendisi de Hobson'a ve Radway (1987) ve Modleski (1984) gibi takipçilerine olan borcunu teslim eder. *Aile Televizyonu*, *Nationwide İzlerkitlesi*'nden çok farklı bir projeydi. Önceki kitap hâlâ izlerkitlelerin metinleri anlama biçimleriyle ilgileniyordu; çalışma nesnesi, örtük de olsa metindir. *Aile Televizyonu* televizyon izleme faaliyetini kuşatan toplumsal süreçlerle ilgilenir. Morley'nin (1986: 13) temel tezi "televizyon izlemenin değişen örüntülerinin ancak ve ancak ailenin boş zaman faaliyetleri bağlamında ele alındığında anlaşılabilir" olduğudur. Hobson'dan sonra televizyon izleme, daha ziyade tümüyle gündelik rutinler içinde gömülü, toplumsal, hatta kolektif bir faaliyet olarak görülmeye başlamıştır. Bu noktadan hareketle Morley (1986: 14) de ilgisini metinlerden "genellikle metinlerin 'okunduğu' çerçeve olan ev içi televizyon izleme bağlamına" kaydırır. Sonuçta 'tüketim birimi' artık bireysel izleyici değildir; aile ya da hane halkıdır. Dahası, televizyonun bir şekilde ailenin işlevlerinin yerini aldığı iddiasının aksine, Morley'nin (1986: 21) çalışması televizyonun "ailelerin ekonomik ve kültürel (ya da psikolojik) ihtiyaçlarına nasıl uyarlandığını" göstermektedir. Son olarak, Stuart Hall'un (1986: 9) kitaba yazdığı giriş bölümünde belirttiği üzere, Morley "genelde birbirinden ayrı olarak ele alınan iki meseleyi birlikte düşünmeye çalışmaktadır –yorumlama ve kullanım ile ilgili soruları"–.

Şüphesiz aile içinde televizyon kullanımının incelenmesi aynı zamanda aile içi iktidar ilişkilerini de ele almayı gerektirir. Kaçınılmaz olarak bu toplumsal cinsiyet meselelerini ve (orta-

lama) aile içerisindeki asimetrik iktidar dağılımını hesaba katmayı beraberinde getirir. Morley araştırma prosedürünü ortaya koymadan evvel bizi bu konuda uyarır ve takip eden etnografik değerlendirmelerde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin merkezî unsur olduğunu vurgular.

Çalışma farklı toplumsal konumlardan, farklı aile türlerinde ‘televizyonun değişen kullanımlarını’ detaylandırmayı amaçlamaktadır. Sıralanan şu meselelere odaklanır:

- a) hane içindeki televizyon set(ler)inin farklı kullanımlarında artış –TV yayını, video oyunları, teleteks, vs.–;
- b) belirli program türlerine yönelik farklı ‘bağlılık’ ve tepki örüntülerinin ortaya konması;
- c) aile içinde televizyon kullanımının dinamikleri: izleme tercihleri aile içinde nasıl ifade ve müzakere ediliyor; günün farklı bölümlerinde televizyon izleme tercihleri bağlamında aile bireylerinin ellerinde bulundurdukları iktidar; televizyon programlarının aile içinde tartışılma biçimleri;
- d) televizyon izleme ile aile yaşamının diğer boyutları arasındaki ilişkiler: boş zaman tercihleri ilgili bilgi kaynağı olarak televizyon; izleme tercihlerinin belirleyenleri olarak boş zaman ilgileri ve çalışma (hem ev içi hem de dışındaki) ile ilgili zorunluluklar (Morley, 1986: 50).

On sekiz aile ile evlerinde görüşmeler yapılmıştır –ilk önce ebeveynler, sonra tüm aile ile–. Görüşmeler ‘yapılandırılmamıştır’ (fakat bir buçuk saatle sınırlandırılmıştır) ve Morley büyük ölçüde katılımcıların yapıp ettiklerine dair değerlendirmelerini doğru kabul etmiştir. Görüşülen aileler beyaz, işçi sınıfı ya da alt-orta sınıf, bir ya da iki çocuk ve iki ebeveyn den oluşuyordu. Hepsinin evinde video kayıt cihazı vardı. Morley bunun hiçbir şekilde temsili bir örneklem olmadığını kabul etse de; bu örneklemenin daha kapsamlı çalışmalar yapmak için bir temel sunacak kadar yeterli olduğunu iddia etmiştir.

Nationwide İzlerkitlesi ile kıyaslandığında Morley’in bu ça-

ışmadaki tarzı daha 'etnografiktir'. Aile üyelerinin ve onların yorumlarının daha ayrıntılı tasvirlerini sundu. Bununla birlikte her bir ailenin toplumsal konumu ya da belirli özellikleri hakkında hâlâ çok az bilgi veriyordu. Yine de kitap, televizyon kullanım örüntülerinin karmaşıklığını ve bu faaliyetin diğer toplumsal pratiklerle nasıl içi içe geçtiğini zengin kanıtlarla ortaya koyuyordu. Aynı zamanda gerçekten tuhaf ayrıntıları da bulmak mümkündü kitapta:

Bu adam izleme (ve videoya kaydetme) işini son derece dikkatli bir şekilde planlıyor. Bazı noktalarda, özellikle neyin izlenmesi, neyin kaydedilmesi ve bunların hangi sırada yapılması gerektiğine dair söyledikleri, hazzını nasıl en üste çıkaracağını hesabını yapan klasik bir faydacının sözleri gibi gelmektedir kulağa:

"Akşam vakitlerinde elimdeki kâğıda bakarım ve tüm programlarım sıralanmıştır. Bu gece BBC'deyim çünkü *Dallas* gecesi ve ben *Dallas*'ı çok severim... Wogan'ı sevmiyorum ama... *EastEnders*'ı izlemeye başladık, öyle değil mi? Aynı anda *Emmerdale Farm* başladı ve biz ona zapladık. Bu yüzden de *EastEnders*'ı kaydetmeye başlarız –böylelikle bölümü kaçırmayız–. Her şekilde onu bir Pazar günü izlerim. Kaydedilecek her şeyi ayarladım. Kâğıt üzerinde işaretlemem ama içinde ne olduğunun kaydını tutarım; Örneğin bu gece *Dallas*, sonra 21.00'da *Widows* ve haberlere kadar *Brubaker* var. Yani kaset gece boyunca kaydetmeye hazır. Yedi buçukta ne var? Hah, *This Is Your Life* ve *Coronation Street*. *Dallas*'ı izlemek için *This Is Your Life*'i kaydetmemiz gerekiyor. BBC'deki programı kaydetmenin daha iyi olduğunu düşünüyorum çünkü reklam yok. *This Is Your Life*'i kaydediyoruz çünkü sadece yarım saat, *Dallas* ise bir saat. Böylelikle kasetin sadece yarım saatini kullanıyoruz kayıt için.

"Evet, Salı. Eğer diğer programı izliyorsan yarıda kesmek zorundasın, ama pek umursamam, yani saat dokuzda haberleri izlerim... Salıları saat 9'da film gösterildiğinden dolayı ne yapmam lazım? Filmi kaydedirim ve böylelikle *Miami Vice*'i izlerim ve daha sonra da filmi izlerim."

Bu adamın programlar için bitmek tükenmek bilmeyen iştahı televizyon yayıncılığı tarafından doyurulamazdı ve işsiz kalma-

dan önce televizyon yayınlarının yanı sıra her akşam film kiralyorlardı (Morley, 1986: 70-1).

Bu adam hiçbir zaman dışarı çıkmıyordu ve Morley bu durumunun işini kaybetmesi ile ilgili olduğunu gözlemledi; dışarı çıktığındaysa, evde kurduğu iktidarın hepten kaybını deneyimliyordu.

Aile içinde iktidar

Aile içindeki iktidar meselesi kitaba egemen olmuştur. Ailelerin çoğunda erkek egemenliği açıkça görülmektedir ve bu egemenlik kendini kabadayılık olarak göstermektedir: bazı erkekler bütün aile için program seçimini tek başına yapar ve diğerlerinin program tercihlerini aşağılar; buna ek olarak odayı terk ettiklerinde uzaktan kumandayı da yanlarında götürürler ki diğerleri kanal değiştirmesin. Kadınlar video kayıt cihazının nasıl çalıştığını genellikle bilmezler. Erkekler mutlak sessizlik içinde izlemek isterlerken kadınlar ve çocuklar bu isteği baskıcı addederler; bu düzene direnmek için kadınlar mutfaktaki siyah-beyaz televizyona geçerlerken çocuklar da üst kata çekilirler. Kadınların ‘ruhsatlı’ boş zaman anları –televizyona tüm dikkatlerini verebildikleri serbest zamanlar– daha azdır. Hobson’un belirttiği üzere en sevdikleri pembe diziler yayındayken kadınlar ya yemek yapmakta ya da çocukları yıkamaktadırlar; bu yüzden de en sevdikleri programları bölük pörçük bir şekilde izlerler. Pek çok kadın kocalarının koyduğu düzenden kurtulup öğle saatlerinde pembe dizi izlemenin verdiği zevkten bahsetmişlerdir; ama aynı zamanda bundan suçluluk duyduklarını, utanılacak bir şey yaptıklarını hissettiklerini de belirtmişlerdir.

Morley (1986: 146) toplumsal cinsiyetin “görüşme yapılan ailelerin tümünde işleyen yapısal ilke olduğunu” belirtiyordu. İzleme tercihleri, izleme miktarı, video kullanımı, ‘tek başına’ izleme ve bundan kaynaklı suçluluk duygusu, program tercihleri, kanal tercihleri, komedi tercihleri ve diğer birkaç değişkenin aile içinde farklılaşmasını etkiler. Morley (1986: 146) gecikmeden

şunu da not eder: ilk bakışta özsel cinsiyet farklarının sonucu olarak görülen farklılıklar aslında “bu kadınların ve erkeklerin evde işgal ettikleri belirli toplumsal rollerin bir sonucudur”. Örneğin, kocası ev işleri ve çocuklarla ilgilenirken eve ekmek getiren bir kadın önemli bir ev içi iktidarı elinde tutmaktaydı ve izleme tercihleri anketteki diğer kadınlarınkinden ziyade erkeklerinkine yakın özellikler gösteriyordu.

Lakin Morley çalışmasının, ‘ev içinde erkeklerin ve kadınların konumlanışında’ bazı temel farklılıklar olduğunu açığa çıkardığını iddia etmektedir:

Buradaki asıl nokta bu toplumdaki (ve örneklemimde temsil edilen kısımdaki) hâkim toplumsal cinsiyet ilişkileri modelinde evin erkekler için öncelikli olarak (ev dışındaki ‘endüstriyel zamanlarından’ farklılaşan) bir boş zaman alanı olarak tanımlanırken, kadınlar için ev dışında çalışıp çalışmadıklarına bakılmaksızın, öncelikli olarak iş alanı olarak tanımlanmasıdır. Bu basitçe şu anlama gelir: evde televizyon izlemek erkekler için çok rahat bir şekilde tümüyle kendini vererek gerçekleştirilen bir faaliyetken, kadınlar televizyonu dikkatleri sürekli dağılarak ve suçluluk duyarak izlerler, çünkü ev içi sorumlulukları sürekli olarak onları çağırılmaktadır. Dahası bu farklılaşan konum, kamusal eğlence biçimlerinin azalması ve video gibi ev tabanlı boş zaman teknolojilerinin yükselişi ile birlikte boş zamanın en ‘müsait’ alanı olarak tanımlanan evlerde daha belirgin hale gelir (Morley, 1986: 147).

Dikkat çektiği son nokta kaygı vericidir: son yirmi yılda kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanmasına rağmen tümüyle yepyeni bir toplumsal pratikler dizisi kadınların ev içinde daha fazla iktidar sahibi olma mücadelesine karşı birleşmektedir.

Morley’nin son bölümü vardığı sonuçların kapsamlı bir özeti sunmaz. Daha ziyade televizyon ve toplumsal cinsiyet ilişkisine yoğunlaşır. Televizyonun kullanımının ve kontrolünün aile içerisindeki toplumsal cinsiyet rollerinin toplumsal inşası tarafından nasıl aşırı belirlendiğini tartışır. Yine de bu yoğunlaşma

onu kitabın başında ortaya attığı meselelerin tümünü tartışmaktan alıkoymaz: program tercihi, program tercihinin kontrolü, video kayıt cihazının kullanımı ve diğerleri. Gözlemlediği örüntülerin kadın ve erkeklere değil oynadıkları ev içi rollere ve kültür içindeki erkeklik ve kadınlık inşalarına özgü olduğunu tekrar tekrar vurgular. Aynı zamanda toplumsal cinsiyetin çalışmanın tek başına merkezinde yer almasının ilk başta aklında olmadığını ve bu yüzden de konunun daha yakından bir ilgiyi hak eden diğer boyutlarını (sınıf ya da yaş gibi) dışarıda bıraktığını belirtir (Morley, 1986: 174). Morley'nin görüşmeleri aktarırken atladığı başka bir mesele ise eğitim (hem içeriği hem de eğitime erişim bağlamında) olmuştur: televizyon türleri arasındaki tercih farklarını, televizyonda 'iyi' ve izlenmeye değer olanla ilgili fikrin oluşmasını nasıl etkilediği –'eğlencelik' melodramları izlemekten duyulan suçlulukla ilişkisini–.

İzlerkitlenin sonu

Fiske'in (1988) belirttiği gibi *Aile Televizyonu* ile birlikte Morley izlerkitle 'tercihlerine' dayanan kodlama/kodaçımı modelinden uzaklaşıp 'ilgi' kavramına yaklaşmıştır:

Tercih edilen okuma kuramı, her ne kadar izleyicinin toplumsal oluşumdaki yerine bağlı olarak anlamı reddedebileceği ya da müzakere edebileceğini söylese de önceliği hâlâ metne vermektedir. Tercih metinle ilgili bir kavramdır; ilgi ise toplumsaldır: izleme anında izleyici televizyondan toplumsal bağlılıkları ile ilgili anlamlar ve keyifler devşirir; ilgi kriteri izleme uğrağının önüne geçer (Morley, 1986: 247).

Fiske bu tür bir konumlanışın izlerkitle kategorisini ortadan kaldırdığını söyleyerek meseleyi bir adım ileriye taşır. Ne demek istediğini anlamak mümkündür. Morley'nin çalışması izlerkitleleri üreten toplumsal güçlere dikkat çeker ve böylelikle bizi metinlerin ve izlerkitlelerin incelenmesinden uzaklaştırıp gündelik yaşamın türlü pratiklerinin ve söylemlerinin incelenmesine yöneltir. *Television, Audiences and Cultural Studies* (Televizyon, İzlerkitleler ve Kültürel Çalışmalar, 1992) adlı kitabında bu du-

ruşu, alandaki iki genel değişim ile ilişkilendirerek biraz daha geliştirir: “bunlardan biri televizyonu ilgi odağı olarak görmekten vazgeçer... ve diğeri de postmodern bir medya coğrafyasında bu türden medyanın ulusal ve kültürel kimliklerin inşasında yerine getirdiği işlevlerle ilgilenir” (Morley, 1992: 1). Postmodernin etkisi 6. Bölümde ele alınacak olsa da, Morley’nin tanımladığı genel değişimi Fiske’in çalışmalarında da görmek mümkündür – özellikle De Certeau’nun popüler direniş çözümlemelerini Amerikan popüler kültüre uyarladığı çalışmalarında–.²⁸ Etnografik yaklaşımlar neredeyse kaçınılmaz bir şekilde tekil bir söylemsel mücadele alanı ile (izlerkitlenin televizyona tepkisi gibi) sınırlanmaya karşı direnç gösterir. Bu türden bir sınırlanmaya karşı direnmek zorunda hisseder kendini: televizyon izlerkitlesini sadece televizyon izlerkitlesi olarak kavramaya. Gündelik yaşam bundan daha karmaşıktır. John Tulloch’un (1989: 200) kendi ailesinin televizyon metinlerine verdiği farklı tepkiler üzerine giriştiği sorgulama dahi basit açıklamaları reddeden ve ‘kültürün yoğun yorumlarına’ duyulan ihtiyacın altını çizen bir dizi dağınık ve genişleyen toplumsal tarihin ortaya çıkmasına yol açmıştır.²⁹ Bu ‘yoğun’ yorumlama Morley ya da Hobson tarafından kullanılan yöntemlerle gerçekleştirilemez, fakat daha yakın bir zamanda Gauntlett ve Hill’in *TV Living (TV Yaşamı, 1999)* başlıklı az sonra ele alacağımız çalışmasında bu meseleye değinilmiştir.

METİN VE İZLERKİTLE: BUCKINGHAM’IN *EASTENDERS*’I

Tulloch’un makalesi kapsamlı bir çalışma olmaktan ziyade ‘yöntem üzerine bir not’ niteliğindedir ve David Buckingham’ın *Public Secrets: EastEnders and its Audience (Kamusal Sırlar: EastEn-*

28 Bu, Fiske’in *Television Culture (Televizyon Kültürü, 1987b)* ve yine Fiske’nin *Understanding Popular Culture (Popüler Kültürü Anlamak, 1989b)* ve *Reading the Popular (Popülerleri Okumak, 1989a)* adlı çalışmaları için de büyük oranda doğrudur.

29 ‘Yoğun yorumlama’ terimi Clifford Geertz’in (1973) ‘yoğun betimleme’ kavramından türetilmiştir.

ders ve İzlerkitleesi, 1987) adlı çalışmasından yola çıkar. 1885'te BBC'de yayınlanmaya başlayan *EastEnders*, İngiliz pembe dizileri arasında olağanüstü bir başarıya imza atmıştır. Buckingham'ın araştırmasını yaptığı zamanda dizinin izlerkitleesi yaklaşık olarak ulusun üçte birinden oluşuyordu ve karakterleri ve oyuncularını kötü bir şöhreti olan tabloid basında sürekli olarak boy gösteriyordu. Londra'nın geleneksel işçi-sınıfı bölgelerinden biri olan East End'te çekilen dizi dönemin İngiliz televizyonundaki rakipleri ile karşılaştırıldığında daha gerçekçi, daha canlı ve işlenen hikâyeler ve konu bakımından daha 'çağdaş' olarak görülüyordu.

Buckingham programla izlerkitleesi arasındaki ilişkiye dört farklı ama birbiri ile ilişkili açıdan yaklaşıyordu: yapımcılarla, yapımcıların programla ve olası izlerkitleeleri ile ilgili fikirlerini anlamaya çalıştığı görüşmeler; belirli dizi bölümlerinin ayrıntılı metin çözümlemesi ve izlerkitlenin metnin farklı yorumlarını nasıl üretebileceğinin incelenmesi; izlerkitlenin *EastEnders*'i metinlerarası bir çerçevede nasıl konumlandığını anlamak amacıyla programın pazarlanması ve promosyonu üzerine bir anket ve son olarak, bir grup gençle programdan kendileri için ne gibi anlamlar çıkardıklarını anlamak amacıyla yapılan görüşmeler.

Buckingham'ın kitabı metinsel anlam ve izlerkitle kategorisinin canlanışına dair tartışmalardan haberdardır ve kendi çalışmasını Hobson ve Morley'inkilerden ayıran çizgileri –biraz yalandan da olsa– ortaya koymaya gayret eder. Ancak *Kamusal Sırlar*'ın öncelikli odağı kuramsal değildir. Buckingham'ın temel ilgisi programın popülerliği üzerinedir ve bu ilgi bizleri kapsamlı metin çözümlemelerine götürür. Yine de kitap Hobson ve Morley tarafından başlatılan tartışmalara dâhil olur ve televizyon pembe dizilerinin anlam ve haz yaratma biçimleri ve çocukların pembe dizileri nasıl anladıkları gibi tartışmaları geliştirir.

İzlerkitleyi yaratmak

Kitabın ilk bölümü 'İzlerkitleyi Yaratmak' yapımcıların ve BBC yönetiminin programı nasıl tasarladıklarını çözümler. Bu bölüm-

de Buckingham üretim araştırmaları geleneğinin sıkı bir takipçisi görünümündedir.³⁰ Bu bölümde televizyon yapım sürecinin “sadece programları değil aynı zamanda izlerkitleleri de yaratma işi” (Buckingham, 1987: 8) olduğunu belirtirken, yaptığı görüşmeler program sorumlularının ‘yaratma’ niyetinde oldukları izlerkitle hakkında ne kadar kısıtlı bir bilgiye sahip olduklarını gösterir. Ampirik temelli ya da çözümlemeli bir bilgiden ziyade içgüdü ve sezgiye dayanan yapımcılar izlerkitle araştırmalarından çok az faydalanmıştır. Onlara göre bu araştırmalar ya “büyük ölçüde zaten bilinenleri onaylamaktadır ya da üst yönetimle yapılacak tartışmalarda kullanılacak değerli bir cephane niteliğindedir” (Buckingham, 1987: 14). Çelişkili bir şekilde program yapımcıları izlerkitlelerinin ilgilerini sezgisel olarak tahmin edebilme yetenekleri üzerinde diretirken kendileri hiçbir şekilde bu ilgileri paylaşmadıklarını açıkça ortaya koyarlar. Hobson’un çalışmasında olduğu gibi, Buckingham’ın araştırması da pembe dizileri yapan kişilerin bu dizileri asla izlemediğini vurgulamaktadır. Hobson (1982) televizyon yapımcılarının üretmekle mükellef oldukları keyifleri örtük de olsa aşağıladıklarını etraflıca tartışır. Buckingham da bu tavrı ortaya çıkarır, fakat Hobson’dan farklı olarak bu durumun televizyon kurumu ve izlerkitleleri arasındaki ilişki hakkında söyleyebileceklerine çok da takılıp kalmaz. Daha ziyade izlerkitle hakkında üzerinde nispeten çok da düşünülmemiş varsayımları harekete geçiren ve yapımın doğasını etkileyen kurumsal planlamanın ana hatlarını sunar:

BBC’nin akşamüstü programları yayınlanmaya başlamadan evvel günün bu saatindeki izlerkitleleri ekseriyetle orta sınıf ve orta yaş gruplarından oluşuyordu. Bu izlerkitleyi genişletmek için *EastEnders* aynı anda hem daha genç hem de daha yaşlı izleyicilere, hem de geleneksel olarak ITV’yi (rakip ticari kanal) izleyen işçi sınıfına hitap etmeliydi. Dizinin konusu olarak işçi sınıfı dünyasının seçilmesi ve karakter zenginliği reytinglerin artmasında etkili oldu.

30 Örneğin bkz. Tulloch ve Alvarado (1983), Alvarado ve Buscombe (1978), ve Elliott. Hobson’un (1982) *Crossroads* çalışması da şüphesiz bu gelenek içerisinde yer alır.

Buna ek olarak *EastEnders* İngiliz pembe dizilerin kadınlardan ve yaşlılardan oluşan geleneksel izlerkitle tabanını da genişletmek niyetindeydi. Dizide güçlü genç karakterlere yer verilmesinin, dizinin diğer İngiliz pembe dizilerinden farklı olarak genç izleyicilere seslenmesini sağlayacağı iddia ediliyordu... Güçlü erkek karakterler aynı zamanda bu türe şüphe ile yaklaşan erkek izleyicileri de ekran başına çekebilirdi (Buckingham, 1987: 16).

Buckingham'ın grup görüşmelerinin keşfettiği üzere genç izleyiciler genç karakterlerle özdeşlik kurmayı reddederken yetişkin karakterlerin gayrimeşru diyebileceğimiz davranışları ile daha yakından ilgilenirler. Bu türden ayrıntılar yapım ekibinin varsayımlarının ne kadar zayıf olabildiğini ve izlerkitle tepkilerini tahmin etmede ne derece güvenilmez olduklarını gösterir. Buckingham'ın (1987: 27) da belirttiği gibi, yapımcıların metinle izlerkitle ilişkisi hakkındaki kavrayışları "bulanık ve çelişkiliydi" –ki bu, *EastEnders*'ın kendi izlerkitlesini yaratmadaki başarısını açıklamakta bize hiçbir şey söylemiyordu–.

Nihayetinde Buckingham izlerkitlenin etkin anlam üretimini açıklayabilmek için daha 'okuyucu-yönelimli' bir yaklaşımı benimser. Bu ifadeyi edebiyat araştırmaları içerisindeki okuyucu-tepki ve alımlama kuramının etkisi ile kullanır ve kitabın ikinci bölümünde büyük ölçüde bu geleneğe yaslanır. Medya ve kültürel çalışmalar alanındaki (3. Bölümde ele alınan) tartışmalardan da haberdardır ve kendini metnin gücü ve okuyucunun özerkliği arasında bir denge kurmaya çalışan bir noktada konumlandırır:

Belki de en önemli sorun denklemin 'metin' ve 'okuyucu' taraflarını dengelemektir. Bir yandan, okuyucu pahasına metni kayırma tehlikesi söz konusudur: örneğin bazı psikanalitik kuramlar metnin mutlak gücünden ve hatta metnin okuyucuyu 'inşa edişinden' bahseder ve izleyicinin müzakere seçeneklerini en aza indirir. Bununla birlikte diğer yanda, metin pahasına okuyucuyu kayırma tehlikesi durur: kimi alımlama kuramcıları ısrarla metnin varlığını reddederler –bunun yerine üzerinde çalışmamız gereken şey sonsuz bireysel okuma çeşitliliğidir– (Buckingham, 1987: 35).

Eco'nun izinden giden Buckingham, konu pembe diziler olduğunda sorunun daha da derinleştiğini, çünkü pembe dizilerin 'çeşitli yorumlama düzeyleri' sunan daha 'açık' bir biçim olduğunu öne sürer. Ama bununla birlikte, pembe dizilerde dahi olanaklar sınırsız değildir; Buckingham'a (1987: 37) göre "okumalardan söz edebiliriz, ama bunlar sonsuz değil, az ya da çok sistematik yollarla çeşitlenmiştir":

Bir pembe diziyi tek bir 'anlama' indirgemenin imkânsız olduğu konusunda hemfikir olsam da, dizinin, izleyicileri diziden belirli anlamları çıkarmaya yönlendirme mekanizmalarını ortaya koymak mümkündür. *EastEnders*'ın izlerkitlesi için ne 'anlama geldiğini' söylemek mümkün olmasa da, anlamlandırmanın nasıl işlediğine dair pek çok şey söylemek mümkündür. Örneğin, izleyicinin ayrıcalıklı bilgiye erişiminin sağlanma ya da engellenme biçimleri –sırlara 'vakuf mıyız' yoksa sadece tahminlerle mi ilerliyoruz– yorumlarımızı belirler. Benzer şekilde, belirli karakterlerle özdeşleşme daveti –ve beklenen farklı özdeşleşme biçimleri– bizi metne yönlendirmeye hizmet eder ve metni belirli şekillerde kavramamızı sağlar (Buckingham, 1987: 37).

Buckingham burada, Wolfgang Iser'in metinsel 'davetler' kavramını kullanarak edebi alımla kuramının bir yorumuna başvurur. Bu bakış açısına göre metinler anlamı üretmez ya da belirlemez, belirli spekülasyonları ya da hipotezleri keşfetmek, karakterlerin bile bilmediği belirli bilgileri paylaşmak (Buckingham'ın kitabının başlığındaki 'kamusal sırlar'), geçmiş bölümlerde gerçekleşen olayların anılarını çağırarak için okuyucuları belirli konulara 'davet eder'. Bu türden davetler anlatının içinde, karakterlerin inşasında ve programın kurucu söylemlerinde mevcuttur. Bu süreçte metnin tekil, çelişkisiz bir okumasını inşa etmek için uğraşmaz; daha ziyade "okuyucuların bu davetlere icabetleri son derece çeşitli ve birçok durumda çelişkilidir" (Buckingham, 1987: 83).

İzlerkitleler olarak çocuklar

Buckingham hiçbir zaman etnografik terimini kullanmasa da *Kamusal Sırlar* kitabı temelde izlerkitle araştırma geleneğini takip eder. İzlerkitlenin belirli bir bölümünün “metnin davetlerine” nasıl icabet ettiğini keşfetmek için yaşları 7 ila 18 arasında değişen hepsi Londra’dan altmış gençle grup görüşmeleri yapmıştır. Gruplar yaşa göre ayrılmıştır. Görüşmeler ortalama bir saat yirmi beş dakika sürmüştür ve okullarda gerçekleştirilmiştir, birkaç görüşme ise gençlik kulüplerinde yapılmıştır. Buckingham soruları ‘açık uçlu’ olarak tanımlar, ama aynı zamanda katılımcıların izleme alışkanlıklarını ve *EastEnders*’da en sevdikleri ya da sevmedikleri karakterleri anlamak için onları ‘oldukça basit sorularla’ yönlendirmiştir:

Bazen, genellikle de tartışmanın sonuna doğru, grubun dikkatini bahsetmeyi unuttukları karakterlere ya da hikâyelere çekeirim –en azından bunun bir sebebi olup olmadığını anlamak için–. Son olarak, görüşmelerin yaklaşık son yirmi dakikasında *EastEnders*’ın son bölümünden birkaç sahne gösteririm ve ara ara durdurarak gruptan gelecek yorumları dinlerim (Buckingham, 1987: 158).

Buckingham bunun görüşmecinin ‘nispeten kendini silmesi’ olarak tanımlar; böylelikle grup kendi tartışma gündemini kendisi belirler. Yine de konumunun ve rolünün son derece yapay olduğunun da farkındadır; fakat bu durumun görüşmelerin başarısına ya da ortaya çıkardıklarına gölge düşürmediği kanaatindedir. Buckingham, ‘açık uçlu’ tartışmaların olabilirliği ve etnografik çalışmada görüşmecinin rolü hakkında naif bir kavrayışa sahip olmakla eleştirilebilir; fakat araştırma çocukların programla ilişkisini genel olarak aydınlatır niteliktedir.

Morley’in aksine Buckingham çocukların tepkilerini etkin bir biçimde yorumlar; konuşmalardan alıntılarla birlikte konuşmanın tonu ve tarzı da tarif edilir. Bu gelenek içerisinde çocuklar ve televizyon üzerine yapılan diğer araştırmalarda (Hodge ve Tripp’in (1986) ya da Patricia Palmer’in (1986) çalışmaları

başta olmak üzere) olduğu gibi, konuşmalar son derece zengin bir muhtevaya sahiptir. Hodge ve Tripp'in *Children and Television* (Çocuklar ve Televizyon) kitabının aksine *Kamusal Sırlar*, televizyonun genel kullanımından ziyade izlerkitlenin belirli bir programla ilişkisini ele alır. Yine de kitapta öne çıkan kayda değer bazı genel noktalar da mevcuttur. Örneğin, Buckingham'a (1987: 166) göre *EastEnders*'ın bölüm içerikleri görüşme yaptığı çocuklar için bir büyülenme meselesi olabilirken, "hazzın çoğunun kaynağı hem anlatı içerisinde hem de daha sonraki tartışmada ortaya çıkan aydınlanma/işaat anıdır." Buckingham'a göre çocuklar bilginin onlara gıdım gıdım verildiğinin gayet bilincindedirler. Anlatısal sürecin kurbanları olmak bir yana, çocuklar sürecin ekonomisini, gıdım mantığını kavramışlardır ve spekülasyonun, tahminin ve işaatın tadını çıkarmaktadırlar.

Buckingham, Hodge ve Tripp'in (1986) daha kapsamlı çalışmalarında yaptığı gibi, ne genç izleyicilerin televizyonu edilgen bir şekilde tükettiklerini, ne de televizyonda sunulan temsillerle gerçekliği birbirine karıştırdıklarını iddia eder. Buckingham'ın konuştuğu çocuklar "bu temsile bir nebze olsun güvenirler", fakat aynı zamanda "inandırıcı olmama ve yanlılık olarak adlandırdıkları şeylere karşı da son derece eleştirel yaklaşırlar" (Hodge ve Tripp, 1987: 2000). Buckingham ortaya konan mesafenin derecesini önemli bir etken olarak görür ve aynı zamanda bunun, çocukların "programdan aldıkları zevk" ile uyumsuz olmadığını da belirtir:

Ben bu eleştirel mesafenin programdan alınan zevki azaltmadığını, aksine bazı zevk biçimlerini mümkün kıldığını iddia ediyorum. Çocukların yorumları farklı tepkilerin karmaşık ve yer değiştiren bir bileşeni olarak karşımızda duruyor. Dönüşümlü olarak etkileniyor, kaptırıyor, eğleniyor, sıkılıyor, dalga geçiyor ve umursamıyorlar. Bu farklı haller arasında böylesine keyifle geçebilmeleri, televizyonla kurdukları ilişkilerinde kayda değer derecede bir özerkliğin olduğunu gösteriyor (Buckingham, 1987: 200).

Bu bölümün son odağı çocuklar ve televizyondur, ama aynı zamanda izlerkitlenin televizyon okumalarındaki olumsuzluk ve çeşitliliğe dair ampirik kanıtlar sunan araştırma gündemine de katkı sunar.

Kamusal Sırlar popüler metinlere çok yönlü açılardan yaklaşmak gerektiğini vurgulayarak sonlanır. Ancak bu çoklu bakış açıları göründükleri kadar 'çok' olmayabilir. Hall'un kodlama/kodaçımı modeli Buckingham'ın çalışmasında hâlâ görünür durumdadır; yaklaşımının esas bileşeni anlamın kodlayıcı tarafından belirlenmesi ve kod açımlayıcı tarafından üretilmesi diyalektiğini incelemektir. Böylelikle çalışma bizi bilmedik topraklara götürmez. Buckingham'ın metin ve izlerkitle arasındaki ilişkiyi kavrayışı her iki kategoriye de anlamın üretiminde ayrıcalıklı bir rol vermemesi bakımından ortodokstur. Kitabının en az tanıdık gelen yanı ise alımlama kuramını kullanışındaki açıklık ve metnin ne 'anlama geldiğindense' nasıl işlediğinin önemini vurgulayışındadır: "yani, anlamın izleyiciler tarafından üretimini nasıl sağladığıdır" (Buckingham, 1987: 203). Ancak, popüler bir televizyon pembe dizisini inceleyen bir kitaptan bekleneceği üzere, kitabın en tatminkâr tarafı izlerkitle, metin ve gündelik hayat arasındaki belirli etkileşimleri belgelediği bölümlerdir.

Bir önceki yorumda göndermede bulunulan şey –televizyon ya da kitle iletişim araçları ile ilgili sınırlı bir ilgiden ziyade– popüler kültür ve gündelik yaşamın ta kendisidir. Bu ilgi aynı zamanda kültürel çalışmalar girişiminin temelinde yer alır. Bu girişim içerisinde etnografik çalışmalar sıkı bir yer edinmiştir ve bu yaklaşımın etkisinin toplumsal grup incelemelerinden medya izlerkitlelerinin çözümlenmesine kayması sürpriz olmayacaktır. Dahası, bir kuramsal hedeften diğerine geçiş hiçbir zaman bedel ödmeden ve mantıksızlıklarla boğuşmadan gerçekleşmez.

Etnografik çalışmaların kentli altkültürlerin incelenmesinde daha ayrıntılı kullanımlarını bir sonraki bölümde ele alacağım. Fakat bundan önce kısa da olsa medya izlerkitlelerinin kültürel

çalışmalarının etnografik teknikleri nasıl kullandıklarına değinmek ve bu çalışmaların ne kadar etnografik olduklarını sormak istiyorum.³¹

MEDYA İZLERKİTLELERİ VE ETNOGRAFİ

Etnografi teriminin kullanımının kendisi bu bağlamda ihtilaflıdır. Etnografi antropolojiden gelir; bu disiplinde “araştırmacı ve ona uzak bir kültür arasındaki toplumsal etkileşimin” yazılı bir değerlendirmesidir:

Her ne kadar asıl odağı sıklıkla akrabalık pratiklerini, toplumsal kurumları, ya da kültürel ritüellerin yazılı kaydını tutmak olsa da, bu yazılı kaydın kökenlerinde toplumsal hayatın zengin dokusunu gözlemleme ve kavrama çabası yatmaktadır. Diğer pek çok şeyin yanı sıra kültür ve toplumsal davranış, alandan toplanan ‘verilerin’ epistemolojik konumu, ‘deneyimin’ doğası ve etnografin kendi kültürel evreninden ithal ettiği açıklayıcı toplumsal kuramların statüsü gibi konuların antropologlar tarafından ele alındığı geniş bir literatür oluşmuştur.

Antropologlar, bu sıralanan zorluklara karşın, etnografiye başvurarak toplumsal olarak konumlandırılmış bireylerin gündelik pratiklerinin her zaman karmaşık bir biçimde hem tarih hem de kültür tarafından aşırı belirlendiğini belirtmişlerdir (Radway, 1988: 367).

Açıkça bu Hobson ya da Morley’in giriştiğinden çok farklı bir faaliyettir. İzlerkitle ile evlerinde görüşme yapmak için etnografik tekniklere başvurulur ama bu tekniği geliştirilme amacından da koparır. Radway’ın (1988) belirttiği üzere, etnografik medya izlerkitle çözümlemeleri aşırı derece “sınırlı ve dardır”, ilgi alanları “tek bir araç ya da türe duyulan alaka ile sınırlandırılmıştır”:

Sadece basitçe kadınların aşk romanlarını nasıl okuduklarını ya da ailelerin televizyonu nasıl izlediklerini değil, aynı zamanda

31 Bu soru Virginia Nightingale tarafından “What’s Ethnographic about Ethnographic Audience Research?” (“Etnografik İzlerkitle Araştırmalarında Etnografik Olan Nedir?”, 1989) başlıklı makalesinde sorulmaktadır.

bu faaliyetlerin örneğin toplumsal cinsiyetin tanımlanmasında iş gören diğer kültürel pratiklerle nasıl kesiştiğini, çeliştiğini ve birbirlerini nasıl tasdik ettiklerini anlamaya çalışsak bile, hâlâ izlerkitlenin belirli bir aracı ya da türü tüketimiyle ilgili önceki sınıflandırmalarımız tarafından belirlenmiş bir alanın sınırları içerisinde hapsolmuş durumdayızdır. Sonuç olarak, özellikle vurgulananın dışındaki diğer kültürel belirleyenleri genellikle şeyleştirir ya da yok sayarız (Radway, 1988: 367).

Sonuç olarak, araştırmacı başka bir kültürle değil, onun keyfi olarak kesip koparılmış bir fragmanı ile ilişkilendirir; bu basitçe bir detay problemi değil, büyük bir dezavantajdır. TV izleme pratiği, bu pratiği anlamlı kılmaya yarayan diğer tüm toplumsal pratiklerden ayrılarak ele alınır. Radway'ın belirttiği üzere, medya araştırmacıları bunun çok da farkında değildir:

Medya kullanımı etnografaları tekil bir boş zaman faaliyetinin diğerleri ile nasıl kesiştiği ya da çeliştiği, öznelimizin çalışma yaşamlarına nasıl eklemlendiği, ya da diğer kültürel biçimlerin egemenliğine karşı çıkmada nasıl kullanıldığı gibi soruları amaç dışı kaygılar olarak bir kenara iterler.

Virginia Nightingale (1989) kültürel çalışmalar ya da medya izlerkitlesi araştırmalarını etnografik olarak adlandırmanın yersiz ve anlamsız olduğunu belirtir. İlk olarak, etnografik araştırma eleştirel olmaktan ziyade basitçe betimseldir ve bu yüzden de kültürel çalışmaların siyasal emelleri ile uyumsuzluk içindedir. Nightingale'in (1989: 53) de belirttiği üzere pratik mantıksal olarak da sıkıntılıdır: "izlerkitlenin sınıflandırdığı metinlerin yorumlanmasına dayanır" ama aynı zamanda kendini "izlerkitlenin betimsel bir değerlendirmesi" ile sınırlandırır. Dahası, haklı bir şekilde söylediği üzere, kültürel çalışmalar araştırmacısı ile incelediği 'öteki' kültür arasındaki karşılaşma sadece ve sadece ev ortamındaki bir buçuk saatlik görüşme ile sınırlıdır. Bu süre zarfı öznelerin gündelik yaşamlarının yapıları (televizyon izleme faaliyetini çevreleyen) ile ilgili karmaşık bir kavrayışı ('yoğun betimleme') geliştirmek için son derece yetersizdir. Araştırmacılar tarafından hâlihazırda 'okunmuş' metinlerin izlerkitle tarafından

nasıl okunduğunu inceleme faaliyeti 3. Bölümde ele aldığımız çelişkilerle maluldür. Ayrıca, okuma pratiği araştırmacının okumasını otantikleştirmek için bu çalışmalarda kullanılan yapay bir yöntemdir. Nightingale'in (1989: 55) belirttiği gibi, katılımcının metinle ilgili deneyimlerine dair tanımlamalar araştırmacı tarafından güvenilir etnografik verilermişçesine (diğer verilerden daha otantik) 'alınmıştır'. Burada ampirik olana duyulan naif bir güven söz konusudur. Ancak en büyük sorun kullanılan yöntemin ardında yatan amaç ya da strateji idi; bu bölümde ele aldığımız bazı çalışmalarla Paul Willis'in (bir sonraki bölümde ele alacağımız) daha geleneksel etnografilerini karşılaştıran Nightingale (1989: 58) şu sonuca varır:

Kodlama/kodaçımı izlerkitle araştırması Willis'inkilerle aynı araştırma tekniklerini kullansa da, araştırma stratejileri son derece farklıdır. Willis'in amacı toplumsal süreçlerin işleyişini ortaya koymak, eğitim ve iş süreçlerinin iç içe geçmiş yapısından beslenen kültürel yeniden üretimi açıklamaktır. Bu türden bir genel toplumsal hedefi ve tekil bir odağı kodlama/kodaçımı çalışmalarında görmek mümkün değildir. Kodlama/kodaçımı modeli metinler popülerliği [Hobson ve Tulloch], İngiliz kültürel çalışmaları öğretmek [Ang] ya da metinlere kodlanmış hazları ortaya çıkarmak [Ang ve Buckingham] gibi daha çeşitli ve sınırlı konular üzerinde yoğunlaşır (Nightingale, 1989: 58).

Bu noktanın yerinde olduğu düşünüldüğünde, etnografi teriminin kullanımının neden bu bağlamda gelenek haline getirildiği merak konusudur. Nightingale bu adlandırmanın işlevinin kültürel çalışmaları içerisinden çıktıkları topluluk yaşantısı ile yeniden ilişkilendirmek kadar bir kuramsal geleneği diğerinin –farklı bir geleneğin– içerisine yerleştirmek suretiyle kültürel çalışmalar alanına bir birlik sağlamak olduğunu söyler. Sebebi ne olursa olsun, medya izlerkitlelerinin etnografik incelemelerinin bir sonucu metin temelli popüler kültür çözümlemelerine daha az ilgi gösterilmesi ve gündelik yaşam pratiklerine olan ilginin artması olmuştur. Fiske (1988) izlerkitleye yönelik ilgisinden uzaklaşıp, popüler kültürde “anlamli anların” üretimi üzerine

yoğunlaşabilmek için izlerkitle kategorisini hepten terk etmeyi önerir. Nightingale (1989) geçmişte topluluk çalışmalarının yaptığı üzere, sorgulama açılarımızı 'üçgenlemeli' ve popüler kültüre farklı kuramsal bakış açılarından yaklaşacak 'karışık tür' yöntemini benimsemeliyiz. Ve Radway (1988) Amerikan kültürel çalışmaları için yeni bir yönelim olarak 'gündelik yaşam' çözümlemelerine geri dönme çağrısında bulundu. Morley için, 1992'ye gelindiğinde, mesele artık metinler ya da izlerkitleler üzerine düşünme meselesi değildi; daha ziyade:

asıl zorluk hem iktidarın ve ideolojinin 'dikey' boyutlarına hem de televizyonun içinde yer aldığı ve eklemlediği gündelik hayat pratiklerinin yatay boyutuna duyarlı bir televizyon tüketim modeli geliştirebilmektir (Morley, 1992: 276).

Kültürel çalışmaların orijinal hedeflerine geri dönerken kullandıklarımıza dönen çarkların sesi gelir gibidir.

Bununla birlikte medya etnografileri ortadan kalkmadı. Bilakis, bu türden etnografilerin açıklayıcılık iddiaları daha mütevazı hale geldiğinden, daha faydalı ve son derece yoğunlaşmış çalışmalarda bir artış gözlemlendi. Mevcut pratiğin çoğu, medya tüketiminin belirli topluluklardaki daha özel örüntülerine odaklanmayı tercih ederek büyük ölçekli süreçleri anlama çabasından kaçınmaktadır. Marie Gillespie'in (1989, 1995) televizyonun kimliklerin oluşumu ve dönüşümündeki rolünü inceleyen, Southall'daki (Batı Londra) Hintli aileler üzerine çalışması, belirli medya tüketicilerinin uyguladığı taktikleri daha iyi nasıl anlayabileceğimize dair örnek bir çalışmadır. Çalışmasında tartıştığı topluluklar içinde yaşayan Gillespie, çalışmalarında geleneksel etnografik yaklaşımları kullanması ile tanınır. Ann Gray (1992) kadınların videoyu nasıl kullandıklarını inceler: araştırma nesnesi metinler değil teknolojidir ve diğer etmenlerle bağlamsal etmenlerin bir birleşimini içerir. Seçilen araştırma yaklaşımlarının kuramsal karmaşıklığının tümüyle farkında olan Gray'in çalışması pek çok açıdan Morley'nin *Aile Televizyonu* çalışmasından faydalanır –onun kavrayışını ileriye taşıyarak ve aile içinde tek-

nolojinin cinsiyetçi kullanımına dair anlayışımıza yeni boyutlar getirerek—. Gray, izlerkitle çalışmalarının yeni medya biçimlerinin kullanımı ya da dağıtım sistemleri hakkında düşünmeye başlaması gerektiğini vurgular. Medya etnografileri üzerine standart değerlendirmelerden birinin yazarı olan Shaun Moores (1993) uydu televizyon kullanımında cinsiyete ve kuşağa dayalı çatışmalara odaklanır ve şimdi de siberkültürler üzerine genişleyen bir literatür ortaya çıkmıştır. Bu gibi çalışmalar medya etnografisinin uzamını bugün kültürel tüketim olarak adlandırılan alana kaydırır ve bir sonraki bölümde bu konu ele alınacaktır.

Örnekler hâlâ medya izlerkitle araştırmalarının ilk kuşağı olarak adlandırılan dönemine aittir: kodlama/kodaçımı modelinin bir çeşidini kullanır ve öncelikli olarak medyanın, özellikle de haberlerin toplumsal etkileri üzerinde yoğunlaşır.

Greg Philo'nun *Seeing and Believing* (Görmek ve İnanmak, 1990) adlı çalışması pek çok açıdan *Nationwide*'a dönüş niteliğindedir. Bununla birlikte ilgi alanı biraz daha değişiktir, 1980'lerde 'Kötü Haber' serilerini üreten Glasgow Medya Grubu'nun bir üyesi olarak yaptığı çalışmalardan beslenir. Philo, *Görmek ve İnanmak*'ta medyadan edinilen bilgi ve fikirler ile diğer kaynaklardan (diğer inanç sistemlerinden) gelenler arasındaki ilişkinin izini sürer. Televizyon haberlerinin "inancın üretimi" olarak adlandırdığı süreçteki rolüne odaklanır. Philo'nun araştırma yöntemi bir bakıma *Nationwide* çalışmasındakini tersine çevirir:

[Medyadan anlaşılan şeylerin mevcut inanç sistemleri ile ilişkisini] incelerken izlerkitlelere belirli programları izletip ve sonrasında 'olası' etkilerini ölçmeye çalışmak pek yararlı görünmemektedir. Gruplara kendi programlarını yazmak daha verimli sonuçlar vermektedir. Bu bize katılımcıların, belirli bir konu üzerine verilen haberlerin içeriği hakkında ne düşündüklerini gösterecektir. İşte ancak bu şekilde bunu, onların doğru olduğuna inandıkları şeylerle kıyaslamak ve medyanın onlara sunduklarını kabul edip etmediklerini anlamak mümkün olacaktır (Philo, 1990: 7-8).

Haberleri desteklemek üzere katılımcılara resimler de gösterildi ve habere konu olan olayla ilgili (maden işçilerinin grevi) neyin 'doğru' olduğuna inandıklarını; televizyon haberlerinin katılımcı tarafından 'doğru' olarak kabul edilen bilgiyle katılımcıların gözünde nasıl bir ilişkiye sahip olduğu ve katılımcının, 'doğru' olarak kabul ettiği bilgiyi edindiği birincil bilgi edinme kaynaklarının ne olduğunu bulabilmek için bir dizi yapılandırılmış soru yöneltildi. Sonuçlar bireylerin bilgisi, kişisel deneyimleri ve haber medyasının açıklamalarını kabul etmeye ne kadar açık olduğu arasındaki karmaşık etkileşimlerle ilgili yol gösterici bir harita sunar.

KURGU OLARAK İZLERKİTLE

Daha da ilerlemeden önce izlerkitlelerle ilgilenmenin odak grup toplantılarını, görüşmeleri ya da izlerkitlenin 'gerçek' üyeleri ile yüz yüze görüşmeleri içermeyen yolları da mevcuttur. 1980'lerde yayımlanan bir dizi yazısında John Hartley (1987, 1988) izlerkitle üzerine mevcut etnografik çalışmalara karşı bir konum alır. Hartley yerinde bir şekilde '*Nationwide* izlerkitlesi' ya da '*EastEnders* izlerkitlesi' üzerine yapılacak herhangi bir çalışmanın, her şeyden önce çalışılacak bir izlerkitleyi icat etmesi gerektiğini belirtir. '*EastEnders*' izlerkitlesi diye bir toplumsal grup yoktur. Bizler bir izlerkitlenin üyeleri olarak yaşamayız, en azından münhasıran yapmayız bunu. Hayatlarımızın bir bölümünde izlerkitleler olabiliriz, ama bunun yanı sıra daha başka pek çok şeyizdir: işçi, banliyöde yaşayan biri, okuyucu, ebeveyn ve diğer şeyler. Toplumsal tanımlanışımızı belirli izlerkitlelere üyelik de belirlemez; televizyon izleyiciliğimizin bir noktasında *Days of Our Lives* izlerkitlesi iken, başka anlarında MTV ya da *Sixty Minutes* izlerkitlesiyizdir. Hartley'e göre izlerkitle kategorisi onu araştıranların (akademisyenler), yanına çekmeye çalışanların (televizyon endüstrisi) ve onu düzenlemek ve korumak isteyenlerin (düzenleyici kurulların), üzerinde ve hakkında konuştukları bir kurgudur.

Hartley "Invisible Fictions: Television Audiences, Paedocracy, Pleasure" ("Görünmez Kurgular: Televizyon İzlerkitleleri, Paedokrasi"³², Haz", 1987) başlıklı makalesine ulusal televizyon izlerkitleleri fikri üzerine bir mülâhaza ile başlar. Eğer ulus, Benedict Anderson'un deyişiyle 'muhayyel bir cemaat', hepimizin parçası olduğu bir icat ise, ulusal televizyon izlerkitleleri de öyledir: "mesnetsiz, görünmez bir kurgu –ulusun muhayyel cemaati– bir diğerini açıklamak için icat edilmek için kullanılır: [ulusal] televizyon izlerkitleleri" (Hartley, 1987: 124). Bir kurgu olarak televizyon izlerkitleleri, televizyonu 'icat eden', ya da Hartley'in deyişiyle 'televizyonu söylemsel olarak inşa eden' üç büyük kurum tarafından üretilmiştir: eleştirel kurumlar (akademisyenler, gazeteciler ve baskı grupları), televizyon endüstrisi (şebekeler, kanallar, yapımcılar) ve siyasal/hukuki sistemdeki düzenleyici kurumlar.

Hartley 'tahayyül eden kurumları' bir bir inceleyerek ne demek istediğini açıklığa kavuşturur. Eleştirel ya da akademik kurum, izlerkitleler üzerine yapılan akademik çalışmalar incelenerek ele alınır –ki Hartley'nin ele aldığı çalışmaların çoğunu bu bölümde inceledik–. Hartley, Morley'nin izlerkitlelerinin tümüyle sınıf temeli üzerine inşa edildiğini söyler. Morley'nin araştırması, çalışmasının amacına paralel olarak 'bir izlerkitle' olarak adlandırdığı insan gruplarını rastgele seçer; başka türlü yan yana gelmeyecek olan grupları, başka türlü bulunmayacakları bir ortamda bir araya getirir ve başka türlü izlemeyecekleri bir programı onlara izleterek onlardan izlerkitle olmalarını bekler: "Açıkça, Morley'nin izlerkitleleri, kendisi akademik/eleştirel kurumsal söylemlerin bir ürünü olan araştırma projesi tarafından üretilen görünmez bir kurgudur... Ampirik olan Morley'nin yöntemidir, araştırması kapsamında inşa ettiği izlerkitle değil" (Hartley, 1987: 126). Hartley'e göre, Morley'ninki gibi, akademik izlerkitle araştırmalarının çoğu izlerkitleleri bağımsız bir varoluşa sahip, tüm ulusa mal edilebilecek içsel ve gözlemlenebi-

32 T.S.N.: Paedokrasi: bir çocuk ya da çocuklar tarafından yönetim.

lır özelliklere sahip toplumsal bir kategori olarak görür. Bu icat endüstri ve düzenleyici kurumlar tarafından da devralınmış ve kullanılmıştır.

Televizyon endüstrisi ve düzenleyici kurumlar, genellikle rekabet halinde görülseler de şaşırtıcı derecede benzer izlerkitle tahayyüllerine sahiptir. Endüstrinin çıkarı³³ basitçe izleyici sayısını en fazlaya çıkarmaktır ve burada izlerkitlenin “tamamıyla bilinemez” (Hartley, 1987: 129) olduğu iddia edilir ve çözüm izlerkitlelere çocuk muamelesi yapmaktan geçer –yani onları Hartley’in ‘paedokratik rejim’ dediği şeyin içine yerleştirmekten–:

Bunu söylerken, televizyonun basitçe enfantil, çocuksu, ya da en düşük paydayı hedefleyen bir araç olduğunu kastetmiyoruz –bunlar izlerkitleyi kesinkes kaybetme mekanizmaları olurdu olsa olsa–. Aksine, yayıncılar izlerkitleleri haz adına paedokratize ederler. Yetişkin davranışlarının oyuncu, yaratıcı, fantastik ve sorumsuz yönlerine hitap ederler. Belirli bir nüfus içerisindeki çeşitli ve çoğu zaman çatışma halinde olan gruplaşmaları birleştiren ortak bir kişisel zemin arayışındadırlar. Bu tür toplumsal gruplaşmaları öncelediği düşünülebilecek, herkesin sözde çocuksu yönelimlerinin kurgusal versiyonlarından daha iyi ne olabilir ki? Kısaca, çocuksu hazların olumlu yanlarına dair kurgusal bir imge icat edildi. Arzulanan izlerkitle bir kurum olarak televizyon onlara “Merhaba çocuklar” diye seslendiğinde aramalı, beklemeli, açık olmalı, yönlendirilmeye ve tatmin olmaya hazır olmalıdır (Hartley, 1987:130).

Düzenleyici kurumlar da izlerkitleyi bu şekilde görürler: hakları yayıncılık standartları, sansür mekanizmaları ve (Birleşik Krallık ve Avustralya’da) yayıncılık siyasetinin müdahaleci kurumsal araçları tarafından güvence altına alınmış, korunması gereken bir grup olarak izlerkitle. Kendini tüm toplumun ebeveyni yerine koyarak faaliyet gösterir.

Hartley’nin kendi versiyonu izlerkitleyi en başta televizyon endüstrisinin ürünü olarak görür; nihayetinde televizyon iz-

33 Ayrıca bkz. Ien Ang’in *Desperately Seeking the Audience* (Umutsuzca İzlerkitleyi Aramak, 1991) adlı çalışması.

lerkitleleri reklamcılara satar. Bununla birlikte bu, televizyon yapımcılarının hakkında çok az şey bildiği bir üründür –ki reytinglere bağımlı oluşları ve “şebekelerin endüstri boyunca izlerkitle ile ilgili o muhayyel, paedokratize edilmiş temsiller” bu yüzdendir–:

Şebekeler risklerini talebi değil arzı dengeleyerek en aza indirir, fakat ne şebekeler ne de yapımcılar neyin ‘satacağını’ bilirler; kime konuştuklarını bilmezler ve ‘halka istediğini vermezler’ çünkü halkın ne istediğini bilmezler. Televizyon endüstrisinin kalbindeki bu yapısal belirsizlik şebekelerin ve yapımcıların benzer bir şekilde izlerkitleden korktuğu anlamına gelmektedir: onu gücendirmekten, kışkırtmaktan, kızdırmaktan... her şeyden fazla, onu kaybetmekten korkarlar (Hartley, 1987: 135).

İzlerkitleyi kaybetmemek ve izlerkitleleri ile nasıl ilişki kuracakları konusunda çok az fikirleri olduğu için televizyon programları televizyonu nasıl anlamaları ve ondan nasıl keyif almaları gerektiği konusunda izlerkitlelerini yönlendirirler.

İzlerkitleler televizyondan önce ve televizyonun dışında var olmadıkları için, nasıl-izlerkitle-olunur konusunda sürekli bir seslenilmeye ve kılavuzluğa ihtiyaç duyarlar –seslenme ve kılavuzluğa şovların içinde ve özellikle program aralarında ve televizyonu çevreleyen meta-söylemlerde (şüphesiz bunların arasında en çok bilinenler, televizyon rehberi olarak adlandırılan yayınlardır) esirgmeden başvurulur– (Hartley, 1987: 136).

Nasıl-izlerkitle-olunur’a en iyi örnekse televizyon komedilerindeki ve varyetelerdeki gülme efektidir.

Hartley’nin iddiası bu noktada açık bir metinsel yönelim kazanır; izlerkitleleri söylemlerin ya da bir dizi söylem tarafından inşa edilen rejimlerin bir ürünü olarak görmek, dikkati var olduğu düşünülen ‘gerçek’ izlerkitleden, onları var eden söylemlere kaydırmak anlamına gelir: eleştiri, programlar ve hükümetin yayıncılık siyasaları ve düzenlemeleri. Hartley’nin bakış açısına göre izlerkitle, ne etnografik yollarla ne de başka yollarla, ‘gerçek’ bir grup olarak ele alınamaz; yani elimizde kalan yegâne şey

metindir, ya da daha doğrusu metinlerin üretildiği ve alımlandığı söylemsel rejimdir. İzlerkitlelerin 'görünmez kurgular' olarak kavranması etnografik araştırma ve açıklamalara karşı önemli bir meydan okumadır ve Hartley'nin çalışmasını, daha önceden ortak çalışmalara imza attığı John Fiske'inkinden farklılaştırır.

Hartley'nin daha yakın zamanda kaleme aldığı çalışmalar (1996, 1999) televizyon izlerkitleleri ile ilgili epey farklı bir değerlendirme sunar. Buradaki odağı, Yuri Lotman'ı takiben, 'medya-alanı' alanı olarak adlandırdığı şey üzerinedir: 'popüler gerçekliğimizi' içinden çekip inşa ettiğimiz medya biçimlerinin, metinlerin, ürünlerin ve bağlamların tümü. Hartley'nin daha sonraki çalışmalarındaki ilgisi medya metinlerinden anlam üretimi konusundan uzaklaşır; daha ziyade kültürel kimliklerin popüler medya yoluyla üretimine yoğunlaşır. Birey ve medya arasındaki ilişkiyi çocuksulaştırılmış bir ilişki olarak görmekten ziyade, bu dönemde Hartley öznelerin, daha doğru bir ifade ile yurttaşların popüler medya tarafından erişimlerine sunulan kaynaklardan hareketle kimliklerini inşa etme süreçleri hakkında son derece iyimser bir değerlendirme sunar. Tabloid basın, ünlülere duyulan ilgi ve saygın olmayan konuşma biçimleri (Ricki Lake, Jerry Springer ve diğerleri) izlerkitleleri için olumlu işlevler görüyor olarak okunabilir.

Bu artık endüstriyel, kurumsal ve kültürel rejimler tarafından var edilen paedokratik izlerkitle değildir. Aksine, bu bir ilk adımdır, DIY –do-it-yourself/kendin-yap– yurttaşlığa geçmeden evvelki (yani kabaca, farklılıkların tanınması) ilk adım: 'kültürel yurttaşlık' (yani kabaca, kimlik ve üyeliğinin onaylanması):

Bana göre birkaç bağlamda yasama süreçlerine de taşınan 'kültürel yurttaşlık' nosyonu, hak-oluşum sürecinin ileri safhalarında yer alır; kendin-yap yurttaşlık ise çok daha yenidir, uçucudur ve belirsiz sonuçlara gebe. Ama yine de 'yurttaşlık' olarak görülebilir, çünkü göstergibilimsel özerklik bir 'hak' olarak 'talep edilmekte' ve bir medenilik şekli ya da komşuluk hali olarak öğretilmektedir. Bu geleceğin yurttaşlığıdır –ya da öyle

olabilir—; gayrı-merkezî, düşmanlık sonrası, uluslararası, devlet zoruna değil kimlik ve kendilik konularının detayları üzerine kendi kaderini tayin hakkına dayanan bir yurttaşlık biçimi (Hartley, 1999: 161).

Burada resmedilen, John Fiske'in çalışmaları ile özdeşleşen ve Jim McGuigan (1992) tarafından bir tür 'kültürel popülizm' olarak eleştirilen direngen ve özerk okuyucuya benzer (6. Bölümde bu konuyu ele alacağız). Ancak Hartley'nin 1990'ların sonunda benimsediği bu konum, 1990'lar boyunca medya içeriğinde ve biçimlerinde gerçekleşen belirli değişimlerin kültürel önemine dair son derece güncel bir okumaya dayanır. Kendin-yap yurttaşlık kavramının temelinde Hartley'nin uydurduğu 'demeğlence/democrataintment' (1999) terimi yatar: günümüzde medya ve izlerkitleleri arasındaki ilişkinin demokratikleşmesi. Söylediği şey basitçe, daha önce olduğundan farklı olarak özelde televizyon genelde medyayı artık farklı şekillerde kullanıyoruz. Hartley'in bakış açısından, bunun temelinde tabloid medyanın gelişimi; daha çeşitli, daha erişilebilir çok kanallı televizyon ortamları sayesinde erişimin artışı ve bu türden bir erişim artışı ile birlikte daha fazla sesin yaşam tarzı programları, reality-show ve talk-show programları sayesinde duyulur olması yatar.

ALIMLAMADAN TÜKETİME

Pertti Alasuurati, *Rethinking the Media Audience (Medya İzlerkitesini Yeniden Düşünmek-1999)* başlıklı kitaba yazdığı giriş bölümünde İngiliz kültürel çalışmalar geleneğinde üç ayrı medya izlerkitle araştırma kuşağından bahseder. Birinci kuşak, Morley'nin *Nationwide* çalışması ile örneklenen kodlama/kodacımlı çalışmaları ile tanımlanır; burada asıl odak alımlama sürecini anlamak üzere bir metnin ya da metin grubunun okunması üzerindedir. İkinci kuşak, metinlerden ziyade medya izlerkitlelerinin davranışlarının ve anlayışlarının gündelik yaşam biçimleri içerisinde nasıl konumlandığını anlamaya çalışan 'etnografik' dönemektir. Üçüncü kuşak, bu bölümün başında tartıştığımız

etnografi eleştirilerinden doğar ve izlerkitle kategorisinin kendisinden duyulan rahatsızlığın bir ifadesidir. Bu türden çalışmaların araştırma odakları nispeten sınırlıdır –örneğin Ann Gray’ın video kayıt cihazının cinsiyetçi kullanımları üzerine araştırmasında olduğu gibi–. Fakat bu türden çalışmaların, “günümüz dünyasında medyanın kültürel yeri” (Alasuutari, 1999: 7) gibi çok daha büyük süreçleri anlamamıza yardımcı olduğu gitgide daha fazla kabul görmektedir. David Morley’nin (1999: 197) *İzlerkitleyi Yeniden Düşünmek* kitabına katkısında belirttiği üzere, “[medya izlerkitle araştırmalarının başlangıç noktası olarak] izleme pratiklerine yapılan vurgu, şimdi medya izlerkitlelerinin kendilerinin inşa edildikleri ve kazındıkları daha geniş söylemler içinde yeniden ele alınmalıdır”. Morley’nin (1999: 197) istediği şey “aynı anda hem programların/içeriklerin/ideolojilerin iletimiyle (iktidarın dikey boyutu) hem de onların, medya içeriğinin gündelik yaşama dâhil edilişi yoluyla gündelik pratiklere kazınmasıyla (ritüel ve katılımın yatay boyutu) ilgilenebilecek bir medya tüketim modelini geliştirmektir.” Bu noktada izlerkitle çalışmaları diğer araştırma gelenekleri ile birleşmeli ve izlerkitle alımlama modelinden uzaklaşıp kültürel tüketim çözümlemelerine yaklaşmalıdır.

İngiliz Film Enstitüsü İzlerkitle Takip Çalışması

Bu türden bir dönüşüme örnek olarak David Gauntlett ve Annette Hill’in *TV Living: Television Culture and Everyday Life* (Televizyon Yaşamı: Televizyon Kültürü ve Gündelik Hayat, 1999) adlı kitabı örnek verilebilir. *Televizyon Yaşamı* İngiliz Film Enstitüsü (British Film Institute) İzlerkitle Takip Çalışması’nı işler. Çalışma 1 Kasım 1988 tarihindeki televizyon izleme deneyimleri üzerine günlük tutan 22 bin insanla yapılan bir araştırma olan *Televizyonun Hayatında Bir Gün*’ün (One Day in the Life of Television) bir yan ürünüdür. *İzlerkitle Takip Çalışması* bu daha büyük örneklem içerisinde 509 katılımcıyı seçmiş ve beş yıllık bir zaman zarfında (1991-6) on beş ayrı olayla ilgili günlük tutmaları istenmiştir. Çalışmaları 1930’ların ve 1940’ların İn-

giliz Kitle Gözlem hareketini de içine alan zengin bir geleneğe yaslanır, ama özellikle Morley'nin *Nationwide* ile başlayıp *Aile Televizyonu*'na uzanan çalışmalarından faydalanır. Ayrıca uzun tarihsel aralıklarda yaşanan dönüşümlere (araştırma öznelinin önemli zaman aralıklarında televizyonla kurdukları ilişkide yaşadığı değişimler ve bunların yaşamlarındaki dönüşüm ve olaylarla ilgisi) odaklanırken, televizyon belgeseli *Seven Up* ve takipçilerini örnek aldı.

Araştırma ekibinin elindeki asıl veri doldurulan günlüklerdi. Günlüklerde standartlaştırılmış ve açık uçlu soruların karışımından oluşan bir anket de vardı. Anket soruları katılımcıların kişisel dertlerini anlamayı sağlamakla birlikte, araştırmacının ilgi duyduğu belirli konuları takip etmelerini de mümkün kılacak şekilde tasarlanmıştı. Katılımcılarla araştırmacılar arasındaki ilişkinin kişisel bir boyutunun da olduğu görülmektedir: mesela araştırmacılar katılımcılara doğum günü kartları ya da diğer önemli günlerde mektuplar yollamaktadır (Gauntlett ve Hill, 1999: 13). Çalışma büyük oranda bir rapor formatında yazılmıştı: her bölüm başlığının altında bulguların bir özetini sunmadan evvel sorulara verilen cevapları tartışır. Bölüm başlıkları şu konulardan oluşur: 'televizyon ve gündelik hayat', 'haber tüketimi ve gündelik hayat', 'evde video ve teknoloji' ve 'emekli ve yaşlı izlerkitleler'.

Televizyon Yaşamı insanların yaşamlarının medyayla nasıl iç içe geçtiğini göstermesi bakımından son derece değerli bir kaynaktır. Bulguların özetlerinin sürpriz sonuçlar verdiği ender olsa da, güçlerini uzun erimli, detaylı, ampirik ve niteliksel bir araştırmanın ürünü olmalarından alırlar. Bu yüzden 'Televizyon ve kişisel anlamlar' başlıklı bölümün özetinde 1990'ların başından beri televizyon araştırmaları gündeminin bir parçası olan pek çok önermenin doğrulanmasını buluruz:

- Televizyon programları ya da televizyonda gündeme getirilen konular hakkında yapılan konuşmalar pek çok insanın sosyal hayatının önemli bir parçasıdır. Bazıları için televizyondan

alınan zevkin önemli bir parçası izleme faaliyeti sonrası televizyon hakkında yapılan konuşmadır. Sohbetler toplumsal meseleler ve popüler kültürle ilgili televizyon tarafından inşa edilen ortak referans noktalarının kullanılmasını mümkün kılar.

- Kimlikler televizyonla ve diğer medya ürünleri ile ilişkili bir şekilde müzakere edilir; fakat bu, bunun gibi niteliksel çalışmada dahi belirlenmesi son derece zor, ince bir şekilde gerçekleşir (Gauntlett ve Hill, 1999: 139).

Çığır açıcı olmasalar da bunlar –John Hartley’ninki (1999) gibi spekülatif çalışmalarda ortaya konan önermeleri güçlendirdikleri için– faydalı sonuçlardı. Dahası, pek çok durumda *Televizyon Yaşamı* daha önceden araştırılmayan pek çok özel alanla ilgili yeni bilgiler sunuyordu: örneğin televizyonun yaşlılar tarafından kullanımı gibi.

Bu sonuçlar esasen günlüklerdeki verilerden gelir ve hatta bu kadar büyük hacimli bir kitapta dahi bunlardan uzun uzun alıntılar yapmak için yeterli yer yoktur. Yazarlar katılımcılardan çok fazla sayıda kısa alıntılar sunarak Morley’nin *Aile Televizyonu* örneğini takip ederler ve bu alıntılar kitaba ciddi oranda renk katar ve kitabı ilginçleştirir. Bununla birlikte *Aile Televizyonu*’nda bu yorumlara metin boyunca farklı şekilde muamele gösterildiği için yorumların statüsü hakkında kesin bir yargıya varmak zordur: bazen sorgulanmış ve yorumlanmışlardır; bazen de oldukları gibi alınırlar. Sorunlara ulaşma sürecinde bu kanıtların değerlendirilme biçimi çalışma boyunca tümüyle net değildir. Bu meseleler bir yana *Televizyon Yaşamı* medya tüketimi kavrayışımıza yapılan önemli ve yeni bir katkıdır.

Kültürel Tüketim

İngiliz kültürel çalışmalar içerisinde pek çok geleneğin kültürel tüketim meselesini çalışa gelmiş olduğunu söylemek mümkün olsa da, bu odağın açık bir şekilde adının konmasının tarihi çok da eski değildir. Alanın 1990’lardaki gelişiminin en önde gelen özelliği ilginin metinlerden ve ağırlıklı medya odağından uzak-

laşması olmuştur. Kültürel siyasalara yönelik, mekân ve kültürel coğrafyalara duyulan ilgi ve Foucault'nun kültürel pratikler ve söylemler üzerine değerlendirmelerinin artan etkisi bu dönemdeki diğer alakalı gelişmelerdi. John Storey, *Cultural Consumption and Everyday Life* (Kültürel Tüketim ve Gündelik Hayat, 1999) kitabında kültürel tüketim kavramının çok sayıda disiplinden bakış açısını bir araya getirmesine yardımcı olduğunu söylerken alandaki dönüşümün temsilcisi konumundadır: “edebiyat çalışmaları ve felsefede alımlama kuramı üzerine çalışmalar; antropoloji, tarih ve sosyolojide tüketim kültürü üzerine çalışmalar; [ve] medya çalışmaları ve sosyolojide medya izlerkitleleri üzerine (hem etnografik hem de kuramsal) çalışmalar” (Storey, 1999: xii). Bu açılardan yaklaşıldığında, tüketimi tümüyle ticari bir mesele olarak ele alan ve tüketicinin pazar tarafından manipüle edildiğini iddia eden geleneksel yaklaşım yavaş yavaş arka plana atılmaya başlar. Bunun yerini tüketim kültürünün kendisinin ‘üretken’ olduğu iddiası alır; yani, kendi kültürümüzü metaları tüketmek ve anlam ve haz üretmek suretiyle üretiriz. Örneğin Barbie bebekleri gibi, metaların en ‘ticari’ olanını tüketiyor olsak dahi onları kültüre dönüştürürüz. Sahibi tarafından yıllar boyunca oynanan bir bebeğe ne olduğunu düşünün. O artık basitçe bir meta değildir, bireyin kültürel kimliğinin ve kişisel tarihinin bir bileşeni haline gelir.

Bu basitçe, pazar kapitalizminin tahakkümüne karşı ‘tüketicinin iktidarı’nı savunma hamlesi –yani dirençli okumanın bir başka versiyonu– değildir. John Storey’in belirttiği üzere, bu çalışmalar iktidar mücadeleleri ve asimetrik iktidar ilişkilerinin ve tüketicinin iktidarına düzülen romantik övgülerin tehlikelerinin gayet farkındadır. Ancak, Daniel Miller’ın (1995) da dediği gibi, üretim ekonomilerinin çok daha yakından incelendiği bir akademik ortamda, tüketim ile ilgili varsayımlar nispeten üzerinde çok çalışılmadan saçılmıştır. Sonuç itibarıyla, son derece mühim muhakeme hatalarına imza atıyor olabiliriz:

Özellikle sosyoloji ve kültürel çalışmalar tüketicilerin zorun-

luluklarına dair değerlendirmeleri boca etmiştir. Yeni, özdüşünsel, materyalist, hedonist bir arzu tanımlamıştır. Bu, ezoterik postmodern ve psikanalitik kuramların bir karışımı tarafından da desteklenmiştir. Bu yargılar ev kadınları ve diğer tüketiciler üzerine yansıtılmış ve bir şekilde kendinden menkul bir söyleme dönüşmüştür. Bu söylemlerle iktisatçının bireysel kârını önceleyen bireyi arasında seçim yapmak son derece tatsız bir iştir (Miller, 1995: 37).

Miller (1995: 37) kışkırtıcı biçimde tüketici davranışının temel motivasyonunun ‘tutumluluk’ olabileceğini öne sürer: “hane halkı ihtiyaçları olarak adlandırılan eşya ve hizmetler için en uygun fiyat arayışı.” Kategorik olarak ele alamıyor oluşumuz, Miller’in iddiasını kuvvetlendirir: tüketim tasarımıımızın ardındaki varsayımları eleştirel bir şekilde inceleme yetimiz son derece sınırlıdır. Bu açıdan, tüketiminin kültürel ve siyasal işlevlerini kabul etmedeki başarısızlığımızın kendisi büyük oranda siyasal bir meseledir:

Tüketici eyleminin önemsizleştirilmesinin geleneksel siyasal iktidarın tesisinde önem arz etmesi sebebiyle siyasetin gerçek tüketim sürecine bir direnç sergilediğini iddia ettim. Sonuç olarak kültürel tüketimle ilgilenenlerin temel stratejisi tüketimi ‘siyasallaştırmak’ olmuştur (Miller, 1995: 40).

Tüketime siyasallaşmasına verdiği örnekler arasında ‘yeşil’ siyaset ve ABD’de tüketici direnişinin tarihi yer alır.

Miller (1995: 41) son derece tartışmalı fakat iddialı bir pasajda, küresel ekonomide “tüketimin artan tahakkümünden” bahsetmekte ve bunun “en baskıcı görüldüğü uğrakta dahi nihai olarak ilerici olduğunu” iddia etmektedir. Miller tüketim odağının “ekonomik mekanizmaların şekleleştirilmesinden ziyade ekonominin sonuçları ile ilgilendiğini” söyler. Bu, pazarı sadece eşya ve fırsatların dağılımı için bir araç olarak görmekten ziyade tüketim eyleminin insani sonuçlarına yoğunlaşmamızı sağlar. İkincisi, Miller tüketimin katkıda bulunduğu “kültürel kendini inşa” sürecinin içsel olarak çoğulcu ve yarı-özerk doğasına değer

verir. Bu konumlanış bir bakıma bana Hartley'nin kendin-yap yurttaşlığını anımsatır. Miller (1995: 42) sunulan seçenekler söz konusu olduğunda belirli bir özgürlükten bahsedilebilir ve bu yüzden "tüketimin zorunlulukları tüketicinin içinde eylediği kültürel bağlamlar kadar çeşitli olabilir."

Bu çalışma bizi medya izlerkitlelerinin araştırılmasından uzaklaştırır ama aynı zamanda medya metinlerine karşı tepkilerimizi nasıl konumlandıracağımıza dair faydalı bir çerçeve sunar. Miller'ın seçkisi *Acknowledging Consumption*'da (Tüketimin Hakkını Vermek) diğer disiplinlerin yanı sıra sosyoloji, tarih ve coğrafya disiplinlerinden katkılar bulabiliriz. Kültürel çalışmalar, diğer anlam üretim sistemlerini anlamak için medya metinlerine duyduğu ilginin ötesine geçmeyi başarmıştır ve bunu başardıkça da diğer disiplinlerden daha fazla faydalanmış ve etkilenmiştir: sosyoloji, antropoloji ve tarih gibi. Bir sonraki bölümde bu etkileri ve bunların tarihçelerini ele alacağım.

BEŞİNCİ BÖLÜM: ETNOGRAFİLER, TARİHLER VE SOSYOLOJİLER

Metinler ve izlerkitleler çevresinde dönen tartışmaların birbiriyle ilişkili, hatta oldukça derli toplu bir düşünceler bütününden doğduğunu düşünmek mümkündür. Ancak İngiliz kültürel çalışmalarında o kadar da derli toplu olmayan ve sınırları belirsiz başka alanlar vardır. Bu durumun sebebi çoğunlukla, kültürel çalışmalar ile tarih ve sosyoloji gibi yerleşik disiplinler arasındaki karmaşık ilişkidir. Bu bölümde, kültürel çalışmaların toplumsal grupların etnografilerinden, söylemler ve kurumların yeni tarihlerinden ve medya endüstrilerinin siyasal ekonomileri ve sosyolojilerinden sağladığı bazı faydaları belirtmek istiyorum. Her ne kadar izleyen bölüm söz konusu alanların yalnızca bir örneklemiyse de –özellikle ‘popüler olanın’ tarihine dair burada değinilmeyen zengin bir tarihsel gelenek vardır– kültürel çalışmalara ve kültürel çalışmaların ilgi alanlarına dair algımızı faydalı bir biçimde genişletebilir.

ETNOGRAFİ

Okuryazarlığın İşlevleri (Hoggart, 1958) genellikle Kuzey İngiltere’deki işçi sınıfının iki savaş arası dönemdeki gündelik hayatının bir etnografisi olarak tanımlanır. ÇKÇM içinde her zaman etnografiye güçlü bir ilgi olmuştur; nitekim, merkez önceki bö-

lümelerde sözü edilen izlerkitle çalışması örneklerinden çok daha fazla sayıda çalışma üretmiştir. En iyi çalışmaların çoğu “(her ne kadar şüphesiz kuramsal açıdan yetkin ve dikkatli de olsa) bir metin ya da kuramla değil, fakat bir toplumsal grupta –motosikletçiler, okul çocukları, ev kadınları– başlar ve onların metaları ve mesajları kültür, anlam ve yorum üretmek için nasıl kullandıklarını inceler” (Batsleer vd., 1985: 145). Gelenek, onlarca yıl içinde pek çok farklı biçim almıştır: sözlü tarih derleme ve çözümlemeleri, Hobson’un medya izlerkitle çalışmaları, halk hareketleri ve sınıfsal yapıların tarihçeleri ve Phil Cohen, Paul Willis, Dick Hebdige ve en güçlü feminist duruşa sahip olan Angela McRobbie ile ilişkilendirilen ve muhtemelen en merkezde olan kentsel altkültür incelemeleri. Bir önceki bölümde ele alınan izlerkitle çalışmalarınca uygulanan ‘etnografik’ stratejiler, bu bölümde 1970’ler ve 1980’lerde kültürel çalışmalar etnografisinde köşe taşı haline gelen stratejilerin ne kadar farklı olduğunu göstermede faydalı olacaktır.

Paul Willis’in (1977) okulu bırakan işçi sınıfı çocukları üzerine yaptığı çalışma, *Learning to Labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs* (Emeği Öğrenmek: İşçi Sınıfı Çocukları Nasıl İşçi Sınıfı İşlerine Girer) üç yıl sürdü. Willis işçi sınıfından ‘okulla ilgisi olmayan’, birbirine bağlı ve okullarında ‘muhalif’, asi bir kültüre sahip on iki yaşında bir grup erkek çocuğa odaklandı. Araştırma öznelerini hem bir grup hem de ayrı ayrı bireyler olarak katılımcı gözlem, grup tartışmaları, enformel mülakatlar ve günlükler yoluyla inceledi. Willis grupta okuldan ayrılmalardan önceki yılın ortalarında iletişime geçti, son yılları ve çalışmaya başladıktan sonraki ilk altı ayları boyunca iletişim halinde kaldı ve onları izledi. Araştırma yönteminin bir parçası olarak onlarla birlikte derslere girdi, işyerlerinde çalıştı; onlar okuldayken anne babalarıyla, sınıf öğretmenleriyle, okul yöneticileriyle ve rehber öğretmenleriyle ve onlar işyerindeyken de ustabaşlarıyla, yöneticileriyle ve işyeri temsilcileriyle görüştü. Aynı zamanda aynı okuldan, farklı okullardan, farklı sınıfsal ve

akademik pozisyonlara sahip beş farklı genç grubuyla da karşılaştırmalı çalışmalar yaptı. Çalışmalar kentin ve mahallenin detaylı incelemelerini de içerir. *Emeği Öğrenmek* araştırma öznelarini anlattığı kadar bu özneların okullarının disiplin ve denetim yapılarını ve parçası oldukları ideolojik sistemi de inceler. Bu, bir aileyle bir ya da birkaç kez oturup bir buçuk saat televizyon izlemekten çok daha farklı bir deneyimdir.

Cohen, sınıf ve altkültür

Nasıl ki medya izlerkitle çalışmaları ÇKÇM içindeki etnografik geleneğin uygun temsilcileri değilse, Dick Hebdige'in altkültür çalışmalarını da tipik örnekler olarak kabul etmek yanlış olacaktır. Hebdige Phil Cohen'in etkisini kabul eder ancak ikisinin çalışmaları arasında hayati farklar vardır; Cohen bu geleneğin daha merkezi figürlerinden biridir. Cohen'in 1972 tarihli makalesi "Subcultural Conflict and Working-Class Community" (Altkültürel Çatışma ve İşçi Sınıfı Topluluğu) altkültürel tarzın Hebdige'in tüm çalışmalarında olandan çok daha titiz biçimde tarihselleştirilmiş bir biçimini sunar.³⁴

Başlarda Cohen'in konusu Doğu Londra'daki işçi sınıfı bölgelerinde 1950'lerde yapılmış ve kendi tabiriyle, bu bölgelerdeki işçi sınıfı topluluğunun dağılmasında aktif rol oynamış toplu konutlardı. Sahadaki çalışması sonucunda Cohen (1980) konut projelerinin fiziksel yapısının onları kullananların ideolojilerini fiilen yeniden biçimlendirdiğini öne sürdü:

Planlar bilinçdışı bir biçimde orta-sınıf ortamına, yani mülk ve özel mülkiyet kavramlarına, bireysel statü, servet, vs. farklarına göre tasarlanmış. Ancak, işçi sınıfı ortamı topluluk ya da kolektif kimlik, ortak mülksüzlük, yoksunluk, vs. kavramlarına dayanır. (Cohen, 1980: 81)

34 İlk olarak 1972'de *Kültürel Çalışmalarda Makaleler*'de yayınlanan bu makale *Kültür, Medya, Dil* de de kısaltılmış haliyle mevcuttur. Cohen'e (1980) daha sonraki atıflar, bu sonraki versiyondaki sayfa numaralarını göstermektedir.

Deyim yerindeyse, bu yeni toplu konutların fiziksel yapısı orta sınıfta, sakinleri değildi. Bu ayrıklık, evlerde yaşayan topluluklar içinde derin bir ideolojik yarılmaya sebep oldu: nostaljik sınıfsal sadakat ile burjuvaziye doğru yukarı hareketlilik arasında, çalışma ve üretim ideolojisi ile boş zaman ve tüketim ideolojisi arasında ve geleneksel işçi sınıfı topluluğu ile onun ortadan kalkması arasında bir yarıma. Daha büyük, 'ebeveyn' kültüründeki çelişkiler, kendi genç altkültürleri üzerinde çok kuvvetli bir etkiye sahipti ve kendini altkültürel tarzların çeşitli veçhelerinde gösteriyordu; örneğin söz konusu toplu konutların içinde ve çevresinde sürekli olarak görülen mod, dazlak ve 'crombie' çeteleri.

Cohen'in çözümlemesi Hebdige'in sonraki çözümlemesinden farklı olarak bu tarzları ısrarla, hem onları hem de onların 'büyülü' bir biçimde çözdüklerini iddia ettikleri yaşamsal çelişkileri üreten 'ebeveyn kültür'e bağlar:

Ebeveyn kültürün ürettiği tüm altkültürlerin art arda ortaya çıkışı merkezî bir tema etrafında düşünülebilir –ideolojik düzeyde geleneksel işçi sınıfı püritenliği ile tüketimin yeni hedonizmi arasında; ekonomik düzeyde toplumsal olarak hareketli bir seçkinler grubunun parçası olmak ile yeni lümpen proletaryanın parçası olmak arasında bir çelişki—. Modlar, parkalar, dazlaklar ve crombie'lerin hepsi, farklı biçimlerde de olsa, ebeveyn kültürlerinde yok olmuş toplumsallığı bir arada tutan bazı öğeleri geri getirme ve bunları da ebeveyn kültürün karşısında yer alan diğer seçenekleri sembolize eden sınıf fraksiyonlarından seçilen öğelerle birleştirme çabasıdır. (Cohen, 1980: 82–3)

Cohen altkültürel tarzın sembolik yapılarında nasıl bir kodajı yapıldığına dair çeşitli örnekler sunar:

Orijinal mod yaşam tarzı, toplumsal olarak hareketli beyaz yakalı işçinin varoluş koşullarını *imgesel bir ilişkisellik içinde* gerçekleştirme çabası olarak yorumlanabilir. Modların argoları ve ritüel biçimleri ebeveyn kültürün pek çok değerinin altını çizirken, giyim ve müzikleri hedonist bir varlıklı tüketici imgesi yansıtır... Dazlakların ... yaşam tarzı... modlarının sis-

tematik biçimde tepetaklak edilmiş halidir –modlar toplumsal olarak yükselme seçeneklerini araştırırken, dazlaklar lümpen seçenekler üzerinde durur-. ... Tipik kıyafetleri ebeveyn kültürün orta sınıf değerler tarafından kirletilmesine karşı bir tepkiyi ve işçi sınıfı kültürünün ayrılmaz değerleri arasında en gericiileri olan püritenlik ve şovenizm yoluyla yeniden doğrulanmasını simgeler. (Cohen, 1980: 83–4)

Ancak, Hebidge'in aksine Cohen altkültürel tarzın bu şekilde yapılan bir okumasını kendi içinde yeterli görmez. Ona göre, bir altkültür çözümlemesi yapmak için gerekli olan üç düzey vardır: "belirli bir sınıf fraksiyonu sorunsalını yalıtın" tarihsel çözümleme; tarz altsistemlerinin yapısal ya da göstergebilimsel çözümlemesi –ki Hebidge çoğunlukla giyimi, argoyu, müziği ve ritüelleri incelemiştir– ve "altkültürün, kendi taşıyıcıları ve destekçileri tarafından gerçekte nasıl 'yaşandığının' görüngüsel" (ya da daha özel olarak etnografik) çözümlemesi (Cohen, 1980: 83).

Cohen, etnografinin kendini öznellik suçlamalarına karşı korumak için bir metodoloji geliştirmek zorunda olduğunu kabul eder. Bir altkültürü 'içinde kaybolmadan' anlayabilmek son derece zordur; ancak eğer kişi 'kaybolacak' olursa, altkültür hakkındaki tanım ve açıklamalarının mahremiyeti ortadan kalkar. Hebidge'in (1988) *Altkültür*'deki iddiasından vazgeçmesi, yöntemsel bir hatayı örtük biçimde kabul eder: yaklaşımı, onu çözümlemelerine kendi siyasal dileklerini eklemekten kurtaramamıştır. Cohen'in (ve daha sonra da Willis'in) araştırmacı pratiğine 'nesnel' bir gerekçe kazandırma çabası haklıdır. Ancak, söz konusu araştırmacıların çalışmalarının da ortaya koyduğu üzere, etnografi 'yeterince kuramsal olmama' suçlamasına karşı ne kadar savunmasızsa, alan içerisinde çözümlemeli bir pratik kuramı geliştirmenin hiç kolay bir iş olmadığı da bir o kadar gerçektir. Belirlenmiş toplumsal koşulların özgün yaşam koşullarına dönüştüğü etnografilerde 'gerçeğe', yani kişinin kendi gözleriyle gördüğü ve kulaklarıyla duyduğuna öncelik *vermemesi* ve bu bulgu kategorisinin diğerlerine baskın gelmemesini sağlaması zordur. Bu yaklaşım, kültürel çalışmaların kuramsal damarının

karşısında yer alır. Yine de ‘gerçek’ bulgunun karşısında kuramı yetersiz bularak reddetmek ve gündelik hayatın ‘fili’ karmaşasıyla uğraşmak, neredeyse karşı konulmaz derecede cezbedicidir.

Willis ve Emeği Öğrenmek

Paul Willis’in çalışması tam da bu cezbediciliğin gücü ve buna karşı gösterilen ibretlik direnişe dair çelişkili bulgular sunar. Willis, *Profane Culture* (Dünyevi Kültür, 1978) adlı iki birbirine zıt altkültür (motosiklet kulübü üyeleri ve hippiler) üzerine yaptığı çalışmasını 1969 ve 1972 yılları arasında ÇKÇM’nin himayesinde gerçekleştirdi. Her ne kadar çalışmanın kitap halinde basılması 1978’e, yani *Emeği Öğrenmek*’in yayımlanmasının bir yıl sonrasına rastlasa da kitap merkezin etnografik çalışmalarının daha erken örneklerinden birini temsil eder ve bunun pek çok izini taşır. *Dünyevi Kültür*’de ‘gerçek olana’ açıkça öncelik verilir ve bu bilinçli bir kuramsal iddia olmaktan ziyade kitabın bu durumu onaylayıcı retoriğinin üstü kapalı bir parçasıdır. Kültürel çözümlemede öznel deneyimin önemini vurgulayan ikna edici ve meşru bir sav çerçevesinde Willis, ‘gerçek olan’ ve kuramsal olanın birbirini dışlayan kategorilermiş gibi karşı karşıya gelmesine göz yumar. Kendi fikirlerini “sonuna kadar yaşayan” hippiler “savundukları kuru ussal felsefeden daha kahramanca, ... dolu dolu, uyumlu ve dürüst bir biçimde yaşadıkları için” alkışlanırken (Willis, 1978: 89), motosiklet kulübü üyelerinin dürüstçe diğer insanlara karşı duygusal bir sempati beslemediklerini itiraf etmesi, sahte bir “içten pazarlıklı şefkate” yeğ tutulur (Willis, 1978: 30). ‘Otantik olanın’ sarhoş edici çekiciliği *Dünyevi Kültür*’de çok önemli bir yer tutar ve araştırma özneliyle Hebdige’in (1979) *Altkültür*’ünde gördüğümüz keskin kuramsal çözümlemelerde olduğundan daha romantik bir özdeşleşme üretir. Cohen’in altkültürler ve onların ‘ebeveyn kültürü’ arasında sıklıkla kurduğu ilişkiler de *Dünyevi Kültür*’de yer almaz ve Willis’in çalışması bu açıdan sorunludur; örneğin, motosiklet kültürünün cinsiyetçiliği bu tarz sistemsal bağlantıların yokluğuyla maskelenir.

Willis bu tür kuramsal sorunlardan habersiz değildir, ancak *Dünyevi Kültür*'deki kuramsal tutarsızlıklar da kesinlikle kuramın kategorik bir reddi anlamına gelmez. Eğer *Dünyevi Kültür* kuramsal olarak sorunlu bir çalışma örneğiye, *Emeği Öğrenmek* (Willis, 1977) de faydalı bir yoğun olarak kuramsallaştırılmış pratik örneğidir.

Emeği Öğrenmek her ne kadar *Dünyevi Kültür*'den bir yıl önce yayımlanmışsa da, araştırması 1972 ve 1975 yılları arasında gerçekleştirilmiştir ve Willis'in daha sofistike bir çalışmasıdır. Proje, okul deneyiminin onları hayata nasıl hazırladığını görmek için asi ve 'okulla ilgisi olmayan' bir grup işçi sınıfı erkek çocuğu inceler. Willis, 'delikanlılar' diye tabir ettiği bu çocukların okul ideolojisine kararlı bir biçimde direndiklerini ve bu direnişin onları sonunda kendilerini buldukları vasıfsız işçi sınıfı işlerine hazırladığını tespit eder. İşçi sınıfının eril altkültürel çalışma, kazanma ve başarı kodları çocukların 'büyük bir mutlulukla' beyaz yakalı, eğitilmiş ya da vasıflı işleri seçmemelerine ve herhangi başka sahici seçeneklere sahip olduklarını reddetmelerine yol açmaktadır. Bir kez işe girdikten sonra, fabrikadaki üretim bölümü kültürünü tamamen tanıdık bulurlar; burası da aynı 'okul-karşıtı' kültürlerindeki söylemler ve iktidar ilişkileri çerçevesinde yapılanmıştır.

Çok önemli bir çalışma olan *Emeği Öğrenmek*, kültürel biçimler ve toplumsal üretimi çözümlerken etnografiyi başlıca unsur olarak kullanır. Diğer unsurlar ise işçi sınıfı kültürü içinde ideoloji ve toplumsal iktidarın işleyiş biçimlerinin sofistike bir makropolitik çözümlemesi ve etnografik bulguları yapılandıran söylemlerin çözümlenmesidir. Hebdige ve Cohen gibi Willis de tarzın önemini görmüştür; örneğin 'delikanlıların', okulun antitezi olan 'yetişkin değerleri ve pratiklerine' dair çağrışımlara sahip bir 'başkaldırı eylemi' olarak kıymet vererek sigara içmeye atfettikleri önemi vurgular (Willis, 1977: 19). Okul hayatının çocuklarca 'yaşanma biçimine' yaptığı vurgu sayesinde Willis bu çocukların toplumsal pratiklerinin okul hayatının değerlerini nasıl alt üst ettiğini tespit eder:

Çocuklar âdeta kendilerine okul tarafından sunulan günlük programdan farklı bir program oluşturmuş. Okulu asmak; derse girmemek, derse girmek ve hiçbir şey yapmamak, yanlış derste olmak, heyecan aramak için koridorlarda dolaşmak ve gizlice uyuklamak gibi tipik okul aktivitelerinin büyük kısmına yayılan ve pek çok farklı etkinliği barındıran başına buyrukluk ilkesinin yalnızca görece önemsiz ve basit biçimlerinden biridir. Bu olasılıkların tümünün bağlandığı temel beceri ise herhangi bir dersten çıkabilmektir: kişisel hareket kabiliyetinin muhafaza edilmesi. (Willis, 1977: 27)

Bu çocukların amacı okulla ilgili hiçbir şey yapmamaktır; bazılarını dönem boyunca tek bir kelime bile yazmamakla övünür. Willis çocukların kültürel pratiklerini kendi bakış açılarından okuyarak, görünüşte amaçsızca tahrip edici olan davranışlarının taktiksel bir anlamı olduğunu ortaya çıkarır. Kitap söylemin işlevlerinin yetkin ve aydınlatıcı bir çözümlemesini (örneğin, fiziksel emeğin ‘erilliğinin’ işçi sınıfı söylemine kazınmış olması) içermesinin yanı sıra, bu çocukların seçimlerinin ve nihai sınıfsal konumlarının yapısal doğasını teşhis etmesi açısından da önemlidir. Willis’in (1977: 1) dediği üzere, “işçi sınıfı çocuklarının neden işçi sınıfı işlerinde çalıştıklarını anlamayı en çok zorlaştıran nokta, buna neden izin verdikleridir” ve bunun yanıtı da eninde sonunda mevcut sınıfsal yapılar içerisinde bunun onlar için en uygun seçim olduğunu düşünmeleridir. Kesin olan şu ki, önlerine havuç yerine sarkıtılan akademik başarı vaadinin dev bir üçkâğıt olduğuna inanırlar; orta sınıfa yükselme peşinde koşmak yerine yarıştan çekilip vasıfsız işlerde çalışmayı seçerler. Yaptıkları seçim, iş arkadaşlarıyla paylaştıkları ortaklık hissî ve para kazanma becerisinin sağladığı yetişkin erkek işçi sınıfı kültürüne erişimle ödüllendirilir. Çocukların mesleki vasıfları reddi, eğitimi küçümsemeleri, fiziksel emeği zihinsel emekten üstün tutan eril tavırları ve okul ideolojisini kabul edenleri alaya almaları tümüyle, neredeyse tüm işçi sınıfı mesleğinin kendi çıkarlarına uygun, neredeyse tüm orta sınıf işlerininse uygun olmadığı kanısını pekiştirir. Hegemonya sürecinin daha iyi bir örneğini bulmak zordur.

Sonuç olarak, Willis'in etnografisinin ürünü eğitim sisteminin hegemonik fonksiyonunun kapsamlı bir eleştirisidir. Çalışması sistemin tam olarak nasıl işlediğini açığa çıkarır ve *Emeği Öğrenmek*'in son bölümü de sistemin kuramda ve pratikteki adaletsizliklerini ifşa etmeyi amaçlar. Willis'in 'okul karşıtı' kültürlerini inşa eden 'delikanlıları', aslında siyasal konumlarıyla ilgili doğru bir farkındalığa erişmiştir; Willis'in kültürel çözümlemesinin rolü ise, okurlarında böyle bir farkındalık geliştirip sosyopolitik değişim savlarını geliştirmektir. Burası kitabın karmaşık ve önemli bir bölümüdür fakat uzunca bir alıntı, kendi ürettiği etnografik bilgiye ne kadar bağımlı ve aynı zamanda onu ne kadar aşkın olduğunu gösterebilir:

Bourdieu ve Passeron kurumsallaşmış bilgi ve vasıfların önemini teknik ya da insancıl ilerlemeden ziyade toplumsal dışlanmada yattığını savunmuştur. Bunlar sınıflı toplumu yeniden üretir ve meşrulaştırır. Görünürde daha demokratik olan bir değer modern toplumun arabulucusu olarak paranın yerini almıştır. Bourdieu ve Passeron toplumda hâkim olan grupların kendi çocuklarının başarısını ve böylelikle sınıf pozisyonu ve ayrıcalıklarını garantileyenin söz konusu grupların seçkin 'kültürel sermayesi' –dil ve figürlerin sembolik manipülasyonunun bilgi ve becerisi– olduğunu savunur. Bunun sebebi, eğitime dayalı yükselmenin tam da 'kültürel sermayenin' sağladığı becerilerin liyakatlerinin 'adil' bir biçimde sınanmasıyla kontrol edilmesidir.

Bu, vasıfların rolü ve öneminin doğru bir değerlendirmesi olduğu kadar, işçi sınıfı çocuklarının diplomalara ve sertifikalara bel bağlamasının hiç de akıllıca olmayacağı görüşünü de destekler. Bunlar insanı –söylendiği gibi– yukarı taşımaz, ancak hâlihazırda yukarıda olanların yerini sağlamlaştırır. Bilginin her zaman yanlı ve sınıfsal anlamla yüklü olması ölçüsünde, işçi sınıfından gelen öğrenci de yanlış sınıf kültürüne ve en başta yanlış eğitim araçlarına sahip olmaktan gelen yapısal dezavantajının üstesinden gelmek zorundadır. Çok azı bunu başarabilir. Sınıf hiçbir zaman eğitimin peşinden gelemaz. Ancak pek çok denemeden sonra sınıf yapısı meşrulaştırılır. Orta sınıfın ifade ettiği kendi ayrıcalıkları ise doğuştan ya da miras yoluyla

değil, çokça sahip oldukları anlaşılan beceri ve hünlerden kaynaklanır. Bu nedenle, okul karşıtı kültürde örtük biçimde var olan rekabetin reddi radikal bir tutumdur: kendi eğitimsel basılanmasının bir parçası olmayı reddeder. (Willis, 1977: 128)

Dünyevi Kültür'ün 'kuru ussallığı' reddinden bu yana uzun bir yol geldik; Willis'in araştırma öznelinin müzakere etmek zorunda oldukları yaşam koşullarının çözümlenmesinde 'kuru' olan hiçbir şey yoktur.

ÇKÇM medya çalışmaları daha çok Althusser'in etkisi altındayken ilginç bir biçimde Gramscici kavramları eksiksiz olarak kullanması ve 1980'lerin ortalarında popüler kültür içinde gelişen ideolojik oluşumların karmaşık çözümlemelerini öncelemesiyle Willis'in kitabı, etnografik yöntemin kullanımının ne kadar faydalı olabileceğine çarpıcı bir örnek sunar. Kitap toplumsal bir süreci yalnızca betimlememiş, fakat aynı zamanda bu sürecin toplumsal ve siyasal çözümlemesini yapmıştır.

Altkültür araştırmalarının eleştirileri

Yine de, *Emeği Öğrenmek*'inki gibi bir başarı bile etnografiyi eleştirilmekten kurtaramamıştır (Batsleer vd., 1985: 146). Richard Johnson (1983: 45-8) bizi etnografinin birleştirici (çelişki ve çatışmaları bastırma) eğilimlerine, duygusal bir biçimde özsel bir "işçi sınıf-lığı" inşa etmesine ve deneyci kültür modelleriyle yakın özdeşlik kurmasına karşı uyarır. Ayrıca, etnografik bir çalışma okuduğumuzda her zaman kimin kim için konuştuğunu sormamız gereken bir nokta vardır. Bu ortadan kalkmaya direnen bir sorundur; Hebdige'de tarz ve beğeni yargılarının nesnel gerçekliğine duyduğu kaygısız bir güven şeklinde, Willis'de üzerine çalıştığı grupla kurduğu örtük özdeşimde ve Buckingham'da da altkültüre yaptığı müdahalenin araştırmasının sonucunu etkileyeceğini reddetme şeklinde ortaya çıkar. Etnografik çalışmada betimlemenin öneminin bir sonucu olarak örtük varsayımların yalıtılması ve ayrıştırılmasının daha zor olduğu düşünülebilir; bunlar betimlenen deneyime gömülüdür. Richard Johnson'ın

(1983: 45) dediği gibi, “Entelektüeller diğer insanların örtük varsayımlarını betimlemede çok iyi olabilir, fakat iş kendi deneyimlerine geldiğinde onlar da herkes kadar ‘örtük’ olurlar”. Angela McRobbie’nin (1981) Birmingham altkültür araştırmalarına getirdiği eleştiri bunu fazlasıyla açıklar.

Özellikle Willis ve Hebdige’e odaklanan McRobbie, onların çalışmalarının ardındaki örtük varsayımlardan en az birini ortaya çıkarmıştır: eril kültüre ayrıcalık tanımları. McRobbie (1981) bu eserlerin bütününde var olan önemli bir eksikliği tanımlar –göz önünde bulundurulmuş altkültürlerde kadının yeri ve kadınların kendi altkültürlerine dair bir değerlendirmenin eksikliği–.³⁵ Erkek etnografların, hâlihazırda bir özdeşlik de kurdukları kendi altkültür seçimleriyle nasıl ‘körleştigine’ dikkat çeker:

Altkültürler hakkında yazmak, bir altkültürün içinde olmakla aynı şey değildir. Yine de paylaşılan bazı sembollerin –rock müziğin özgürleştirici etkisi ve süratin, alkolün ya da futbolun verdiği heyecan– baskıcı özelliklerinin aynı zamanda da körleştirici olabileceği kolaylıkla görülebilir. (McRobbie, 1981: 114)

Sonuç olarak, McRobbie buna benzer çalışmaların kendi altkültürlerinin kadına karşı baskıcı tutumunu bilinçdışı bir biçimde yeniden ürettiğini savunur. Örneğin, Willis *Emeği Öğrenmek*’te araştırma öznelerinin eril akrabalık ilişkileri dışına çıkmaya hiç kalkışmaz. Aile içinde anneleri, kız kardeşleri ve kız arkadaşlarıyla olan ilişkileri tamamen göz ardı edilmiştir; ancak McRobbie’nin (1981: 115) de belirttiği üzere, işçi sınıfı kültürü okul ve işyeri kadar yatak odası ve kahvaltı masasını da içerir.

McRobbie’nin Hebdige’i eleştirisi daha esasa dairedir; incelediği altkültürel tarzların ideolojik işlevini topa tutar. Altkültürel tarz ağırlıklı olarak erildir; zaten McRobbie der ki, “altkültürün en iyi sakladığı sırrı, erillığe tanınan ayrıcalığı asla açıkça ortaya koymadan erkek tarzları tanımlamaktır”:

35 Böylesi bir kaygının nasıl olabileceğini görmek için bkz. McRobbie ve Garber’in (1976) *Ritüellerle Direnmek*’e katkıları ve bunun ardından gelen Powell ve Clarke’in (1976) ayrıntılı incelemesi.

Bu, kadınlara ait herhangi bir tarzın inkâr edildiği anlamına gelmez; söylenmek istenen daha ziyade şudur ki bir altkültürün tarzı başat olarak erkeklerinin tarzıdır. Bu doğrultuda altkültürün havalı bir biçimde kendini kamusal olarak teşhir etme ritüelleri ve (en azından geçici de olsa) cinsel olarak kendine yetme gibi kolektif törenleri gerçekleşir. (McRobbie, 1981: 117)

McRobbie, kadınların *Altkültür*'ün savına dâhil edilmesinin, metni radikal olarak ne kadar değiştirebileceğinin altını çizer; eğer altkültürler toplumsal cinsiyet ilişkilerinin temelde eril olan hâkim yapılarını yeniden üretiyorsa, o zaman Hebdige'in bu tarzların muhalif ve direngen gücüne dair savı geçersizleşmektedir. McRobbie'nin makalesi bize etnografik yöntemde hâlâ mevcut olan sorunlar kadar toplumsal cinsiyetin muhafazakâr inşalarının dayanıklılığını hatırlatır.

McRobbie'nin çalışması araştırma konusu ve örtük varsayımları ile arasına mesafe koyacak yöntemsel protokolleri tespit etmede başarısız olduğu için yakın zamanda eleştirilmiştir. McRobbie (1994, 1999) hâlen, kültürel çalışmalar araştırmaları zihniyetlerinin altkültür oluşumlarına dâhil olması konusunda ikna edici bir yorumcu olmayı sürdürmektedir. Ancak Jim McGuigan'ın (1992: 111) McRobbie'nin "ana akım gençlik kültürünü her zamankinden daha açık fikirli ve popülist bir biçimde takdir etmesinden" duyduğu rahatsızlık, McRobbie'nin Birmingham'daki işsiz genç kadınlara ve 'rave' kültürüne dair araştırması okunduğunda daha anlaşılır olacaktır. Şüphesiz, Birmingham çalışması ağırlıklı olarak kişisel anlatılara dayanır ve formel araştırma yöntemleri sınırlıdır: "kızlar sıklıkla beni görmeye geliyor ve eğer zamanım varsa, biraz çene çalmak için kalıyorlardı" (McRobbie, 1991: 222). Willis de *Common Culture*'da (Gündelik Kültür, 1990) formel etnografik metodolojiye ilgisini kaybetmiş görünmektedir. Bu kitap, Willis'in bir grup araştırmacının Gulbenkian Komisyonu için yürüttüğü bazı projeler üzerine yazdığı raporundan oluşmaktadır. John Fiske'in 1980'lerin sonunda yaptığı çalışmadan daha popülist bir yönelimi olan

Gündelik Kültür'de aynı zamanda, popüler olanın 'sembolik yaratıcılığını' övmesi açısından De Certeau etkisi vardır. Buna sunulan kanıt ise kişisel anlatılara dayanır: "etnografik araştırmamız ve sunumumuz tam anlamıyla yöntemsel bir titizlik peşine düşmemiştir" diye kabul eder Willis (1990: 7) ve 'sembolik yaratıcılık' örnekleri arayışında "aslında tüm yaşam biçimlerinin bir açıklamasını da sunmadan geniş bir alana yayılmayı" tercih ettiğini belirtir.

Her ne kadar tartışmalı ve günümüz medya çalışmalarında moda da olsa, etnografik çalışma kültürel çalışmalar müessesesi içinde hâlen önemli bir unsur olmayı sürdürür. Etnografik çalışma, ÇKÇM'nin tarihi içinde betimleyici toplumsal antropoloji ve 'aşağıdan tarih' (Hall, 1980a) ile bağlantılar kurarak stratejik bir role sahip oldu. Bu gelenek gelişmeye ve evrilmeye (Redhead, 1997) devam etmiş ve yeni disiplinler konumlara doğru genişlemiştir. Tracey Skelton ve Gill Valentine'in derlemesi *Cool Places: Geographies of Youth Culture* (Havalı Mekânlar: Gençlik Kültürü Coğrafyaları, 1998) etnografik altkültür hikâyelerinin yanı sıra, örneğin, kültürel coğrafyacı Doreen Massey'nin yürüttüğü genç insanların kültürel uzamlarına dair tartışmayı da içerir.

TARİHÇİLER VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR

Tony Bennett (1986b: 11) 1950'lerde Sol tarihçilerin seçkin bir tavırla popüler kültürü bir araştırma alanı olarak göz ardı etmesinin alanı etkin bir biçimde, 2. Bölümde ortaya konan kit-le kültürü tartışmalarında yer alanlara teslim ettiğini ileri sürer. Popüler kültürü buradan kurtaransa Hoggart ve diğerleri oldu ve kültürel çalışmalar alanına dâhil ettiler. O zamandan beri popüler kültür, hatta 'kültür' kavramının kendisi, tarihçiler ve kültürel çalışmacılar arasında tartışmalı bir konu olagelmıştır. Tarih *kategorisinin* kültürel çalışmaların geliştirmekte olan protokolleri için arz ettiği öneme rağmen alanın akademik uzmanlık –disiplin ve kurum– olarak tarihle olan ilişkisi hiçbir zaman gerilimsiz ya da net olmamıştır. Özellikle son yıllarda bir yandan kültü-

rel çalışmalar tarihe gittikçe daha fazla ilgi duymaya başlarken diğer yandan bazı tarihçiler de kültürel çalışmalar tarafından yerlerinden edildikleri hissine kapıldıklarını ifade etmektedirler (Geraghty, 1996; Steedman, 1992).

E. P. Thompson ve *The Making of the English Working Class* (İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu, 1978a) çalışması bu ilişkide önemli bir rol oynar. Çalışma İngiliz işçi sınıfını tarihin içinden 'çağırıp' kurmakla kalmaz, aynı zamanda yeni bir çeşit tarihin müjdesini verir. Thompson'ın tarihi seçkin ve iktidar sahibi olanlara odaklanmak yerine dikkatini özel olarak sıradan hayatlar yaşayan fakat yine de tarihsel süreçlere katılmış ve bu süreçlerin faili ya da mağduru olmuş olanlara yöneltmiştir. Bu, siyasi partiler ya da yasama organlarının değil, özellikle popüler kültür içinde yer alan kültürel oluşumlar ve toplumsal ilişkilerin tarihidir.

Tarih ve kuram

Her ne kadar tarihin inşasını sorgularken pek çok farklı alana uzansa da, İngiliz toplumsal tarihinin yönlendiği bu yeni alandan çıkacak işin büyük kısmı aslında disiplinin kendisine zaten içkindir; söz konusu iş, İngiliz toplumsal tarihi ve tarihçiliğindeki önemli meselelerle uğraşır ve bu alanda kabul görmüş önemine rağmen, şu anda bizim için önemli değildir. Ancak yine de tarih disiplini içerisinde yer alan böylesi entelektüel bir hareketin uzandığı uzak noktalarda, kültürel çalışmalarda 1960'lardan 1980'lere kadar var olan entelektüel hareketlerle uyumlu olması beklenir. Ve fakat durum bu değildi. Richard Johnson'ın ÇKÇM'nin yöneticisi olduğu dönemin Merkez'in çalışmalarının daha geniş bir tarihsel çerçeveye oturduğu döneme denk geldiği doğrudur. Yeni tarihin "deneyim kavramının ve bu kavramın sonucunda fail olarak birey savının tarih içindeki merkezî konumu" (R. Johnson, 1979a: 65) gibi kilit yönelimlerinden pek çoğunu kültürel çalışmalar içinde süregiden işlerle paylaştığı da doğrudur. Thompson'ın beyan ettiği şekilde "İngi-

lizlerin özgünlüklerini inceleme amacı” –yani İngiliz toplumsal gelişiminin diğer ülkelerinkiyle karşılaştırıldığında hangi açılardan farklı olduğu– hem Richard Johnson (1980) hem de Hall (1980a) tarafından bir ÇKÇM amacı olarak alıntılanır. Ancak iki hareket arasında hayati farklar vardı: en belirgin olarak, yeni tarih kültürel çalışmaların kuramsal ilgilerine karşı şüpheliydi ve yeni tarih son kertede materyalist ideolojilerden ziyade hümanist ideolojilere hizmet ediyordu. Dahası, her ne kadar yeni tarihin deneyim vurgusu etnografik araştırmayla işbirliği yapmasına olanak tanısa da örtük deneyciliği onu yapısalcı/göstergebilimsel metin çözümlemesinin karşısında konumlandırıyordu. Bazı Thompson sonrası toplumsal tarih yaklaşımları söylem ve ideolojiye yaptıkları vurguyla neredeyse Foucaultcu olurken (örneğin bkz. Cunningham 1980), Thompson’ın kendisi Avrupa kuramının neredeyse her türüne, ama en çok da Althusserci kisyeye bürünmüş olanlarına karşı çıktı.

İngiliz tarihçilerin kurama gösterdikleri direnç ve kendi disiplinleri dışından (hatta kıyısından) gelenlere karşı duydukları şüphe tam olarak yok olmamıştır. Yirminci yüzyıldan ziyade on dokuzuncu yüzyıl popüler kültürünün toplumsal tarihlerine odaklanmalarından ve metin çözümlemesine karşı gösterdikleri süregiden dirençten hâlâ ihtiyatlı oldukları görülebilir. Ancak, bu hiçbir şekilde hikâyenin tamamı değildir. Örneğin Patrick Wright’ın *On Living in an Old Country* (Eski Bir Ülkede Yaşamak Üzerine, 1985) çalışması, Thatcher Britanya’sındaki miras ve girişim kültürünün tarih ve kültürel eleştiriyi nasıl bir araya getirebileceğini gösteriyordu ve Corner ve Harvey’in *Enterprise and Heritage* (Girişim ve Miras, 1991) kitaplarında bir araya getirilen vaka çalışmaları da daha yakın tarihli örnekler sunar. Ayrıca Sol tarihçilerin popüler kültürel oluşumları yeniden düşünmeleri sonucu, halk hareketleri ile kriket ve futbol gibi popüler eğlencelerin tarihlerine kuramsal ve siyasal yaklaşıma başladık. Buna benzer çalışmaların en iyileri, tarihin ‘kuramlaştırılmamış’ olduğuna dair her türlü iddiayı boşa çıkarır. Hugh Cunningham’ın (1982) yazdığı Viktoryen dönemin ortaları İngiltere’sinde boş

zamanın tarihi kuramsal olarak gelişkindir ve zengin tartışmalar içerir; Gareth Steadman-Jones'un (1982) çalışması tutarlı bir biçimde kurumlara, kurumların söylemlerine ve ideolojilerine odaklanmıştır. Her ne kadar Tony Bennett (1986b: 18) Chas Critcher'i daima 'otantik' fakat artık 'kaybolmuş' bir popüler kültürün peşinde olan bir sol popülizmle suçlasa da Critcher'in (1982) futbol tarihi daha deneyci yaklaşımlardan bariz biçimde haberdardır. Şüphesiz 1990'lara gelindiğinde 1970'lerin tarih ve kültürel çalışmalar arasında yürüyen tartışmaları, her iki tarafta da halk hareketini bir kültürel oluşum olarak açıklama ihtiyacının, yani Thompson'ın kaçındığı tür bir kültürel kuramın yararının kabul edilmesiyle büyük oranda çözümlenmiştir.

Medya tarihi

Büyük olasılıkla tahmin edilebileceği üzere yeni tarih ve kültürel çalışmaların görece üretken bir biçimde buluştuğu alan medya tarihidir. Britanya'da güçlü bir medya tarihi geleneği vardır; bu gelenek George Perry'nin *The Great British Picture Show'u* (Büyük İngiliz Sinema Filmi, 1975) gibi medya kurum ve endüstrilerine dair bir takım ortodoks tarihlerin yanı sıra Scannel ve Cardiff'in (1982) BBC çalışması gibi daha Gramscici çalışmaları da içerir. Medya sosyolojisi, yeni tarih ve kültürel çalışmaların bir araya gelmesinden doğan basın ve yayıncılık tarihlerinin en önemlisi James Curran ve Jean Seaton'ın alanın köşe taşlarından olan *Power Without Responsibility: The Press and Broadcasting in Britain* (Sorumluluksuz Yetki: Britanya'da Basın ve Yayıncılık, 1985) çalışmalarıdır. 1981'de yayınlanan ve bu zamana değin defalarca kez gözden geçirilip yeniden basılan çalışma, ilginç bir biçimde, hem E. P. Thompson'dan hem de Antonio Gramsci'den etkilenmiştir. Günümüzde artık kültürel çalışmalar içinde kendine sağlam yer edinmiş çalışmalar için bir model sunar: kültürel üretimin karmaşık, gelişkin ve çoğunlukla da bilinçli olarak ayrıksı bir biçimini üretmek için kurumsal, endüstriyel, siyasal ve ideolojik çözümlemeyi birbiriyle ilişkilendirmeyi başaran bir kültürel tarih.

Curran ve Seaton'ın basın tarihleri, gazetelerin içeriğini ide-

olojik ve mevzuata ilişkin şartlar kadar ekonomik mülkiyet ve kontrol koşullarına da bağlar. Serbest pazardan doğması beklenen demokratik sonuçları ve reklamcılığın rolünü sorgulayan önceki basın tarihlerinin eleştirisini sunar ve Britanya'daki basının baskın toplumsal tutumları yansıtmakla kalmayıp aynı zamanda bunların muhafazakâr bir versiyonunu da ürettiğini gösterir. Söz konusu tarihin en önemli özelliği yalnızca basının içinde işlev gördüğü siyasal ve ekonomik yapıları değil, aynı zamanda bu yapıların güçlenmesine yardımcı olan metinsel biçimleri de kesin bir biçimde tasvir etmesidir:

Dolaylı bir biçimde basın, statükoya olan bağlılığını gerçekliği betimleme biçimleriyle pekiştirdi. İktidarın merkezî olarak siyasal devlet kurumları üzerine odaklanması sermayeyi merkez-sizleştirdi ve iş çevreleri ve finansal seçkinlerin merkezî etkisini maskeleydi. Haberleri münferit ve birbirinden kopuk olaylar şeklinde aktararak toplumsal yapının doğal, her zamanki gibi kabul edilmesini teşvik etti. Gittikçe genişleyen eğlence içeriği de yaşamı görece olarak değişmez, insan doğasının yasalarıyla ve kaderin rastlantısallığıyla belirlenen bireysel bir dram panoraması olarak resmetmeye meylediyordu. Böylelikle, popüler basının insan çıkarı hikâyeleri en az siyasal yorumları kadar, toplumun nasıl işlediğine dair alternatif, yapısal açıklamaları bloke ederek savaş sonrası Britanya'sının olağanüstü dirençli oydaşmasının sürdürülmesine katkıda bulunmuştur. (Curran ve Seaton, 1985: 120)

Bu pasajın içinde, Curran ve Seaton'ın medyadaki toplumsal süreçlere dair perspektifi ile dönemin baskın ÇKÇM çalışma tarzı ürünlerine yatkın olanların perspektifi arasında pek çok ortaklık vardır. Aslında Curran ve Seaton, *Krizi Zapt Etmek*'i (Hall vd. 1978) överek ve kültürel çalışmaların medyanın 'görelî özerkliğine' dair Althusserci yaklaşımını destekleyerek ÇKÇM'nin çalışmalarının değerini kabul eder: "Medya yalnızca yöneten sınıfın çıkarlarını ifade etmez, daha ziyade dünyanın düzenlenmesinde bağımsız bir işleve sahiptir. Medya basitçe toplumsal gerçekliği 'yansıtmaz'; gittikçe artan oranda onu kurmaya yardımcı olur" (Curran ve Seaton, 1985: 281).

Bununla beraber, Curran ve Seaton'ın (1985: 278-80) tarihsel ve sosyolojik kökenleri en sonunda ortaya çıkar; son kerte, kültürel çalışmalar yaklaşımlarının bütünüyle benimsenmesine içsel olarak çelişkili olduğu ve bilimsel olmadığı gerekçesiyle karşı çıkarlar. Yine de kitap, benzer bir biçimde yazarların kendi kitle iletişimi araştırması geleneklerini sorgulamalarıyla biter:

Çoğulcuların [pazar güçlerini savunanlar ve kültürel çalışmalar kuramcılarını kast ediyor] ampirik kanıtları, belirlenimcilerin [İngiliz medya siyasal ekonomiklerinin ana akımı kast ediyor] medyanın önemli ve kontrolsüz bir etkiye sahip olduğu kanaatine güçlü bir destek sağlar. Ancak sınıf manipülasyonu ve sömürüsüne dair belirlenimci açıklama fazla mekaniktir ve henüz açıklanmayı bekleyen bir dizi karmaşık ilişkiyi gizler. (Curran ve Seaton, 1985: 282)

Bu ilişkileri açıklama işi büyük oranda kültürel çalışmalar içindeki Gramscici hegemonya kuramlarının uygulaması yoluyla yapılmıştır ve bu konuya 6. Bölümde değinilecektir. Sınıf ve medyanın gerçekliği belirlemesi üzerinden yürüyen tartışma yine, medyanın siyasal ekonomisi, sosyolojisi ve kültürel çalışmalarla olan ilişkisi üzerine olan bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

Burada son olarak Britanya dışı kaynaklardan kayda değer biçimde etkilenen bir alandan bahsetmek istiyorum: bilincin kültürel olarak inşasını inceleyen Freud sonrası kuramın Avrupa menşeli temellükleri ve tarihi şeyler hakkında düşünme biçimlerinin yani söylemin ürünü olarak gören Michel Foucault'nun çalışmaları. Foucault'nun cinselliğin ya da hastane veya hapis-hane gibi benzer kurumların tarihi üzerine çalışmaları beden ve toplumsal cinsiyet ya da birey ve devlet arasındaki ilişki üzerine düşünme biçimlerinin tarihleridir. Böylesi bir girişim ve Williams'ın *Culture and Society*'de (Kültür ve Toplum, 1966) ortaya çıkan girişimi arasındaki ilişkiler açıkça görülmelidir: her iki durumda da yalnızca belirli fikirlerin değil fakat belirli bilinç biçimlerinin toplumsal üretiminin ve işlevinin tarihine bakarız.

1980'lerin başlarının kültürel çalışmalarında böylesi bir tarihin inşası birtakım İngiliz eğitim kurumları ve onların içinde serpil-en disipline edici söylemler üzerine yapılan incelemelerin he-defiydi.

***Scrutiny* 'Uğrağı'**

Daha önce gördüğümüz gibi, kuramsal etkilenimleri arasında-ki yakın bağlantılara ve kültürel çalışmalar alanında çalışanların çoğunun edebiyat eğitimi almış olmasına rağmen, kültürel ça-lışmalar kısa süre sonra kendini edebiyat çalışmalarından ayırdı. Sıra yeni tarihi uygulamaya ve kurumsal söylemi sıralı bir tarih-sel metin olarak incelemeyi mümkün kılan Avrupa kökenli yeni kuramsal etkilerden istifade etmeye geldiğinde, İngilizce disipli-ninin böylesi bir incelemenin hedefi olması muhtemelen kaçın-ılmazdı. Widdowson'ın *Re-reading English* (İngilizceyi Yeniden Okumak, 1982) derlemesi katılımcıları için önemli ölçüde kül-türel çalışmaların ana kurumsal mekânlarından –ÇKÇM ve Açık Üniversite– yararlanır ki bu katılımcılar daha sonra edebiyat ça-lışmalarının ana kurumsal mekânlarını sorgulamıştır. Derleme akademik bir disiplin olarak İngilizcenin yükselişinin tarihlerini, bünyesindeki kuramsal meselelerin anlatımını, alternatif eleş-tirel inceleme modellerini ve gelecek yönelimler için önerileri sunar. Bununla beraber stratejik hamle, İngilizcenin dengesiz bir “kültürel ve ideolojik baskılar bütünü” (Widdowson, 1982, 8) ürünü olarak açıklanmasıdır; bu, ‘İngilizce çalışmalarını’ söy-lemsel çözümlemenin konusu haline getirir ve böylelikle diğer her şeyi *kendi* inceleme usullerinin nesnesi yapan bir disiplin için durumu oldukça temiz bir biçimde tersine çevirir.

Brian Doyle'un “The Hidden History of English Studies” (İngilizce Çalışmalarının Gizli Tarihi, 1982) bölümü, disiplinin temelini, ulus fikirleri içinde kısıtlanmasını ve ‘ulusal aile’ ola-rak adlandırdığı toplumsal cinsiyet ilişkileri yapısına dâhil olu-şunu inceler. Doyle'un en çok ilgisini çeken İngilizcenin nasıl dikkatli bir şekilde kendi tarihinin izlerini sildiği ve bir disiplin

ve metinsel gelenek olarak kendini doğallaştırdığıdır. Doyle'un çalışmasının başlıca hedefi süreci tersine çevirmektir; yani İngilizce çalışmaları kurumunu tarihselleştirmek ve kitabın sonraki bölümlerinde gösterildiği gibi, bu kurumun pratiklerinin ve varsayımlarının benzer eleştirilerini kışkırtmak. Bu çalışma, sonrasında aynı dizide yayınlanan ve "okuryazarlık ve edebiyat siyasasının izini edebiyat eleştirisi ve yüksek öğrenimdeki İngilizce kurumları dışında" sürerek Widdowson'ın derlemesindeki bazı önermeleri geliştiren *Rewriting English* (İngilizceyi Yeniden Yazmak, Batsleer vd. 1985) adlı çalışma tarafından devam ettirilir. Bu kitap, 1930'larla birlikte Britanya okullarındaki kurucu İngilizce söyleminin tarihsel yön değişimlerini inceledikten sonra, daha geniş bir tarihsel aralıktaki bir dizi işçi sınıfı ve kadın eserine –kendi ifadeleriyle, tür ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkilere– bakar.

Francis Mulhern'in *The 'Moment' of Scrutiny* (Scrutiny 'Uğrağı', 1979) çalışması da 1930'ların söylemsel ve kurumsal tarihinin bir veçhesini ele alır. Her ne kadar İngiliz edebiyat çalışmaları menşei olsa da kültürel çalışmalar içinde yaygın biçimde kullanılan ve saygı gören bir kitap haline gelmiştir. Konusu, 1932'den 1950'ye kadar başında F. R. Leavis'in olduğu bir grup tarafından üretilen ve 1960'larda hem toplu hem de seçki olarak yeniden basılan *Scrutiny* adlı İngiliz edebiyat dergisidir. Leavis ve *Scrutiny*, Soldan yazılan İngiliz kültürel tarihlerinin içinde muğlak roller oynar. *Scrutiny*, Solun 1930'larda göz ardı ettiği toplumsal ve siyasal mücadeleleri devraldı ve bu nedenle takdiri hak eder. Diğer yandan metinsel eleştirinin bilhassa küçük burjuva, değer biçici ve ahlakçı bir versiyonunu savunması, Marksist edebiyat ve kültür araştırmacılarının nefretini toplamasına yol açmıştır. Ancak iki gelenek ortak bir zemini paylaşıyordu; Williams'ın kendisi böylesi bir alanın keşfinin *Siyaset ve Harfler* dergisine katılma amaçlarından biri olduğunu ifade etti (bkz. 2. Bölümde Williams üzerine olan kısım). Mulhern'in işaret ettiği üzere, *Scrutiny* kendisi gibi kültürel kurumların çözümlenme-

si için alan açtı –her ne kadar bu alan nihayetinde Raymond Williams’ın çalışmaları ve diğerlerinin yanı sıra ÇKÇM tarafından doldurulmuş olsa da–.

Mulhern’in kitabı derginin örnek niteliğinde bir tarihini sunar: katkıda bulunanlar; kültürel, kurumsal ve siyasal bağlamları ve ideolojik işlevi. Mulhern’in İngilizcenin yükselişine ilişkin bir çözümlemeyle kısıtlı olarak Doyle’un çalışmasıyla ilginç karşılaştırma zeminleri sunan *Scrutiny* değerlendirmesi, Scannell ve Cardiff’in kurumsal tarihlerine benzerlik gösterir: değerlendirme alanının hatları bireyler ve toplumsal ve ideolojik bağlamları arasındaki çelişkilerle, anomalilerle ve karmaşık ilişkilerle çizilidir. Mulhern’in (1979: ix) amacı, kendi ifadesiyle, “derginin ortaya çıktığı koşulları”, yani “yayınlandığı süre boyunca söylemindeki detaylar ve değişiklikler, yüzyıl ortası İngiltere’si kültüründe gösterdiği nesnel işlevleri çözümleyerek burada *Scrutiny* ‘uğrağı’ olarak adlandırılan şeyi tanımlamak ve belirlemektir”.

Scrutiny ‘Uğrağı’nın ardındaki itici güç, derginin aynı şekilde mesafeli durduğu Solla ve pratik siyasetle kurduğu ilginç bir biçimde muğlak ilişkiyi anlama ihtiyacı gibi görünür. Değerlendirme geleneksel olarak daha az tarihsel ve odak noktası ve çözümlemesinde daha fazla söylemsel hale geldikçe, *Scrutiny* çizgisinin ideolojik destekleri –ve Sola karşı nihai muhalefетinin sebepleri– daha açık bir biçimde ortaya çıkar. Mulhern tarihini, *Scrutiny* kanalıyla kurumsallaşmış ve yayılmış edebiyat eleştirisi versiyonunun “başlıca genel kültürel işlevinin siyaseti baskılamak olan” bir söylem olduğu savıyla sonlandırır:

Bu söylem İngiltere’nin kültürel düzeyi yüksek fakat siyasal olarak cahil... aydın kesimini biçimlendirmek için çok şey yapmıştır ve bu kesimi hâlâ da ayakta tutmaktadır; tüm bir ulusal eğitim sistemi tarafından... yeniden üretilir: burjuva Britanya’nın kültürel ‘formülünün’ kilit bileşenlerinden biri, bir kültürel *tahakküm* grubunun parçasıdır. (Mulhern, 1979: 331)

Dennis Dworkin’in *British Cultural Marxism* (İngiliz Kültü-

rel Marksizmi, 1997) çalışması, önemli sayıda etkeni ayırıştırıp kökenini 1930'lardaki Sol siyasete dayandıran kültürel çalışmalar tarihine bağlayarak, Mulhern'in değerlendirmesine –ve şu anda okumakta olduğunuza benzer standart İngiliz kültürel çalışmaları değerlendirmelerine– daha fazla doku kazandırır. Tom Steele (1997) de bizi on dokuzuncu yüzyıla döndüren büyüleyici bir yetişkin eğitimi ve kültürel çalışmalar tarihi yazarak, kültürel çalışmaların temelini yetişkinlerin eğitim gördüğü sınıflara yerleştiren bu savlarca ortaya konan zorluğun üstesinden gelmiştir. Bu arada, Avrupa kuramıyla şimdiye dek İngiliz kültürel çalışmalar tarihine bağlanmamış olan entelektüel alışveriş örüntülerini de ortaya çıkarır.

İngilizcenin, edebiyat çalışmalarının ve metinsel pratik geleneginin rolüne dair tarihlerin çoğunun yine kültürel çalışmaların edebiyat çalışmaları içindeki kökenlerini açığa çıkarıyor olması önemlidir. Yeni metodolojiler âdeta kendi kökenlerini keşfederek etkileme güçlerini ispat etmek durumundadır. Bu tarihçeler aynı zamanda, edebiyat sınıflandırmaları için hâlâ kilit bir öge olan fakat kültürel çalışmaların gündemine yeni yeni geri dönmeye başlayan estetik sorunsalını ön plana alır (3. Bölümde gördüğümüz gibi). Bu bakımdan, İngilizce disiplini tarih-selleştirmenin stratejik bir değeri vardır, zira bu aynı zamanda ayrıcalıklı gördüğü estetik kategorileri de 'doğal olmaktan çıkarır'. Bu şekilde konulduğunda tarih artık kesinlikle ilgisiz ya da tarafsız değildir; çağdaş kültürel çalışmalarda oldukça tartışmalı bir keşif stratejisi olarak işlev görebilir. Kültürel kurumların ya da onları inşa eden ve işlev görmelerini sağlayan söylemlerin çözümlenmesi kültürel çalışmalar içinde büyük bir gelişmedir ve derin bir öneme sahiptir.

Bu gelişme çerçevesinde tarih kategorisi büyük önem kazanmış, tanımı ve kullanımları tartışmalı hale gelmiştir fakat kültürel çalışmalar araştırmalarının hedefini ve gücünü tamamıyla genişletmiştir.

SOSYOLOJİ, KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR VE MEDYA KURUMLARI

Kurumsal çözümlemenin bu kez medya endüstrilerine yönelik olan bir diğer türü, kültürel üretimin kültürel çalışmalar değerlendirmelerinin doğası üzerinde kayda değer bir etkide bulunmuştur. Ancak bunun kaynağı kültürel çalışmalar değil, 1970'lerin İngiliz medya sosyolojileri olmuştur.

Sosyoloji, kültürel çalışmaların içinden (ya da karşı) çıktığı disiplinlerden biridir. Kültürel çalışmaların kilit figürlerinin çoğu ya bu disiplinden gelir ya da bu disiplinin sağladığı kurumsal şemsiyenin altında çalışır: Tony Bennett, Stuart Hall, Simon Frith, David Morley ve Angela McRobbie bunlar arasındadır. Morley (1992), daha edebi/estetik etkilerin önünü keserek çok faydalı olduğunu belirttiği sosyolojinin kültürel çalışmalar disiplini için teşkil ettiği önem üzerine yazmıştır. Morley (1992: 5) der ki, sosyoloji, “çözümlenen kültürel görüngünün toplumsal ve maddi temellerinden bütünüyle kopmasına yol açan” kültürel çalışmaların ‘metinselleştirilmesine’ karşı direnmeye yardım etmiştir. Bunu bir adım öteye taşıyan David Harris’in *From Class Struggle to the Politics of Pleasure* (Sınıf Mücadelesinden Haz Siyasetine, 1992) çalışması, İngiliz kültürel çalışmalarının tarihini neredeyse tamamen sosyoloji disiplini içinden yazma girişimidir. Her ne kadar Harris’in savı sıklıkla çekişmeci olsa da, sosyolojinin İngiliz kültürel çalışmalarının gelişiminde ne kadar temel bir öneme sahip olduğunu kanıtladığı pek çok alan olduğu şüphesiz doğrudur.

1970'lerin başlarında İngiliz medya çalışmaları alışılmadık biçimde güçlü bir canlanma yaşadı ve zaman zaman da kültürel çalışmalar merkezlerinin işleriyle rekabet içine girdi. Kültürel çalışmalar araştırmaları metin çözümlemesiyle ve onun kodlama ve kodaçımı süreçleriyle meşgul olurken, diğer gelenekler ilgilerini başka alanlara odakladı. Bu bölümde ilgilenmek istediğim en etkili ve uzun ömürlü iki gelenek, medya kurumlarının etkin-

liklerini belirleyen ekonomik koşulların siyasal ve sosyolojik çözümlemesiyle ve medyayı bir işyeri, endüstriyel bir kültür olarak çalışmak için etnografik yöntemlerin uygulamasıyla nitelenir.

İngiliz medya çözümlemesinde siyasal ekonomi pratikleri ile sosyoloji arasındaki sınır oldukça geçirgen hale gelmiştir; Marksist sosyologlar, medya kurumlarında mülkiyetin önemini göstermek için medyanın siyasal ekonomisinin ne anlama geldiğini ortaya koymuştur. Murdock ve Golding'in çalışmalarına baktığımızda göreceğimiz üzere, bazı medya sosyologları medya ve toplum arasındaki ilişkinin en önemli veçhesinin mülkiyet olduğunu iddia etmek için klasik Marksist kurama başvurur. Yine de medya sahiplerinin gücü kısıtlanmamış değildir; kontrol ettikleri kurumlar ve endüstrilerde çalışanların aracılığıyla iş görür. O zaman, medya sahiplerinin kendi medyalarını kontrol etme derecesi, kendileri için çalışanları nasıl etkilediğinin bilgisi olmadan belirlenemez. Sonuç olarak, medya profesyonellerinin çalışma hayatlarının etnografileri, medyanın gücü ve bu gücün ekonomik ya da yapısal temeline dair tartışmalarda stratejik bir önem üstlendi.

Bu dönem boyunca kültürel çalışmalar en acı eleştirilerinden bazılarını sosyolojinin medyanın siyasal ekonomisini yapmasına ayırdı. Kültürel çalışmalar ekonomizm geleneğini, geleneksel Marksist altyapı/üstyapı toplum modeline, kültürel etkilerin kaçınılmaz bir biçimde ekonomik mülkiyet ve kontrol koşullarından cereyan ettiğini savunan 'yukarıdan aşağı' bir ideoloji versiyonuna körlemesine bağlı olmakla ile itham etti. Elbette bu ithamların çoğu güçlü bir biçimde reddedildi ve kültürel çalışmaların metin indirgemeciliğine ya da medya kurumlarını idare eden endüstriyel koşulların ve ekonomik kararları düşüncesiz ve kibirli bir biçimde reddetmesine yönelik eleştirilerle karşılandı. Medya sosyolojisi, uygun bir ampirik detay kaynağı olarak yaygın bir biçimde referans gösterilse ve sık sık sömürülse de, kültürel çalışmalar pratiği için nadiren bir model olarak görüldü.

Neticede roller değişti. Jim McGuigan'ın *Cultural Populism*'i (Kültürel Popülizm, 1992) Stuart Hall'un kendi 'özel siyasal ekonomi iblisi' olarak tabir ettiği meseleyle uğraşarak Hall'un uzun süre devam edecek bir eleştirisine girişti. McGuigan'a (1992: 34, 171-4) göre Hall, her türlü "ekonomik belirlenimden normal olarak uzak durarak ekonomik indirgemecilikten titizlikle kaçındı" ve böylelikle "mikro anlam süreçleri ve makro siyasal ekonomi süreçleri" arasında zayıflatıcı bir hizipleşmenin gelişmesine katkıda bulundu. Zamanında McGuigan'ın eleştirisi ortodoks bir konumu, siyasal ekonomiyi yeniden düşünme ihtiyacına dair gelişmekte olan ve nihayetinde alanın ve içinde gerçekleşen çalışmaların biçimine etkide bulunan bir bakış açısını temsil ediyordu.

İki yaklaşım arasında süregelen antagonizma yüzünden, İngiliz kültürel çalışmaları ve İngiliz medyanın siyasal ekonomisi araştırmaları arasındaki farkları, ilki üzerine olan bir kitapta küçümsüyor ya da muhtemelen göz ardı ediyor gibi görünmekten çekiniyorum. Bununla birlikte, söz konusu siyasal ekonomi araştırmaları İngiliz medya çalışmaları içinde 1970'ler ve 1980'lerdeki kültürel çalışmalar üzerinde tartışmalı olsa da önemli, günümüz kültürel çalışmaları üzerindeyse çok daha derin ve kesinlikle daha az tartışmalı bir etki yapan güçlü ve tutarlı bir geleneği temsil eder. Bu bölümde ürettiği enformasyonu çok kısa da olsa göstererek bu etkiyi onaylamak istiyorum: 'örnek' metnim Graham Murdock ve Peter Golding'in "Capitalism, Communication and Class Relations" (Kapitalizm, İletişim ve Sınıf İlişkileri, 1977) makalesi.

Yazarlar bu makaleye yaklaşımlarının –en azından yazdıkları dönemde– keskin biçimde görünür kıldığı soruların altını çizerek başlarlar:

İletişim alanındaki girişimciler ile kapitalist sınıf, iletişim endüstrilerindeki mülkiyet ile kontrol arasındaki ilişkilere, hâkim ideolojinin kültürel metalarda cisimleştiği süreçlere ve alımlama dinamiklerine ve tabi grupların üyelerinin hâkim fikirleri

kendilerinininkiymiş gibi ne ölçüde benimsediklerine dair sorular. (Murdock ve Golding, 1977: 15)

Murdock ve Golding, tarihi anlamak istiyorsak en yakından çözümlenmesi gereken alanın toplumun ekonomik yapısı olduğunu savunarak klasik Marksist çizgiyi benimserler. Kültürün ekonomik belirleyenlerinin kültürel çalışmaların metinsel çözümlemesi tarafından arka plana atılmasını esefle karşılarlar. Marx gibi Murdock ve Golding (1977: 28) de, medya gibi kültürel üretim alanları da dâhil olmak üzere, “mülkiyet sahipliği, ekonomik kontrol ve sınıf iktidarının ayrılmaz bir biçimde birbirine bağlı olduğunda” ısrar ederler.

Medyanın siyasal ekonomisi çözümlemeleri; medyayı kontrol edenlerin aynı zamanda onun kültürü üretme biçimini de kontrol ettiğini ve kültürel üretimi kontrol edenlerin kendilerinin de medyanın gerçekleri çıkarına sunduğu hâkim bir kapitalist sınıfa dâhil olduğunu ileri sürer. Bu nedenle basitçe medyanın gerçeklik temsillerine, bu ilişkilerin ürününe odaklanmak, tam da onların varoluşunu belirleyen yapının göz ardı edilmesine neden olur. Murdock ve Golding (1977: 16) medya ve sınıf iktidarı arasındaki ilişkiye dair açıklamalarının biraz mekanik olmakla itham edilmesine, bu bağlantıya dair kavramsallaştırmalarının (Raymond Williams’inki gibi) ince bir “sınır koyma, baskı uygulama ve önünü kesme” süreci olduğuna dikkat çekerek cevap verirler. Ekonomik altyapının oynadığı belirleyici role vurgu yaparak altyapı ile üstyapı arasındaki kaba ikiliği yeniden canlandırdıklarına dair suçlamaya karşı Murdock ve Golding (1977: 17) betimledikleri sistemin dinamizminin ve birbiriyle bağlantılı olmasının altını çizerler; ancak, ‘entelektüel üretimden’ önce maddi üretimin ya da kültürel temellerden önce ekonomik temellerin geldiğini anlamının önemi konusunda ısrarcıdır. Murdock ve Golding (1977: 19) kültürel alana bazı ayrıcalıklar tanırken aynı zamanda “kültürel güçlerin [yani metinlerin] ayrıntılı bir ekonomisinin kendi üretimini biçimlendiren şematik değerlendirmesinde hassas bir dengede durduğu havaleli çözüm-

lemelere” karşı eleştirel olduklarını açıkça belirtirler. Bir Stuart Hall makalesine yaptıkları kısa eleştiride, Hall’un “kaynak ve kayıp ve kâr” sorunlarının “televizyon üretiminin haber ve güncel gelişmeler de dâhil olmak üzere süreç ve ürünlerinin her ikisini de yapılandırmada merkezî bir rol oynadığını” anlamakta başarısız olduğunu ileri sürerler. Sonuç olarak, “ekonomi şüphesiz oyundaki tek etken değildir fakat aynı şekilde göz ardı da edilemez” (Murdock ve Golding, 1977: 19).³⁶

Murdock ve Golding’in (1977: 20) incelediğim makaledeki özgül projeleri, ‘tepeden inme’ ideolojik erkinin nasıl gerçekleştiğini açıklamayı ve “maddi kaynaklar ve değişen bölüşümleri üzerindeki kontrolün kültürel üretimde işleyen pek çok kaldıraç arasında *nihai olarak* en güçlü olan olduğunu” göstermeyi hedefler. Bunun ardından gelen medya sahipliğinde ‘yoğunlaşmadan holdingleşmeye’ –daha az sayıda kişinin elinde yoğunlaşan medya sahipliğinde ve medya endüstrileri ve diğer iş sektörleri arasındaki bağlantılarda artış– doğru kaymanın çözümlemesi etkili ve önemlidir. Medya şirketlerinin toplanması ve sahip sayısının etkili bir biçimde düşmesinin izini sürerler; bu süreç medya şirketlerinin ticari çeşitlenmesiyle –ve böylelikle etki alanlarının iş ve finans sektörleri boyunca genişlemesiyle– bir arada düşünülürse medya sahiplerinin seçkin bir kapitalist sınıf fraksiyonunun çıkarlarına nasıl bitişik olduğuna dair ikna edici kanıtlara sahip oluruz. Daha sonraki bir makalede Murdock (1982) bu işbirliğinin, yine ikna edici bir biçimde, daha ayrıntılı kanıtlarını sunar.

Böylesi bir iddia artık her türlü medya çalışmasının bir parçası olmuşken, 1970’lerin kültürel çalışmalarının hem kültürelci hem de yapısalcı paradigmaları tarafından dirençle karşılandı.

36 Bu tarz ifadelerle kendi geleneklerinin temsilciliğini yaparlar. Nicholas Garnham’ın başyazısındaki aynı vurguları görmek için *Media, Culture and Society*’nin (Media, Kültür ve Toplum, vol. 1, no. 2, 1979) medyanın siyasal ekonomisine ayrılmış ikinci sayısına bakmak yeterlidir. Garnham (1979: 19-20) ampirik geleneği en azından “kitle medyasını bir ekonomik aktiviteler bütünü” olarak gördüğü için över ve “kültürü ekonominin karşısında” görmek için yapılan “kültürelci” hamleyi reddeder.

Kültürelciler medya kurumlarında bireysel fail ya da gücün örtük inkârına dair savı kabul etmezken yapısalcılar da asıl belirleyici gücün mülkiyet sahipleri, endüstri çalışanları ve izlerkitlenin benzer biçimde ürettiği çıkarların tanımını çerçeveleyen kültür ya da ideolojiden geldiğini savunuyordu. Bununla birlikte, kültürelci şüphecilik, siyasal ekonomi çalışmalarını tamamlayan ve yanıtlayan bir diğer medya sosyolojisi dalının bulguları tarafından bir miktar geliştirilebilir: bunlar Murdock ve diğerlerinin tanımladığı, medya kurumlarının iç işleyişlerinin ekonomik belirleyenleri nasıl karmaşık hale getirdiğini inceleyen meslek sosyolojileriydi. Odak noktaları mülkiyet sahiplerinin medyayı kontrolünün mevcut kurum içindeki toplumsal yapılar tarafından ifade edilme, aktarılma ya da karşılanma biçimiydi.

Bu, Amerikan meslek sosyolojilerinin yanı sıra etnografiye dayanan zengin bir gelenektir. Başlarda, İngiliz çalışmaları haber üretimi üzerinde yoğunlaştı ve Jeremy Tunstall'ın *Journalists at Work* (Gazeteciler İş Başında, 1971), Philip Elliott'un *The Making of a Television Series: A Case Study in the Sociology of Culture* (Bir Televizyon Dizisinin Yapımı: Kültür Sosyolojisinde Bir Vaka Çalışması, 1972) ve Philip Schlesinger'in *Putting 'Reality' Together: BBC News* ('Gerçekliği' Bir Araya Getirmek: BBC Haberleri, 1978) çalışmaları gibi medya meslekleri değerlendirmeleri yayınladı (ayrıca sosyolojide buna benzer bir çalışmanın genel değerlendirmesi için, bkz. Elliott, 1977). 'Gerçekliği' Oluşturmak haber kurumunun entelektüel bir tarihini sunar ve bu kurumun, İngiliz siyasal ekonomi çalışmaları versiyonuyla uyumlu ve kültürel çalışmaların olası bir versiyonuna kimi durumlarda açıkça karşı çıkan sosyolojik bir değerlendirmesini yapar. Kitabın kuramsal bağlılığı, kurumun ve endüstrinin taleplerinin ekonomik belirleyenleri daha metinsel temelli usullere üstün tutulduğu sırada beyan edilir. Buradaki amaçlarımız için en önemli olanı ise Schlesinger'in kitabının endüstriyel/kurumsal iş pratiklerinin ve profesyonel ideolojilerin medyanın kültür üretimindeki etkenler olarak önemini saptamasıdır.

'Gerçekliği' *Oluşturmak*, haber odaları kültürlerinin yayınladıkları haberler üzerinde belli etkileri nasıl ürettiğine dair bir dizi iş pratiği çalışması ortaya koyar: örneğin, haber toplama pratiklerinin kendilerinin hareket, hız ve aciliyeti nasıl mesleğe içkin şeyler olarak tanımlayıp doğallaştırdığını ve böylelikle daha düşünmeye, araştırmaya dayalı bir gazeteciliğe karşı nasıl ayrımcılık yaptığı. İş pratiği çalışmaları medya sahiplerinin doğrudan müdahalesine ilişkin kanıt sunmayabilir, ancak medya üretimini belirleyen güçlerin çalışanlar düzeyinde ne kadar muhafazakâr olduğunu ortaya koyar. Bu, tüm örneklerde siyasal economicilerin yapısal değerlendirmelerinin kanıtlamayabilir fakat ideolojik etkiler kesinlikle Murdock ve Golding'in ortaya koyduklarından farklı değildir.

Kültürel çalışmalar Schlesinger'in kitabını üreten gelenekten bariz biçimde farklı olmasına rağmen bir şekilde ondan faydalanmıştır. Belirli programlar ya da metin gruplarının üretimine dair bir dizi çalışma vardır; 4. Bölümde daha ayrıntılı incelenenler dışında Tulloch'un iki çalışması (Manuel Alvarado'yla *Dr Who* (1983) üzerine ve Albert Moran'la *Bir Taşra Pratiği* (1986) üzerine) ve Manuel Alvarado ve Edward Buscombe'un (1978) havalı İngiliz özel detektif dizisi *Hazell* üzerine çalışmaları. Genel olarak etnografik çalışmalar kültürel çalışmaların medya araştırmaları içinde görece kabul gören bir yer edinmiştir, fakat bunu genel olarak toplum bilimleri ve iletişim araştırmaları etkileri için söylemek mümkün değildir. Bu bölünmenin bir tarafında hissedilen kararsızlığın bir dereceye kadar diğer tarafta da karşılığını bulduğunu söylemek gerekir.

Kültürel çalışmalar ve sosyoloji

Ancak bu hizipleşmeyi çok da abartmamamız lazım; iki gelenek arasında her zaman işbirliği, karşılıklı olarak süreçlere dâhil olma ve hatta birleşme anları olmuştur. Murdock'un (1976) kentli ergenler üzerine araştırması, örneğin, ÇKÇM'nin *Ritüellerle Direnmek* derlemesine dâhil edildi; *Medya, Kültür ve*

Toplum'un ilk sayısı kuramsal farklılıkların düzeltilmesini savunan bir manifesto içeriyordu ve her iki gelenekten temsilcileri içeren bir yayın kurulu vardı;³⁷ ve Nicholas Garnham (1987) *Kültürel Çalışmalar*'ın ilk sayısındaki önemli makalelerden birini yazdı. Aslında, iki geleneğin izlediği kuramsal yönlerin yıllar içinde birbirine nasıl yaklaştığı görülebilir. Postmodernizm kuramları ve post-Fordizm tartışmalarının etkisiyle kültürel çalışmalar artık kültürü üreten kurumları sarmalayan siyasal/ekonomik koşullarla daha ilgilidir; üniversitelerde medya metinleri çözümlemesi derslerine artık medya kurumları ve medya siyasası dersleri eşlik eder ve mülkiyet ve kontrol meseleleri, onları medya ve toplum arasındaki ilişkide *nihai* etkenler olarak kabul etmeyenler tarafından bile ciddiye alınmaktadır. Kültürel çalışmalar eleştirileri pratikteki değişimde ve kültürel üretimin süreç ve mekanizmalarının ciddiyetle ele alınmasında etkili olmuştur. İdeoloji tanımları üzerinde değişiklik yapmalarına ve erken dönem siyasal ekonomi çalışmalarıyla özdeşleşen daha araçsal kavramlardan ziyade Gramscici hegemonya kavramlarını benimsemelerine rağmen, kültürel çalışmalar yavaş yavaş sosyolojik yaklaşımlardan faydalanmanın yollarını bulmaktadır. Bunun karşısında, siyasal economiciler de kültürel çalışmaların metinsel ve söylemsel çözümlemelerini kendi yöntem repertuarlarına eklemeyi başarmıştır; daha önce gördüğümüz gibi, kurumlar söylemsel oluşumlar olarak incelenebilir ve bu yaklaşım, örneğin haber değerleri çözümlemesinde özellikle faydalıdır. Murdock'ın (1989) kendisi iki konum arasındaki ortak zemini her iki yaklaşımın da –tek başına– tamamen yeterli olamayacağı savıyla oluşturmaya çalışmıştır. David Morley'nin çalışması da aynı şekilde aradaki kopukluğu giderek artan biçimde kapatmıştır; bunun en iyi örnekleri, disiplinlerarası sınırların tamamen ortadan kalkmış gibi görüldüğü, kültürel coğrafyacı Kevin Robins'le ortak çalışması (Morley and Robins, 1995) ve köşe taşı özelliği kazanmış

37 Bu yazının başlığı "Sınıf Bilinci ve Kuşak Bilinci" idi (*Medya, Kültür ve Toplum*, Ocak 1979: 192–208).

Home Territories (Ev Toprakları, Morley, 2000) çalışmasıdır. Aslında, Morley'nin çalışmalarının, kökeni aynı bir disiplin alanı olarak sosyolojiye doğru belirgin bir kaymayı yansıttığını söylemek mümkündür (Long, 1997).

1990'ların başlarından itibaren kültürel çalışmalar, hem hâkim söylemlerin tesis edildiği güçlü mekânlar hem de aynı zamanda kültürel üretimi biçimlendirip belirleyen siyasal ve ekonomik oluşumlar olarak kurumların çözülmesiyle daha çok ilgilenir olmuştur. Ve –yalnızca Bourdieu'den ibaret olmayan– sosyolojik kuram kadar sosyolojik araştırma yöntemlerinin yararlılığı yaygın olarak kabul görmektedir. Ancak, bu kültürel çalışmalar ve sosyoloji arasındaki bir birleşmenin zeminini oluşturmaz. İki alanı bölen yaşlı ekonomizm heyulasından başka farklılıklar vardır. Yakın dönemde Chris Rojek ve Bryan Turner (2000), disiplin içerisinde 'kültürel dönemeç' olarak adlandırılan fakat (hâlâ) metinsel olanın fazla hâkim olduğunu düşündükleri, kültürel çalışmaların sosyoloji üzerindeki etkisini eleştirdiler. Kültürel çalışmaların ürettiği ve tercih edilir olan 'kültürün siyasallaşması' savının yerini alan 'yaşamın estetize edilmesi' savını reddeden Rojek ve Turner (2000: 629), 'dekoratif sosyoloji' diye tanımladıkları şeyi hırpalarlar. Benim kültürel çalışmaların sosyolojiye kayması olarak tanımladığım süreç bile kaygı verici bulunur. Kültürel çalışmaların "sosyolojiyi kendine dâhil etmesi", toplumsal araştırmanın tarihsel ve karşılaştırmalı boyutunu zayıflatmakla ve "iktidarın maddi temeli ile kültürün toplumsal örgütlenişi arasındaki gerilimi" göz ardı etmekle suçlanır (Rojek ve Turner, 2000: 645).

Zaman zaman, özellikle medyaya yönelik bu ilgilerin doğalarının, özünde farklı kalması gerekiyormuş gibi görünür. James Carey'nin (1989) ÇKÇM'nin çalışmasına ilişkin söylediği gibi, medya sosyolojilerinin nihai hedefi olduğu üzere, kültürel çalışmalar kitle medyası çalışmalarını bir konu ya da disiplin olarak geliştirmemiştir. Daha ziyade, kültürel çalışmalar içinde medya, "toplumsal kuramın daha genel sorusunu cevaplayacak bir

mevzi olarak ortalannmıştır: ‘Toplumlar kendilerini tekrar tekrar yeniden üretmeyi nasıl başarabilmektedir?’” (Carey, 1989: 110). Kültürel çalışmalar kuramcılarının bu genel soruya verdiği cevaplar onları bu bölümde ele alınan sosyolog ve tarihçilerden açıkça ayırır. Bu çoğunlukla kullanılan kültür ve ideoloji modelleriyle ilgilidir.

O halde artık bu soruya geri dönmeliyiz; yani ideoloji kategorisinin anlaşılma ve kültürel çalışmalar içinde kullanılma biçimlerine –ki bu biçimler onu hem tarihçilerin bireysel fail üzerindeki hümanist ısrarından hem de daha geleneksel siyasal economicilerin “tepeden inme” ekonomik belirlenimciliğinden farklılaştırır–. Bu bizi kaygan kavramlardan oluşan bir mayın tarlasına atacaktır.

ALTINCI BÖLÜM: İDEOLOJİ

‘İdeoloji’ teriminin kullanımı, 1990’ların ortalarından beri yayınlanan İngiliz kültürel çalışmaları metinlerinde biraz demode olmuştur. Kültürel çalışmalar eğitiminde hâlâ hâkim bir kavram olarak yer alsa da, kültürel çalışmalar araştırmaları ve yazımında bir zamanlarki önde gelen konumunun yakınından bile geçmez. Buna dair pek çok sebep düşünebiliyorum. İngiliz kültürel çalışmaları kimlik meseleleriyle daha çok ilgilendikçe (bkz. 7. Bölüm), alanda tamamlanan işlerin doğası da hafifçe fakat kayda değer bir biçimde değişmiştir. Kültürel çalışmalar kimlik vurgusuyla birlikte biraz daha betimleyici olur ve incelenen kimliklerin içeriğine ve kültürel ve siyasal çevreyle olan özgül ilişkisine eğilir. Bu çerçevede karşılanan ilgiler fazla belirginleşmez ve açık konuşmak gerekirse, sıradan bir biçimde hâlihazırda oturmuş ve anlaşılmış olarak görülür. İkinci olarak, ideoloji kategorisi hâlâ – yalnızca görüntüde de olsa– iktidarın toplumsal yayılımının dağınıklığı ve olumsuzluğu tartışmasıyla rahatça daha fazla yan yana durmayan bir tahakküm ve tabiiyet ilişkisini imler. Yine burada Foucault’nun etkisi önemlidir. Daha önce gördüğümüz gibi, Foucault’nun iktidarın dağılımı ve işleyişini değerlendirmesi, insan öznesinin içselleştirdiği düzenleme, disiplin ve davranış sistemlerinin söylemsel tarihleri yoluyla sunulur. Yani örneğin, okul, hapisane ya da hastanenin tarihleri, öznenin davranışla-

rının biçimlenmesinde kilit unsurlar olarak zaman ve mekânın örgütlenmesine –günlük zaman çizelgesi ya da sınıf– odaklanabilir. Böylesi bir kuramsal çerçevede ideoloji kültürel kurumlar ve yapıların çözümlenmesinde hafifçe hantal bir aygıt gibi görünebilir. Dolayısıyla kavrama yapışık olan görece eski moda bir tınıdan söz edilebilir.

Ancak, yukarıda söylenenlere rağmen, ideolojinin kültürel çalışmalardaki –hâlâ en çok tartışılanlardan biri olsa da– en önemli kavramsal kategori olmayı sürdürdüğünü söylemek herhalde hâlâ mümkündür. Gerçekten de, James Carey'ye (1989: 97) göre, “İngiliz kültürel çalışmaları rahatlıkla ve muhtemelen daha isabetli olarak, ideoloji çalışmaları olarak tarif edilebilir çünkü kültürü çeşitli karmaşık biçimlerde ideolojinin içinde asimile eder”. Bu asimilasyon o kadar karmaşıktır ki kültür ve ideoloji arasındaki ayrım bile zaman zaman asli olmaktan ziyade stratejik görünebilir. Sonuç olarak, kültürel çalışmalar ve biraz önce tartıştığımız siyasal economiciler/sosyologlar arasındaki antagonizmayı anlamak mümkün olur. İkinci grup için ideolojinin işlevi büyük oranda işlevseldir –‘gerçeği’ yanlış temsil etmek ve her türlü siyasal mücadeleyi gizlemek–; kültürel çalışmalar için ise ideoloji mücadele alanının ta kendisidir. Kültürel çalışmaların kültürel olanı ekonomik olandan ayırma çabasında maalesef fazlaca başarılı olduğu iddiasında belirli bir doğruluk payı vardır, fakat gündelik hayat çalışmalarının ekonomik güçlerin çözümlenmesinin kültür ve ideolojinin işleyişine yeterli bir açıklama sağladığı önermesine neden direndiğini de görmek mümkündür. Bununla beraber, Richard Johnson (1979b) faydalı bir şekilde bize, altyapı/üstyapı çerçeveli bir toplumsal modelin ekonomi temelinde yeniden canlandırılmasının illaki de kültürel çalışmaların ideoloji versiyonlarına karşıt olmadığını hatırlatır. Ancak, kültürel ilişkiler içinde “ideoloji ya da bilinç ürünlerinin ekonomik ya da siyasal ilişkilerde olduğu şekilde belirlenmediğini” özellikle belirtir (Johnson, 1979b: 234). Bu sav ideoloji, kültür ve bilincin nasıl birbiriyle ilişkili olduğunu ve böylelikle

aralarındaki ilişkinin her türlü 'ürününün' çözümlenebileceğini vurgular.

Ancak, bu basit bir mesele değildir. İdeoloji kategorisi hâlâ hem kültürel çalışmalar hem de genel olarak Marksist kuram içindeki ana kuramsal sorunlardan biridir. Artık kültürel çalışmaların 1970'lerin Althusserci ideoloji modellerini benimsemesinin tümüyle indirgemeci ve mekanik olarak temsil edilmesi adettendir. Çoğu çağdaş değerlendirmede, Althusserciliğe gerekli bir düzeltme olarak Gramsci'nin hegemonya kuramının uyarlanmasını meşrulaştırmak için Althusser ve Gramsci arasındaki benzerlikler geçirtilir ve farklılıklar abartılır. Ancak nasıl ki Althusser'in 1970'lerdeki kuramsal hâkimiyeti pek çok eleştiri ve nihai düzeltmeye yol açıtıysa,³⁸ Gramsci'nin daha sonraki hâkimiyeti de aynı şekilde tartışmalara yol açmıştır (Bennett, 1992; Harris, 1992; Philo, 1990). Dolayısıyla, bu bölümde incelenen görece geniş biçimde kabul görmüş konumlar bile geçici ve tartışılabilir olarak görülmelidir.

Yine de, 1970'lerde Althusserci kuramın temellük edilmesi ve kültürelcilik/yapısalcılık ayrışmasını çözmek için Gramscici kuramların aşamalı olarak özümsemesi ile başlayarak kültürel çalışmaların ideoloji kategorisini geliştirmesinin ortodoks bir tarihçesini inşa edebiliriz. Anlamlı bir biçimde, Gramsci ideolojiyi bilhassa coşkulu bir çekişme alanı, popüler kültürü de hegemonik oluşuma karşı hatırı sayılır bir direnç kaynağı olarak görür. 1980'lerin sonundan itibaren ideolojinin işleyişlerine karşı durabilecek bir güç olarak haz kavramının gelişimi ve hissî anlama üstün tutan postmodern kuramlarla birleşen bu popüler kültür görüşü, 1970'lerde görüldüğü gibi her şeye kadir bir belirlenim gücü olarak ideolojiden bir miktar geri çekilmeyi cesaretlendirmiştir. Bu bölümde, önceki bölümlerde sunulan ideoloji tartışmalarını hatırlatıp daha ayrıntılı bir şekilde ele alarak bu kuramsal anlatıyı genel hatlarıyla açıklama niyetindeyim.

38 Örneğin, bkz. Johnson (1979b: 230-7), fakat daha kapsamlı ve gelişkin bir örnek için, bkz. Lovell (1980).

BASKI ALTINDA TUTULANIN GERİ DÖNÜŞÜ

İdeoloji üzerine hâlâ en kapsamlı kültürel çalışmalar ortodoksisi formülleştirmesi girişimi olan, Stuart Hall'un "The Rediscovery of 'Ideology': The Return of the 'Repressed' in Media Studies" ('İdeolojinin' Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında 'Baskı Altında Tutulanan' Geri Dönüşü, 1982) çalışması ile başlayacağım. Bu makale, kültürel çalışmalar üzerindeki Avrupa kökenli başlıca kuramsal etkileri –Saussure, Levi-Strauss, Barthes, Lacan, Althusser, Gramsci– ideolojinin medya araştırmalarındaki 'baskı altında tutulma' ve yeniden bulunma tarihçesi içinde bir araya getirir. Hall'un daha erken dönem bazı açıklayıcı manevraları bu kitapta tekrarlandı, bu nedenle bundan sonra yapılacak tartışmaların tam bir değerlendirme olmasına gerek yoktur. Ayrıca, şu da söylenmelidir ki, makalenin kendisi kültürel çalışmaların ilgi alanları yelpazesi dâhilinde ideolojinin işleyişlerine dair tam bir değerlendirme sunamamaktadır. Hall, asıl olarak, metindeki ideolojiye dair bir değerlendirme sunar ve gündelik hayatın inşasında ideolojinin işlevini ikincil bir kaygı olarak ele alır. Bununla beraber, Althusser'in basit yapısalcı bir temellüküne de mesafeli durur ve benimsediği hegemonya kuramı, hem o dönemki kendi çalışmalarının (Hall, 1981) hem de çalışma alanının kendisinin çoğunlukla metinsel olan kuramsal oluşumundan dikkate değer bir uzaklaşmayı temsil eder.

“'Baskı Altında Tutulanan' Geri Dönüşü” özellikle medya çalışmalarıyla ilgilenir ve medya araştırmalarında 1920'lerden günümüze üç farklı evre tanımlar. Hall ikinci ve üçüncü aşamalar arasındaki kopuşa odaklanır; (kabaca 1940'lardan 1960'lara uzanan) ikinci evrede 'ana akım' Amerikan davranışçı biliminin sosyolojik yaklaşımları baskınken (1960'larından sonundan günümüze uzanan) üçüncü evre, "alternatif, 'eleştirel' bir paradigmanın" gelişimini haber verir (Hall, 1982: 56). Hall bu paradigma kaymasını yalnızca yöntemler ya da araştırma usullerindeki değil, aynı zamanda siyasal ve kuramsal yönelimlerdeki farklılara

da bağlar. İdeoloji kategorisi bu farklar açısından kilit önemdedir: “‘Ana akımdan’ ‘eleştirele’ doğru bir kaymayı nitelemenin en basit yolu, esas olarak, davranışçı bir perspektiften ideolojik bir perspektife geçiştir” (Hall, 1982: 56). Davranışçı bakış açısına göre ideoloji “baskı altında tutuluyordu”; ‘eleştirel’ gelenek (yani, amaçlarımız için, kültürel çalışmalar) içinde ise, medyayı topluma bağlayan merkezî kategori olarak yeniden kazanılıyordu. Hall’un makalesi ideolojinin bu eleştirel gelenek içindeki işlevini anlama yollarını ana hatlarıyla çizerek sonuçlanır.

Medya araştırmalarının ilk evresine (1920’lerden 1940’lara) örnek olarak Frankfurt Okulu’nun çalışmaları ve hatta 2. Bölümde gördüğümüz ‘kültür ve uygarlık’ geleneğinin İngiliz biçimi verilebilir. Bu evredeki araştırmacılar medyayı, kitle kültürü üzerinde olumsuz etkileri olan, iktidar sahibi ve çoğunlukla dolaylımsız bir güç olarak görüyordu. Hall’a göre bu teşhisi tamamen reddeden ikinci evre oldu: 1960’lardaki ana akım Amerikan kitle iletişimi araştırmaları. Bu çalışmalar bütünü medya iktidarına dair erken dönem varsayımları –en önemlisi de televizyonun kendi başına olumlu ya da olumsuz etkide bulunma potansiyelini– sorguladı. Medya mesajları ve toplumsal yapıya dair çok basit bir fikre dayandığından, Amerikan kitle iletişimi araştırmaları medyanın sorunsuz biçimde toplumu yansıttığını ifade edebiliyordu. Eğer toplum farklı grupların çoğulluğundan oluşuyorsa, o zaman bu çoğulluk doğal olarak medyada da ifadesini bulacaktı –tıpkı demokratik toplumun diğer veçhelerinde olduğu gibi–. Eğer tüm toplumsal grupların, büyük olasılıkla tüm demokratik ülkelerde olduğu gibi, medyaya erişimi varsa o zaman çıkarları göz ardı edilme ya da bastırılma tehlikesiyle karşı karşıya değildi. Kapitalist demokrasiler, her türlü bakış açısının kültürel değerlerin oluşumuna katkıda bulunduğu ‘çoğulcu toplumlar’, hoşgörü ve farklılıkların içerilmesine temelinde şekillenen genel olarak karşılıklı mutabakata dayalı oluşumlar oldukları için kutlanıyordu.

Frankfurt Okulu’nun kitle kültürünün manipülatif potansi-

yeline dair uyarıları çoğulculuk tarafından gereksiz kılınmıştı; hatta kitle iletişimi kuramcıları 'ideolojinin sonunu', çözülemez toplumsal ya da siyasal çatışmaların ortadan kalktığını ilan etti (Hall, 1982: 60). Her ne kadar çoğulculuğun dayandığı normatif-oydaşmayı üreten süreçleri sorgulamaya dair pek bir çaba olmasa da, bunun *oluşturulduğuna* ve medyanın bu süreçte sorunsuz bir rol oynadığına şüphe yoktu:

Daha kapsamlı bir düzeyde, medya önceden erişilmiş bir oydaşmayı büyük oranda yansıtan ya da ifade eden bir güç olarak görülüyordu. Sonuçta medyanın çok da etkili olmadığı bulgusu, medyanın genel olarak kültürel anlamda hâlihazırda geniş mutabakata dayalı bir temeli olan bu değerleri ve normları pekiştirdiği inancına dayandırılıyordu. Oydaşma 'iyi bir şey' olduğundan, medyanın bu pekiştirici etkileri şefkatli ve olumlu bir okumaya tabi tutuldu. (Hall, 1982: 61)

Hall, oydaşmaya duyulan bu konforlu inancın daha sonra, normal ve kabul edilebilir olanın oydaşmaya dayalı tanımlarına dâhil *edilmeyenlere* odaklanan sapkınlık kuramı tarafından derin bir darbe aldığını belirterek açıklamaya devam eder. Sapkınlık kuramı çoğulculuğun bir göz boyama olduğunu, normlarınıninsa ayrımcı bir toplum tanımının çıkarlarına hizmet ettiğini ve bu tanıma uymayan grupların tabi kılınmasında etkin bir biçimde rol oynadığını ortaya çıkarmıştır. Belirli grupların sapkın olarak tanımlanması tipik olarak *doğal* koşullarla haklılaştırılırken (hastalar, akli dengesi bozuk olanlar ve deforme olmuşlar gibi), bu durum siyahlara, siyasal göstericilere ve diğerlerine atfedilen sapkın statüyü açıklamıyordu. Sapkınlık kuramı "‘sapkın’ oluşumlarla ‘oydaşma içerisinde yer alan’ oluşumlar arasındaki farklılıkların doğal olmayıp toplumsal olarak tanımlandığını", hatta "tarihsel olarak değişebildiğini" ortaya çıkarmıştır (Hall, 1982: 62). (Bu kitapta daha önce belirtildiği gibi, son birkaç yılda çevrecilerin gördüğü muamele bu 'tarihsel değişkenliği' göstermiştir.) İyicil ve demokratik görünen bir süreç, artık 'oydaşma atfedicilerinin' kuralları ve bu sayede de sonucu belirlediği bir kültürel iktidar oyunu olarak ortaya çıkıyordu.

Öyleyse, oydaşma inşa edilmişti: “toplumsal, siyasal ve yasal disiplin güçlendirilmesini” gerektiren bir toplumsal düzen biçimiydi ve zorunlu olarak “verili sınıf, iktidar ve otorite düzenlemelerine” hizmet ediyordu (Hall, 1982: 63). Bu bir kere anlaşıldığında, sorulacak bir sonraki soru, “oydaşmanın gerçekten de basitçe kendiliğinden mi ortaya çıktığı, yoksa karmaşık bir toplumsal inşa ve meşrulaştırma sürecinin sonucu mu olduğuydu” (Hall, 1982: 63). Dolayısıyla, bu, medyanın böylesi bir süreçteki rolüne dair soruları gündeme getirdi:

Çünkü eğer medya hâlihazırda ulaşılmış bir oydaşmayı basitçe yansıtıyor ya da ‘ifade ediyor’ değil de durumun şeylerin var olan yapısını kayıran ve meşrulaştıran tanımlarını yeniden üretmeye meylediyorduyorsa, o zaman başta basitçe pekiştirici bir rol olarak görünenin artık, medyanın oydaşma oluşumu sürecindeki rolü bağlamında yeniden kavramsallaştırılması gerekiyor. (Hall, 1982: 63-4)

‘Durum tanımları’ oluşumunun kendisi çözümlemeyi hak eden bir süreçtir; eğer tanımlar çeşitlenebilirse ve eğer mevcut toplumsal düzeni kayırır bir biçimde üretilirlerse, o zaman medyanın ve özellikle de dilin sözüm ona yansıtıcı rolü yeniden değerlendirilmelidir. Bu yeniden değerlendirme kaçınılmaz olarak “gerçeğin artık basitçe verili bir olgular seti olarak görülemeyeceği fakat gerçekliğin belirli bir tür inşasının sonucu olduğu” sonucuna yol açar (Hall, 1982: 64).

Medya yoluyla ‘gerçeğin’ inşası sonuçta ön plana geçmiş ve eleştirel medya araştırmalarında başlıca konu olarak yansıtma fikrinin yerini almıştır. Böylesi bir odak noktasının kusurlu tarafı, mevcut haliyle ‘gerçeğin’ temsiliyet yoluyla üretilmekten ziyade doğal olarak ortaya çıktığını ve kültürel iktidarın hâkim çıkarlarda odaklanmaktan ziyade toplumda yayılmış olduğunu düşünen çoğulcu bir toplumsal düzel modelidir. Eleştirel paradigma yalnızca gerçeğin ‘doğallığını’ sorgulamakla kalmamış, aynı zamanda medyanın merkezileşmiş kültürel iktidar uygulamaları ve sürdürülmesinde kilit önemde, “[kişinin] isteklerini

etkileyen, biçimlendiren ve belirleyen” bir mekanizma olduğunu öne sürmüştür (Hall, 1982: 65). Bu etki doğrudan A’dan B’ye aktarılan talimatlarla değil, dünyanın, ‘gerçeğin’, ‘doğalın’ medya temsillerinin ideolojik biçimlendirilmesi ve yapılandırılması yoluyla ortaya çıkar:

[Bu] şeylerin düzenini, bu düzenin sınırlandırıcı perspektifini doğal ya da ilahi kaçınılmazlıkla donatarak evrensel, doğal ve ‘gerçekliğin’ kendisiyle bitişikmiş gibi göstererek temsil etme biçimi[ydi]. Dünyaya ilişkin kısmi ve yanlı değerlendirmelere evrensel bir geçerlilik ve meşruluk kazandırmaya ve bu kısmi inşaları ‘gerçeğin’ verili kabul edilme haline dayandırmaya yönelik bu hamle, aslında ‘ideolojik olanın’ ayırt edici özelliği ve tanımlayıcı mekanizmasıdır. (Hall, 1982: 65)

İdeolojinin kültürel işlevi

İdeolojinin medya araştırmalarının gündemine geri dönmesi ideolojik süreçlerin kültürel işlevini tartışmaya açar. Hall’a göre bu soruşturmalar iki cephede gerçekleşir: ilki kültürel alımlama alanıdır ve ideolojinin dil(ler)de ayrıntılı biçimde ortaya çıkışına odaklanır; ikincisi ise kültürel üretim alanıdır ve ideolojinin toplumsal oluşumlara eklenmesini inceler.

Hall, dil sistemini, toplumsal pratikler, anlatılar ve mitleri içeren tüm anlamlandırma yapılarının bir analojisi olarak kullanan göstergebilimsel modellerin Saussure sonrası yapısalcı temellüklerinden yararlanarak dilin kendisiyle başlar. 1. Bölümde gördüğümüz gibi, Saussure’e göre anlam şeylere içkin olmadığından kültürel olarak atfedilmesi gerekir. Dahası, “aynı olaylara farklı anlamlar atfedilebilir”. Hall bu atfetme sürecinin nasıl yapılandırıldığını sorar: alternatif anlamlar değer kaybeder ve marjinalize olurken bir anlam nasıl güvenilirlik kazanıp kabul görür?

Bu noktada iki soru ortaya çıktı. İlki, hâkim bir söylem kendisini nasıl *tek* değerlendirme kılıyor ve alternatif ya da kendisine rakip tanımlar üzerinde koyduğu sınır ya da yasaklamayı sürdürebiliyordu? İkincisi, dünyada olan biteni betimlemek ve açıklamaktan sorumlu olan kurumlar –örneğin, modern top-

lumda medya– hâkim iletişim sistemlerinde tercih edilen ya da sınırlandırılmış anlamlar silsilesini sürekli kılmayı nasıl sürdürebiliyordu? Bu aktif ayrıcalıklı kılma ya da yeğleme işi pratikte nasıl başarılıyordu? (Hall, 1982: 67–8)

Her iki soru da ‘anlamlandırma siyasetiyle’, yani toplumsal anlam oluşturma pratiğinin denetlenme ve belirlenme biçimleriyle ilgilidir. Bu soruların hiçbirisi henüz kategorik olarak cevaplanmamıştır; ancak, cevaplama girişimleri ideoloji ile söylem ve ideoloji ile kurumsal yapılar arasındaki ilişkiye odaklanmıştır.

Hall’un (1982: 69) geliştirmeye devam ettiği açıklama, medyanın iktidarını “olayları belli bir yönde anlamlandırmakta” kullanmasına odaklanır ve bu ideolojik iktidarın her zaman çatışmaya açık olduğunun altını çizer: ideoloji hâkim grupların kalıcı mülkü değil, bir mücadele alanı ve kazanılacak bir ödül haline gelir. Fakat Hall aynı zamanda okura ideolojinin medya üretiminin toplumsal pratiklerinden daha derin kökleri olduğunu da hatırlatır; ideoloji en temel kültürel örgütlenme sistemlerini yapılandırır. (1. Bölümde buna örnek olarak toplumsal cinsiyet tanımını kullandım.) Her kültürün kendi üyelerine “pratik bilgilerinin verili kabul edilen unsurlarını” sunduğu kendi “parçalı düşünme biçimleri” vardır (Hall, 1982: 73). Bu ‘ortak duyu’ nadiren açıkça ifade edilir ve aslında çoğunlukla bilinçdışıdır, fakat o da kapsamlı bir ideolojik önermeler temeline dayanır.³⁹

‘Şeylerin bizim için anlamlı kılınma biçiminin bir özelliği de anlamlandırma sürecinin görünmezliğidir. Bir haber metninde ima edilen dünyaya dair önermeler (örneğin, kapitalizmin diğer toplumsal sistemlere üstünlüğü) basitçe betimleyici ifadeler, ‘olaya ilişkin olgular’ haline gelir (Hall, 1982: 74). Medya mesajlarında ideolojinin etkisi, mesajların ‘gerçekliğin’ doğal ve kendiliğinden sunumlarıymış gibi görünmesini sağlayarak kendini silmek, gizlemektir. Hall bu olaya ‘gerçeklik etkisi’ der. Gerçek-

39 Hall bunu göstermek için endüstriyel anlaşmazlığı örnek olarak kullanır ve işçilere, İngiliz otomobil şirketi Leyland’a ve endüstriyel üretimin mantığına yönelik tavırların medya temsillerini çerçeveleyen önermeleri inceler.

liği genel olarak “şeylerin nasıl anlamlandırıldığının bir sonucu ya da etkisi” olarak anlamakla kalmayıp aynı zamanda gerçekliğin belirli temsillerini apaçık ortada olarak ‘tanırız’. Bu tanımın temsili etkin bir biçimde geçerli kılmasıyla çember kapanır:

~~Ama bu tanıma etkisi sözcüklerin ardındaki gerçekliğin ta-~~
nınması değil, söylemin örgütlenmesinin ve aslında ifadenin kendisinin dayandığı altta yatan öncüllerin aşıkârlığının, verili olarak kabulünün bir tür onaylanmasıdır. Eğer kapitalist ekonominin yasaları sabit ve değişmez olarak görülürse, o zaman kapitalist ekonominin kavramları da doğal bir kaçınılmazlık kazanır. İşte böylesine gömülü her türlü ifade, yalnızca ‘şeylerin aslında nasıl olduklarına’ dair bir ifade gibi görünecektir. Kısaca, söylemin belirli ‘kapanmaları’ sağlama ve sürdürme, dünya hakkında neyin varsayılabilirliği ve neyin doğru olduğunun söylenebileceği arasında belirli eşdeğerlik sistemleri kurma etkisi vardır. ‘Doğru’, güvenilir anlamına gelir, ya da en azından olgusal bir ifade olarak güvenilirlik kazanma yeterliliğine sahip demektir. Dünyanın nasıl olması gerektiğine dair verili kabul edilen beklentilerde yarıklar oluşturan sorunlu ya da rahatsız edici olaylar, başka durumlarda ‘tüm pratik sebeplerden ötürü’ kullanışlı olmuş açıklama biçimleri de kapsanarak ‘açıklanabilirdi’. Bu anlamda, Althusser daha sonraları, bilimin aksine ideolojinin sürekli olarak kapalı bir çember içinde hareket ettiğini, bilgi değil, hâlihazırda bildiğimiz şeyleri tanımayı ürettiğini ileri sürecekti. İdeoloji bunu yapıyordu çünkü tam da sorgulanması gereken öncülleri yerleşik olgular olarak kabul ediyordu. (Hall, 1982: 75)

Hall bu ‘gerçeklik etkisinden’ doğan bir dizi kavrama dikkat çeker. İlki doğallaştırma fikridir, yani, bir olay ya da söylemin tarih tarafından sorunsallaştırılmaktan ziyade doğa tarafından meşrulaştırılmış şekilde temsili. İkincisi ise, aynı gösterenler dizgesinin farklı anlamlar üretebileceği ve böylelikle doğallık etkisini üzerinde çalışılabilir, üretilmiş bir hale getireceği fikrine dayanan dilin çokanlamlılığıdır. Ve üçüncüsü de, bir zamanlar olumsal görülen anlamın aslında “toplumsal mücadelenin . . . sonucu olması gerektiği” fikridir (Hall, 1982: 77). Bu son noktayı ele almadan önce, Hall ideoloji kavramının dil kavramı içinde kay-

bolmasına karşı bizi uyarır. İkisi aynı şey değildir ve ideoloji dil yoluyla eklemelenmek zorundadır. İkinci olarak, anlam üzerine yürütülen mücadelenin sınıf mücadelesine indirgenmemesi gerektiğini belirtir:

Söylemler toplumsal bir mücadele alanı haline gelebilse ve tüm söylemler dünya hakkında belirli kesin öncüller gerektirse bile bu, ideolojiyi sınıflara sabit, gerekli ya da kesin bir biçimde atfetmekle aynı şey değildi. İdeolojik terimler ve unsurlar sınıflara böyle kesin bir biçimde zorunlu olarak ait değildir ve ideolojik terimler ve unsurlar zorunlu ve kaçınılmaz olarak sınıf konumlarından kaynaklanmaz. (Hall, 1982: 80)

Nasıl ki kültürel çalışmalar kuramcıları kültürel olanın ekonomik belirleyenlerine indirgenmesine direnmiştir, bu söylem ve ideoloji görüşü de onları sınıf mensubiyetiyle eşleme konusunda gönülsüzdür.

Her iki durumda da sebep, kültürel biçimlerin –öncelikle kültürün ve daha sonra da ideolojinin– ekonomik koşullardan ‘görelî özerkliği’ üzerindeki ısrardır:

Bir toplumsal grup ya da bireyin ideolojik konumunun sınıf konumundan hareketle okunamayacağı, anlam üzerine verilen mücadelenin nasıl yürütüldüğünün hesaba katılmasının zorunlu olduğu gerçeği, ideolojinin artık başka bir yerde gerçekleşen ya da belirlenen mücadelelerin basit bir yansıması olamayacağı anlamına geliyordu. ... Bu, ideolojiye görelî bir bağımsızlık ya da ‘görelî özerklik’ kazandırıyordu. İdeolojiler artık basitçe toplumsal mücadeledeki bağımlı değişken değildi; bunun yerine, ideolojik mücadele kendi başına, kendi terimleriyle ve tikel mücadelelerin sonuçları üzerindeki gerçek etkileriyle çözümlenmeyi gerektiren bir özgüllük ve uygunluk kazandı. (Hall, 1982: 82)

Hall bize, anlam üzerine verilen bu toplumsal mücadelenin bir örneğini sunar. 1979’daki İngiliz genel seçimlerine dair kısa değerlendirmesinde Thatcher’ın seçim zaferinin durumu yeniden tanımlamaya dönük başarılı bir ideolojik girişimin tam anlamıyla maddi sonucu olduğunu öne süren Hall, söylemin

ideolojik etkilerinin altını çizerek 'durum tanımları' yoluyla uygulanan iktidarı ortaya çıkarır. İngiliz işçi sınıfının aralarındaki ilişkinin en geçerli tanımları ciddi biçimde sorgulanana kadar İşçi Partisiyle ve sendikal hareketle ne kadar yakın bir ittifak içinde olduğunu belirterek savının zeminini hazırlar. Bu sorgulama, o zamana dek 'doğal' olan bu ittifakı kalbinden vururken onun yerine aynı biçimde 'doğal' bir başka sendikal hareket kurgusu koyar:

İşçi sınıfının demokratik sosyalizme, İşçi Partisine ve sendikal harekete sürekli ve kaçınılmaz olarak bağlı olduğuna dair kuram, örneğin, 1979 Genel Seçimlerini önceleyen Thatcher kampanyalarının yoğunluğunun tam da işçi sınıfının başlıca sektörlerinde stratejik ve kararlı gedikler açtığı bir dönemde ayakta kalamazdı. ... Ve ideolojik mücadeledeki kilit dönüm noktalarından biri, düşük ücretli kamu hizmeti çalışanlarının, 1978-9 'Hoşnutsuzluk Kışı'nda, enflasyona karşı ayaklanmalarının başarılı bir biçimde, bozulan yaşam standartları ve ücret farklılaşmalarına karşı değil de 'sıradan halkın' savunmasız, hasta, yaşlı, ölmekte olan ve aslında ölmüş ama gömülmemiş 'üyelerine' yönelik duyarsız ve insanlık dışı kibirli bir 'sendika iktidarına' karşı koyuş olarak anlamlandırılmasıydı. (Hall, 1982: 83)

Makalesinin son sayfalarında Hall, dilden ideolojinin toplumsal oluşumlardaki, yani toplumsal pratikler, sınıf ve diğer toplumsal gruplar ve kurumlardaki rolüne döner. Burada da ideolojik tahakküm kavramının sınıf tahakkümüne indirgenmesine karşı çıkar. Tahakkümün bir sınıf tarafından diğer tüm sınıflara dayatılması fikri, her zaman ideolojik tahakkümün bilinç düzeyi kadar bilinçdışı düzeyde de başarılan bir şey olarak anlaşılması gerektiği iddiasına karşı zayıf olmuştur:

Kuramsal olarak yeterli bir tahakküm kavramsallaştırması yapmadan önce tahakkümü bireylerin açık ve kasıtlı önyargılarından ziyade içerilen ilişkiler sisteminin bir özelliği olarak görmeli ve dil ve söylem yoluyla işleyen düzenleme ve dışlama faaliyetlerindeki rolünü tanımalıyız. (Hall, 1982: 85)

Netice itibariyle, “hâkim fikirler hâkim sınıfın fikirleridir” şeklindeki klasik Marksist ifade ‘genişletilmiş bir hegemonya kavramı’ tarafından geçersiz kılınmıştır:

Hegemonya, belirli oluşumların tahakkümünün ideolojik zorla değil, kültürel liderlikle sağlandığını ima eder. Hegemonya, toplumdaki ekonomik süreçler üzerinde etkili bir üstünlük sağlamış olan hâkim bir sınıf ittifakının ya da yönetici bloğun toplumun yaşam tarzlarını, adetlerini ve kavramsallaştırmalarını, kültür ve uygarlık düzeyini, herhangi bir sınıfın dar çıkarlarına doğrudan fayda sağlamadan bir bütün olarak hâkim toplumsal ve üretken hayat sisteminin gelişmesi ve yayılmasını destekleyecek yönde dönüştürüp yeniden tasarlayabilecek şekilde toplumdaki üstünlüğünü yayıp genişlettiği tüm süreçleri kapsar. Bu ‘liderlik’ anlayışındaki –ki Gramsci’nin en öne çıkan katkısıdır– önemli nokta, hegemonyanın, yasal ve meşru zorun da gerekli miktarda katkısı olmakla birlikte, esasen hegemonya içinde tabi olan sınıf ve grupların aktif rızalarının kazanılması yoluyla elde edilmesidir. (Hall, 1982: 85)

Rıza üretmek

Hall’un da söylediği üzere, bu son nokta çok önemlidir. Marksist ideoloji anlayışlarındaki bir zayıflık her zaman, “yönetilenlerin yöneten sınıfların liderliğine özgürce rıza göstermelerini” anlayamamak olmuştur. Siyasal iktidarın bir toplumdaki hâkim gruplar tarafından uygulandığını anlamakla birlikte, bunun azınlığın kültürel iktidarının ve iktidar sahibi olmayan çoğunluğun aktif ya da pasif rızasının sağlanmasının bir *karışımı* olduğunu anlamamışlardır. Hegemonya her iki süreci de açıklamayı başardı.

Bu bizi Hall’un makalesinin başında ortaya atılan soruna getirir, yani rızanın üretiminin nasıl açıklanacağına. Hall’un da dediği gibi, çoğulcular medyanın rıza devşirmedeki rolüne odaklanmakta haklıydı, fakat bunun basitçe toplumda hâlihazırda bulunan bir oydaşmayı yansıttığını varsaymakta haksızdı. Hall’a göre, olan daha ziyade medya kurumlarının bizatihi rızayı üretmesiydi. Gelgelelim, bu sürecin nasıl oluştuğunu açıklamak

hâlâ çok zordur çünkü medya kurumları genelde doğrudan zor ve baskıdan azadedir ve “yine de sistematik olarak kendilerini muktedirlerin hegemonyasının tarafında olan durum tanımlarına eklemeler” (Hall, 1982: 86). Medyanın hâkim tanımlara karşı bağımsızlığını kazanıp aynı zamanda bu tanımlara uyum sağladığı yapısal bir ilişki söz konusudur. Hall bu durumu şöyle açıklar:

Şimdi medyayı, yani temsil araçlarını ele alalım. Gündelik işleyişlerinde tarafsız ve bağımsız olabilmek için muktedirlerden emir alıyor görünmemeleri ya da kendi dünya görüşlerini hâkim tanımlarla bağdaşacak şekilde kasten eğip bükmemeleri gerekir. Fakat ‘herkesin üzerinde anlaştığı’ şeyin, yani oydaşmanın, genel sınırlarına ya da çerçevesine karşı duyarlı olmalıdır ve hatta ancak bu sınırlar içinde işlev görerek meşru bir biçimde var olabilir. ...Fakat medya, kendisini ‘oydaşma’ içinde yönlendirirken ve aynı zamanda oydaşma üzerinde biçimlendirici bir tarzda işlev görüp oydaşmayı biçimlendirmeye çalışırken, kendisini devlette temsil edilen hâkim toplumsal çıkarların güç alanı içinde yönlendiren bu –oydaşmayı yansıtırken biçimlendiren– diyalektik ‘rıza üretimi’ sürecinin ayrılmaz bir parçası olur. (Hall, 1982: 87)

Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta, bu sürecin hem devlete ait hem de ticari medya kurumlarını etkilediğidir; Hall’un devlete verdiği referans tamamen düz anlamıyla okunmamalıdır.⁴⁰ Ayrıca, rızanın inşasında medyanın rolü, olayları temsilindeki herhangi bir ‘önyargı’ ya da kasıtlı ‘çarpıtma’ olarak anlaşılmamalıdır:

Monetarizm çağında bir yayın röportajcısı soru sorarken artan maaş taleplerinin enflasyonun yegâne sebebi olduğunu, kamuoyundan yana ‘özgürce bir soru sorduğunu’ basitçe verili kabul eder ve toplumdaki hâkim çıkarlarla uyum içinde bir mantık geliştirir. ... Bu basit bir örnektir, fakat amacı, eleştirel paradigmaya göre ideolojinin failin niyetinden ziyade söylemin ve

40 Esasen, bu kullanımı anlaşılır kılan Althusser’in *Lenin and Philosophy* (Lenin ve Felsefe, 1971) kitabındaki devletin ideolojik aygıtları kavramıdır (eğitim sistemi, hukuk, vs).

toplumsal süreçlerin mantığının bir işlevi olduğu savını pekiştirmektedir. (Hall, 1982: 88)

Bu anlayış çoğunlukla kabul edilmesi en zor olandır –yani yukarıda bahsedilen yayıncının kaçınılmaz değilse bile en azından farkında olmadan, hâkim söylemin içinden ‘konuşması’-. Kitap boyunca gördüğümüz gibi özerklik ve belirlenim arasındaki diyalektik ideolojinin dilde ve kurumlardaki eklemlemesini biçimlendirir. Bu nedenle şu ısrarla belirtilmelidir ki yayıncı kendi ‘gerçeklik’ görüşünü çerçeveleyebilir fakat bunu, bazı ‘gerçeklikleri’ yeğlerken diğerlerini dışlayan bir ideolojik çerçeve içinden yapar.

Hall okuyucusuna bu alanda yapılması gereken çok iş olduğunu ve eleştirel paradigmanın konumunun hiçbir şekilde tamamen gelişkin ya da olmadığını hatırlatarak makalesini bitirir.

GRAMSCI'YE DÖNÜŞ

Hall'un çığır açıcı makalesi medya çalışmalarına odaklanır ve genel olarak ideolojinin popüler kültür içindeki işlevinin ana hatlarının çizilmesindeki kuramsal sorunlara ancak kısaca değinir. Özne ve ideolojik yapılar arasındaki ilişkiler konusunda çok az söz söyler. Kültürel çalışmaların ideoloji anlayışının bu veçhesi çokça eleştirilmektedir:

Çok daha erken dönem kültürel çalışmalar örneklerindeki Althusserci savrulma ... [özneyi] kendi öznelliğinin alanını kesen söylemler tarafından 'dile getirilen' verili bir yapının basit bir kişileştirilmesi konumuna indirgeyebilir. Ancak buradaki mesele sadece Althusser değildir; ideoloji kuramı üzerine yapılan psikanalitik çalışmaların çoğu, öznenin tam da onu oluşturan söylemlerce 'dile getirildiği' aynı derecede edilgen bir öznellik kavramı üretir. Yapısal konumunun erişimine izin verdiği kısıtlı bir dizi kültürel kaynaktan etkin bir şekilde anlam üreten bireyi görebileceğimiz bir konum formüle etmek istiyorum. (Morley, 1986: 43)

Bu alıntı Morley'nin *Family Television* (Aile Televizyonu, 1986) adlı çalışmasındandır. Konunun burada ortaya atılması

önemli bir noktanın altını çizer: ideoloji kategorisinin kuramsal sorunları şimdiye kadar değindiğimiz tüm alanlardaki –metin, izlerkitle, öznellik, kurumlar ve gündelik hayatın inşası– kilit tartışmaların temelini oluşturur. Kültürelcilik/yapısalcılık ayrışması şimdi ortadan kalkmış olsa bile, kültürün oluşumu ve ideolojinin rolü tartışmalarındaki ekonomik versus kültürel belirle-nim versus bireysel fail şeklindeki üçlü ayrışma bir şekilde hâlâ baskındır. Hegemonya fikrinin gücü, bu kuramsal üçgenin her köşesini kapsamasında yatar: Althusser’in ideoloji ve devletin belirleyici rolü vurgusunun yolunu açmış olsa da Gramsci’nin çalışması popüler kültür ve ideolojik mücadelenin çok daha karmaşık bir tanımını sunar. Gramsci’nin bakış açısına göre popüler kültür hâkim görüşlerin hegemonyayı sağladığı savaş alanıdır. Ayrıca, bu, parametreleri kısmen ekonomik koşullar tarafından tanımlanan fakat ideolojik, temsili düzeyde ifadesini bulan siyasal mücadelede uzmanlaşan sürekli bir savaş alanıdır.

Tony Bennett *Popular Culture and Social Relations* (Popüler Kültür ve Toplumsal İlişkiler, Bennett vd. 1986) kitabının girişinde Gramsci’ye dönüşün bir değerlendirmesini sunar. Popüler kültür çalışmalarında hegemonya kuramının sağladığı stratejik faydaları ana hatlarıyla belirtir. Başka pek çok açıdan farklı olsalar da kültürel çalışmalardaki kültürelci ve yapısalcı geleneklerin her ikisinin de kültürün hâkim ideolojiler tarafından idare edildiğini düşündüğünü belirterek başlar. Bu tahakkümün yapısının ve etkilerinin tam olarak ne olduğuna ve nasıl sağlandığına dair açıklamalar üzerine pek çok tartışma dönüyordu fakat kültür “iki karşıt kültürel ve ideolojik kampa ayrılmıştı –burjuvazi ve işçi sınıfı–”. Bennett, Gramsci’nin geleneksel Marksizm içindeki radikalizminin bu ortodoks sınıf-temelli formülasyona ve elbette bu ortodoks ideoloji görüşüne karşı çıkışında yattığını öne sürer:

Gramsci’nin önceki Marksist gelenekten ayrıldığı nokta, kapitalist toplumlardaki yöneten ve tabi sınıflar arasındaki kültürel ve ideolojik ilişkilerin yöneten sınıfların tabi sınıflar üzerinde *tahakküm* kurmasından ziyade yöneten sınıf ve başlıca tabi sı-

nıf olan işçi sınıfı arasındaki *hegemonya* –yani toplumun bütünü üzerinde ahlaki, kültürel, entelektüel ve dolayısıyla siyasal liderlik– mücadelesiyle ilişkili olduğu iddiasıdır. (Bennett vd. 1986: xiv)

Bu kozmetik ya da basitçe terminolojik bir kayma değildir. Hegemonya fikri tahakkümün kitlelerin dünya görüşünü manipüle ederek sağlandığını öne sürmez. Daha ziyade, kültürel liderliği elde edebilmek için hâkim grubun karşıt gruplar, sınıflar ve değerlerle bir müzakereye girmesi ve bu müzakerelerin bazı *hakiki* uzlaştırmalarla sonuçlanması gerektiğini savunur. Yani, hegemonya muhalefetin yok edilmesiyle değil karşıt çıkarların hegemonik grubun siyasal bağlantılarına *eklemelenmesiyle* sağlanır. Söz konusu toplumsal kesimleri bu liderliği kabul etmeye ikna etmek için hâkim grubun siyasal yöneliminde bazı değişiklikler yapması gerekir. Burjuvazi ve işçi sınıfı arasındaki gibi her türlü karşıtlık bu süreçte erir:

Karşıt sınıf kültürleri arasındaki uzlaştırmacı unsurların bir sonucu olarak, ‘burjuva kültürü’ artık yalnızca ve bütünüyle burjuva değildir. Bunun yerine artık, burjuva değerlerine, çıkarlarına ve hedeflerine ancak geçici ve belirli bir tarihsel durum süresince bağlı olan farklı sınıf konumlarından gelen kültürel ve ideolojik unsurların hareketli bir bileşimidir. Aynı sebeple, tabi sınıfların üyeleri de hâkim ideolojiyle elbette hiçbir zaman saf ve sınıfsal öz halinde karşılaşmaz ya da bu biçimlerin tahakkümü altına girmez. Burjuva ideolojisi ile ancak karşıt sınıf değerleriyle bir miktar uzlaşım sağlamak için girmek zorunda kaldığı tavizkâr hâllerinde karşılaşılır. (Bennett vd. 1986: xv)

Hegemonya önceki formülasyonlardan daha incelikli ve esnek bir açıklama sunar çünkü tahakkümü sınıfsal yapının kendiliğinden kaynaklanan değil de kazanılmış bir şey olarak açıklama niyetindedir. Althusser’in ideoloji değerlendirmesi herhangi bir değişim ihtimalini önemsiz gören bir katılıkla itham edilebilecekken, Gramsci’nin versiyonu tam da değişim sürecini açıklamaya yoğunlaşır. Sonuç olarak bu, burjuva hegemonyasının işçi sınıfı çıkarlarıyla aşamalı bir tarihsel ittifakını ima eden çok daha

iyimser bir kuramdır. En önemlisi, Gramsci'nin yaklaşımı devletin ve kamusal kültürün işlevini açıkça tanıırken, aynı zamanda 'ortak duyunun' temsilinin ideolojik rolünü, 'verili kabul edilenin' gücünü ve bu yüzden de tüm bir popüler kültür alanının önemini ön plana alır.

Bennett Gramsci'nin popüler kültürü, tam da önceki pek çok tanımda görmezden gelinen çelişkileri kabul ederek tanımladığının altını çizer; Gramsci'nin bakış açısına göre popüler kültür hem tahakküm altında hem muhalif, hem belirlenmiş hem de kendiliğindendir:

Hegemonya mücadelesinde ima edildiği ölçüde ... popüler kültür alanı yöneten sınıfın hegemonya kazanma çabası ve bu çabaya karşı muhalefetle biçimlenir. Böylece, yalnızca hâkim ideolojiyle çakışan dayatılmış bir kitle kültüründen oluşmaz; daha ziyade, ikisinin arasında bir müzakere alanıdır. Bu müzakere alanında –farklı popüler kültür türleri içinde– hâkim, tabi ve muhalif kültürel ve ideolojik değerler ve unsurlar farklı permütasyonlarda birbirine 'karışır'. (Bennett vd. 1986: xv–xvi)

Bu, bir yandan diğer betimlemelerin indirgemeciliği ve ekonomizminden kaçınırken diğer yandan siyasal iktidarın müzakere edildiği ve meşrulaştırıldığı alan olarak popüler kültürün önemi konusunda ısrar eder ve popüler içinde birbiriyle rekabet eden farklı güçleri dengede tutar.

Bennett hegemonya kuramının kültürel çözümlemeye sağladığı bir takım avantajlardan söz eder. İlk olarak, hâlihazırda görmüş olduğumuz üzere, tüm kültürel ifadeleri sınıf temeline bağlayan sınıf özcülüğünü bertaraf etmiştir. İkincisi, popüler kültürü belirli dışavurumlarının yanında ya da karşısında bir konum almayı gerektirmeden (yani, eleştirel bir biçimde seçkinci ya da eleştirmeden popülist olmadan) incelemeyi mümkün kılmıştır. Üçüncü olarak, "kültürel pratiklerin siyasal ve ideolojik eklemlenmelerinin" ne kadar *yerinden oynatılabilir* olduğunun altını çizmiştir: belirli bir kültürel pratik belirli bir ideolojik anlamlandırmayı sonsuza dek taşımaz ve bu yüzden, örneğin,

Hollywood aşk hikâyelerinin feminist bir versiyonunu üretmek kuramsal olarak mümkündür. Bu, “popüler kültür alanını muazzam siyasal imkânlardan biri olarak açar” (Bennett vd. 1986: xvi). Ve son olarak, Bennett vd.ne (1986: xvi) göre, sınıf indirgemeciliğine saldırmak, “kültürel mücadelenin farklı bölgelerinin (sınıf, ırk, toplumsal cinsiyet)” hesaba katılmasına imkân tanır. Şüphesiz bu alanda hâlâ yapılması gereken pek çok şey vardır fakat Gramsci, tek bir yere toplama eğilimine rağmen farklılık ve çelişkiyi kültür ve ideolojinin asli bileşenleri olarak kabul eden birleştirici bir çerçeve sağlar.

Chantal Mouffe’un (1981: 227) işaret ettiği üzere Gramsci’nin pek çok alanda Althusser’in gelişini öngördüğünü söylemek mümkündür: “ideolojinin maddi doğasına, tüm toplumsal oluşumların zorunlu bir düzeyi olarak var oluşuna ve özne üreticisi olarak işlevine” duyulan ilgi Gramsci’nin yazdıklarında ortaya çıkar fakat tam anlamıyla formüle edilmesi çok sonraları Althusser tarafından olacaktır. Aralarındaki hayati fark, Gramsci’nin toplum modelinde müzakere ve değişimin oynadığı merkezî rolde yatar. Mouffe Gramsci’nin ideolojilerin dönüşümü boyunca gerçekleşen entelektüel ve dolayısıyla siyasal reform sürecini nasıl tahayyül ettiğini betimler. Bu, ideolojik bir sistemdeki çeşitli unsurların yeniden düzenlendiği ve sonra yeni bir sisteme dâhil edildiği, ya da ‘eklemlendiği’ bir süreçtir:

Gramsci’ye göre ideolojik bir sistem, belirli bir ‘görelî ağırlık’ atfedilen ideolojik unsurların belirli bir biçimde eklemlenmesinden oluşur. İdeolojik mücadelenin hedefi sistemi ve tüm unsurlarını reddetmek değil, hangilerinin –bazı içerik değişiklikleriyle birlikte– yeni durumu ifade etmeye yarayacaklarını görmek için onları yeniden eklemlemek, temel unsurlarına dek parçalamak ve sonra da eski kavramsallaştırmaları elekten geçirmektir. Bu bir kez yapıldığında seçilen unsurlar sonunda başka bir sisteme eklemlenir. (Mouffe, 1981: 231)

Mouffe’un işaret ettiği gibi böylesi bir süreç yalnızca sınıf çıkarlarına indirgenerek anlaşılamaz. Daha ziyade, dönüşen

ideolojik sistem kendi unsurlarını çeşitli kaynaklardan çekecek ve bunların tümü de bütün bir hâkim ve rıza gösteren gruplar bloğunun organik ve doğal ifadesi olarak kabul edilen ortak bir 'dünya görüşüne' katkıda bulunacaktır. Gramsci'ye dönüş ideolojiyi anlamının önemini yeniden doğrulamıştır fakat ideolojinin işleyişinin yekpare ya da mekanik açıklamalarından geri durur. Bu tarihsel olarak daha olumsuz ve müzakereli bakış açısı, ideolojik anlamların kültürel biçimlerden mekanik bir biçimde ayrılmasına karşı, kültürlerdeki ideolojik oluşumların somut pratik çözümlemelerine yönelik iddiaları pekiştirir. Hegemonya benzerlik ve tutarlılık üretme hamlesini betimler. Fakat aynı zamanda, bu tip hamlelerin, kaçınılmaz ve zorunlu olarak, her zaman başarısız olmaya mahkûm olduğunu da ima eder. Bu nedenle, kültürel biçimlerin ve pratiklerin çözülmesi, 'bir kültürde' homojenlik kurgusunda bir yarılmaya yol açacak 'çelişkiler, tabular ve yerinden etmelerin' peşine düşülmesini içermelidir. Richard Johnson'ın (1979b) işaret ettiği gibi, Gramsci'nin altyapı ve üstyapı arasındaki ilişkiye yaklaşımı emsalsizdir çünkü dayanak noktası olarak 'muazzam parçalanmışlık ve pürüzlülükleri' alır. Hiç bir hegemonik dönemin bütünüyle tamamlanmış olmamasının sonucu olarak her zaman önceki oluşumların bir kalıntısı, "bir toplumun hâkim üretim biçimi ve onun var oluş koşulları olarak açıklanamayacak somut özellikleri" vardır (Johnson, 1979b: 233), fakat bu nokta hâlâ açıklanmaya muhtaçtır.⁴¹ Gramsci'ye dönüşten beri kültürel çalışmalar böylesi açıklamaları daha iyi yapacak donanımına sahiptir.

İDEOLOJİDEN KAÇIŞ: DİRENİŞ, HAZ VE YENİ REVİZYONİZM

Okurlar kültürel çalışmaların siyasal economicilerin 'tepeden inme' ideoloji versiyonuna ne kadar dinamik bir biçimde karşı

41 Okuyucular 2. Bölümde Raymond Williams'ın bu sorunu *Marxism and Literature* (Marksizm ve Edebiyat, 1977) kitabında hegemonyanın tortusal ve doğmakta olan oluşumlarını takdim ederek ele almasına dair yapılan tartışmayı hatırlayacaktır.

koyduğunu hatırlayabilir; böylesi bir bakış açısı kültürel diğer güçlerin yarattığı basit bir etkiye öteledi ve özneyi de karmaşık fakat uzak bir iletişim sistemi içindeki basit bir bağlantı noktasına indirgedi. Yapı itibarıyla kültürel çalışmalar ideolojinin 'aşağıdan yukarı' versiyonlarından daha memnun olagelmıştır; bu tarz versiyonlar anlamlandırma sistemleri ve siyasal sistemlere müdahalede bulunma ve değişim yaratma iktidarını özneye ve altkültürel gruba atfeder. Kültürelcilik açıkça bu yaklaşıma sadıktı ve Althusserci hâkim ideoloji tezinin çoğu yapısalcı sorgulaması da bu yaklaşıma sempati duyduğunu belirtiyordu. Gramsci'nin hegemonya kuramı, nihai olarak kültürel çalışmaların ideoloji kavramsallaştırmalarındaki rıza ilkesi olarak konuşlanmak için bilhassa iyi tasarlanmış görünür. İktidarın 'aşağıdan yukarı' akma fikrine imkân verir ve 'tepeden inme' dayatılan iktidarın etkililiği konusundaki varsayımları da sertçe sınırlandırır. Bununla birlikte, ideolojik tahakküme direniş kuramlarına destekçi olma rolünde yalnız değildir. 1980'lerin ikinci yarısına ideolojilerin özneyi belirlemekte, adlandırmakta ve okumaları tercih etmekte nasıl *başarısız olduğuna* yönelik artan ilgi damgasını vurdu. İzlerkitle çalışmalarının etnografiyi temellük etmesiyle bu işlevin nasıl gerçekleştirildiğini daha önce gördük; buna benzer başka alanlar da mevcuttur.

De Certeau ve direniş

Michel De Certeau bu alanı etkileyen isimlerden biridir. *Practice of Everyday Life* (Gündelik Hayatın Pratiği, 1984) kitabında De Certeau, tabi grupların daha büyük, güçlü ve nihai olarak belirleyici sistemlerden küçük zaferler kazanmak için kullandıkları taktiklerin üzerinde durur. De Certeau'ya göre popüler kültür unsurları kültür üretiminin kontrolüne sahip değilken, kültürün tüketimini, yani kullanım biçimlerini kontrol eder. Etnografik izlerkitle araştırmacıları gibi De Certeau da popüler kültürün ne kadar yaratıcı olduğunun, popüler kültür unsurlarının sürekli olarak, hâkim grubun çıkarlarını kabullenmiş görünüp kendi çıkarlarına hizmet edecek biçimde işlev görmesinin yollarını

aradığının altını çizer. Popüler kültür kendisine sunulanla 'idare etmek' zorundaydı bile, bu sunulanları kendi amaçlarına uygun biçimde 'bozarak dönüştürme' potansiyeline sahiptir. De Certeau kültürel biçimleri ve ürünleri 'idare edip' 'bozarak dönüştürme' edimlerinin büyük oranda yıkıcı olduğunu söyler; bu edimler zayıfın güçlüye karşı zaferini temsil eder. Buna benzer yıkıcı edimlerin gerçekleştiği pratiklere örnek olarak okuma, alışveriş yapma, yemek pişirme ve hatta ev kiralama verilebilir:

[Ev kiralama] diğer bir kişinin mülkünü, bir süreliğine geçici bir konuk tarafından ödünç alınmış bir mekâna dönüştürür. Kiracılar, edimleri ve anılarıyla donattıkları evde gözle görülür değişiklikler yapar –aynı, konuşmacıların aksanları, 'üslupları', vs. ile konuştukları dilin içine kendi anadillerinden mesajlar ve hatta kendi tarihlerini sokması gibi–. (De Certeau, 1984: xxi)

De Certeau ev kiralamayı kişinin kendisini bir diğerinin mekânına dâhil etmesi olarak tanımlarken söz ettiği şey ev sahibinin kiracı üzerindeki ekonomik gücü değil, tam da kiracının mekânın doğasını değiştirme gücüdür: basitçe bir apartman dairesinde yaşamaya ek olarak kiracı duvarları yeniden boyayabilir, mobilyaların yerini değiştirebilir, yeniden dekore edebilir, bahçenin düzenini değiştirebilir, evi arkadaşlarıyla doldurabilir ve yüksek sesli müzik çalarak ya da gürültülü partiler vererek komşuları rahatsız edebilir. Kiracı, buna benzer taktikler yoluyla kendi amaçlarını gerçekleştirir ve örtük bir biçimde ev sahibinin mülk sahibi olmaktan gelen gücüne meydan okur ve bunu, hâlen kira ödüyor ve ev sahibinin ekonomik çıkarlarına hizmet ediyorken yapar. Benzer biçimde alışveriş konusunda da alıcı ve satıcı arasındaki ekonomik ilişkiyi basitçe reddetmek pek mümkün değildir fakat alıcılar aldıkları ürünler için yeni kullanım alanları icat edebilir. Özellikle gençlik altkültürleri gündelik nesnelerin utanılacak biçimde temellük edilmesi konusunda zengin örnekler sunar. Yalnızca vitrinlere bakmak bile satın alma hazının 'bozularak' gösteri, hayal gücü hazlarına 'dönüştürülmesi' olarak görülebilir.⁴²

42 Fiske vd. bu konudan Avustralya popüler kültürünü çözümledikleri *Myths*

De Certeau 'aşağıdan yukarı' iktidarın bilhassa açık bir örneğini tartışır: çalışanın patronun zamanını kullanması –'la *perruque*', yani 'peruk–. 'La *perruque*' iş telefonundan yapılan özel bir görüşme, özel ev eşyası üretmek için öğle arasında atölyedeki aletleri ya da ofisteki kırtasiye malzemelerini kullanma şeklinde ortaya çıkabilir. Çalışanın tasarruf yapması gibi pratik bir etkisi ve (yine çalışan için) patrona maliyet çıkarma gibi ek bir hazzı vardır. Aynı zamanda ideolojik bir direniş etkisi vardır: işçiye disipline etmeyi amaçlayan bir sistemin altını oyar. 'La *perruque*' operasyonundan haberdar olan diğer işçilerin gözlemlediği müşterek sessizlik yasası, işyerindeki disiplinin sağlanmasının asli gerekliliği olan hücrel rekabetçi rejimi bilfiil alt üst eder.

De Certeau'nun yaklaşımıyla, örneğin Hebdige'in *Altkültür: Tarzın Anlamı* (1979) kitabında aldığı konum arasındaki benzerliği görmek mümkündür. Her iki durumda da bir *brikolaj* süreci, direniş, muhalefet ve alt üst etme anları üretebilmek için kültürel biçim ve pratikleri bozarak dönüştürür. Altkültürel giyim tarzlarının hammaddeyi kitlesel olarak üretilen, ticari olarak pazarlanan giyim eşyalarıdır; dazlaklardan Goth'lara uzanan bir dizi altkültürel tarzdan oluşan bileşimleri ise alışlagelmiş moda anlayışlarını rencide ve alt üst eder. Böylesi bir durum De Certeau'yu şaşırtmazdı; hatta De Certeau popüler kültürde bir kontrol sistemini dayatılmasının neredeyse kaçınılmaz bir biçimde kendi alt üst edilmesini davet ettiğini demeye getirir. Bunun örneklerini bulmak hiç de zor değildir. Örneğin, Britanya ve Avustralya'daki pek çok ilk ve ortaöğrenim öğrencisi için üniforma zorunludur. Ancak, üniformanın asıl işlevi yalnızca kurumun ve öğrencinin bu kurum tarafından soğurulmasının simgesi olmak değildir; üniforma aynı zamanda öğrencilerin etek boyu, gömlek rengi, pantolon kesimi, kravat eni, kullanılması yasak birtakım takılar ya da saç modelleri gibi pek çok detayla yaratı-

of Oz (Oz Efsaneleri, 1987: bl. 5) kitabında söz eder ve Fiske alışveriş sırasındaki ihlal fikrini *Reading the Popular* (Popüler Okumak, 1989a) ve *Popüler Kültürü Anlamak* (1989b) kitaplarında daha da geliştirir.

cı bir biçimde oynayarak üzerinde okul otoritesini test edip bu otoriteye meydan okudukları seçilmiş savaş meydanı olarak işlev görür. Dolayısıyla, kültürel yapılar ürettiğimiz anlam ve hazları kontrol etmek için stratejik olarak örgütlenmişken, kendilerini gerçekten de alt üst edici, dirençli etkiler üretmek için kullanmamız ihtimaline karşı her zaman savunmaşızdır.

De Certeau'nun çalışması kültürel çalışmalar tarafından temellük edilmiştir ve daha önce gördüğümüz gibi, bu bilhassa John Fiske'nin yakın dönem yazdıklarında ortaya çıkar. Fiske (1988: 249) bunun faydasını şu şekilde savunur: "İktidarı uzun zamandır basitçe toplumsal belirlenimle eşitledik ve aşağıdan yukarı iktidarın aslında ne kadar dirençli, kaçamakla kurtulmaya meyilli ve skandal yaratma potansiyeline sahip şekilde işlev gördüğünü araştırmayı göz ardı ettik". De Certeau'ya göre artık 'tahakküm güçleri ve bunların etkilerine' dair anlayışımızı her gün onlarla başa çıkmak için 'başvurduğumuz' önlemler doğrultusunda genişletmeliyiz. Fiske, kesinlikle dikkatini ideoloji madalyonunun öbür yüzüne çeviren tek isim değildir. Aslına bakılacak olursa, bir dizi yeni eleştiri ve yaklaşımın karma etkisi ideoloji kavramını büsbütün gözden düşürmekle tehdit etmektedir. Foucaultcu söylem kuramları ve bunların iktidarın beden üzerindeki işleyişine dair vurgularının etkileri, yani fikirleri örgütlemeye bile gerek duymayan disipline edici davranış (örneğin, hapishanenin disiplin rejimi); feministlerin 'özel' bir kültürel çözümleme alanı olarak netice itibarıyla canlanmasıyla öznelliğin inşası eleştirileri ve Willis'in (1990) 'sembolik yaratıcılık' kuramı gibi yeni direniş kuramı çeşitlemeleri 'ideolojik eleştiri' pratiğini bir miktar demode bırakmıştır. Buna ek olarak, ideolojinin belirleyici gücü, 1980'lerin ortalarından itibaren ortaya çıkan iki kuramsal gelişme tarafından ciddi anlamda sarsılır: hazzın rolünün incelenmesi ve postmodernizm.

Haz

Hazzın ideolojiden ayrı bir kategori olarak takdim edilmesi

kültürel çalışmaların peyzajını değiştirdi. Daha önceki formülasyonlarda popüler kültürün hazları ideolojinin göz boyamaları olarak görülüyor ve hizmet ettikleri siyaset çerçevesinde sorgulanıyorlardı. Kendini popüler sinema, televizyon ya da müziğin duyumsal hazlarına kaptırmak “üzerinde uzlaşmış olanın köleleştirici şiddetine” teslim olmaktı (Bourdieu, alıntılanan Mercer 1986: 60). Gelgelelim, daha yakın bir zamanda güç toplamış ve birtakım farklı etkilerden yararlanan rakip bir perspektif de vardır. Birincisi, Bakhtin’in ‘karnavalesk’ kuramı yaygın ve çoğunlukla dikkatsizce popüler kültürü doğası gereği bir direniş kaynağı olarak görececek şekilde benimsenmiştir –bu yaklaşıma göre popüler kültürün gayri meşru, aşağılık hazları efendilerinin kendi üzerindeki kontrolünü yalnızca rahatsız etmekle kalmaz, aynı zamanda alt üst de eder-.⁴³ Bunun Brecht’in popülere bir biçimde organik ve hakiki bir alan, burjuva tahakkümüne karşı mücadelenin doğal kaynağı olarak yaklaşımıyla nasıl sıkıca bir araya gelebileceği kolaylıkla görülebilir.⁴⁴ ‘Karnavaleskin’ temellük edilme biçimine Bakhtin’in (1968) –Rabelais’nin belirli bir biçimde tartışılmasından doğan– orijinal fikrinin yanlış anlaşıldığı ve popüler hazların siyasal gücünü fena halde abartan bir romantik popülizm olduğu gerekçesiyle karşı çıkılmıştır (bkz. Bennett, 1986b: 14-15). Şüphesiz ‘karnavalesk’ kuramı belirli ideolojileri belirli kültürel biçimlere ve sınıf oluşumlarına atfetmek şeklindeki özcü hataya düşer. Bununla birlikte, popüler kültürün sistematik bir biçimde genel geçer kalıpları yıkan ve bu kalıpların temelinde yatan varsayımlara meydan okuyan eğlenti etkinlikleri, tavır ve tarzları ürettiğine dair önerme hatırı sayılır

43 Bu, adetlere, dini usullere ve diğer görgü kurallarına yaptıkları özellikle saygısızca muamele eden ortaçağ kültüründeki belirli geleneksel festivallerin bir değerlendirmesine dayanır. Deliler Bayramı gibi festivaller, “popülerin” onu bastıran sınıflara karşı çıkışını ifade edip ortaya koyabileceği izin verilmiş aşırılık anlarıydı.

44 Bu sorunlar dizisi “*Perfect Match: Ambiguity, Spectacle and the Popular*” (Mükemmel Uyum: Muğlaklık, Gösteri ve Popüler) makalemde incelenmektedir (Turner, 1987).

bir güce sahiptir. Hartley'nin (1982) de belirttiği üzere televizyon aynı anda hem alelade hem de şoke edici olabilen bir iletişim aracıdır. Daha önce başka bir yerde ifade ettiğim gibi, kendi formlerinin, biçimsel rejimlerinin kırılması gösterisi televizyonun sunduğu hazlar arasındadır. Bu tip gösterilerin örnekleri bilhassa canlı yayında, (yerli örneklerinin *Foul-Ups*, *Bleeps and Blunders* gibi programlarda görülebileceği) teknik aksamalar ve büyük gafflarda, fakat aynı zamanda *Ally McBeal* ya da *Moonlighting*'in ilk bölümleri gibi ihlalkâr ve parodi özelliğine sahip TV dizilerinde, *The Young Ones* ve *The Fast Show* gibi anarşist TV komedilerinde, ya da *Saturday Night Live* hicvinin muhtelif tecessümlerinde ve varyete kavramında ortaya çıkar (Turner, 1989). Eğer ihlal edilen sınırların gösterisi popüler TV'nin ayrıksı hazlarından biriye, ihlal ve karnavalesk kavramlarına devam eden ilgi de anlaşılır olur.

İkinci ve muhtemelen daha önemlisi etki, hazzın bir veçhesini ideolojiden tamamen ayıran Roland Barthes'inkidir. *Jouissance*, Barthes'a göre edebi metnin üretebileceği fiziksel hazdır. Barthes (1975) *jouissance*'ı orgazma benzetir; bedenin çok yoğun bir ifadesidir ve bu nedenle de ideolojinin ötesindedir. Kültürden ziyade doğanın bir ürünüdür.⁴⁵ Barthes'ın baştaki önerisi yaygın biçimde ele alınmıştır; bazılarına göre beden aradan sıyrılıp kültürel belirlenime karşı, deyim yerindeyse, son kale olmuştur. Bu fikir, özellikle cinsel haz fakat aynı zamanda gülme ya da kimilerinin lunaparklardaki hız trenlerinde kimilerininse beyaz perdede araba kovalamaca sahneleri izlerken bulduğu ilkel hazlar gibi şimdiye dek göz önünde bulundurulmayan deneyim alanlarını tanımlama potansiyellerini de açığa çıkarır. Artık bedeni bu şekilde toplumsal cinsiyet, cinsellik ve kimlik perspektiflerinden kuramlaştıran geniş bir uluslararası literatür vardır (krş. Grosz ve Probyn, 1995). Bedene duyulan ilgi belirli kültürel pratiklerin işlevine dair yeni iddialar ortaya atar; örneğin, yiyecek ile ilişkili

45 Bu değerlendirme burada zorunlu olarak kısa tutulmuştur fakat Barthesçi haz kavramlarının televizyona basit bir uygulamasını Fiske'de (1987b: bl. 12) bulunabilir.

olanlar (Probyn, 2000). Ancak, bunun, kadın bedenini büyük oranda belirleyici ideolojik sistemlerin bir ürünü olarak gören çok daha zengin bir feminist kuram tarihinde çetrefilli bir akım olarak yer aldığını hatırlamak gerekir. Sue Thornham (2000) bu gelenekle uzun uzadıya uğraşır (bu konuda daha fazla bilgi için bkz. 7. Bölüm). Bununla beraber, burada ele aldığım çalışmalar bütünü içinde, bedenın ideolojiden bağımsız olarak üreteceği hazların olabileceğini varsaymak mantıklı görünür; eğer böyleyse, o zaman ideoloji bu hazları anlama biçimimizi belirleme sürecine dâhil olabilir.

Tüm bunlar, en azından potansiyel olarak, Marksist kültürel çözümleme için radikal bir yüz seksen derecelik dönüş anlamına gelir. Barthes'ın kavramı, böylesi bir hazzı deneyimleyen ve bunu ideolojinin çekim alanı dışında yapan romantik özsel birey idealine çok benzer bir şeyi anımsatır. Eğer hazzın mekânı olarak beden, dil ve ideoloji yoluyla inşa edilmiş 'bir öznedenden' ayrılabilir görülüyorsa o zaman ideoloji kuramlarının sınırlarına ulaştığımız demektir:

Hazzın, ikna biçimlerinin, verili bir kültürel biçim içinde işlev gören rızanın her türlü çözümlemesi ideolojik, siyasal, ekonomik ya da öznel *anlam* arayışını yerinden etmek ve bu 'müthiş arka yüzün' koordinatlarını saptamak zorunda kalırdı. Ve bence belirli bir yöne doğru bir 'dürtme' olan *jouissance* (orgazm, keyif, durağanlık yitimi) kavramına ihtiyatla yaklaşmalıyız çünkü burada bizi asıl ilgilendiren kültürel bir biçimin kavrandığı kuramsal ufkun yeniden yapılandırılmasıdır. (Mercer, 1986: 55)

Bu 'belirli bir yöne doğru dürtmenin' nasıl işe yaradığını önceden görmüştük. Bu, önceki bölümlerde metnin muğlaklığına ve metinsel çalışmalardaki göstergebilimsel fazlalığa yapılan vurguda; izlerkitle çalışmalarında mesajın çok anlamlılığının yeniden canlandırılmasında ve etnografilerde gündelik hayatın öznel deneyiminde ısrar edilmesinde dolaylı olarak ifade edilmişti. Tüm bu stratejiler bir biçimde kültürel biçim ve pratiklerin hâkim ideolojilere bir şekilde direnç gösteren öznel deneyimini anlama teşebbüsünde bulunur.

Fiske'in *Televizyon Kültürü* (1987b) çalışması bir yandan edinmiş gibi görüldüğü öcü statüsünü hiçbir şekilde hak etmezken, diğer yandan da hâlâ bu haz anlayışının en tavizsiz örneğini teşkil etmektedir (bkz. Bee'nin değerlendirmesi, 1989); ideolojik kontrole neşeyle direniş gösterdiği için popüler televizyonu över. Televizyon, sunulan hazlardan çıkarabildikleri anlamları çıkaran tüketicilerin haklarını tanıyan ve onları bir nevi 'güçlendirme' süreci ile ödüllendiren bir 'göstergebilimsel demokrasidir'. Hâl böyleyken haz da hegemoniktir; özneyi, müzakereli karakterinin yanı sıra kendi yapılandırılmış çok anlamlılığıyla mimlenmiş bir mesaja kazır. Fiske'i eleştirenler buna benzer hazların önemini ritüel ya da gösteri tarafından üretilenler olarak tanıma ya da 'canlı yayın' televizyonun ya da müzik klipleri gibi (o zamanki) yeni biçimlerin metinsel açıklığını kabul etme itkisinin Fiske'i köşeye sıkıştırdığını ileri sürerler. Popüler olana yaklaşımı o kadar iyimser, o kadar övücü bir hâl almıştır ki statükoyu yeniden üretmede temsilin işlevi konusunda endişelenmeye pek de gerek kalmaz. Benzer biçimde, Willis'in *Gündelik Kültür* (1990) kitabı popüler kültürün üretken kullanımlarını anlama konusunda o kadar kararlıdır ki bu tip kullanımlardan çıkabilecek siyasal etkileri abartır. John Hartley'nin *Uses of Television* (Televizyonun Kullanımları, 1999) çalışması da, her ne kadar bunu televizyon ve izlerkitle arasındaki ilişkinin sürekli bir niteliğinden ziyade belirli bir anı olarak temellendirse de çoğullaştırıcı medyanın demokratik potansiyelinin iyimser bir okumasını yapar.

Buna benzer iddiaları eleştirenler bize kültürel çalışmalarda belirlenim ve fail arasındaki merkezî çatışmanın korunması gerektiğini hatırlatır. Her ne kadar popüler kültürün ihlal edici ya da taktiksel imkânlarına dair bir algıyı korumamız gerekiyorsa da, içinde bunların üretildiği, hatta karnavaleske izin verilen bir çerçeve fikrinden vazgeçmemek de bir o kadar önemlidir. Buradaki mesele, popüler hazları hâkim ideolojilerin çetrefilsiz taşıyıcıları olarak görüp onlara karşı seçkin eleştirel bir tutum benimseyen 1980'lerin çözümlemelerine geri dönmek değildir.

Ancak, popüler kültürün hazzının hegemonik ideolojik oluşumların dışında kalamayacağını kabul etmek önemlidir; haz, hegemonyanın güvenceye alınıp sürdürüleceği biçimlerde kapsanmalıdır. Mercer'in (1986: 50) dediği gibi, popüler kültür "akçesiyle", "onun inatçılığı, kabul edilebilirliği ve popüleritesiyle" "içli dışlı olmamız" gerektiğini anlamaya çalışmamız "kesinlikle çok önemlidir". İdeolojik de olsa, fiziksel de olsa haz, bu rızanın üretim araçlarından biridir.

Belirlenim, fail ve kültürel popülizm

Haz, kültürel iktidar, arzu ve popüler kültür arasındaki ilişkiler şimdiye dek yeterince kuramlaştırılmamıştır ve kültürel çalışmalar için mevcut kilit meselelerden birini oluşturur. Terry Lovell'in (1980: 61) bir süre önce söylediği gibi, haz üzerine yapılan çalışmaların çoğu bireysel arzulara ve hazlara yoğunlaşmış ortak, kolektif deneyimlerden doğan ve onları yaratan hazları es geçmiştir: "kolektif ütopyalar, toplumsal istek gerçekleştirimi ve toplumsal özlemler". Hazzın bizi hâkim dünya görüşleriyle hangi yolla işbirliği içine soktuğunu ya da hangi yolla bu görüşlere karşı desteklediğini gerçekten de bilmiyoruz. Hatta, bu bizi belirli metinlerin belirli hazları olduğunu düşündüğümüz şeyleri adlandırmaktan alıkoymuyorsa da metinlerin tüm o hazlar çeşitliliğini nasıl ürettiğini bilmiyoruz. Yine de bir miktar ilerleme kaydedildi. Hazzın "ne tamamen ideolojik/baskıcı ne de tamamen özgürleştirici" olarak anlaşılması gerektiğini söyleyebiliriz; buna ek olarak, "açıkça görülebilir siyasal ve kültürel etkilere sahip *genel* bir arzu biçimi olmadığını" da söyleyebiliriz (Mercer, 1986: 67). John Hartley'nin (1999) televizyon üzerine son çalışması bu iletişim aracının kolektif deneyimini inceler; Morley (2000) doğrudan 'ev' ve 'aile' tanımlarının inşasında medyanın oynadığı rolü ele alır. Ve 4. Bölümde tartışılan kültürel tüketim alanının gelişimi, tam da Terry Lovell'in ortaya attığı konular, yani haz meselelerinin tüketim, kimlik ve gündelik hayat sorunlarına dönüşmesi konusunda muazzam bir potansiyel taşıyor gibi görünür.

1980'lerin ikinci yarısında, hâkim ideoloji tezinin Althusserci modellerinin Gramscici bir revizyonunun ürünü olarak İngiliz kültürel çalışmalarının hâkim ideolojinin yeniden üretilmesinden ziyade hâkim ideolojiye direnişle daha çok ilgilendiği görülmüyordu. Bazı gözlemcilere göre Fiske'in *Televizyon Kültürü* kitabının yayınlanması ve izlerkitle çalışmaları içinde Radway, Ang, Buckingham ve diğerleri tarafından faile yapılan yeni vurgu, popüler izlerkitlenin hegemonyanın işleyişlerine direnme kapasitesini o denli onaylamıştı ki kapitalizm sorun olmaktan çıkmıştı. Meaghan Morris'in (1988) "kültürel çalışmaların vasatlığı övmesine" yaptığı eleştiri, kültürel demokrasiye duyulan ilginin fazla ileri gittiğini ileri sürer: "[Bu bakış açısı] kitle kültürünü devasa bir vasatlık makinesi değil fakat çeşitli popüler pratiklerin kullanımına sunulan hammadde olarak görür". Morris'e göre bu eğilim entelektüel alana egemen olmuş gibi görünüyordu:

Bir yerlerde bir İngiliz yayıncının kasasında içinde aynı maddenin haz, direniş ve tüketimin siyaseti hakkındaki binlerce versiyonunun farklı isimler altında ufak tefek değişikliklerle çoğaltılarak yayınlandığı bir ana disk bulunduğunu sanıyorum. (Morris, 1988: 21)

Morris'e göre sonuç itibarıyla eleştirel kültürel çalışmalar projesi buharlaşıp uçtu. Morris'in kültürel çalışmaların 'vasatlığı' olarak adlandırdığı şeye James Curran (1990) 'yeni revizyonizm' diyordu. 1990'ların başında yeni revizyonizmin gayretli eleştirmenlerine sıkça rastlanıyordu. David Harris'in (1992: 170) 'haz siyaseti' dediği şeye yaptığı eleştiri sorun olarak, "radikal küçük burjuvazinin –yani kültürel çalışmalar yapanların– moralini yükseltmek için tasarlanmış üst düzeyde incelikli ve görgülü bir popülizmi" görüyordu. Ve popülizm, en gelişkin eleştiriyle Jim McGuigan'ın *Kültürel Popülizm* (1992) kitabında karşı karşıya kaldı.

McGuigan İngiliz kültürel çalışmalarındaki popülist geleneğin asli önemini kabul eder. Kültürün seçkin tanımlarına yapılan eleştirileri motive eden ve dikkati, gündelik hayatın belirlenim-

lerinin yanı sıra üretkenliğine yönelten bu gelenektir. Ancak, McGuigan'a (1992: 49) göre, gündelik hayatın belirli sınıf deneyimlerinin –özellikle de işçi sınıf deneyimlerinin– geri getirilmesi olarak başlayan şey, “kitlesel popüler kültürel tüketimin sorgusuz sualsiz kutsanması” olarak biter. McGuigan sorunun başlangıcını İngiliz kültürel çalışmalarının Althusserci hâkim ideoloji tezini etkin izlerkitle kavramsallaştırmalarıyla uzlaştırma hamlesine dayandırır fakat ‘Gramsci’ye dönüşün’, ‘tüketimci’ kültür yaklaşımı olarak adlandırdığı şeye doğru eğilimi körüklediğini ileri sürer. McGuigan’a göre böylesi bir yaklaşım popüler kültürün üretildiği toplumsal, siyasal ve ekonomik çerçeveyi göz ardı eder ve bundan dolayı da birey öznenin popüler kültür içinde anlam oluştururken sahip olduğu özgürlük derecesine değerinden fazla kıymet verir. Kültürel popülizmin siyasal ekonominin sağladığı kavrayışlara karşı ilgisizliği, Curran ve Schlesinger gibi diğer yeni revizyonizm eleştirmenlerinde olduğu gibi McGuigan için de özellikle önemlidir.

Özetle, McGuigan çağdaş kültürel çalışmalarda sorgusuz sualsiz bir popülist savrulma olduğunu ileri sürer. Kültürel popülizmin sıradan insanlarla dayanışması artan ölçüde duygusal ve dolayısıyla da apolitik bir hale gelmiştir; mikro anlam süreçleri ve makro siyasal ekonomi süreçleri arasında verili kabul edilen hizipleşme kültürel popülizmin sınırlılıklarının, övdüğü süreçlerin siyasal etkilerine değerinden fazla kıymet verme eğiliminin ana sebeplerinden biridir ve bu durumun eleştiri zemini “postmodern duruma cevaben yapısöküme uğratılmıştır”. Son noktayla, postmodernite kuramlarının kültürel çalışmalardaki ‘tüketimci’ eğilimi körüklediği kast edilmektedir (McGuigan, 1992: 171-4).

Kültürel Popülizm sorunu teşhis etmekte alternatif çözümleme şekilleri sunmaktan daha iyidir fakat ilk yayınlandığında epey destek buldu. Ancak, eleştirdiği fenomen aslında 1992 itibarıyla normal ömrünü tamamlamıştı. Günümüzde İngiliz kültürel çalışmalarında bu tarz bir kültürel popülizmle karşılaşmak

görelî olarak nadirdir, zira sarkacın içirmeden uzaklaşıp direniş e yaklaşması gidiş atının sonuna gelmiş gibi görünmektedir. Bununla beraber, McGuigan'ın kitabı kültürel çalışmaların ideoloji kategorisi ve geçerliliğ inden tamamen geri çekilmenin eş iğ inde bir anı tarif eder.

Kültürel Popülizm kültürel popülizmi postmodernizm kuramlarıyla ilişkilendirirken daha da kararl ıdır. Daha önce öne sürülen fikirlerden çıkaracağ ımız üzere, McGuigan'a göre postmodernizm İngiliz kültürel çalışmaları içinde muğ lak bir rol üstlenmektedir. Bir yandan postmodernizmin etkisi kendi kitabında önerdiğ i türdeki tüketimci konum eleştirilerini geçersiz kılmıştır; diğ er yandan postmodern kuramın bazı veçhelerini memnuniyetle karşılar çünkü bunlar "kültürel çözümlemeyi siyasal ekonomiyle" yeniden ilişkilendirir (McGuigan, 1992: 217). McGuigan'ın kararsızlığı genel olarak İngiliz kültürel çalışmalarının hâletiruhiyesini yansıtır.

POSTMODERNİZM

Postmodern çağ ın gelişine dair önerme elbette, medya ve mimarlık gibi tasarım mesleklerindeki popüler söylemlerin yanı sıra sosyal ve beş eri bilimlerde de çok büyük bir etki yapmıştır. İlk olarak mimarlık içerisindeki tartışmalardan doğ an postmodernite kuramları, modernitenin bazı temel varsayımlarından bir kopuş yaşadığ ımızı ileri sürer. Aşağıda göreceğ imiz gibi bu kopuş un kanıtı bir dizi baş döndürücü kültürel ve ekonomik biçim ve eğ ilimde keş fedilir fakat bunların hepsi de süreklilikleri, tarihleri, gelenekleri ve biçimleri kırıp parçalara ayırma kapasitesini paylaşır. Jameson (1991) tarafından geç kapitalizm süreci ve yapısındaki kaymalarla, Baudrillard (1981) tarafından ise temsilin değ iş en kültürel işleviyle açıklanan postmodernizm, etkileri açısından muazzam biçimde yaygındır ve tanımlanması da berbat derecede zordur. Postmodernizmin sabit ve değ iş mez tanımlara, 'büyük' açıklayıcı anlatılara ve kendisinin dönemlemeye giriştiğ i tarihe karşı kararl ı ve itinalı ş üpheciliğ i de bu zorluğa katkıda bulunur.

Bu kitap bir 'postmodernizme giriş' niteliği taşıyamaz. Postmodernizme yeterince yer ayrılmamıştır ve zaten her durumda şimdiye kadar Britanya'daki kültürel çalışmalar pratiğine sınırlı bir etkide bulunmuştur –ve görüldüğü kadarıyla daha güçlü bir etki yapabilme potansiyeli olan an da çoktan geçmiştir–. Bununla beraber, postmodernizm daha büyük tartışmalarda, özellikle de tahakküm ve hegemonya etrafında dönenlerde ısrarla var olmaya devam etmiştir. Daha önce gördüğümüz gibi, yaptığı katkılar kültürel çalışmalardaki metin çözümlemelerinde geçiciliğe doğru bir eğilimi pekiştirmiştir. Postmodernist kuramın bu bağlamda ilişkili olan veçheleri gösteren ve gösterilen arasındaki kopukluğun varsayılmasını; okuyucunun mesajı kendi çıkarlarına göre kodaçımına uğratma gücünü ayrıcalıklı kılacak şekilde gösterenin esnekliğini ve bazı formülasyonlarında, kitle kültürünün modernist (yani seçkinci ya da ilerici) değerlendirmelerinin eleştirisinden doğan bir popüler olana övgü içerir. Bu tip konumların, 4. Bölümde tüketiciye daha çok kültürel iktidar atfeden ve ekonomik, siyasal ve ideolojik olanın belirleyici etkisini sınırlayan tüketim değerlendirmesinin yanı sıra daha önce ele alınan 'aşağıdan yukarı' çözümlemelerle nasıl uyduğu görülebilir.

Aslında, Georgina Born (1987) Jim McGuigan'ın daha sonra kültürel popülizm dediği şeyi kültürel çalışmalardaki 'postmodern perspektif' olarak tanımlamıştır:

Postmodern kültürel çalışmalar . . . popüler kültüre özel bir ilgi, *tüketime* öncelikli bir yönelim ve baskın bir *iyimserlik* tonuyla başlamıştır. Kitle kültürü eleştirisinin kötümserliğine ve Adorno-Horkheimer'ın değişim değeri olarak kültürel meta vurgularına tepki olarak postmodernistler kullanım değerini, ticari popüler kültürdeki amaç ve anlam gerçekliğini ön plana çıkardılar. Yazarlar kendi tüketimlerinin 'haz', 'arzu' ve 'romansını' (dönemin moda tabirleri) anlama isteğiyle olumlu bir tavırla boş zamana, pop metinlere döndüler. . . . Önemli nokta, ticari kültürel nesnelerin kapalı, tek anlamlı ve estetik yoksunu olduğu görüşünü yıkıp geçmekti –'yazarın sonu', ucu açık okuma ve parçalı fakat aktif okuma konusu gibi postyapısalsal-

cı kavramlara; alımlama estetiğine ve göstergebilimden gelen, 'gösterge için verilen mücadele' yoluyla kavranan, çok anlamlı ve açık kültürel metin fikrine atıfta bulunmanın sebebi de buydu-. (Born, 1987: 60)

Burada Born'un kafasındaki yazarlar arasında Dick Hebdige, Iain Chambers ve Angela McRobbie vardır, fakat muhtemelen yalnızca Chambers'ın (1986) postmodern kuramın faydalarını tüm kalbiyle sahiplendiğini söylemek gerekir. Bu da, İngiliz kültürel çalışmalarında postmodernizmin etkisi hakkında konuşurken ilk zorluğu ortaya koyar: postmodernizmin kendisini tanımlamak.

Zorluklardan biri, Kellner'in öne sürdüğü üzere, postmoderne dair tartışmaları çerçevelemek için kullanılan en azından üç 'terim ailesi' olmasıdır. Bunlar, "modernite ve postmodernite arasında iki farklı tarihsel dönem olarak; modernizm ve postmodernizm arasında iki farklı estetik ve kültürel tarz olarak ve modern ve postmodern kuram arasında iki farklı kuramsal söylem olarak" ayrım yapar (Kellner, 1995: 46).

Bu terim aileleri arasında sistematik bir ilişki yoktur ve sık sık aralarından herhangi birine sanki tek başına tüm alanı kapsıyormuş gibi başvurulmaktadır. Pratikte, belirli metin ve kültürel oluşumlarda postmodernin tanımı nerdeyse sonsuz derecede esnektir. Ünlü bir pasajda Dick Hebdige bize bu soruna dair bir kavrayış sunar:

İnsanların bir odanın dekorunu, bir binanın tasarımını, bir filmin öyküsünü, bir müzik albümünün yapısını, bir 'karalama' videoyu, bir televizyon reklamını, bir sanat belgeselini, ya da aralarındaki 'metinlerarası ilişkiyi', bir moda dergisi ya da eleştirel bir dergideki sayfa düzenini, epistemoloji içindeki anti-teleolojik bir eğilimi, 'varlığın metafiziğine' saldırıyı, genel bir duygu sönümlenmesini, kırılgan bir orta yaş kuşağıyla karşı karşıya gelen savaş sonrası 'baby boomer'⁴⁶ kuşağının kolektif hayal kırıklığı ve marazi projeksiyonlarını, düşünümSELLİK açmazını, bir grup retorik kinayeyi, bir düzlemler çoğalmasını, meta

46 T.S.N.: ABD'de 1950'lerde doğanlara verilen isim.

fetişizminde yeni bir evreyi, imajlar, kodlar ve tarzlar karşısında büyülenmeyi, kültürel, siyasal ya da varoluşsal parçalanma ve/ya da kriz sürecini, öznenin 'merkezsizleştirilmesini', 'meta anlatılara karşı bir şüphecilik', bir iktidar/söylem oluşumları çoğulluğunun bölünmez iktidar eksenlerinin yerini almasını, 'anlamın içe doğru patlamasını', kültürel hiyerarşilerin çöküşünü, nükleer özyıkım tehdidinin doğurduğu korkuyu, üniversitenin düşüşe geçmesini, yeni minyatürize edilmiş teknolojilerin işleyişleri ve etkilerini, 'medya', 'tüketici' ya da 'çokuluslu' evreye doğru geniş kapsamlı toplumsal ve ekonomik kaymaları, (kimi okuduğunuza bağlı olarak) bir 'yersiz yurtsuzluk' ya da yersiz yurtsuzluğu bırakmayı ('eleştirel bölgeselcilik') ya da (hatta) zamansal koordinatların uzamsal koordinatlarla genelleştirilmiş ikamesini, tüm bunları 'postmodern' (ya da daha basitçe, mevcut kısaltmayı kullanarak 'post' ya da 'çok post') olarak tanımlamaları mümkün olduğu zaman, moda bir tabirle karşı karşıya olduğumuz açıktır. (Hebdige, 1988: 181-2)

Yine de, Hebdige'nin tartışmaya devam ettiği üzere, postmodernizm moda bir tabirden fazlasıdır. Hebdige (1988: 182) Raymond Williams'ın *Keywords* (Anahtar Sözcükler) kitabına dayanarak der ki, "bir sözcük ne kadar karmaşık ve tutarsızca incelikli ise, tarihsel olarak önem arz eden tartışmaların odağı olma ihtimali o kadar yüksektir". Kellner bunu biraz daha farklı olarak ortaya koyar:

'Postmodern' terimi çoğunlukla haritalandırma ve kuramlaştırma gerektiren yeni fenomenlerin olduğuna işaret eden bir alan belirleyici ya da göstergebilimsel imleyicidir. Terimin kullanımı, aynı zamanda, bizi rahatsız eden bir şey olduğunu, yeterince sınıflandırmayı ya da anlamayı beceremediğimiz yeni kafa karıştırıcı fenomenlerin ortaya çıktığının işareti de olabilir. (Kellner, 1995: 46)

Postmodernizm ve İngiliz kültürel çalışmaları

Böylesi bir bakış açısından, postmodernite savının hatalı, kaygan ve tartışmaya açık doğası hiçbir surette onun aynı zamanda yarsız olduğu anlamına gelmez. Bununla beraber, postmodernite söylemlerinin İngiliz kültürel çalışmalarındaki etkisini araştır-

mak, yaygın bir direnişle karşılaşmak anlamına gelir. Eğer, Jim McGuigan'ın (1992: 214) (Huyssen'den alıntılanarak) söylediği gibi, postmodernizm "özellikle Amerikan bir karaktere sahipse", bu onun kültürel çalışmaların İngiliz, Avustralya ve Kanada versiyonlarından daha yaygın biçimde Amerikan versiyonundaki açıklayıcı bir taktik olarak alınmasının nedenini açıklayabilir. Fakat burada, basit cemaatsel kaygılardan daha temel birtakım düşünceler olması gerekir.

Burada Hebdige bir kez daha faydasını gösterir. Her ne kadar iki entelektüel hareket arasında bir 'kutupsal zıtlık' kurmayı başaramasa da, postmodern kuramın tüm çeşitlemelerinde ortak ve neo-Gramscici İngiliz kültürel çalışmaları damarına karşıt olan üç ilke saptar (Hebdige, 1988: 205). Bu ilkeler, teleolojinin (bu bağlamda, ideal bir 'gerçek' kavramına benzer bir şey) ve ütopyaların geniş, toptanlaştırıcı kuramlarının ya da 'büyük anlatılarının' olumsuzlanmasını içerir. Görünüşe bakılırsa, İngiliz kültürel çalışmalarının Marksçı kökleri onu bu üç ilkenin tümünün tam karşısında konumlandırmaktadır. Buna ek olarak, İngiliz kültürel çalışmaları sürekli olarak, postmodernizmin 'büyük anlatıları' ima etmesi ya da postmodernizmin kendi 'büyük anlatılarından' biri olan ulus-ötesicilik ve küreselleşme tarafından gereksiz kılınması nedeniyle kusurlu olarak görüp küçümseyerek reddettiği bazı siyasal ve söylemsel kategorileri –'ulus', 'ulusal geçmiş', 'miras', vs.– soruşturmakla ilgilidir. Son olarak, İngiliz kültürel çalışmalarının örtük popülizmi (Hebdige, 1988: 203) – daha önce gördüğümüz gibi "popüler kültürün yaşayan dokusuna" kadar yayılabilen bir popülizm– postmodernitenin bazı oluşumlarıyla çok uyumlu olabilir, fakat Lyotard ve Baudrillard'la özdeşleştirilen daha seçkin 'yüksek estetiğiyle' tamamen çelişir (Hebdige, 1988: 204).⁴⁷

İngiliz kültürel çalışmaları içindeki postmodernizm eleştirmenleri Hebdige'in yaklaşımını büyük oranda destekler fakat

47 Bu, McCabe'in (1992: 30-2) de değindiği bir noktadır. McCabe İngilizlerin popüler kültürle meşguliyetini popülerin başlıca Avrupalı kuramcılarının çalışmalarında tamamen eksik olmasıyla karşılaştırır.

aynı zamanda da postmodernizm çoğu uygulamasındaki eleştirel pratiğin kültürel ve siyasal eleştiri olabilmek için fazla görelî ve biçimci olduğunu ileri sürer. Jordan ve Weedon postmodernizmde “her şeyin çoğulluk ve oyun perspektifinden görülmesine” karşı çıkarlar:

Sınıf, toplumsal cinsiyet ve ırk gibi tahakkümün en üst düzeyde yaşandığı uzun geçmişlere sahip olan bölünmeler bir diğer farklılık haline gelir. Yapılandırıcı iktidar ilişkileri kaybolur ve karşıt kültürel mücadele hem siyasal olarak tehlikeli hem de sınırlı bir çözümlemeli değere sahip münasip bir postmodernizm anlatısının bünyesine dâhil edilir. (Jordan ve Weedon, 1995: 548)

Hall, postmoderne içkin olan soyutlamaya saldırır:

Soru kişinin yapısökümcü olup olmadığı değil, postmodernist ve post-yapısalcı tartışmalar sonucu açılan yeni kuramsal konumların yanı sıra bu yeni kuramsal tekniklerin ve feminizm ve siyahların mücadelesi sonucu açılan yeni konumların kazanılıp kazanılamayacağı ve günümüzde beşeri bilimlerin karşısına çıkmış olan daha geniş bir tarihsel/siyasal proje anlayışının içine çekilip çekilemeyeceğidir. ‘Ötekilik’ üzerine sık bilimsel eserler yazmak, bunu fiilen yaşayan bazı insanlar için ‘ötekiliğin’ gerçekte ne olduğuyla yüz yüze gelmeden dahi tamamen mümkündür. (Hall, 1990: 22)

Corner ve Harvey (1991) de, yine ‘ağırlıklı olarak sınıf temelli bir çözümlemenin’ yerini ‘farklılık’ kuramlarının almasına karşı çıkarak, postmodern çözümlemelerdeki kolaycı göreliliği eleştirir. Ayrıca, açıkça postmodern çözümlemenin tarih dışı doğası olarak gördükleri şeyi sertçe reddederler:

Postmodern kuramın büyük oranda anlamaya ve sınırlarını çizmeye çalıştığı şey sınırlayıcı bir kapitalizm, onun sürekli genişleyen metalaştırılmış kültür dünyası ve bireysel insan bilinci ve kültürel pratiği üzerindeki çoğunlukla parçalayıcı etkileridir. Fakat kültür, toplum ve ekonominin (karmaşık ve çelişkili de olsa) tarihsel çözümleme ve birlik ihtimalini reddettiği ya da görmezden geldiği biçimleri kuramın en zayıf olduğu noktalar-
dır. (Corner ve Harvey, 1991: 18)

Bunlar, postmodern kuramın İngilizlerce benimsenmesinin önündeki önemli engellerdir ve aynı zamanda da bu gelenek üzerinde neden hâlâ azımsanmayacak bir etkiye sahip olduğunun anlaşılmasını sağlar. Gerçi, Andrew Wernick'in *Promotional Culture* (Reklam Kültürü, 1991) çalışması gibi medya hakkında yeni şeyler söyleme hamlelerinin yanı sıra tüketimin feminist incelemelerinin (McRobbie, 1994; Pleasance, 1991) hesaba katılmasında rol oynamıştır.

David Morley'nin son çalışması, özellikle de Kevin Robins'le birlikte yaptığı, muhtemelen postmodern kuramların alınıp McGuigan'ın önerdiği biçimlerde, kültürel çalışmaları siyasal ekonomiyle yeniden bağlantılandırarak şekilde kullanılmasının en iyi örneğidir. *Television, Audiences and Cultural Studies* (Televizyon, İzlerkitleler ve Kültürel Çalışmalar, 1992) kitabında Morley, kültürel çalışmaların medya ve iletişim sistemlerini yeni biçimlerde, 'postmodern bir coğrafyanın' inşasındaki süreçler olarak düşünmesi gerektiğini ileri sürer. Morley (1992: 272) bununla her türlü iletişim teknolojisinin "toplumsal uzam ve toplumsal ilişkilerin süregiden inşa ve yeniden inşasına" dâhil olmasını kastetmektedir. Ev televizyonun önünde gerçekleşen süreçlerin yanı sıra medya endüstrilerinin siyasal ekonomisine dair berrak bir anlayışa sahip olan Morley, bu düşünceleri Kevin Robins'le birlikte yazdığı *Spaces of Identity: Global Media, Electronic Landscapes and Cultural Boundaries* (Kimlik Uzamları: Küresel Medya, Elektronik Manzaralar ve Kültürel Sınırlar, Morley ve Robins, 1995) kitabında geliştirir.

Kimlik Uzamları'nda Morley ve Robins İngiliz kültürel çalışmalarında merkezî konumda olan bazı terimlerle –ulus, kültür, kimlik– uğraşmaya devam eder, fakat bu gelenekte en çok küreselleşen medya endüstrilerinde gerçekleşen dönüşümlere karşılık verirler. İngiliz kültürel çalışmaları için görece yeni bir meşgalenin –'Avrupalı' kimliğinin inşası ve muhafazası– musallat olduğu Morley ve Robins mekân, zaman ve kimliğin 'yeni iletişim coğrafyası' tarafından yeniden yapılandırılma şekillerine bakar:

Hareket örüntüleri ve insan, kültür, eşya ve enformasyon akışları bir topluluğun ya da ulusun 'doğal sınırlarını' tanımlayanın artık çok da fazla fiziksel sınırlar –coğrafi mesafeler, denizler ve dağ sıraları– olmadığı anlamına gelir. Artan bir biçimde iletişim ve taşımacılık ağları ve dil ve kültürün sembolik sınırlarının –uydu ayak izleri ve radyo sinyallerince tanımlanan 'iletim alanları'– zamanımızın asli ve geçirgen sınırlarını sağlayan şeyler olarak düşünmeliyiz. (Morley ve Robins, 1995: 1)

Sonuçta Morley ve Robins –Britanya'daki, Avrupa'daki– kimlik inşasının yeniden düşünülmesi gereken bir 'küresel kimlik krizinden' söz eder. 'Hayalî cemaatin' artık nasıl hayal edilmesi gerektiği büyük endüstriyel kaymalar yaşamıştır. Ancak bu kaymalar homojen ya da kapsamlı değildir; örneğin, küreselleşme ve yerelleşme süreçlerinin her ikisi de görünüşteki çelişkilerine rağmen eşzamanlı olarak gelişiyor gibi görünmektedir. (Bu konular aynı zamanda Morley'de (2000) daha ayrıntılı ele alınmaktadır.)

Morley ve Robins'in çözümlemeleri postmodernist kültürel kimlik kuramlarından olumlu, açıkça siyasal bir biçimde faydalanır. Bununla beraber, Morley ve Robins de belirli postmodernist çözümleme tiplerinin sınırlılıklarına dair bildik uyarıları dile getirirler:

Postmodernite kuramlarının farklı toplumsal ve kültürel gruplara üye, farklı biçim ve miktarlardaki ekonomik ve kültürel sermayeye erişimi olan farklı durumlardaki insanların deneyimleri arasındaki önemli farklılıkları bağlamından ayrı bir biçimde değerlendirmek ve düzlemek için 'belirli bir' postmodernite deneyimi algısını aşırı genelleştiren, bir nevi biçimci, postyapısalcı retoriğe dönüşme eğilimine dair ele almamız gereken bir dizi soru daha var. Buradaki önemli nokta basitçe hepimizin aynı 'postmodern' evrende yaşayan başıboş/göçebe ya da parçalı öznellikler *olmadığıdır*. (Morley ve Robins, 1995: 218)

Dolayısıyla, Morley ve Robins (1995: 220-7) bize medyanın kültürel iktidar süreçleri ne kadar çok sayıda ve karmaşık olsa da medyanın '(hâlâ ağırlıklı olarak) Amerikan' olduğunu hatırlatmak için kitaplarının sonunda 'kültürel emperyalizm tezini'

tekrar ziyaret eder. Bu, kültürel çözümlemeyi kültürel siyasete bağlama, çözümlemeyi siyasal iktidarın çağdaş ittifaklarının bir değerlendirmesine dayandırma temel ihtiyacının bir işaretidir.

Bu kısmın son bölümünde İngiliz kültürel çalışmalarının bu veçhesine, siyasetine dönmek istiyorum. ‘Siyaset’, ‘metin’ ya da ‘ideoloji’ gibi merkezî bir kuramsal kategori olmasa da İngiliz kültürel çalışmalarının asli amaçlarından biridir ve burada ilgi beklemektedir. İngiliz kültürel çalışmalarının gelişmesinin sınıf meselesiyle ne kadar yakından bağlantılı olduğunu ve çağdaş Britanya’da işçi sınıfı çıkarlarının sistematik bir biçimde tabi kılınmasını anlamak için ilk başlarda ne kadar fazla etnografik ve metinsel çalışma yapıldığını daha önce belirttik. Diğer çıkarlar da ilgi çekti. Hem ırk hem de toplumsal cinsiyet İngiliz kültürel çalışmaları tarihi içinde önemli yer tutar fakat benim sunduğum çerçeve içinde henüz yer almadı. 7. Bölümde kültürel çalışmalar içinde belirli siyasal hedefleri başarmak için yola çıkan bazı çalışmaların yaptığı katkıları inceleyeceğim.

YEDİNCİ BÖLÜM: SİYASET

SİYASET, SINIF VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR

Kültürel çalışmalar gibi tartışmalı ve heterojen bir alanın genel bir değerlendirmesini yapmak kaçınılmaz olarak bazı keskin kenarların törpülenmesini gerektirir. Bu kitap kültürel çalışmalar-daki merkezî kuramsal meselelere dair bakış açım çerçevesinde düzenlenmiştir. Birinci baskıyı okumuş olan kimilerinin fark etmiş olacağı üzere, bu düzenleme stratejisinin etkisi siyasal bir proje olarak kültürel çalışmalar fikrinden ziyade kuramsal gelişme üzerine yapılan çalışmalara yoğunlaşmaktı. Bu meşru bir eleştiridir. Kültürel çalışmalar sürekli olarak görece soyut kuramsal açıklığa kavuşturma çalışmaları ile “içinde konumlandığı kurumsal dünyada bir fark yaratmaya çalışan” etkin bir siyasal bağlılık arasındaki gerilimle uğraşmak zorunda kalmıştır (Hall, 1992: 284). Birinci baskının öncelikle akademik ve kuramsal bir girişim olarak kültürel çalışmalar üzerindeki vurgusunun sonucunda bu gerilim hemen hemen kaybolur. Bu yüzden, aynı şekilde, kültürel çalışmaların ortaya koyduğu kanıtların çoğu ‘bir fark yaratmaya’ çalışmaktadır.

İkinci baskı için ilk kez yazılan bu bölümde siyasal bir proje olarak kültürel çalışmalar hissiyatını, içinde iş gördüğü dünyayla

sürdürülebilir bir meşguliyet sağlamış bir pratik olarak yeniden kazanmak istiyorum. Bu meşguliyet kültürel çalışmaların katkı yaptığı bir dizi toplumsal ve siyasal tartışmada apaçık görülür: örnekler arasında medyanın sendika ve endüstriyi temsili; AIDS ve etkilerinin anlamının kamusal inşası; eğitim, polislik faaliyetleri, miras yönetimi, medya düzenlemeleri ve kentsel planlamaya dair devlet siyasalarının eleştirileri ve benzerleri vardır. Kültürel çalışmalar bunlara ek olarak, feminizm, ırkçılık karşıtlığı ve gey ve lezbiyen aktivizmi siyasetleri boyunca oluşturulan geniş kapsamlı ittifaklarda da yer almıştır. Önceki bölümlerde buna benzer çalışmaların örneklerini gördük.

Kültürel çalışmalar siyaseti

Kültürel çalışmalardaki 'siyaset' terimi içinde mümkün olan en geniş uygulamasını barındırır: iktidarın dağılımı ve işleyişi. Bu, seçim ya da parti siyasetiyle veya yalnızca devletin iktidarı işletiş biçiminin göz önüne alınmasıyla sınırlı değildir. İktidarın işleyiş biçimleri, üzerine inşa edildiği alanlar dizisi ve topluma dağıtıldığı mekanizmalar çok ve çeşitlidir. Kültürel çalışmalar başından beri siyasal iktidarın bu geniş anlamdaki işleyişini kuramsallaştırmaya uğraşmıştır, fakat çözümleme ve eleştirinin siyasal değişimi etkileme ya da siyasal etkileri daha detaylı incelemeye maruz bırakma potansiyelinin olduğu belirli olaylara, tekil durumlara bakmanın zorluğunu da kabul etmiştir.

Kültürel çalışmaların aynı zamanda *kendi* siyaseti, kendi iktidar bölüştürme ve dağıtım yolları vardır ve alanda tam olarak neyin siyaset sayıldığına dair süre giden bir tartışma da mevcuttur. Önceki bölümde ele alınan kültürel popülizm tartışması bunun bir örneğidir. 'Haz siyasetinin' örtük iyimserliğinin, hâlâ çok büyük oranda eleştirel olan kültürel çalışmalar çözümlemesinin hâkim biçimine son kertede nasıl karşı durduğunu gördük. Zaman zaman, kültürel çalışmalar içindeki tartışmalar soyut, kuramsalcı, yabancılaştırıcı ya da belirsiz söylemler içinden yürütülmüştür. Böyle anlarda, ki bu anların bir örneği 1970'lerin

sonlarının büyük kısmına hâkim olan yarı-dilsel metinsellik tartışmalarıdır, kültürel çalışmalar tamamen bağımsız bir kuramsal proje gibi görünmüştür. Bu izlenime karşın, kuram ve siyaset arasındaki gerilim kurucu bir özellik olarak kalmıştır. Kuramsal tartışmaların önünde sonunda nasıl çözüldüğü hangi siyasal kategorilerin çözümlemeye konu olduğunu ve böylelikle de (tam o sırada ve belirli sebepler yüzünden) neyin kültürel çalışmalar pratiği sayıldığını belirlemiştir. Yani kültürel çalışmalar siyaseti yalnızca alanın dışında kalan konularla uğraşmasını değil, aynı zamanda, en başta, alana *dâhil* olmak için verilen kurucu kuramsal ve siyasal çekişmeleri de içerir. Göreceğimiz üzere, 'önem arz eden kategorilere' toplumsal cinsiyet ve ırkı sokmak için kültürel çalışmalar içinden başlatılan kampanyalar daha pratik biçimlerde işe koşulmadan önce hâlihazırda kuramsal olarak yerleşik kategorilere meydan okumalıdır. Başından beri kültürel çalışmalar kuram ve pratiğine hâkim olan ve bu nedenle de söz konusu iki kampanyayı engelleyen kategori sınıfı.

Şimdiye dek yapılan değerlendirmeden İngiliz kültürel çalışmalarının 'sınıf' ve 'kültür' kavramlarını sıklıkla bir arada kullandığını ve bununla ilişkili biçimde işçi sınıfı kültürüne bağlılığını görmek çok da zor olmasa gerektir. Hoggart'ın savaş öncesi Britanya'daki gündelik hayata dair kişisel tarihi, Williams'ın kültür tanımını stratejik bir biçimde antropolojik 'tüm bir yaşam biçimi' anlayışına kaydırması, Thompson'ın 'aşağıdan tarihi' canlandırması gibi hamlelerin tümü, işçi sınıfı kültürüne yepyeni bir ilgi göstererek (Williams'ın durumunda örtük biçimde olsa da) sınıfı kültürel çalışmaların merkezine koyar. *Ritüellerle Direnmek* ve *İşçi Sınıfı Kültürü* ya da Paul Willis'in *Emeği Öğrenmek* (1977) çalışması gibi ÇKÇM derlemelerinin de içinde bulunduğu 1970'lerin kilit projeleri de aynı şeyi yapar. Pratikte işçi sınıfı kültürü İngiliz kültürel çalışmalarının ilk yirmi yılının büyük kısmının ısrarlı uğraşı olmuştu. Bu uğraş, daha önce gördüğümüz gibi, kitle kültürü biçimleri ve pratiklerinin ortodoks eleştirilerini parçalarına ayırarak ve bu eleştirilerin hizmet ettiği

sınıf çıkarlarını açığa çıkararak 1960'ların ortalarından 1980'lerin ortalarına dek yapılan popüler kültür çalışmalarında devrim yaptı. Cohen, Willis ve daha sonra da McRobbie'nin etnografik çalışmalarını (5. Bölümde) değerlendirdiğimizde sınıf vurgularının açıklayıcı faydaları açıkça görülür. Benzer biçimde, metinler ve izlerkiteler üzerine yapılan kurucu nitelikteki çalışmalarda, birbirini izleyen televizyon çalışmalarında sınıf konumu ve okuma konumu arasındaki olası benzeşikliklerin araştırılması toplumsal anlamların oluşturulduğu süreçlerin yanı sıra televizyon programcılığı biçimlerinin daha derin bir düzeyde kavranmasını sağlamıştır.

Ancak, kültürel çözümlemede sınıf kategorisinin hâkimiyeti daha yakın bir zamanda sorgulanmıştır. Diğerleri arasında McGuigan (1992) ve McCabe (1992) ÇKÇM tarafından üretilen çözümlemelerde sınıfın merkezî bir konumda yer almasını, işçi sınıfının ayırt edici özelliklerinin İngiliz kültürünün örtük bir nostaljik inşasında asli unsur olarak özelleştirilmesine yol açan bir zayıflık olarak tanımlamıştır. Aşağıda göreceğimiz gibi feminizm ve siyah siyaseti perspektiflerinden yapılan eleştiriler ısrarla, sınıfla bu kadar meşgul olmanın diğer siyasal perspektifleri marjinalize ettiğini öne sürmüştür. Bu tarz eleştiriler Althusserci ideoloji kuramlarının etkisindeki azalma ve devamında gelen Gramsci'ye dönüşle birleşince, İngiliz kültürel çalışmalarının sınıf kategorisine bağımlılığını aşamalı olarak hafifletmiştir. Ayrıca, İngiliz toplumsal ve kültürel tarihinin gidişatının 'Thatcherizm'in (Margaret Thatcher'in başbakanlığıyla ilişkilendirilen muhafazakâr siyasal ittifaklar dizisi) gelişinden beri özgül sınıf çıkarlarını yerleşik ideolojik konumlanışlarla eşleştirmeye yönelik her türlü hamleye kafa tuttuğu gittikçe daha aşıkâr bir hale gelmiştir. Kültürel çalışmaların bu tarihe verdiği yanıt stratejik ve üretken, kültürel çalışmaların kuramsal ilkelerini özgül tarihsel duruma karşı test etmeye yönelik süregelen kararlılığına iyi bir örnek olmuştur.

Stuart Hall'un makale derlemesi *The Hard Road to Rene-*

wal: Thatcherism and the Crisis of the Left (Yenilenmenin Zor Yolu: Thatcherizm ve Solun Krizi, 1988) bu yanıtın detaylandırıldığı pek çok yerden biridir. Bu makalelerde Hall tam olarak Thatcherizm'in Sol için nasıl bir tehdit oluşturduğunu çözümler. Çözümlemesinde kritik olan, Thatcherizm'in işçi sınıfı çıkarları ve Sol popülizm arasında o zamana değin var olan geleneksel siyasal ittifakları göz alıcı bir başarıyla yeniden inşa etmesidir. Thatcher'dan sonra Yeni Sağ popülizmini, muhafazakâr ideolojileri ve işçi sınıfını birbirine bağlayan yeni bir ittifak ortaya çıktı. Bu yeni oluşum, kısmen Sol'un –erken dönem İngiliz kültürel çalışmalarında olduğu gibi– geniş siyaset alanını sınıf mücadelesine indirgeme eğilimi nedeniyle bu konumdaki pek çok kişi için tamamen etkisizleştiriciydi. Bir anlamda, sınıf ve siyaset arasındaki ilişkinin belirli kavranışları dikkate alındığında, Thatcher başbakanlığı döneminde yaşanan kuramsal olarak imkânsızdı. Bu etkisizleşme durumu için Hall'un (1988: 162) önerdiği çare Gramsci'nin öğüdünü tutup dikkati “bu uğrakta özgül ve anlık olana” yöneltmekti. Söz konusu uğrakta özgül ve anlık olan, yani tam olarak işçi sınıfı popülizmiyle sol söylemin ayrılığı, sınıf çözümlemesinin dayandığı bazı varsayımları sarsar. Bunun yerine ortaya çıkan, Hall'un (1988: 168) “modern devlet ve toplumun yapıları karmaşıklaştıkça ve toplumsal antagonizma noktaları çoğaldıkça (...) toplumsal mücadelelerin çeşitlenmesi” adını verdiği sürecin tanınmasıdır:

Modern toplumda iktidar ve antagonizma alanlarının çoğalmasını yaşıyoruz. Bu yeni evreye geçiş Gramsci için belirleyicidir. Ahlaki ve entelektüel liderliği, devletin eğitimci ve şekillendirici rolü, sivil toplumun ‘siperleri ve kaleleri’, kritik kitlelerin rızası meselesi ve yeni bir çeşit ya da düzeyde bir ‘uygarlık’, bir kültür yaratımını doğrudan siyasal gündeme koyar. (Hall, 1988: 168)

Bu yeni kültüre verilen ve *Marxism Today* dergisi tarafından kullanılan ad, Yeni Zamanlar, “Britanya’da ‘Thatcherizm’in başarısı, geleneksel işçi sınıfı siyasetinin düşüşe geçişi, bir kimlik ve tüketim siyasetinin ortaya çıkışı ve en önemlisi bunların sol

karşısında teşkil ettikleri zorlukları içeren toplumsal ve siyasal çalkantıların” sinyalinin veriyordu (McRobbie, 1994: 25).

McRobbie’nin tarifinin ortaya koyduğu üzere, Yeni Zamanlar karmaşık bir fenomendi. Yeni bir ‘kimlik ve tüketim siyasetinin’ ortaya çıkışı belirli siyasal konumlar –örneğin feminizm– için gerçekten de bazı sahici fırsatlar sundu fakat yeni ‘girişim kültürünün’ saldırgan ekonomik bireyciliği refah devletinin felsefi meşruiyetinin ve dolayısıyla da koruduğu grupların haklarının ciddi bir şekilde altını oyuyordu. Yeni Zamanlar tam da kültürel çalışmaların yapmayı başarabildiği tarzda yakın bir siyasal çözümlemeyi gerektiriyordu. Yaygın biçimde tartışılan ve detaylandırılan bir siyasal oluşum olarak Yeni Zamanlar aynı zamanda çağdaş siyasal tartışmalara dair eleştirel bir yazım türüydü; İngiliz kültürel çalışmalarındaki merkezî geleneklerle bağlantısı John Clarke’ın *New Times and Old Enemies* (Yeni Zamanlar ve Eski Düşmanlar, 1991) çalışmasının başlığında ustaca yakalanmıştır. Clarke’ın gösterdiği gibi Yeni Zamanlar eleştirisi Sol siyasete yeniden bir entelektüel temel kazandırmak için verilen gönülden bir çabayı temsil ediyordu:

Modernleşmemiş ve köktenci bir solun entelektüel sınırlılıkları İngiliz toplumunun çehresini baştan aşağı değiştiren hızlı toplumsal dönüşümlere ya da Yeni Sağın siyaset alanını dönüştürmede gösterdiği başarılarla çok az dikkat gösterildiği anlamına geliyordu. Yeni Zamanların gevşek dokusu, eğer siyasal olarak marjinalize olmak istemiyorsa solun üzerinde mücadele vermesi gereken zeminin taslağını çizerek bu krizi teşhis ve tedavi etme hamlesidir. (Clarke, 1991: 155)

Eğer siyasal marjinalleşmeye direnilecekse bu ‘yeni toplumsal alanın’ haritasının artık yalnızca sınıf söylemleriyle çıkarılamayacağı açıktı.⁴⁸

48 Bu yeni toplumsal alanın tartışılma biçimlerinden biri, ‘post-Fordizm’ olarak bilinen fenomenin önemini teslim ederek siyasal ekonomiyle hafif bir uzlaşma içerir: “‘Fordizm’ modern fabrikanın büyük ölçekli akış süreçlerini, vasıflı fabrika proleterini, işletmenin kuvvetlenmesini, kurumsal devlerin yükselişini, kitlesel tüketimin yaygınlaşmasını, sermayenin yoğunlaşmasını, teknik işbölümünün ilerlemesini, dünya çapında rekabetin şiddetlenmesini

Sınıf meselelerinin yeni tarihsel koşullara cevaben kenara itilmeye başlaması yalnızca Yeni Zamanlar başlığı altında gerçekleşmedi. Patrick Wright'ın (1985) olacağını öne sürdüğü üzere, Yeni Sağın ulusal kimliğin söylemsel alanını yakalaması, hiperkapitalist 'girişim kültürü' değerleriyle miras göstergelerini harmanlaması ulus tanımlarına dair tartışmaları canlandırmıştır. Çağdaş Britanya'da yeni 'girişim kültürü' ulusal geçmişin belirli inşalarını mevcut siyaset inisiyatiflerinin gerekçesi olarak kullanma sanatını kusursuzlaştırmıştır:

Yeni Muhafazakârlık Büyük Britanya'nın yeniden yapılanma sürecine kendi özel ve tutkulu katkısını yapmıştır. Daha kadim, soylu ve taşralı bir Muhafazakârlığın değerlerine bir dizi farklı ve kimi zaman birbiriyle çelişen strateji yoluyla aynı anda hem kafa tutmuş, onları hem popülerleştirmiş hem de metalaştırmıştır. Aynı zamanda, kökleri on dokuzuncu yüzyılın büyük sanayi girişimcilerine dayanan yeni bir Britanya tasavvuru seçip yansıtmıştır. On sekizinci yüzyıl serbest piyasa kapitalizminin ideallerinin canlandırılmasını içeren, çokuluslu şirketler çağında popüler katılımı ve tüketimi savunan fakat bunu Victoria devri değerlerini överek yapan bu projede karmaşık ve amaçlı olarak seçici bir tarihsel belleğin olduğu açıktır. (Corner ve Harvey, 1991: 14)

Corner ve Harvey'nin *Girişim ve Miras* (1991) çalışmasındaki makaleler girişim ve miras arasında potansiyel olarak çelişkili ortaklığı incelemekte, Doğu Londra Docklands'teki gibi gelişmelerin hizmet ettiği çıkarları sorgulamaktadır. Derlemenin temelini oluşturan ise kültürel çalışmaların kültürel siyasa ve planlamayla uzun süreli flörtünün, Franco Bianchini ve Hermann Schwengel'in 'kent'in iç kesimleri', Ken Worpole'un ise kentsel merkezlerde yeni 'boş zaman düzenlemeleri' üzerine makalelerinde açıkça görülebilen faydası olmuştur.

ve kapitalizmin bir 'dünya sistemi' olarak daha da yaygınlaşmasını simgeler" (Hall, 1988: 275). Bunlar gibi makroekonomik süreçlerin etkilerini anlama gereksinimini kabul eden Hall (1988: 275) yine de bize Fordizmin hiçbir zaman yalnızca ekonomik bir devrim olmadığını hatırlatır: "aynı zamanda kültürel ve toplumsal bir devrimdi".

Siyasetten 'kaçış'

Girişim ve Miras ve *Yenilenmenin Zor Yolu* gibi kesin surette siyasal projelerin düzenli bir biçimde ortaya çıktığı düşünüldüğünde kültürel çalışmaların ağırlıklı olarak sınıf temelli bir çözümlemeden aşamalı ve belli belirsiz geri çekilmesinin bu kadar sık bir biçimde siyasetten kaçış olarak betimlenmesi ilginçtir. Bazı yorumculara göre kültürel çalışmalar saygın bir kurumsallık edinenek kendinden ödün vermiştir; artık akademisyenler ve lisansüstü öğrenciler için meşru bir profesyonel hedeftir. Diğerlerine göre, Yeni Zamanlar söylemlerinde örtük biçimde mevcut bulunan kendinden şüphe etme hali ve İngiliz kültürel çalışmalarının postmodernizme direncinde gizlenen muhafazakârlık siyasal bir tükenmişliğin işaretleri olarak okunmalıdır. Valda Blundell vd.nin Kanada derlemesi *Relocating Cultural Studies* (Kültürel Çalışmaları Yeniden Konumlandırmak, 1993) böyle bir okuma sunar:

Dolayısıyla 1980'ler ve 1990'lardaki kültürel çalışmalar ilmi sürpriz bir biçimde kendini 1970'lerde İngiltere'de yapılan çoğu çalışmada övülen direnişten başka bir yöne döndürmemiştir. ABD, Avustralya ve Kanada'nın yeni jeokültürel koşullarına verilen yanıtlar kapsamında ve üzerinde siyasal olarak çeşitlenerek ya postmodernist bir anlayış çerçevesinde metinsel süreçleri (edebi, görsel ve sözel-işitsel kültürel biçimlerin gösterme ya da 'anlam kazanma' biçimleriyle ilgili olan süreçler) siyasaldan ziyade estetik bir değerlendirmeye tabi tutarak daha az siyasal hale gelmiş ya da, buna alternatif olarak kurumlara ya da siyasalara ilişkin tartışmalara dair siyasal bir hissiyatı canlı tutmuştur. (Blundell vd. 1993: 9)

İkinci alternatif, kültürel çalışmaların siyasa tartışmalarındaki rolünü ön plana çıkarır; bu konu Avustralya ve Kanada'da Britanya'da olduğundan muhtemelen daha canlı ve daha gündeldir (bkz. Tony Bennett'in (1992) makalesi ve Grossberg vd.indeki (1992) takip eden tartışma). Bununla birlikte, siyasa boyutunun İngiliz kültürel çalışmaların başlangıcından beri asli bir unsur olduğu doğrudur (gerçekten de yalnızca kültürel çalış-

maların Amerikan versiyonu bu tip uygulamalara görece ilgisiz kalmıştır). Ancak, çağdaş kültürel çalışmaları aşırı derecede biçimci bir metinselciliğe ya da kültürel siyasaya indirgemek yakın tarihli eğilimleri şiddetle abartmak demektir.

Patrick Brantlinger (1990: 101) hareketi ‘ideoloji eleştirisi’ (yani, sınıf-temelli bir eleştiri) olmaktan uzaklaştırıp ‘temsiliyet meselelerinin’ (günümüzde daha yaygın kullanılan adıyla kimlik siyaseti) hâkim olduğu fakat buna rağmen hâlâ ‘radikal-eleştirel bir keskinlik’ barındıran bir hareket olarak tanımladığında daha ikna edici olur:

Günümüzde muhalif eleştirmenlerin –feministler, postmodern etnograflar, Marksistler, Foucaultcular ya da buna benzer birilerinin– yaptığı kültürel siyaset hükümet, ekonomi ve her türlü kurumun yanı sıra okullar, müfredat, sanatsal ve edebi kaidelerde yetersiz ya da yanlış temsil edilenlerin tam temsili ve katılımı için verilen mücadele olarak anlaşılabilir... Ve büyük olasılıkla ilk hedef alacakları ‘o diğerlerinin’ ideolojisi ya da yanlış bilinci değil, iktidar sahibi olanların ideolojik pratikleri yoluyla yanlış temsil edilmeleridir. (Brantlinger, 1990: 107)

Ann Gray ve Jim McGuigan (1993: x) “feminizm, siyah siyaset ve ‘öteki’ne dair söylemlerin” taleplerinin İngiliz kültürel çalışmalarının merkezini “dar ulusal ve toplumsal sınıfsal meşgalelerden uzaklaştırdığını” kaydederek bu görüşü paylaşırlar. Kültürel çalışmaların iç siyasetinin en gelişkin eleştirileri şüphesiz feminizmden ve siyah siyasetten gelmiştir ve maddi siyasal meselelerle sürekli bir dışsal iştiğalin açık kanıtları da yine buradadır. Bu bölümün geri kalanını bu iki alana ayırmak istiyorum.

KADINLAR KARŞI ÇIKIYOR

Kültürel çalışmalara yapılan feminist katkı son derece üretken ve genellikle derinden rahatsız edicidir. ‘Feminizm öncesi’ bir kültürel çalışmaların kuramsal temelleri ve siyasal hedefleri hiçbir suretle feminizmininkilerle özdeş değildi. 1970’lerin ortaları itibariyle kültürel çalışmaların kamu alanı, sınıf tarihi, ideoloji ve

hegemonyaya yönelik yerleşik ilgisi –ve buna ek olarak kimlik, öznellik konularındaki ihtiyatı ve iktidarın kişisel işleyişi ve cinsiyetçi doğası konusundaki sessizliği– o zamana dek asli unsur olarak kabul edilenlere karşı feminist bir kültürel çalışmaların gelişmesi gerektiği anlamına geliyordu. Feministler açıklamaları için görece demode kuramsal kaynaklara da yöneldiler: Örneğin, psikanalizin ön plana aldığı pek çok mesele –örneğin cinsellik, aile ve kimlik– feminizm için de merkezî konumda olduğundan Freud Marx’tan daha önemli görülüyordu (Brantlinger, 1990: 138). Sonuç olarak, kültürel çalışmalara yapılan feminist müdahalelerin tarihin üretiminden ziyade öznelğin üretimi çevresinde yoğunlaşması şaşırtıcı değildir. ‘Kişisel olan siyasaldır’ ifadesi üzerindeki ısrar, kültürel çözümlemelerde kadının tabiiyetinin açıkça tanınması ve kültürel tüketime yapılan vurgu, kültürel çalışmalar ‘merkezinin’ kendi içinde biraz gönülsüz olsa da yer açtığı feminist çalışmaların özgül hedefleri olarak ortaya çıktı.

Morag Shiach’ın (1991: 40) feminizm ve popüler kültür çalışmaları arasındaki ilişkiye dair değerlendirmesi kültürel çalışmaların erken dönemlerinde toplumsal tarih ve kültürel üretimin marjinalleştirilmiş biçimlerinin geri kazanılmasına yaptığı vurgunun nasıl paradoksal bir biçimde “on dokuzuncu yüzyıl kadınlarının çoğu kültürel biçim ve pratiğini –örneğin işçi sınıfı kızlarının kültürel pratikleri– etkin bir biçimde marjinalleştirdiğini” ana hatlarıyla anlatır. Çağdaş kültüre yaklaşımlar da kadınları dışlayan ya da marjinalleştiren kültürel biçimlere (futbol gibi organize sporlar ya da Willis’in *Dünyevi Kültür* (1978) çalışmasında sözünü ettiği motosikletçi altkültürü) düşünmeden ayrıcalık tanımakla suçludur. Buna yanıt olarak, Angela McRobbie’ninki (1981) gibi feminist eleştirilerin çoğu altkültürel çözümlemenin cinsiyetçi karakterini nasıl ifşa ettiğini ve dolayısıyla da (örneğin) ergen kızların altkültürleri gibi karşı-çözümlemelerin yapılmasını teşvik ettiğini önceden görmüştük (McRobbie 1991, 1994). Televizyon çözümlemelerinin gelişimi çerçevesinde, pembe dizilerin ve izlerkitlelerinin feminist değer-

lendirmeleri (Hobson, 1980; Ang, 1985; Geraghty, 1991; Seiter vd. 1989; Gray, 1992; Brunsdon, 1997) ve film kuramından izleyici meselelerinin temellükleri (Pribram, 1988) televizyon metinleri ve izlerkitleleri arasındaki ilişkinin uzlaşsal kavrayışlarını radikal bir biçimde yeniden düzenlemiştir. Feminist çalışmalar cinselliğin kültürel inşası kavrayışına giden yolda nerdeyse tek başına öncülük etmiştir (Rose, 1986). Ancak, kimileri kültürel çalışmaların feminist çalışmaların zenginleşip gelişeceği bir kuramsal ve siyasal çevre sunmuş olabileceğini düşünse de bu gelişmelerin hiçbiri kolay olmamıştır. Kültürel çalışmalar içinde dişil olanın kuramsal ve siyasal olarak marjinalleştirildiğini kabul edilmesi için verilen mücadelenin kendisi ÇKÇM tarafından yayınlanan iki büyük derlemede kaydedilmiştir.

Kadın Çalışmaları Grubunun *Women Take Issue: Aspects of Women's Subordination* (Kadınlar Karşı Çıkıyor: Kadın Tabiiyetinin Veçheleri, 1978) çalışması ÇKÇM tarafından yayınlanan ilk feminist makale derlemesidir. Derlemenin girişinde açıklandığı üzere, ÇKÇM bile feminist bir kültürel çalışmalarını memnuniyetle karşılamayı başaramamıştır:

Bizler [Kadın Çalışmaları Grubu] ÇKÇM gruplarına dâhil olmakta son derece zorlandık ve açıkça telaffuz edememekle birlikte, bunun hem entelektüel çalışmanın hem de bu çalışmanın içinde gerçekleştiği çevrenin eril tahakkümüyle ilgili olduğunu hissettik. (Kadın Çalışmaları Grubu, 1978: 15)

"Feminist meselelere dair gözle görülür bir derdin ÇKÇM'ndeki mütemadi eksikliğini" telafi etmeyi hedefleyen editörler, *Kadınlar Karşı Çıkıyor*'un üretimini klasik bir ortaklık deneyi olarak tarif ederler: "ÇKÇM'nin diğer üyelerini üzerinde çalıştığımız inceleme ve ilgi alanlarına dâhil eden ve feminizmin bölüm içerisinde 'kabul edilebilir' kılınmasına katkıda bulunan" süreç (Kadın Çalışmaları Grubu, 1978: 15).

Feminizmi 'kabul edilebilir' kılma konusunda sahici zorluklar olduğuna çok az şüphe vardır. Stuart Hall'un Birmingham'da-

ki süreci tarif ederken kullanmayı seçtiği metafor aydınlatıcıdır:

[Feminizm] gece gelen hırsız gibi zorla içeri girdi; sözü kesti, hoş karşılanmayan bir gürültü çıkardı, ana el koydu, kültürel çalışmalar manzarası üzerine zırvaladı. Bu şafak baskınının ilk kez yapıldığı cildin adı –*Kadınlar Karşı Çıkıyor*– açıklayıcıdır: çünkü iki anlamda da ‘karşı çıktılar’ –hem o yılın kitabına el koydular hem de bir kavga başlattılar–. (Hall, 1992: 282)

Hall ÇKÇM’nin, tüm iyi niyetine rağmen, feminizmin kültürel çalışmalar projesinin mevcut oluşumunda yol açmakla tehdit ettiği yarılmayı katı bir dirençle karşıladığını kabul eder:

İyi, dönüşmüş erkekler olarak kapıyı feminizme açıyorduk. Ve fakat, o camdan içeri girince var olduğu bilinmeyen her bir şüphe su yüzüne çıktı –kendi varlığını inkâr ettiğine inanan tam anlamıyla yerleşmiş bir ataerkil iktidar–. (Hall, 1992: 282)

Hall’un ÇKÇM’ndeki erkek direnişine dair özeleştirisi, iro-
nik ve özdeşünömsel olsa da bir miktar dikkat çekti. Charlotte
Brunsdon (1996) Hall’un değerlendirmesine yanıt verdi ve Sue
Thornham’ın (2000) feminist kuram ve kültürel çalışmaların ya-
kın tarihi üzerine çalışması bu değerlendirmeyi, kendisi feminist
kuramın ‘ana akım’ olmaya çalışırken yaşadığı zorlukları ortaya
çıkararak, feminist çalışmanın rolüne dair (hem biçim hem içerik
açısından) örnek gösterilecek bir anlatı olarak kullandı.

Hall’un makalesinde kullandığı dilin siyaseti üzerine yapılan
tartışmalara rağmen *Kadınlar Karşı Çıkıyor*’un editörleri karşı-
laştıkları zorluklara dair Hall’unkiyle büyük ölçüde aynı olan bir
değerlendirme sunarlar. Onların bakış açısına göre “kadın tabi-
iyetinin ‘verili kabul edilmesi’ ve dolayısıyla görünmez olması”
yüzünden kadınlar “her zaman çalışma alanının ‘dışında bırakıl-
mıştır” (Kadın Çalışmaları Grubu, 1978: 10) ve ‘onları dâhil
etme’ çabaları –feminizmin hedeflerini onaylayan ve entelektüel
çalışma için ortaklaşmacı bir modeli destekleyenler tarafından
bile– hoş karşılanmamıştır.

Bununla beraber, *Kadınlar Karşı Çıkıyor* kültürel çalışmaları

kadınların ihtiyaçlarına hitap eder hale getirebilmek için Charlotte Brunsdon, Dorothy Hobson, Chris Weedon, Janice Winsthip ve Angela McRobbie gibi yazarların çalışmalarını sunarak ‘kadınları dâhil etmiştir’. Kendisini açıkça Kadın Özgürleşmesi Hareketiyle aynı safa koyan bu derleme, kültürel çalışmaları direniş ve sınıf kimliği meselelerinden uzaklaştırıp kültürel tüketimin, kültürün ‘kişisel’ boyutlarının ve “‘dişilik’ sorunsalının” daha yakından bir çözümlemesine yönlendirmiştir (Shiach, 1991: 42). Bununla başlayarak kültürel çalışmalar içinde pek çok yeni tartışma ortaya çıktı: haz ve tüketimin işlevi, fail ve televizyon izlerkitlesinin oluşturulması ve kimlik, cinsellik ve bedenle ilişkili geniş bir yelpazede çeşitli meseleler.

Merkez-Dışı

Artık bir biçimde ‘post-feminist’ olmayan bir kültürel çalışmalar düşünmek zordur; feminist bir siyaset –her bir ürününde olmasa da– alanda artık yerleşmiştir. Fakat iki geleneğin tüm farklılıklarını çözdüğünü, sorunsuz bir şekilde kaynaştığını düşünmek de yanlış olacaktır. Bu, ÇKÇM’nin ikinci derlemesi *Off-Centre: Feminism and Cultural Studies*’in (Merkez-Dışı: Feminizm ve Kültürel Çalışmalar), yani “Birmingham’daki kültürel çalışmalara feministlerin yaptığı devam eden katkıların belgelenebildiği devam projesinin” temelini oluşturan temadır (Franklin vd. 1991: ix-x). Feminizm ve kültürel çalışmalar arasındaki “örtüşme eksikliğini” ayrıntılandıran bir bölümde editörler “kültürel çalışmalarda işe koşulan kültür modellerinin feminist ataerki kuramlarından büyük oranda bihaber olduğuna” işaret eder (Franklin vd. 1991: 8). Sonuç olarak “kültüre özgül olarak feminist yaklaşımla ne kastedilmiş olabileceğine dair önemli zorluklar” (Franklin vd. 1991: 11) ve örneğin, “feministler ısrarla dilin kendi içindeki ‘nesneleştirici pratiklerin’ (ya da kadının nesne olarak inşasının) altını çizirken kültürü ‘bir dil olarak’ çözümlemeye” (Franklin vd. 1991: 10) yapılan siyasal itirazlar bakidir. Sınıf da bu bölümde daha önce ana hatlarıyla anlatıldığı gibi tartışmalı bir mesele olmaya devam eder.

Merkez-Dışı feminizmi kültürel çalışmalara, Marksizme ve Thatcherizme göre konumlandıran birer giriş yazısını izleyen üç grup makale içerir. İlk makale grubu popüler kültürde temsil ve kimlik meselelerini inceler ve ilk kez *Kadınlar Karşı Çıkıyor*'da geliştirilen tipte çözümlemelerle görece bir devamlılık arz eder. İkinci grup 1987'de, yasal kürtağın üst zaman sınırını 18 haftaya düşürmeyi amaçlayan Alton Yasa Tasarısının gündeme gelmesiyle ek bir aciliyet kazanan Britanya'daki kürtağ yasalarının eleştirel bir tarihini sunar. Bu bölümün girişinde Maureen McNeil ve Sarah Franklin kültürel çalışmalara yapılan feminist müdahalelerin tam da böyle bir alanda derin bir öneme sahip olduğunu vurgularlar:

Kültürel çalışmalardaki bilimin çözümlemesi bir nevi göz ardı edilmiş bir alan olarak kalmış olsa da çağdaş feminist yazındaki en güçlü yörüngelerden biri olarak ortaya çıkmıştır. Bu kısmen feminizmin bilime ataerkil bir epistemoloji olarak karşı çıkışının ve dolayısıyla bilginin ve neyin bilinmesi gerektiğinin asıl mahiyetini ele almasının sonucudur. . . . Ancak, bilimsel epistemolojinin feminist eleştirisi öncelikli olarak –postmodern hareketin büyük kısmında olduğu gibi– çoğunlukla felsefi ve kuramsal kaygılarla harekete geçirilmemiştir. Tam tersine, bilimsel epistemolojinin feminist eleştirisi, 1970'lerin başında ilk kez ortaya çıkışından beri bilimsel ve tıbbi iktidar-bilgiyi kadınlar üzerindeki ataerkil kontrolün kilit kaynakları olarak tanımlayan kadın hareketinin toplumsal ve siyasal kaygılarında derin köklere sahiptir. (McNeil ve Franklin, 1991: 134)

Elbette feminizmin bu meseleye kattığı, toplumsal cinsiyet siyaseti olmuştur; karşılığında kültürel çalışmalardan *aldığı* ise çözümleme incelemeleri (ve bunların sınırlılıkları) olmuştur.

Merkez-Dışı'ndaki son makale grubu “Thatcherizmin toplumsal cinsiyet perspektifinden bir değerlendirmesini” sunar –ki bu neredeyse Stuart Hall'unkinin bir karşı-çözümlemesidir–. (Bunlar elbette Thatcherizme verilen yegâne feminist tepkiler değildi.⁴⁹) Buradaki odak noktası yine, Thatcherizmle özdeşleş-

49 Thatcherizme bol miktarda feminist tepki verilmiştir. Bilhassa faydalı olan-

tirilen 'girişim kültürü' ve McNeil'in Solun 'düztaban' tepkisi dediği şey üzerinedir (Franklin vd. 1991: 222). Fakat tartışmalar Hall'un incelediği alandan çok daha farklı yerlere uzanır. Söz konusu tartışmalar Thatcher'ın "dişiliği yaşama şeklinin" (Franklin vd. 1991: 224) karmaşık ve çoğunlukla da çelişkili sonuçlarının izini sürmeyi; aile ve çalışan kadınlar için yeni anlamlar inşa eden belirli 'cinsiyetçi retorikleri' çözümlemeyi ve cinselliği tanımlamakta (ya da farklı versiyonlarının çoğalmasını kısıtlamakta) kullanılan yeni düzenleyici yöntemlerin eleştirilerinin geliştirilmesini içerir. Bunlar hep birlikte, "kadınların toplumsal cinsiyet farkı olarak deneyimledikleri bir siyasal kategori olarak inşa edildikleri" geniş bir durumlar yelpazesini resmeder: örneğin, "kadın profesyonellere yönelik mitsel korkulara karşı duran orta sınıf kadınlar" ya da "refah devleti harcamalarındaki kesintilerle, ev hayatlarının ve kendilerinin refah devleti asalakları olarak ırkçı inşalarıyla uğraşan siyah bekâr anneler" (Franklin vd. 1991: 236). Ancak Thatcherizmin Yeni Zamanlar eleştirisinin aksine, eylem halindeki feminist siyasetin bu değerlendirmeleri, feminizmin Thatcherizm ve girişim kültürünün teşkil ettiği sorunu anlama ve buna yanıt verme becerisine güven duyduğunu ifade ederek bazı zaferler kazanmıştır. McNeil'in ihtiyatla belirttiği gibi, "feminizm Thatcher döneminin toplumsal cinsiyet siyasetine genelde bilindiğinden hem daha fazla hem de daha az etki yapmıştır" (Franklin vd. 1991: 237).

Bu elbette feminist kültürel çalışmaların yalnızca bir enstantesidir fakat bu derlemelerin gösterdiği iki temel özellik vardır: feminizm ve kültürel çalışmalar arasındaki kuramsal ilişkiye

lardan biri Jaqueline Rose'un "Margaret Thatcher and Ruth Ellis" (Margaret Thatcher and Ruth Ellis, 1988) makalesidir. Rose (1988: 4) burada "Thatcher'in İngiliz kültürünün kolektif tahayyülündeki yerine dair bir şeyin kadın olması sayesinde ortaya ne çıkardığının anlaşılmasını gerektirdiğini" öne sürer. Rose (1988:15) "Thatcher'ın şiddeti etkisiz hale getirmek yerine onu meşrulaştıran bir dişilik sunmasına" dair açık paradoksu soruşturmak için ilerleyerek Thatcher'ı Britanya'da (1955'te) asılarak idam edilen son kadın Ruth Ellis'in açıklayıcı tarihine bağlar.

damgasını vuran salınımlı karşıtlık ve yakınlaşma örüntüsü; diğer taraftan ise, feminist bir siyaseti ilerletmekte işe koşulabilecek çeşitli yaklaşımları bulmak için feminizmin kültürel çalışmaları kurcalayarak kültürel çalışmaların disipline edici taktiklerini kendine döndürme başarısı (krş. Thornham, 2000).

SİYAH(LAR)A YER YOK. . .

İngiliz kültürel çalışmalarının ‘İngilizliği’ kendi kuramsal ve siyasal tarihinin derinlerinde gömülüdür. Kendi tarihinin büyük bir kısmında açıkça devletçilik karşıtı olsa da aynı zamanda –‘İngilizlerin kendine özgülüklerine’ odaklanan– örtük bir milliyetçiliği vardır. Bununla beraber, neyin ‘İngiliz’ sayıldığı bir süreliğine göreceli olarak pek incelenmemiş, tam da eski İmparatorluktan ardı ardına gelen göç dalgaları ırk ve ulusal kimlik konusundaki kaygıları eşi görülmemiş düzeylere çıkardığı sırada ırk ya da etnisite meselesi kuramsal olarak görünmez kalmıştır. Irksal meseleleri ilk kez ele alan ÇKÇM yayını 1978’de yayınlanan ve 1972’de Londra’da yaşanan ‘gasp’ krizi etrafında üretilen ahlaki paniğin ırksal motivasyonlarını ele alan *Krizi Zapt Etmek*’tir. Yazarlardan biri olan Stuart Hall (1992: 282) ırk siyasetinin kuramsal ve siyasal gündemine dâhil edilmesi için kültürel çalışmalar içinde verilen “şiddetli kuramsal mücadeleye” atıf yaparak bu kitabın ne kadar “geç kaldığını” vurgular. Feminizm gibi ırk sorunu da dâhil olma mücadelesi verirken kültürel çalışmalar içindeki direnişin üstesinden gelmek zorunda kalmıştır.

Kadınlar Karşı Çıkıyor’da olduğu gibi, ÇKÇM’nin bir grup makaleden oluşan derlemesi *The Empire Strikes Back* (İmparatorluk Geri Dönüyor, Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi, 1982) ırk meselesinin kültürel çalışmalar söylemlerine girdiği noktadır. Feminist derlemede olduğu gibi *İmparatorluk Geri Dönüyor* da kendi projesini kültürel çalışmalar içinde tanımlar. Bu durumdaki dâhil olma mücadelesi sınıf hâkimiyetine karşı değil, daha ziyade Gramscici ‘ulusal-popüler’ modelinin hâkimiyetine karşı veriliyordu:

'İrklar' ve ırkçılık çalışmalarının gündeme getirdiği meselelerin neden kültürel çalışmaların merkezî meseleleri olması gerektiğine dair pek çok sebep vardır. Fakat ırkçı ideolojiler ve ırkçı çatışmalar hem tarihsel yazında hem de günümüze dair değerlendirilmelerde göz ardı edilmektedir. Bu kitap hiçbir şeyin değilse bile bu marjinalleştirmenin daha fazla devam edemeyeceğinin bir işareti olarak görülmelidir. Aynı zamanda, kendi ulusal-popüler versiyonları siyahların ve siyahların mücadelelerinin işçi sınıfının oluşumu ve yeniden oluşumundaki rolünü reddeden İngiliz solunun sağlığının giderilmesine yardımcı olacak bir unsur olarak da görülmüştür. (Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi, 1982: 7)

Yazdığı bu girişte Paul Gilroy, iki ana saldırı hattını sergiler: kültürel çalışmalar alanında ırksal meselelerin marjinalleştirilmesi ve İngiliz kültürel çalışmalarının etnik ayrıcalık sağlayan tortusal milliyetçiliği.

Bu iki saldırı hattı, kültürel çalışmaların verili kabul ettiği çoğu şeye güçlü bir siyasal eleştiri oluşturan Gilroy'un izleyen çalışmalarında da sürekli olarak varlığını sürdürür. Defalarca kez Gilroy'un kültürel çalışmalara kendi örtük milliyetçiliğinin alanın oluşumuna etkilerini hatırlatan bir başına sesini duyarız:

Kültürü, araştırmaya konu olan 'yaşanmış ilişkileri' yansıtan düzgün, homojen ulusal birimler üzerinden çözümlemeye çalışmanın etkileriyle, 'ırkın' alandaki görünmezliğiyle ve en önemlisi, siyahların sistematik olarak dışlandığı marazi bir İngiltere ve İngilizlik övgüsüne meyleden bir disiplinin kendine rağmen desteklediği milliyetçilik biçimleriyle uğraşmaktan giderek daha fazla yorulur oldum. (Gilroy, 1987: 12)

Gilroy *There Ain't No Black in the Union Jack* (İngiliz Bayrağında Siyah(lar)a Yer Yok, 1987) kitabında kültürel eleştiri de ırkın görünmez olmasının başlıca sebebinin sınıftan ziyade milliyetçilik olduğunu savunur. Bu noktayı aşırı-muhafazakâr İngiliz siyasetçi Enoch Powell ve Raymond Williams'ın ırk siyasetleri arasında yaptığı sarsıcı karşılaştırmayla vurgular. Her ikisinin de ırkı göç meseleleri üzerinden anladığını belirten Gil-

roy, Williams'ın da "ırk', ulusal kimlik ve yurttaşlık arasındaki ilişkiye dair Powell'inkiyle aynı resmi çizdiğini" kaydeder. Yani, her ikisi de "toplumsal kimliğin 'uzun deneyimin' sonucu olduğunun" ve bunun da muhtemelen, ırksal farklılık göstergelerini en sonunda 'hakiki' İngilizlik göstergelerine tabi kıldığı belli bir derecede asimilasyon ya da bütünleşmeye yol açtığına altını çizer (Gilroy, 1987: 49).

Milliyetçilik ırksal homojenliğe meyleden Sol söylemleri bozmakla kalmamıştır Gilroy'a (1987: 55) göre, fakat aynı zamanda "alternatif kavramlarla doldurulmaya" direnir: her zaman ulusal kimliğin tekil, dışlayıcı bir tanımına meyleder.⁵⁰ Milliyet fikri ve onu temsil etmekte kullanılan dil bu yüzden Britanya'daki hem siyah hareket hem de sosyalist hareket için 'uygunsuzdur'. Ancak bazı nitelikler mevcuttur:

Bu kavrayışları siyasal pratiğe dökme hamlesinin her türlü İngilizlik ya da Britanyalılık fikrini terk etmeyi gerektirdiğini öne sürme niyetinde değildim. Şüphesiz hepimiz kendi ulusal kültürümüze has olan şeylere düşkünüz. Feda edilmesi gereken imparatorluk azametinin hatırasıyla lekelenmiş İngiliz milliyetçiliğinin dilidir. Kafa tutulması gereken görünüşte özgün olan bu görenek ve pratiklerin saf ve homojen bir milliyetin ifadeleri olarak anlaşılma biçimleridir. (Gilroy, 1987: 68)

Ancak Gilroy'un yeni kitabıyla birlikte bu hat bir hayli sertleşmiştir.

The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness (Siyah Atlantik: Modernite ve Çifte Bilinç) "kültürel çalışmalara dair yakın zamanda ortaya çıkan uluslararası coşkunun ne kadarının İngiltere ve İngilizlik fikriyle olan derin ortaklıklarından kaynaklandığının" merak edilmesiyle açılır (Gilroy, 1993: 5). Buradan Gilroy (1993: 5) "kültürel çalışmalar söyleminin ken-

50 Hall (1993) milliyetçiliğin, Gilroy'un iddia ettiği türden bir ideolojik yükü taşımak zorunda olmadığını belirterek bir ölçüde boş bir kap olduğunu söyler. Bunu söylerken Hall, millet fikrine dair daha büyük bir potansiyel olduğu iddiasını öner sürmektedir.

disinin etnografik özgüllüğü” sorusunu gündeme getirir. Gilroy *Siyah Atlantik*’te bir yandan İngiliz kültürel çalışmalarının kültürel milliyetçiliğini yerinden sökme kampanyasına devam ederken diğer yandan da tamamen etnisitenin hâkimiyeti altında olan ırk inşalarına karşı çıkar. Hem ulus devlet fikrine hem de onu meşrulaştırmak için kullanılan etnik-merkezci kültürel saf-lık tanımlarına –‘etnik mutlakiyet’ dediği şeyin ifadelerine– saldırır. Gilroy İngiliz kültürel çalışmalarının kurucu geleneklerine dair tanıdık değerlendirmesini yineler:

İngiliz kültürel çalışmalarının kendini konumlandığı entelektüel birleşim hattı . . . itham edilebilir. Maddi üretim ve siyasal tahakkümü yalnızca ulusal varlıklar olarak gören Marksist çözümlemenin devletçi biçimleri bu sorunun kaynaklarından yalnızca biridir. Diğer bir etken . . . bazı radikal düşünürlerin çalışmalarına yayılmış olan sessiz bir kültürel milliyetçiliktir. Bu gizli-milliyetçilik onların sıklıkla ırk siyasetinin çaprazlama dinamiklerinin İngiliz ulusal kimliklerinin oluşumu ve yeniden üretilmesinde önemli bir unsur olarak görmeye gönülsüz oldukları anlamına gelir. (Gilroy, 1993: 3–4)

Bunun bir sonucu siyah entelektüellerin çalışmalarının İngiliz kültürel çalışmaları tarihinde marjinalize edilmesi, “[Bu alanın] en iyi çalışmalarında bulunan siyasal olarak radikal ve açıkça müdahaleci özelemlerin siyah kültürel tarih ve kuramda zaten bulunduğu” kabullenilememesi olmuştur (Gilroy, 1993: 6). Bu bağlantıda adı geçenler arasında C.L.R. James ve Stuart Hall vardır, fakat ilginç ama çok geliştirilmemiş bazı fikirleri doğrultusunda Gilroy aklında olanın bireysel yazarlar ya da kuramcılarının etkisinden ziyade daha dağınık ve temel bir etki olduğunu öne sürer:

Siyahların ulusal hayata girişinin kendisi hem kültürel çalışmalar hem de Yeni Sol siyaseti oluşumlarını mümkün kılan koşullara katkıda bulunan güçlü bir faktördür. 1950’lerdeki İngiliz toplumsal ve kültürel hayatının derin dönüşümünün listesini çıkarır ve 1939-45 savaşıdan sonra artık mümkün görülmeyen daha insani bir toplumsal hayat düzeyi için yakılan ağıt-

ların, yine çoğunlukla kabul görmeden, tam kalbinde durur. (Gilroy, 1993: 10)

İngiliz kültürel çalışmalarının toplumsal ve siyasal temellerinin sınıf-temelli tarihine ırkın dâhil edilmesi, yine de, *Siyah Atlantik*'in başlıca kaygısı değildir. Bu kitabın amacı milliyetçi ya da etnik mutlakıyete bir alternatif öne sürmektir. Ulus-devlet ya da etnisite yerine Gilroy çok farklı bir kültürel topluluk modeli önerir:

Milliyetçi ya da etnik olarak mutlakçı yaklaşımlara karşı. . . kültürel tarihçilerin modern dünya üzerine yürüttükleri tartışmalarda Atlantik'i tek bir karmaşık çözümleme birimi olarak almaları ve açıkça ulus-ötesi ve kültürlerarası bir perspektif üretmek için kullanmaları önerisini geliştirmek istiyorum. (Gilroy, 1993: 15)

Siyah Atlantik fikri "hem ulus-devletin yapılarını hem de etnisite ve ulusal özgüllükleri aşar" (Gilroy, 1993: 19). Etnisiteteler ve siyasal kültürlerin kültürel ve siyasal değiş tokuş ve dönüşüm yoluyla 'yenilendiğini' söyler Gilroy. Britanya'da göçmen toplulukları "birbirinden tamamen farklı kaynaklardan bileşik bir kültür yaratmıştır. Siyah Amerika'dan uzun bir süre boyunca yayılan siyasal hassasiyet ve kültürel ifade unsurları Britanya'da yeniden vurgulanmıştır" (Gilroy, 1993: 15). Sonuç olarak kimlikler melezleşmiş, milliyetler başka türlü topluluklara ve ilişki ağlarına tabi olmuş, ulus-devletin önemi azalmış ya da es geçilmiştir. Gilroy müzik endüstrisiyle ne kast ettiğini düzgün bir örnekle gösterir:

Kuzey Londra'dan –sadece ismi bile melez bir kimliği yansıtan– Funki Dreds, siyah Britanya'nın yaşamının ayrıksı kültürü ve ritmini dış dünyaya yansıtmıştır. Şarkıları 'Keep on Moving', Karayipli göçmenlerin çocukları tarafından İngiltere'de üretilip sonrasında şarkının bir Afrikalı-Amerikalı olan Teddy Riley tarafından Birleşik Devletlerde (Jamaika) dub⁵¹ formatında bir remiksi yapılmıştır. Şarkı sırasıyla JB's ve Mikey Dread tarafından Amerikan ve Jamaika kayıtlarından alınan müzik parçaları

51 T.S.N.: Bir elektronik müzik türü.

ya da örneklerini içerir. Çeşitli kültürel unsurların bu formel birliği yalnızca güçlü bir sembolden çok daha fazlasıdır. Bu, ulus-ötesi siyah Atlantik yaratıcılığının belirgin bir özelliği olan oyunbaz diaspora yakınlığını özetlemektedir. (Gilroy, 1993: 16)

Bu örnek çalışmanın ilerleyen bölümlerinde hiphop ve siyah popüler müziğinin daha geniş bir tartışmasına referansla ikna edici bir biçimde genişletilir.

Gilroy'un ki uzun süreli bir projedir; ırk siyasetinin göz önüne alınmasına alan açmış ve bunun gerçekten olması için, kültürel çalışmalar ve İngiliz/Britanyalı milliyeti söylemleri arasındaki ortaklığın da araştırılması gerektiğini tespit etmiştir. Kuşkusuz Gilroy'un yazdıkları kültürel çalışmalar kavrayışlarının ırk sorunlarına önemli uygulamalarını teşkil eder ve alanda bir geleniğin başlamasını sağlar. Irk ve etnisite altkültürel kuram ve etnografide (Hebdige, 1979; Gillespie, 1995; Skelton ve Valentine, 1998), popüler müzik gibi metinsel biçimler üzerine yapılan çalışmalarda (Hebdige, 1987) ve ulus ve kimlik sorgulamalarında (Ali, 1991; Hall, 1993, 1996a; Hall ve Du Gay, 1996) kendilerine yer bulmuştur. Gray ve McGuigan'ın (1993) antolojisinde farklılık ve kimlik üzerine olan bölümün Phil Cohen ve Erica Carter'ın altkültür üzerine olan çalışmalarıyla açılması fakat bölüme Hall, Gilroy, Kobena Mercer ve diğerlerinin etnisiteler ve ırk meseleleri üzerine olan bir dizi makalesinin hâkim olması ilginçtir. Buna rağmen, her ne kadar bu konular üzerinde neredeyse 1970'lerin sonuna kadar sürmüş uzun sessizlik artık kırılmış ve postmodernite, küreselleşme ve diaspora gibi bağlantılı tartışmalarla faydalı bağlantıları takip etmiş olsa da, ırk siyasetinin alanda kendine yer açma konusunda feminizm siyaseti kadar başarılı olmadığını söylemek adil olacaktır. Bu muhtemelen kültürel çalışmaların Amerika'ya ihraç edilmesinin, İngiliz tartışmalarını yerleşik bir düşünceler ağına ve Cornel West, Michelle Wallace ve bell hooks gibi yazarların çalışmalarına bağlayarak siyasal bir anlam kazandığı bir alandır. Böylesi bir gelişme, aslında, Gilroy'un siyah Atlantik varsayımıyla hoş bir biçimde

uyumludur. Bununla birlikte, siyahlık ve İngiliz kimliği meseleleri bu bağlantıdan faydalanmışsa da, ırk tartışmalarının büyük oranda siyah ve beyaz kimliklerle sınırlanmasına pekâlâ yardımcı olmuş olabilir. Diğer karma-ırk kimlikleri –örneğin Çinliler, Pakistanlılar ve Hintliler– hâlâ çok daha az tartışma ve araştırmaya konu olmaktadır.

Britanya’da Gilroy’un İngiliz kültürel çalışmalarının tortusal milliyetçiliğine saldırısının yankıları hatırı sayılırdı. Bu saldırının gerçekleşme zamanı dikkat çekicidir: ulusal kimlik ve ulusal tanım süreci meseleleri İngiliz kültürel siyasetinde bir kez daha oldukça görünür olduğunda, her ikisi de 1992’deki birleşik Avrupa canavarıyla çelişti ve onun tarafından kışkırtıldı. Gilroy’un Gramsci-sonrası kültürel çalışmaların Avrupa ve etnik merkezçiliği teşhisi çarpıcıdır; siyah Atlantik meselesi sonuçta ikna edici olsun olmasın, bu kitabın neden önemli bir müdahale olarak görüldüğü kolaylıkla anlaşılmaktadır.

KİMLİK

Bu bölümün büyük bir kısmı boyunca sahneye çıkmak için sırasını bekleyen kimlik meselesidir. Yıllar boyunca kimlik ya özelliğin inşasına dair tartışmaların içine sıkıştırılmış ya da psikanalitik kuram tarafından ele alınan özdeşleşme sürecine dair bir meseleydi. Toplumsal cinsiyet ve ırk meselelerine dönüş kimlik tartışmasının yönünün değiştirilmesine yardımcı oldu: odak noktası son yıllarda çok kuvvetli bir biçimde özgül tarihsel durumlardaki tikel kültürel kimliklerdir.

İngiliz kültürel çalışmalarının İngilizliğin erken dönemlerinde ne dereceye kadar inkâr edildiği düşünüldüğünde özellikle İngiliz kültürel kimlikleri üzerine dönen tartışmaların günümüzde öne çıkması dikkat çekicidir. Bazıları ‘siyah İngiliz kültürel çalışmalarından’ şu anda öne sürdüğüm ilgi alanlarına doğru çizilebilecek bir hattın mevcut alana hâkim olduğunu iddia etmiştir. Siyah İngiliz kültürel çalışmaları tarihçelerinde Houston A. Baker Jr, Manthia Diawara ve Ruth H. Lindeborg, Stuart

Hall'un siyah kültürel çalışmalarının Britanya'da geçirdiğini öne sürdüğü iki evreden söz eder. İlk evre temsiliyete erişim ve medya şablonları, vs.nin doğruluğunun sorgulanması meseleleriyle ilgilenir. İkinci evre siyah İngiliz kültürel çalışmaları kimliklerin kültürel inşası sorununa taşır (Baker vd. 1996: 7). Yaptıkları değerlendirmeye göre İngiliz kimliğinin normatif beyazlığına dair varsayımlara sonuçta getirilen itirazın daha genel bir etkisi olmuştur: kültürel kimliklerin inşa edildiği süreçlere ve bunların toplumsal ve siyasal sonuçlarına dikkati çekmiştir. Kimlikler birdenbire, zapt edilmesi ya da korunması gereken sabit sürekli varlıklardan ziyade şartlara ve olasılıklara göre incelenmesi gereken sorunlar olmuştur. Baker vd.ne (1996: 7) göre sonuç, "İngiliz kimliğinin tanımları için özgürleştirici" olmuş, etnisite, milliyet ve her türlü kimliğe yönelik dışlayıcı ve özcü yaklaşımlardan kurtulunmuştur.

1990'ların sonunda medyanın 'Cool Britannia' (Havalı Britanya) övgülerine tanıklık edenler, kimlik oluşumu sürecinin 1990'ların başından beri Birleşik Krallık'ın popüler ve siyasal kültüründe ne kadar aktif ve dinamik bir biçimde ele alındığını anlatabilir. İngiliz endüstrileri ve kurumları, Spice Girls'ten British Airways'in yeni üniformalarına, Blair'in Britanya'nın yeni kimliklerini –özellikle de çokkültürlü bir toplum olarak Britanya imajın – daha doğru yansıtacak şekilde 'yeniden markalaştırma' projesine dek yeni ulusal kimlikler üretme sürecine katılma konusunda (elbette farklı sebeplerden dolayı) çok ilgili görünmüşlerdir. Bu da, kendi tarzında, sadece açığa vurulmamış bir normatif beyazlıkla İngiliz milliyetçiliği arasında değil, aynı zamanda etnisite ve kültürel kimlik arasında olduğu farz edilen ilişkideki bir çatlağa da işaret eder. Geniş kapsamlı ve canlı bir kimlik oluşumu projesine birdenbire tüm kapılar açılmıştır.

Kültürel kimlik yalnızca reklamcılık endüstrisinin ve hükümetin kamuoyu yaratıcılarının izlediği moda bir başlık değildir. Kimlik sorunları bu dönemde genel olarak beşeri ve toplumsal bilimlerdeki araştırma ve tartışmalarda dikkat çekici bir merke-

ziyet edinmiştir (Du Gay vd. 2000: 1). Yine, bu ilgi incelenen kimlikleri desteklemek ya da “düzeltmek” çabasıyla harekete geçirilmemişti. Daha ziyade, her çeşit kimlik evrensel olarak ‘olumsal, kırılğan ve tamamlanmamış’ olarak betimleniyordu. Kimliklerin öncekinden daha az sabit, daha çatışmalı ve daha kolay şekillenebilir görülebilmesi, memnuniyetle karşılanan bir fırsat sundu. Kimliklerin artık “yeniden inşa edilmeye önceden mümkün olduğu düşünülenden daha yatkın” olduğunu öne sürdü (Du Gay vd. 2000: 2). Sonuç olarak kimlik, doğrudan uğraşmaya değen ve içinde önemli meselelerin mevzubahis olduğu adamakıllı bir siyasal kategori olarak yeniden kazanıldı.

Bu eğilimi abartmak mümkündür elbette. Lawrence Grossberg, örneğin, “kültürel çalışmaları kimlik ve farklılık kuram ve siyasetiyle eşitleme eğiliminden” rahatsızlık duyduğunu ifade etmiştir (Grossberg, 1996: 87). Ancak, 1990’lar kültürel çalışmalar siyasetinin sınıf ya da toplumsal cinsiyet yerine kimlik etrafında dönen tartışmalarla ne derece tüketildiği dikkat çekicidir. (Beverley Skeggs (1997) bu dönemde kendini bir kategori olarak işçi sınıfı kimliğiyle tanımlamanın ortadan kayboluşunu anlatır.) Gerçekten de bu dönemde, kültürel çalışmaların –bir zamanlar kültürel çalışmalar projesi olarak sınıflandırılması zor– açıkça İngiliz olan kültürel kimliklere dair değerlendirmelerindeki artışla birlikte İngiliz yayın kataloglarında kültürel çalışmalar yayıncılığı alanında yeni bir alt-kategori belirlemeye başladı.

Elbette buradaki zorluk sadece kimliklerin değil, onları ele kuramların da olumsal, ‘sabitlenmemiş’, geçici ve akışkan olmasıdır. Bireysel öznenin kültürel üretimini açıklamaya çalışan pek çok kültürel kuramda olduğu gibi kimliğin kültürel üretimini açıklama çabaları henüz üzerinde uzlaşılmış bir konum üretmemiştir. Kimliklerin gerçekten de kültürel olarak üretildikleri ve toplumsal ve tarihsel alanla bağlantılı olarak işlev gördükleri üzerine bir mutabakat varsa da bu sürecin nasıl işleyebileceğine dair pek bir anlaşma yoktur. Söz konusu açıklayıcı rolün bazı adaylarıyla zaten tanıştık: Althusserci öznenin adlandırılması

kavramı, bağımsız öznenin 'ayna evresi' aracılığıyla tanınmasını tarif eden Lacancı analoji ve Foucaultcu öznenin söylem yoluyla inşası yaklaşımı. Ancak Hall'un (1996b: 7) tüm bu rakipleri değerlendirirken yaptığı yorum semboliktir, zira her birinin ayrı kullanım yeri olduğunu söylerken aynı zamanda hiçbirinin de tek başına yeterli olmadığını ifade eder.

Tanıdık bir tutunma noktası fail ve belirlenim arasındaki tartışmadır: kimliğin toplumsal, tarihsel ve söylemsel bağlamlar tarafından belirlenmekten ziyade ne dereceye kadar, deyim yerindeyse, bir dizi seçimin sonucu olduğu. Kimlik oluşumu sürecini aşırı belirlerken sadık kalınan toplumsal ve siyasal çerçeve üzerinde bir mutabakat olsa da neden, verili olasılıklar düşünüldüğünde, "bazı bireylerin başkaları değil de bu özne konumlarını işgal ettiklerini" (Hall, 1996b: 10) açıklayan ikna edici bir görüş hâlâ yoktur.

Ancak, bu bölümde altını çizmek istediğim yön kimlik kategorisini etkilediğinden kuramsal açıklığa kavuşma projesini temsil etmez. Daha ziyade, dildeki öznellik ve psikanalizdeki özdeşleşmeye dair üst düzeyde kuramsal tartışmalardan bir adım uzaklaşmayı temsil eder. *Identity: A Reader*'da (Kimlik: Bir Seçki) Du Gay, Evans ve Redman (2000: 4) zihnindeki çalışmayı "bireylerin toplumsal kurumlara geçişte edindikleri sınırlı ve belirli birey olma biçimlerine dair tarihsel ve bağlamsal bir anlayış" olarak tanımlarlar. Du Gay vd. bu araştırma dalıyla pek ilgilenir gibi görünmezler (onu 'zayıf' olarak nitelerler). Ancak bu çalışma içinde bulundukları "özgül kültürel sosyal çevredeki . . . belirli birey olma biçimlerinin" özgül, bağlamsallaştırılmış ve tarihselleştirilmiş ısrarı üzerinden İngiliz kültürel çalışmalarının büyük bir kısmının tam bir ayırt edici özelliğini sunar (Du Gay vd. 2000: 4).

Bu bölümde daha önce 'kimlik siyaseti' terimi yoluyla benzer bir araştırma geleneğinden söz ederken Patrick Brantlinger'i alıntıladım. Özellikle ABD'de 'kimlik siyaseti' grubun çıkarla-

rını korumak ya da ilerletmek için erişim ya da temsiliyet meselelerini ele alırken belirli tanımlanmış grupların eylemlerini betimlemek için kullanılmaktadır. Tartışmaya devam etmek istediğim konu açıkça söylemek gerekirse kimlik siyaseti olmadığından, burada ABD'deki kimlik siyaseti ve Birleşik Krallık'ta 1990'larda kimliklere yapılan vurguyu birbirinden ayırtırmak için konudan biraz uzaklaşmaya değer.

Kimlik siyasetinin ABD'de beşeri bilimlerdeki tarihi en başta kültürel çalışmalardan ziyade edebiyat kuramı içerir. Burada, hâlihazırda güçlü bir feminist edebiyat kuramı ve postkolonyal kuram ile edebi çokkültürcülüğe artan ilgiye, görece geç haberdar oldukları kültürel çalışmaların popüler kültür ve temsiliyet vurgusu dâhil olmuştur. Kuramsal ve siyasal ilgilerin bu şekilde birleşiminin bir ürünü 'kimlik siyasetiydi': belirli kimliklerin konumlandığı, tanımlandığı ve bu kimlikler hakkında konuşulduğu kültürel ve siyasal pratiklerin sorgulanması. Son yıllarda ABD'de –siyasal ve kurumsal bir taktik olarak– 'kimlik siyasetinin' yayıldığı alanlar artmıştır. Bunun bazı dezavantajları olabilir: kendi kendini tanımlayan gruplar iktidar için mücadele verirken ortaya çıkan gittikçe parçalanmış bir kültürel manzara ve kimliğin yalnızca belirli geçici hedeflere ulaşmak için gittikçe artan pragmatik bir biçimde harekete geçirilmesi.

Birleşik Krallık'taki durum bana önemli ölçüde farklı geliyor. Öncelikle, siyah İngiliz kültürel çalışmaları tartışmasında gördüğümüz gibi, İngiliz kültürel çalışmalarında kimlik üzerine yapılan tartışmaların çoğu ikili etnisite ve ulus kutupsallığı üzerinde birbirine yaklaşmaktadır. Burada, kimlik üzerine dönen tartışmalar daha kapsayıcı olmak için topluluğu birbiriyle rekabet eden ayrı fraksiyonlara ayırmaktansa (ki gördüğüm kadarıyla ABD'de durum bu), daha çok (ulus gibi) daha geniş topluluk tanımlarını yeniden tanımlama üzerinden gitmiştir. Ya da, alternatif olarak, kültürel kimliklerin tanımının keskinliği ya da dışlayıcılığını kırma üzerine tartışılmıştır. Kimliklerin dışlayıcılığı ve sorgulanamazlığından ziyade olumsuzluğu ve yoğurulabilirliğine yapılan vurgu, kavramın dışlayıcı imalarını azaltmıştır.

Bununla beraber, burada tarif ettiğimiz şekliyle kimliğin incelenmesi İngiliz kültürel çalışmalarının özgün ilgi alanlarından oldukça farklı bir proje olabilir. Her ne kadar Gilroy (1996: 41-2) “kimlik ve özdeşleşme sorunlarının örtük yakınsaması”, başından beri “kültürel çalışmalar için önemli bir katalizördür” dese de, kimliğe odaklanmak bizi kültürü bütün bir süreç olarak incelemekten bir dereceye kadar alıkoymaktadır. Bunun yerine, kültürün özgül fraksiyonlarının iktidar yapısına nasıl yerleştirildiğine ve bu yerleştirmenin mantığını temsiliyet gibi kültürel süreçlerin mantığından nasıl çıkarsadığına odaklanınız.

Bazıları, büyük ve çeşitli grupların üyeleri arasındaki ortaklık varsayımlarına dayandırılan böyle bir odak noktasının kendine ait özelleştirici bir mantığı olduğunu öne sürer (Gilroy, 1996). Etnisite ya da toplumsal cinsiyet temelli olsun herhangi bir grup kimliği kavramı norm haline getirici failer olarak iş görebilir – tarihleri ne olursa olsun kadınlara, siyahlara ya da ‘Asyalılara’ özdeş ihtiyaçlara ya da çıkarlara sahipmiş gibi davranabilir–. Diğer yandan, kimlik ve iktidar üzerine çoğu iddia bir derecede egemenlik, kültürel temsiliyet ve deneyimin veçheleri üzerinde bir miktar siyasal kontrol edinmek için yapılan üretken hamlelerdir. Buna benzer iddialar kaçınılmaz olarak mevcut iktidar ilişkileri ve hizmet ettikleri çıkarların çözümlemesine gider.

YENİ ETNİSİTELER

Paul Gilroy’un İngiliz kültürel çalışmalarının kimlikle uğraşmasını eleştirdiği “British Cultural Studies and the Pitfalls of Identity” (İngiliz Kültürel Çalışmaları ve Kimlik Tuzakları, 1996) makalesi, alanın kuramsal gelişimine destek olduğunu öne sürdüğü üç önemli temanın altını çizer. İlki özne ve öznellik fikridir. İkincisi ‘aynılık’ fikridir. Diğerleriyle benzerliğimizi ve diğerlerinden farklılığımızı tanımak bizi birey öznenin kimlik oluşumundan uzaklaştırıp kolektif ya da topluluk kimliği üzerine düşünmeye iter. Üçüncü tema ‘dayanışmadır’; burada “bağlantılı olmak ve farklılık toplumsal eylemin üretilebileceği zeminler haline gelir” (Gilroy, 1996: 40):

Bu üçüncü unsur, birinci temayla birbirini tamamlayan özne-merkezli yaklaşımdan ve ikinci tema söz konusu olduğunda biçimlenen öznelerarası dinamikten kararlı bir biçimde uzaklaşır. Bunun yerine, kimlik ve dayanışma arasındaki ilişki sahneye çıktığında, bireyler ve grupların failliği üzerindeki toplumsal kısıtlılıklara dair diğer mesele ele alınmalıdır. (Gilroy, 1996: 40-1)

O zaman, kimlik üzerine düşünmenin bu üçüncü yolu özgül tarihsel koşullarda özgül kimlikleri hem sınırlandıran hem de üreten toplumsal yapılar üzerine odaklanmasıyla siyasal olarak harekete geçiricidir. Yine de Gilroy ‘dayanışmanın’ oydaşmacı gücünün farkındadır ve ‘aynılık’ ya da ‘dayanışmanın’ merkezî meşrulaştırıcı ilkesi olarak ulus fikri hususunda özellikle temkinlidir. Gerçekten de doğrudan çokkültürcülükle meşgul olan bir kültürel çalışmaları savunurken ABD ve Birleşik Krallık’taki kurumsallaşmış çokkültürcülüğün “kültür kavramını eksiksiz biçimde yeniden incelemekten. . . kaçması” diye tabir ettiği durumu eleştirir. Özellikle çokkültürcülüğü çoğulcu bir ‘ayrı fakat eşit kültürler’ yaklaşımı çerçevesinde değerlendirme eğilimiyle ve bu eğilimin ‘uyumsuz eylem grupları’ üretmesiyle ilgilidir. Gilroy’un önerisi daha radikal ve daha temeldir:

Siyasal bir kimlik ve özdeşleşme anlayışı –şeyleşmiş bir kimlik siyaseti olmadığını vurgulayarak– tikel ve geneli uzlaştırmanın yollarını tahayyül edebileceğimiz daha radikal imkânlarla işaret eder. Kimliğin bir mutlak olduğu fikrinden kurtulmak ve kimlik oluşumunun –beden şifreli etnik ve toplumsal cinsiyet kimliğinin bile– sonu olmayabilecek kaotik bir süreç olduğunu kabul edecek cesareti bulabilmek için, kültürel çalışmaların katkılarından destek alabiliriz. (Gilroy, 1996: 48)

Yalnızca Gilroy’un makalesinden yola çıkarak bunun pratikte aslında ne anlama gelebileceğini ve bu ‘radikal imkânların’ ne olabileceğini anlamak muhtemelen zordur. Bu detayları tamamlamak için Stuart Hall’un “yeni etnisiteler” geliştirme çağrısına kulak vermek faydalı olacaktır.

İlk kez 1987’de yayınlanan fakat esas 1990’larda önem ka-

zanan “Minimal Selves” (Asgari Benlikler) adlı yaygın olarak alıntılanan makalede, Hall etnisiteyi kimlik, temsiliyet ve aidiyet gibi tartışmaların merkezine koyan polemiksel konumu inceler. Gilroy gibi milliyetçiliğin tehlikelerine karşı tetikte olan (ancak, Gilroy’dan farklı olarak, milliyetçiliğin çeşitli siyasal potansiyellere sahip olabileceğini kabul eden) Hall (1996a: 118) “eski milliyetçilik ya da ulusal kimlik söylemlerine bir nevi karşıt olarak yeni bir etnisite kavramsallaştırmasını” hedefleyenleri alkışlar. Bu, yine, dışlayıcı ve verili kabul edilen bir etnisiteyle ulusal kimlik arasındaki bağlantıyı koparma başarısıyla ilişkilidir. Her ne kadar Hall etnisitenin, milliyet gibi diğer ‘aynılık’ ilkelerinde olduğu gibi, geriletici potansiyeller taşıyabileceğinin farkında olsa da, “kimlik için yeni bir alan tanımlamak” için etnisiteye “başka anlamlar taşıtılabileceğini” ileri sürer. Bu ‘başka anlamlar’ tanımlanmazken, harekete geçirici ilkeleri “farklılık üzerinde, her bir kimliğin bir kültür, bir dil, bir tarih içine yerleştiğinde, konumlandığında ısrar etmeleridir” (Hall, 1996a: 118-19). Bu yeni etnisiteler söz konusu olduğunda farklı olan onların öncekilerden daha akışkan ve müzakere edilmiş kimlikler olmalıdır. Bu tarz bir kimlik “illaki de diğer kimliklere karşı zırhla kaplı değildir. Sabit, sürekli, değiştirilemez karşıtlıklara bağlı değildir. Yalnızca dışlama üzerinden tanımlanmaz” (Hall, 1996a: 119). En önemlisi, bunlar çoklu ve melez kimliklerdir –hatta özsel olmaktan ziyade stratejik–. Jim McGuigan’ın (1996: 141) işaret ettiği gibi, bu, uzun zamandır “dogmatik bir biçimde . . . milliyetçilik, emperyalizm, ırkçılık ve devlet yananamlarına” bağlanmış olan İngiliz kültürel kimliklerine uygulandığında radikal bir önerme oluyordu. 1990’lar boyunca bunun devamında yayınlanan yazılarında Hall günümüzde ‘diaspora’ kimlikleri olarak düşündüğümüz kimliklerin –birden fazla konum, ‘ev’ ya da dile sahip olan kimlikler– postmodern toplumlar için giderek norm haline geldiğini iddia ediyor gibi görünmektedir. Kimliğin kaynağı olarak konumsal devamlılıklara odaklanmak yerine Hall dikkatini yaygın göçün kimlik üzerindeki etkisine çevirmiştir. McGuigan bu kavramı şöyle açıklar:

Hiç kimse bu deneyimin kendisi tarafından değiştirilmeden bir yerden diğerine gitmez ya da bir kültür karışımını miras almaz ya da temellük etmez. Aslına bakılırsa, kimlikler kişi ya da grup için tekil yerine çoklu olurlar. Sonuç olarak 'yeni bir etnisite' kültürel farklardan, farklılık deneyiminden inşa edilendir; benzerliğin tekrarından değil. (McGuigan, 1996: 141)

Yukarıda ayrıntılı bir biçimde anlatılan gelişmelerin İngiliz kültürel çalışmalarında ve çağdaş Batı kültürlerinde kimlik üzerine yapılan tartışmalarda kayda değer bir yön değişikliğini gösterirken aynı zamanda İngiliz milliyetçiliğinde önemli bir yeniden kurulumla işaret ettiğine dikkat çekmek muhtemelen önemlidir. Öyleyse, kuramın genel olduğu kadar özgül bir bağlantısı da vardır. Bu, 1990'ların başından beri Birleşik Krallık'taki bu 'yeni etnisitelerin' belirli örneklerini ele alan araştırma projelerinin sayısına bakarak anlaşılabilir. Bu formülasyonun ne tür kültürel kimlikleri anlamamıza yardımcı olduğunu göstermesi açısından burada birkaç tanesinden söz etmek istiyorum.

En zengin örneklerden biri Marie Gillespie'nin (1995) 4. Bölümde bahsedilen ve televizyon ve videonun Londra'daki Pencaplı toplulukların kültürel geleneklerini nasıl yeniden yaratıp değiştirdiğini inceleyen çalışmasıdır. Gillespie (1995: 4) projesinde siyah İngiliz kültürel çalışmalarının etkisini kabul ederken aynı zamanda kendi seçtiği özneler ve kültürel pratiklerin siyah göçmenlerin 'dışavurumcu kültürlerine' –popüler müzik, dans, moda ve stil– yapılan daha geniş çaplı bir vurgudan farkını teslim eder. Gillespie'nin odak noktası 'dışavurumcu kültürden ziyade tüketimdir' –Britanya'daki 'Aşyalı' bir kentsel toplulukta televizyon kullanımı–. Kimlik inşasında medyanın önemini teslim eden Gillespie'nin projesi, diaspora topluluğunun kendi özgün kültürlerini muhafaza etmek ve üretmek için ve de benimsedikleri kültürün daha hegemonik olan inşalarıyla ilişkilerini müzakere aracı olarak televizyon kullanımını ele alır. Gillespie'nin (1995: 5) araştırması özellikle bu topluluğun daha genç üyelerinin karşı karşıya geldiği çelişkilere dikkat çeker: Bir yandan İn-

giliz toplumu içinde kendi haklarını müzakere edip bu topluma bir aidiyet hissiyatı geliştirirken diğer yandan kendi ebeveynlerinin değer ve geleneklerine saygıyı koruyup onlarla özdeşleşmek. Bu müzakere süreci ayrıntılı, uzun erimli bir etnografik çalışmayı en uygun ve üretken yaklaşım yapmaya yetecek kadar olumsal ve karmaşıktır.

Etnografik yöntemler aslında 'yeni etnisiteler' ve diğer kimlik biçimlerinin inşası üzerine yapılan araştırma projelerinde oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Aşağıdaki iki örnek Skelton ve Valentine'in kültürel coğrafya derlemesi *Havalı Mekânlar*'dan (1998) alınmadır. Londra'nın kuzeyindeki bir banliyöde yaşayan genç Müslüman kadınlarla çalışan Claire Dwyer, öznelерinin farklı bağlamlara göre çeşitli kimlikleri akışkan bir biçimde benimsediklerinin açık kanıtlarını ortaya koyar. Dwyer'in odak noktası modaydı ve katılımcıların çoğu Asya ve İngiliz modaları arasında beceriyle gidip gelerek melezlik kavramını mükemmel bir biçimde sergiliyorlardı. Bu bağlamda 'melezlik' tipik olarak farklı unsurların ne kaynaştığı ne de asimile olduğu, fakat bileşenlerinin farklılığı hissiyatını koruduğu bir bileşime gönderme yapar. Bu genç Müslümanlar kaynak kültürlerinde giyilenlerin herhangi birinden farklı bileşimsel tarzlar yaratmıştır. Ne tartışmasız kabul edilmiş bir seçimler dizgesi ne de Dwyer'in katılımcılarının tümünün tercihi olan bu seçimler, bu genç kadınların görünür kültürel kimliklerin inşası yoluyla kültürel konumlarını müzakere ediş biçimlerine dair pratik örnekler sunar.

David Parker'ın (1998) çalışması da siyah İngiliz önelere odaklanması nedeniyle marjinalize edilmiş bir etnisiteyi konu alır: Çinli İngilizler. Hem 'Çinliliğin' medya temsillerini inceleyen hem de Hong Kong'a yerleşen İngiltere doğumlu genç Çinlilerle mülakat yapan Parker, bu genç insanların etnisite ve milliyetle kurdukları özdeşliğin ilginç bir çözümlemesini sunar. Parker'ın kimlik oluşumu sürecine dair değerlendirmesi Dwyer'inkinden daha kötümser bir okuma sunar. Çünkü Parker'ın Britanya'daki genç Çinli İngilizleri artık heyecan verici

bir fırsat sunmamaktadır; bunu sunan, özellikle 1997’de Çin’e devredildikten sonraki Hong Kong’dur. Bununla beraber, Hong Kong’a ‘döndükleri’ zaman basitçe bunun düzgün bir biçimde ait olmadıkları ulus sayısını ikiye katladığını fark ederler ve kültürel kimlikleri buna göre yeniden inşa edilir. Parker’ın araştırmasına göre Hong Kong’a dönüş Britanya doğumlu bu Çinliler ve önceki kolonide doğmuş Britanya doğumlu diğer Çinliler arasındaki ‘ortaklıklara dair bir farkındalık’ geliştirmektedir. Buna ek olarak, daha geniş ulus-ötesi bir kategori olan ‘denizaşırı Çinliler’, yani başka yerlerde büyüüp yetişmiş (ve çoğu Kanton Çincesi konuşabilen fakat okuyup yazamayan) genç Çinlilerden oluşan bir diaspora ile artan bir özdeşlik deneyimlemektedirler (Parker, 1998: 75). Parker’ın okuyucularına hatırlattığı gibi, “herhangi bir İngiliz Çinli kimliği kavrayışı yeni bir boyutun eklendiğinin farkında olmalıdır –Hong Kong’a dönüş–”:

[Bu] asimilasyon ya da İngiliz-temelli kültürel melezlik gibi basit kavramları karmaşıktırır. Aslında ancak Britanya doğumlu Çinliler Hong Kong’a döndükleri zaman Çinli İngilizler gibi ulusal bir kategori çerçevesinde oluşan tanım önemli hale gelir. (Parker, 1998: 73)

Artık buna benzer konumlar etrafında zengin bir tartışma ve araştırma sahası varken, bu bölümü söz konusu ‘yeni etnisitelerin’ siyasal işlevlerinin dahi olumsal olduğunu vurgulayarak sonuçlandırmaya değer. David Morley’nin kimlik ve aidiyet inşasını tartıştığı *Ev Toprakları* (2000) bir şeyi hatırlatır:

Milliyetçi biçimlerin her zaman ve kaçınılmaz olarak gerici olduğunu farz etmek için ‘geçiş’ pratiklerinin [yani, yeni etnisiteler başlığı altında tartışmakta olduğumuz şeylerin] ve melez biçimlerin her zaman özgürleştirici olduğunu farz etmekten daha fazla bir sebep yoktur. Bu meselelerin siyaseti her zaman içinde bulunduğu koşullara bağlıdır ve “siyasal açıdan önemli olan, kimin ulus ya da ulus-ötesini, özgünlük ya da melezliği kime karşı, hangi görece iktidarla mevzilendirdiğidir”. (Morley, 2000: 240)

TÜKETİCİDEN YURTTAŞA

Bir kuramsal alanlar silsilesi boyunca gördüğümüz üzere çağdaş kültür tartışmaları, dikkati topluluk kimliklerinin mekânı olarak ulustan gittikçe uzaklaştırmaktadır. Şüphesiz Batı dünyasındaki kültür en azından kısmen ulusal sınırlar arasında hareket etme ortak deneyimi üzerinden inşa edilmelidir. David Morley (2000: 149) James Carey'nin modern iletişim teknolojilerinin "fiziksel bir mekânda" değil fakat "uzamda" var olan topluluklar ortaya çıkardığı iddiasını alıntılar; bunlar "yer değiştirebilirler ve uygun semboller ve ilgi alanlarıyla çok büyük uzaklıklar üzerinden birbirlerine bağlıdır". Ulusal topluluğun kendisi ezici bir çoğunlukla bu aynı iletişim teknolojileri yoluyla inşa edilmiştir ve gerçekten de yalnızca medya yoluyla sağlam ve anlamlı bir varoluşa sahiptir (bu, John Hartley'nin (1996, 1999) de tekrar tekrar ortaya koyduğu bir iddiadır). Ne var ki, iletişim teknolojilerinin aynı zamanda 'gömülü olanı sökücü' bir işlevi vardır; ulusal ya da coğrafi sınırları ihlal ederler ve böylece "bireylerin (ve bazen ailelerin ve tüm toplulukların) coğrafi mekânlarından, en azından imgesel düzeyde kaçmasını sağlar" (Morley, 2000: 149-150). Nick Couldry (2000) "tam da kültürün *yeri* fikrinin kendisinin" sorgulanması gerektiğinin öne sürülmesi için yeterince neden olduğunu iddia eder. Modernite "uzamı yerden kopardıkça" (Giddens, 1990: 18) kültürel uzam giderek coğrafi ya da siyasal sınırlardan ziyade daha fazla kültürel akışlar tarafından tanımlanıyor gibi görünmektedir (Giddens, 1990: 96).

Böylesi bir bağlamda kimlik inşası, giderek daha fazla kültürel tüketim süreçlerine çekilen dikkatle anlaşılmaktadır. Çağdaş endüstrileşmiş kültürlerde, elbette, kendi yurttaşlarını pazar retoriği üzerinden, yani tüketici olarak kavramaya yönelik genel bir eğilim vardır. Blair'in 'Britanya'yı yeniden markalaştırma' projesi ulusal kimliği bir tüketim kategorisi olarak yeniden tanımlayarak arsızca pazar araştırması jargonunu temellük etmiştir. Morley ve Robins'in (2001: 3) "son derece utanç verici bir

tabir” olarak söz ettikleri ‘Havalı Britanya’ ulus adına yürütülen bir pazarlama kampanyasında akılda kalıcı bir slogan olarak işlev görmüştür. İşaret ettikleri üzere, önemli nokta, bu yeniden markalaştırma egzersizinin İngiliz kültürel başarılarını güvenli ve kendinden emin bir biçimde kurmaktan (popüler medyanın Havalı Britanya kurguları) çok uzak olup, ‘İngilizliğin’ küresel pazaryerinde birbiriyle rekabet eden pek çok markadan yalnızca biri olduğunun, ve Britanya’nın da bu rekabette marjinal bir oyuncu olduğunun farkına varıldığını göstermiştir.

Almayı ve sergilemeyi seçtiklerimiz ‘kendimizi nasıl gördüğümüzün’ merkezî bileşenleri haline geldikçe tüketim –ya da dilerseniz alışveriş diyelim– artan bir önem üstlenmiştir (Morley ve Robins, 2001: 10). Fakat bu da çelişkisiz bir süreç değildir. Bir yandan, uluslararası standartlaşma ve Nike, Benetton, Levi’s ve buna benzer büyük markaların her yerde bulunmasıyla nitelenen gittikçe küreselleşmiş bir pazaryerinden kimliklerimiz için alışveriş yapıyoruz. Diğer yandan, tüketici seçenekleri sürekli genişliyor gibi görüldüğünden “daha geniş esneklik biçimleri, yeni ‘kişiselleştirilmiş kimlik’ biçimleri” en azından bazılarımız için mevcuttur (Morley ve Robins, 2001: 10). Tüketim bize, yalnızca bedeni süsleyecek ürünlerle değil fakat bedenin kendisini yeniden yapan hizmetler silsilesinin de gittikçe genişlemesiyle daha önce eş görölmedik düzeyde kendi görünür modamızı yaratma biçimleri sağlamıştır. Fiziksel benlik geliştirilecek ve sermayeleştirilecek bir meta haline gelmiştir –“günümüzde kimliklerimizi yatırıma dönüştürmeye teşvik edildiğimiz kilit kültürel sermaye biçimlerinden” birine– (Morley ve Robins, 2001: 10).

Kadınlar ve tüketim

Elbette, Sue Thornham’ın (2000: 128) işaret ettiği ve bizim de bu bölümün önceki kısımlarında belirttiğimiz gibi, eğer kimlik tüketim ya da tarz yoluyla kuruluyorsa, o zaman “böylesi bir kurulumun kadınlar için erkeklere kıyasla hem daha uzun bir tarihi hem de daha farklı bir anlamı olması” önemli bir nok-

tadır. Erken dönem altkültürel kuram, daha önce gördüğümüz gibi, ticarileşmiş tarzları reddetmelerinden dolayı kısmen bir özgünlük hissiyatı veren ve böylelikle siyasal meşruiyet kazanan eril altkültürler yönünde bir tercihte bulunmuştu. Ticari tüketim –‘kimlik için alışveriş yapmak’– açık bir şekilde, altkültürel pratikler ve kimliklerin ‘yaşanmış’ özgün topluluk kökenlerine odaklanan bu tip erken dönem çalışmaların alanına girmiyordu. Bunun sonucunda, Thornham’a (2000: 13) göre, ÇKÇM altkültürel geleneği, dile getirilmemiş olsa da temel niteliğinde birtakım ikilikler üzerine kuruldu: “uyum sağlama ve direniş, edilgenlik ve hareketlilik, tüketim ve temellük gibi ilki dışılık, ikincisi erillikle özdeşleştirilen ikilikler”.

Bu erken dönem çalışmalarda geliştirilen tüketim ve altkültürel tarz anlayışları kolayca kadınlar ve tüketim arasındaki ilişkiye dair bir anlayışa dönüşmedi. Tüketicinin bir direniş kipi oluşturabileceğine dair her türlü hissiyat bu literatürün çıkarımlarıyla büyük oranda uyumsuzdur. Üstelik ikinci dalga feminizmin en çok bilinen özelliklerinden biri, moda vaatleri, dışılık ve güzellik modelleri ve buna benzer yollarla dışılığın metalaştırılmasına ve kadınların pazarın kurbanları olarak inşa edilmesine saldırılarıdır: Rachel Bowlby’nin (1985) çalışmasından faydalanan Thornham, erkek ve kadın tüketimlerinin basmakalıp biçimde birbirlerine karşıt olarak nitelendiklerine işaret eder. Erkek tüketicilerin etkin bir biçimde hâlihazırda yerleşik olan kimliklere dayanarak akılcı kararlar verdiği farz edilirken, kadın tüketiciler edilgen ve akıldışı davranan, saçma ve boş tüketim eylemleriyle kimliklerini oluşturmaya çalışan alıcılar olarak görülür. Böylesi bir insanın cinsiyetçi doğası gayet aşikârken, feminizmin içinden kadınların tüketimle ilişkilerine dair uygun tepkinin ne olduğu hiçbir şekilde açık değildir.

Sonuç olarak, tüketimin kadınlar için gördüğü siyasal işleve dair birbiriyle rekabet halinde olan açıklamalar mevcuttur. Bir bakış açısı çağdaş tüketiciliğin kadınlara bir kaçma ya da toplumsal cinsiyetin kültürel inşasına müdahale etme fırsatı sunduğunu

ileri sürerken, diğeri ne tür hazlar sunulursa sunulsun sonucun dışıl olanın zorunlu olarak geriye götürücü biçimde metalaşması olacağını iddia eder. Böylesi uzlaşmaz iddialar, bunun, siyasetin her zaman önceden belirlenmediği gayet olumsal bir ilişki ve göz ardı edilmemesi gereken birbiriyle rekabet halindeki olasılıklar olduğu görüşünü desteklemektedir. Örneğin, kadın modasının açıkça ölçsüz doğası, dışıl olanı konuya hâkim bir güç olarak sunmakta ve bu da aslında toplumsal cinsiyet kimliklerinin inşa edilmişliklerinin ön plana çıkmasına ve sergilenmesine hizmet etmektedir (Thornham, 2000: 142-6).

Thornham'ın bu tartışmaya yaklaşımı daha olumlu bir okumaya yönelme eğilimindedir. Moda hazlarının, genel olarak tüm tüketim hazlarında olduğu gibi muğlak olduğunu kabul eder, fakat aynı zamanda Elizabeth Wilson'ın modanın kadınların fantezileri için bir araç, bir bilme, yaratıcı oyun ve öz-temsili alanı olabileceğine dair önerisini de kabul eder. Her ne kadar bu pekâlâ erkek bakışına yönelik ya da ondan kaynaklanan bir fantezi de olsa, aynı zamanda "kendi özgürleştirici fantezilerimizin" alanı, "kimliğin yeniden müzakere edilebileceği bir yer" olabilir (Thornham, 2000: 147). Bu olasılığı destekleyecek kanıtlar mevcuttur. Örneğin Jackie Stacey'nin (1994) savaş sonrası Britanya'da Amerikalı film yıldızı hayranı kadınlarla yaptığı çalışma gibi diğer tüketim alanlarındaki çalışmalar kadınların belirli kişisel ilgi alanlarına hizmet eden pazar ürünlerinin temellük edilmesini betimler. Jackie Stacey'nin katılımcıları için 'yıldızları izlemek' ileri derecede olumlu bir kültürel işleve hizmet ediyor gibi görünmektedir –hem de filmlerin 'kaçış' aralıkları sağladığına dair genel kanılardan çok daha olumlu (ve çok daha akılcı) bir biçimde–.

Yurttaşlık

Yine de tüketim kategorisinin kültürel çalışmalarda belli bir te- dirginlik yaratması tamamen anlaşılır bir durumdur. Birey öz- n- nin tüketici olarak çerçevelenmesi, kimliği diğerlerinden farkını

ön plana çıkarıp ve var olması gereken maddi ve yapısal koşulların tek bir veçhesine ayrıcalık vererek fazlasıyla belirgin bir biçimde yapılandırır. Postmodernizmin ulus-devletin ölümünü ilan etme huyuyla birlikte devletin kimlik oluşturmadaki rolünün önemi giderek azaltılmış, demokratik öznenin oluşumunda bile hükümet medya karşısında geri planda kalmıştır. Hükümete atfedilen sorumluluklar gittikçe azaltılırken, hükümetlerin kendileri bu suça ortak olmuştur. Hükümet hizmetlerinin azaltılması sıklıkla pazarın mantığına erişim sağladığı savıyla haklılaştırılmıştır; örneğin, Tony Blair'in bekâr annelere yapılan yardımı azaltması yardım alanlara işgücüne katılma "seçeneği" sunulduğu şeklinde savunulmuştur. Bu eğilimin karşısında ise bizi bir topluluğun ya da bir ulusun üyeleri olarak birlik içinde olmaya iten şeyin ne olduğunun siyaseti yer almıştır. Bu noktada, kimliği tüketici olarak özne kavramı üzerinden düşünme siyaseti öznenin yurttaş olarak düşünülmesine karşıt olarak konumlanmıştır.

Medya ve kültürel çalışmalar için kamu kuruluşlarının özelleştirilmesini teşvik eden, kamu siyasasının 'karşılığı ödenen hizmet verilir' versiyonlarını tercih eden ve demokrasiyi gittikçe pazardakiler gibi yapılanmış seçeneklerin olduğu bir menüde işlev gören bir konu olarak düşünen çağdaş eğilime sövüp saymak sıradan hale gelmiştir (Chaney, 1994: 104-5). Kamu hizmeti yayıncılığının düşüşe geçmesi hükümetin tüketim mantığını yurttaşlık ilkelerinden üstün tutmasına saldırılan yerlerden yalnızca biridir (bkz. Bromley, 2001). Tipik olarak, izlenme oranlarına yansıyan tercihler, örneğin enformasyon ve eğitim hizmetleri gibi pazarın karlı bulmadığı hizmetlerin sağlanmasına karşı çıkmak için kullanılır. Buna benzer siyasaları eleştirenler yanıt olarak pazarın toplumda servet, fırsat ve olanaklara erişim kanallarını dağıtmak için yeterli ve hatta uygun bir mekanizma olmadığını öne sürer. Aslında burada Pazar kapitalizmi eleştirisinden fazlası vardır; yurttaşlık demokratik toplum tartışmasındaki yerini sağlama alan felsefi bir seçereye sahiptir. Yurttaşlık birey özneyi toplumun geri kalanıyla ve şüphesiz, toplumun üyeleri

olarak sahip olduğumuz haklar ve sorumlulukların içine kazındığı daha geniş siyasal çerçeveye asıl bağlayan şeydir. Yani, birey özneler olarak kendi varoluşumuzu belirli bir şekilde düşünürken, kendimizi yurttaşlar olarak düşünmek kimliğimizi oldukça farklı bir biçimde çerçevelemek anlamına gelir –ve her ikisini yapmaya da ihtiyacımız vardır–.

Jim McGuigan’a göre odak noktamız ister “benliğin kültürel inşaları” üzerinde, ister “değişen maddi koşullara katkıda bulunan kültürel kaynaklara erişim hakkı” olsun, yurttaşlık ve kimlik arasında ilişki “meselenin kalbindedir”. Yurttaşın kültürel hakları McGuigan’ın (1996: 147) gözünde önemli bir yerdedir zira bu haklar “insan onuru ve anlamı hissiyatımıza, yaşamı katlanılır kılan haz ve bilgilere” katkıda bulunur. Bu yorumun dolaylı olarak ifade ettiği üzere, McGuigan kişisel olan ve siyasal olan arasındaki farkı özellikle vurgulamaktadır: benliğin oluşumuyla ilgilenen bireyci bir gelenek ile kültürel tanınmanın yurttaş haklarından biri olarak sayılması taleplerini teşvik eden daha ortaklaşmacı bir gelenek arasındaki fark. Önemli bir nokta olarak, McGuigan’ın kitabı kültürel siyasa ve kamusal alanı ele alır ve büyük oranda yurttaşlık, yurttaşlık hakları ve sorumlulukları üzerine tartışmaların yapıldığı kültürel siyasa çalışmaları içinde yer alır. Gilroy’un çalışmasında gördüğümüz ve Hall’un çalışmasında da örtük bir biçimde bulunan çokkültürcülüğün tartışılması için yapılan çağrı, büyük bir olasılıkla pratikte kültürel yurttaşlığa dair siyasa tartışmaları içinde tüketilecektir. Kültürel yurttaşlığın üretimi ve muhafaza edilmesinde hükümetin rolü etrafında dönen daha güçlü bir kuramsal tartışmalar bütünü geliştirilmesi, sosyolojinin kendisinin de ilgilendiği bir alandır ve kültürel çalışmalarla sosyoloji arasındaki entelektüel alışveriş alanlarından birini oluşturur.

Kültürel çalışmalar içinde kendine yer bulan başka siyasal kategoriler (örneğin, feminizmden gey ve lezbiyen haklarına geniş bir hatta kendine yer bulan cinsellik) de vardır ve bunlar, kuramsal bir alan ve siyasal bir pratik olarak kültürel çalışma-

ların etki sahasını genişletmiştir. Sınıf artık başrolde değilse de etkisi gücünü korumaya devam etmektedir. Ancak, kuramsal berraklaştırma işiyle siyaset pratiğinin birbirlerine tartışma ya da müzakere olmadan eklemlenmemesi sayesinde daha önceki ırk, toplumsal cinsiyet ve kimlik kavramsallaştırmalarında temsil edilen süreç kültürel çalışmaların kurucu bileşenleri olmuş gibi görünmektedir. Böylesi bir gerilimin İngiliz kültürel çalışmaları için bu derece önemli olması siyasetin alan için arz ettiği önemin cesaretlendirici bir işareti olarak görülebilir. Stuart Hall'un dediği gibi, böylesi gerilimler yaşamak "son derece zorlu bir yol" olabilir, fakat bu, "entelektüel ve kuramsal çalışmaların siyasal bir pratik olarak geliştirilmesinin şartları ve sorunlarıyla ilişkilidir" (1992: 281).

SEKİZİNCİ BÖLÜM: SONUÇ

KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR ‘YAPMAK’

Kültürel çalışmaların bakış açısı bilhassa pragmatiktir. İçinde yaşadığımız yapılara dair bir bilgi üretme aracıdır ve ürettiği bilgi kullanılmak için üretilmektedir. Sunduğum yaklaşım üzerinden gördüğümüz gibi, İngiliz kültürel çalışmaları, açıkça akademik bir ilgi alanı gibi görülebilecek şekilde, temsillerin metinsel çözümlemesine yönelik metodolojiler geliştirerek işe başlamıştır. Ancak bu, pek çok yöne ve uygulamaya giden bir yolun yalnızca ilk adımıydı; örneğin, kentsel tasarım, medya düzenlemeleri, sanat endüstrileri ya da çokkültürcülüğe dair kültürel siyasalara yapılan önemli müdahalelere yol açtı. İngiliz kültürel çalışmaları, bu yolculuğun bir parçası olarak ayrıksı, belirli tarihsel koşullarda kültürel süreçler ve yapılar arasındaki eklemlenmeyi çözümleme hedefine ulaşmasına izin veren bir araştırma biçimi geliştirmiştir. Öyleyse, bu sonuç bölümünde nasıl kültürel çalışmalar ‘yaptığımızı’, bu gelenek içerisinde nasıl işe koyulduğumuzu kısaca ele almak istiyorum.

Okuyucularına ve araştırmacılara kültürel çalışmaları tanıtan pek çok ders kitabının yanı sıra artık kültürel çalışmalar metodolojilerine dair pek çok rehber de mevcuttur. Film, görsel kültür, televizyon çalışmaları gibi belirli alanlardaki araştırma yöntemle-

ri üzerine olan el kitaplarına ek olarak aynı zamanda kültürel çalışmaların tikel veçhelerine dair rehberler de mevcuttur (Alasutari, 1995; McGuigan, 1997). Bu rehberlerin çoğalmasının iyi bir sebebi vardır. Yıllar boyunca kültürel çalışmaların araştırma yöntemleri pek çok eleştiriye hedef olmuştur (bkz. Giriş, Ferguson ve Golding, 1997). Kuramsal berraklaştırma çalışmalarına fazlasıyla verilen önem, örneğin, iki başlıca sebepten dolayı eleştirilmektedir. İlkîin, fazlasıyla soyut ve kuramsalcı bir alan olarak temsil edilmek ve kullandığı dilin yabancılaştırıcı olarak betimlenmesi kültürel çalışmalar için sıradan şeylerdir. Kuramın odak noktası olarak alınması gereksiz biçimde takıntılı, daha uygulamaya dönük projelerden gereksiz bir sapma ve örtük de olsa seçkin olarak görülmektedir. İkinci olarak, araştırma projelerine uygulandığında bu kuramsalcılığın uygun düzeyde bir kuramsal titizlikte cisimleşmediği ileri sürülmektedir. Kültürel çalışmalar diğer alan ve disiplinlerin araştırma yöntemleriyle ilişki kurarken takındığı umursamaz ve rastgele tavrından dolayı suçlanmaktadır. Yani, kültürel çalışmalar, kuramsal bütünlüklerine saygı duymadan (ya da bu konuda yeterince bilgiye sahip olmadan) diğer disiplinlerin metodolojilerinin kısıntılarını yağmalamadığı için eleştirilmektedir. Etnografi üzerine yaptığımız tartışmada gördüğümüz gibi, kültürel çalışmaların etnografi versiyonlarının sosyal bilimlerinkiyle karşılaştırıldığında son derece sınırlı olması, kültürel çalışmaların araştırma yöntemlerinin bütünlükten yoksun olduğu iddialarını desteklemek için kullanılmaktadır.

Bu tartışmalar, elbette, (hatta başta David Morley'nin (1998) de karşı çıktığı biçimde) kültürel çalışmalar içinde de yapılmıştır. Sonuç olarak, kültürel çalışmalar araştırmaları bu suçlamaları, diğer alanların araştırma metodolojilerinden temellük ederken daha az cesur davranarak karşılamaya koyuldu. Belki daha da önemlisi, çoklu metodolojiler benimsemenin, bir konuya birden fazla disiplinsel ya da metodolojik perspektiften yaklaşmanın değerini tam olarak kavradı. Virginia Nightingale'in 1989'da en faydalı araştırma yöntemi olarak önerdiği 'üçgenleme' ile karşı-

laşmak artık hiç de alışılmadık bir şey değildi çünkü bu yöntem kültürel çalışmalar konularının karmaşıklığını ve çok boyutlu doğasını kabul ediyordu. Bu geleneğin içinde böylesi çok boyutlu bir yaklaşımın çok daha erken örneklerini bir an önce vermek istiyorum: Willis'in *Emeği Öğrenmek* (1977) ve Hall vd.nin *Krizi Zapt Etmek* (1978) çalışmaları bunun çarpıcı örnekleridir. Ancak, benim tezime göre, geçen on ila yirmi yıl içinde bu yaklaşım çok daha sıradan bir hale gelmiş ve aslında kültürel çalışmalar araştırması usulü için bir model oturtmuş olarak görülebilir.

Bu modelin faydalı bir sunumu Açık Üniversite'nin "Kültür, Medya ve Kimlikler" dersinin okumalarından biri olan ve Paul Du Gay, Stuart Hall, Linda Janes, Hugh Mackay ve Keith Negus'un ortaklaşa yazdığı ve adı da duruma uygun biçimde *Doing Cultural Studies: The Story of the Sony Walkman* (Kültürel Çalışmalar Yapmak: Sony Walkman'ın Hikâyesi, 1997) olan kitapta bulunabilir. Bu kitap kültürel bir ürünü –Sony Walkman'i– bir dizi perspektiften inceler. Yazarlar ürünün pazarlanırken nasıl temsil edildiğini ve böylelikle de tikel kimliklerin inşasında nasıl dolaylı ifade edildiğini tartışır. Bu, örneğin, tikel ülkelerdeki kampanyaların kültürel özgüllüklerini de göz önünde bulundurarak tikel kampanyalarda harekete geçirilen bir dizi anlamın çözümlenmesini içerir. İkinci bir bölüm, Walkman'in tasarım ve üretiminden sorumlu olan endüstriyel kültürü açıklamak için Sony'yi, Walkman'i üreten şirketi inceler. Bu yayınlanmış değerlendirmeleri, tasarım sürecinde kilit önemde katkılarda bulunanlarla yapılan mülakatları ve tasarım ve geliştirme sürecinin bir tarihçesinin geliştirilmesini içeren karmaşık bir incelemedir. Bu hikâyenin bir kısmı Sony'nin kendi kültürel kimliği, "Japonlukla" ve ürün tasarımının kültürel kaynaklarıyla ilişkisidir. Üçüncü bölümde, *Kültürel Çalışmalar Yapmak* Walkman'in pazarlanması ve tasarımı hakkında daha özgül sorular sorarken ürünün tasarım tarihçesini geliştirebilmek için çeşitli modelleri, belirli bir alan için üretilen ya da niş-pazarı versiyonlarının tümünü inceler. 4. Bölümde yazarlar ürünün

ekonomik mantığının ana hatlarını üreticinin bakış açısından çizerler. Sony'nin altı büyük çokuluslu müzik şirketinden biri olarak küresel pazardaki yeri bu değerlendirmedeki en önemli unsurlardan biridir. Beşinci bölüm yayınlanmış yaş, sınıf, toplumsal cinsiyet vb. istatistiklerine referansla ürünün tüketimini tartışır. Son olarak, Walkman'ın altkültürel gruplar tarafından bir direniş ya da kimlik göstergesi olarak benimsenmesi son bölümde ele alınır. Bu bölümde Walkman kullanımının resmî otoritelerce nasıl düzenlendiği tartışılır –örneğin, Londra Metrosunda yolculardan kişisel walkmanlerinin sesini ayarlamalarını isteyen duvar ilanları gibi–.

Yazarlar, ihtiyaç duydukları bilgiyi oluşturabilmek için, geniş bir dizi malzemedен yararlanmış ve kitap boyunca tartışageldiğimiz metodolojilerin çoğunu kullanmıştır. Şirketin, tasarım sürecinin ve pazarlama planının yayınlanmış tarihçelerine ve basında çıkan değerlendirmelere başvurmuşlardır. Özgül temsilleri metinler olarak yakından incelemiş; reklamlarda, haberlerde ve diğer yerlerde ürünün etrafında üretilen anlamları belirlemişlerdir. Tüketicinin istatistiksel kanıtları, pazarlama ve tasarım geliştirmeye ait diğer ampirik verilerin yanı sıra kullanılmış ve ayrıca geçen yirmi yıl içinde müzik ve medya endüstrilerinin siyasal ekonomisine dair yayınlanmış akademik bilgi ve basından gelen bilgilere başvurulmuştur. Son olarak, araştırmanın önemli bileşenlerinden biri sözlü tarih ya da, Walkman'i pazara sokmak için gereken özgül üretim kararlarının yanı sıra tasarım ve pazarlama süreçlerinin doğrudan değerlendirmelerini sunan Sony çalışanlarıyla yapılan kişisel mülakatlardır. Bu son derece kapsamlı bir çalışmadır. Buna rağmen hâlâ eksik olan bilgiler vardır. Örneğin, doğrudan tüketicilerle temas etmeye dair herhangi bir çaba yoktur; üretim üzerine olan bölüm, etnografinin yaptığı gibi, özgül bireyler tarafından özgül koşullar altında yapılan özgül seçimlere odaklanmaktan ziyade asıl olarak tüketim sürecini bireysel seçimlerin toplamı olarak ele alan istatistikleri ya da diğer verileri alıntılar.

Her şeye rağmen ortaya çıkan büyüleyici bir öyküdür; Sony Walkman'ın çağdaş popüler kültürdeki çok boyutlu rolü kadar ticari üretiminin arkasındaki karmaşık mantığı başarılı bir biçimde yakalamıştır. Farklı kanıt toplulukları ve kategorilerinin peşine düşerek birbiriyle rekabet halinde olan yaklaşımları etkin bir biçimde izlemesi açısından çağdaş kültürel çalışmalar yönteminin iyi bir örneğidir. Rekabet halindeki yaklaşımların farklılaştığı yerde yazarlar onları kültürel bir nesnenin inşasında kurucu olan kültürel ve ekonomik süreçlerin eklemlenmesini (ya da, daha tanıdık bir ifadeyle, bağlantısını) açıklamanın bir fırsatı olarak kullanır. Kendi tarifleriyle yöntemleri, “karşılıklı etkileşimleri çeşitli ve olumsal sonuçlara yol açabilecek olan ve açan birtakım süreçlerin eklemlenmesine” odaklanarak “kültürel bir yapının biyografisini” çözümlemektir (Du Gay vd. 1997: 3). Kitabın yöntemine dayanak oluşturan şey birbirinden ayrı, büyük olasılıkla birbiriyle çelişen ve bir hayli olumsal süreçlerin karşılıklı etkileşimi anlamanın gerekli olduğunun kabul edilmesidir.

KÜLTÜR DEVRESİ

Kültürel Çalışmalar Yapmak'ın başında, Açık Üniversite ekibinin ‘kültür devresi’ olarak tanımladığı şeyin açıklaması yer alır. Bu artık bazı Açık Üniversite seçkilerinde kendine yer bulan ve büyük olasılıkla, İngiltere'nin dışında da lisans öğrencilerine öğretilen bir kültürel üretim ve tüketim modelidir. Bu modelin betimlediği şey, “herhangi bir kültürel metin ya da yapının layıkıyla çalışılabilmesi için geçmek zorunda olduğu” beş kilit çözümleme sürecinin karşılıklı etkileşimidir (Du Gay vd. 1997: 3). Bu süreçler şunlardır: temsiliyet, kimlik, üretim, tüketim ve düzenleme. Bu bölüme eşlik eden şema bu süreçlerin bütünüyle birbirine bağlı olduğunu açıkça ortaya koyar. Bu şema tikel bir kültürel metin ya da yapının çözülmesine uyguladığımızda kategorilerin kendilerinin bile örtüşebildiğini görürüz. Örneğin reklamcılığı incelerken kimlik ve temsiliyeti birbirinden ayırmak zordur ve kitabın giriş bölümünün reklamcılık üzerine olması da bunu oldukça açık biçimde ortaya koyar.

Ancak buna rağmen, kültür devresi modelinin pedagojik değeri kültürel bir yapı, ürün ya da pratiği çalışırken sorulması gereken türde soruları netleştirmesinde yatar. Bu sorular şunlardır:

- -Nasıl temsil edilir?
- Hangi kimlikler onunla ilişkilendirilir?
- Nasıl üretilir ve tüketilir?
- Dağıtımını ve kullanımını hangi mekanizmalar düzenler?

(Du Gay vd. 1997: 3)

Bu soruların yaptığı, araştırmayı farklı yerlere, farklı kültürlerle, endüstriyel ya da toplumsal süreçlere yönlendirmektir. Dört sorunun tümünü birden yanıtlama zorunluluğu, seçilen konuya birden fazla perspektiften yaklaşılmasını garantiler. Kültürel 'yapı, ürün ya da pratik' çalışmalarının yalnızca kendi (örneğin) özgül temsillerinin ayrıntılarına değil fakat aynı zamanda bu temsillerin kimlik, tüketim, üretim ve düzenlemeyi yapılandıran kültürel süreçlerle nasıl bir ilişkisi olduğuna odaklanmasını sağlar. Artık bu araştırma geleneğinin sınırlarını çizen şey böyle bir yaklaşımlar bileşimi, birbirinden görece ayrı kültürel süreçlerin eklemlenmesine yapılan vurgudur.

Aslında ben de günümüzün standart kültürel çalışmalar araştırması biçiminin enformasyon için yalnızca bir dizi kültürel ya da toplumsal alanın soruşturmasını bir araya getirmekle kalmayıp aynı zamanda bir dizi eleştirel ve ampirik metodolojiyi de işe koştüğünü iddia ediyorum. Bu nedenle, televizyonun kültürel işlevi üzerine esasen kuramsal olan bir makalede John Hartley'nin (1999) tercih ettiği metinsel çözümleme yöntemi, 1930'lardan itibaren televizyonun toplumsal işlevinin zengin tarihsel bir değerlendirmesiyle pekiştirilir. Richard Dyer'ın (1999) Batının çağdaş medya kültüründe 'beyaz' rengin anlamına dair çalışması doğrudan, 7. Bölümde karşı karşıya geldiğimiz, ırk ve kimliğin söylemsel inşasına dair eleştiri biçimleriyle ilgilenir. Bununla beraber, araştırmasının bir diğer temel unsuru film

endüstrisinin teknolojiyi kendi ekonomik ve ideolojik amaçları için uyarlamasının tarihçesinin yanı sıra bu uyarlamanın beyazperdedeki metinlerin genelinde nasıl yer bulduğunun ayrıntılı bir çözümlemesidir. David Morley'nin (2000) çağdaş söylemlerde 'evin' anlamı üzerine yaptığı çalışma doğrudan, temelde (özellikle) Avrupa kültür tarihi ile kültürel coğrafya ve sosyolojideki kuramsal gelişmeler doğrultusunda şekillendirilen bir bağlamda postmodern medya, aidiyet ve kimlik kuramlarının bir eleştirisini sunar. Ele aldığı metinler televizyon programları, göçmenlerin anıları, aile fotoğrafları ve postmodernite kuramlarıdır. Jackie Stacey'nin (1994) savaş sonrası Britanya'da kadın hayranlar ve beyazperdedeki idolleri arasındaki ilişkiye dair çözümlemesi, hayran mektupları metinlerine odaklanarak işe başlar; ortaya çıkan, film yıldızları ve filmlerin toplumsal ve kültürel işlevine dair ortak duysal varsayımları karmaşıklaştıran etnografik bir dişil davranış tarihçesidir. Metodolojik ve disiplinsel bölünmeler üzerindeki hareketliliklerini sağlayan şık ve üretken becerileriyle buna benzer çalışmaların (ve açıkça görünen o ki burada alıntılatabileceğim daha pek çok çalışma var) 'kültürel çalışmalar yapmanın' bugün gerçekten ne anlama geldiğinin örnekleri olduğunu iddia ediyorum.

Bu kitabın yapılandırılma biçiminin kültürel çalışmaların yöntemleri ve ilgi alanlarını metin, izlerkitle, ideoloji ve buna benzer tikel başlıklara ve yönelimlere ayırdığının farkındayım. Alanın gelişimini birbirini takip eden süreçler şeklinde sunmanın iyi pedagojik sebepleri olduğuna inanıyorum. Malzemenin bu şekilde düzenlenmesinin dezavantajları çizgisel gelişim anlatısını abartması ve basitleştirici ya da yanıltıcı bir kültürel çalışmalar araştırması modeli sunmasıdır. Bu nedenle, bitirirken, kültürel çalışmalar için en iyi potansiyelin aralarındaki kültürel ilişkileri incelemek için metin, izlerkitle, ideoloji, tarih ve benzeri kategoriler arasında gidip gelen çalışmalarda gerçekleştirildiğini vurgulamak önemlidir. Kültürel çalışmalar yapmanın en değerli niteliklerinin sınırlarını çizen işte böyle bir çalışmanın

kapasitesi, artık rutin bir biçimde istismar edildiğini söylediğim bu kapasitedir.

SONUÇ

Kültürel çalışmalar beşeri ve sosyal bilimlerdeki ortodoksilerin karşısına kökten bir meydan okumayla çıkar. Disiplinler arasındaki sınırların aşılmasını ve bilme biçimlerimizi yeniden çerçevlendirmemizi, böylelikle de kültür fikrinin karmaşıklığı ve önemini görmemizi sağlamıştır. Kültürel çalışmaların gündelik hayatın inşasını anlama çabasının altında yaşamlarımızı iyi yönde değiştirmek gibi takdir edilesi bir hedef vardır. Bütün akademik uğraşların böyle pratik siyasal bir hedefi yoktur. Kültürel çalışmaların toplumsal adaletsizlik ve bölünmelerin doğallaştırılmasına gösterdiği demokratikleştirici ilgi, kültürel çözümleme yapan için değerli kaynaklar kazandırmıştır: ihmal edilmiş kanıtlar, öznel deneyimler ve hor görülen toplumsal pratikler. Tam da kültürel çalışmaların konu edindiği meselelerin yeniden kazanılması ve meşru kılınması karmaşık ve çekişmeli bir görevdir ancak henüz tamamlanmamıştır. Alan kendini tanımladıkça ve dikkate alması gereken malzemenin genişliğine, açıklamaya çalıştığı süreçlerin kapsamlılığına duyarlılığı arttıkça çeşitli anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Kültürel çalışmaların tüm sorumluluğu ne tek bir yöntem ne de kuramsal yaklaşıma yüklenebilir.

Bu sorumluluk kavramının kendisi tanımlayıcı özelliktedir. Kültürel çalışmalar bunun toplumsal bir işlevi olduğu fikrine sarılmış ve bu işlevin nasıl anlaşılması ve icra edilmesi gerektiğine dair fikirler öne sürmüştür. Kültürel siyasanın oluşumunda kültürel eleştirmenin rolü, örneğin, ya da diğer daha az güç sahibi gruplar adına konuşan kültürel çalışmalar akademisyeninin siyasal statüsü, ya da bir grup çözümlemeli protokole dönüştürüldüğünde kültürel çalışmaların yolunu ne ölçüde kaybettiği hâlen alanda sertçe tartışılmakta olan meselelerdir. Yüzü dışa dönük, uluslararasılaştırılmış bir kültürel çalışmalarla yerel odaklı, kültürel olarak özgün bir kültürel çalışmalar arasındaki çatışma, hatta çelişki, en azından Britanya ve Avustralya'da tüketilmiştir.

Kültürel çalışmaların ne yayınlanma olanaklarının tam da eleştirdiği küreselleşme süreçlerine bağımlı olması bile yine sürekli tekrar eden bir konudur.

Görünen o ki eğer alan eleştirel niteliğini ve siyasal taahhütlerini muhafaza etmek istiyorsa belirli düzeyde bir bireysel farkındalık kaçınılmazdır. Bazen kültürel çalışmaların tüm ilgi alanları –bu kitabın ayrıntılandırmak için çokça zaman harcadığı ‘kuramsal berraklaştırma’ işine– içsel gibi görünse de bu kitapta ele alınan malzemeyle en kısa süreli tanışıklığın bile burada farklı ve önemli bir şey olduğunu göstermeye yeteceği hatırlanmalıdır. Birleşik Krallık, Birleşik Devletler, Kanada, Avustralya ve güneydoğu Asya adalarındaki binlerce öğrenci için kültürel çalışmalar çarpıcı biçimde etkinleştirici olmuştur. Onların çağdaş kültür hakkında bir lütufta bulunuyormuş gibi yapmadan, deneyimi yapılandıran iktidar ilişkilerini gözden kaçırmadan ve kendi deneyimlerini göz ardı etmeden konuşabilmelerini sağlamıştır. Kültürel çalışmaların pedagojik bir etkinlik olarak gelişmesinin eleştirel tarafını körelteceğinden endişe duysak da bunun –pratikte– böyle olmak zorunda olmadığını düşünüyorum.

Kültürel çalışmalar pratiğinin dünya hakkında düşünme biçimimize meydan okuma potansiyeli vardır. Benim alandaki kendi deneyimim bana daha ziyade bazı şeylerin açıklığa kavuşmasını ummayı, zaman zaman aniden verili kabul ettiğim tüm o imgeler, sesler ve jestlerin altında yatanı kavramayı öğretti. Eğer bu kitapta sunulan çalışma okurların böyle kavrayış anları yaşamalarını sağladıysa çok memnun olurum. Fakat aynı zamanda okurların bu kitaptaki fikirleri kitabın sayfalarının ötesine, özellikle de İngiliz kültürel çalışmaları dışındaki kültürel çalışmalar temellüklerine taşımasını umuyorum. Kuramın da kültürel özgünlüğü olabilir ve Fransa, Birleşik Devletler, Avustralya ve Kanada’dan çıkan çalışmalarda bu kitapta çizilenden çok farklı biçimler mevcut. Öyleyse bu, kültürel çalışmalara bir girişti; bir sonraki adım da bu ilişkiyi geliştirmek ve bunun ne gibi faydalar sağlayabileceğini görmek olacaktır.

Kaynakça

- Alasuutari, Pertti (1995) *Researching Culture: Qualitative Method and Cultural Studies*, Londra: Sage.
- (der.) (1999) *Rethinking the Media Audience: The New Agenda*, Londra: Sage.
- Ali, Yasmin (1991) 'Echoes of Empire: Towards a Politics of Representation', içinde *Enterprise and Heritage: Crosscurrents of National Culture*, (der.) John Corner ve Sylvia Harvey, Londra: Routledge.
- Allen, Robert (der.) (1987) *Channels of Discourse: Television and Contemporary Criticism*, Londra: Methuen.
- Althusser, Louis (1971) 'On Ideology and Ideological State Apparatuses', *Lenin and Philosophy and Other Essays*, New York: Monthly Review Press.
- Alvarado, Manuel ve Edward Buscombe (1978) *Hazell: The Making of a TV Series*, Londra: BFI.
- Ang, Ien (1985) *Watching Dallas: Soap Opera and the Melodramatic Imagination*, Londra: Methuen.
- (1991) *Desperately Seeking the Audience*, Londra: Routledge.
- Armes, Roy (1989) *On Video*, Londra: Routledge.
- Baker, Houston A. Jr, Manthia Diawara ve Ruth W. Lindeborg (der.) (1996) *Black British Cultural Studies: A Reader*, Chicago: University of Chicago Press.
- Bakhtin, Mikhail (1968) *Rabelais and His World*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Barker, Chris (1999) *Television, Globalization and Cultural Identities*, Buckingham and Philadelphia: Open University Press.
- Barnett, Anthony (1976) 'Raymond Williams and Marxism: A Rejoinder to Terry Eagleton', *New Left Review* 99: 47–66.
- Barthes, Roland (1973) *Mythologies*, Londra: Paladin.
- (1975) *The Pleasure of the Text*, New York: Hill Wang.
- (1977) *Image–Music–Text*, Londra: Fontana.

- Batsleer, Janet, Tony Davies, Rebecca O'Rourke ve Chris Weedon (1985) *Rewriting English: Cultural Politics of Gender and Class*, Londra: Methuen.
- Baudrillard, Jean (1981) *For a Critique of the Political Economy of the Sign*, Paris: Telos.
- Bee, Jim (1989) 'First Citizen of the Semiotic Democracy?', *Cultural Studies* 3(3): 353-9.
- Bennett, Tony (1981) *Popular Culture: Themes and Issues*, Milton Keynes: Open University Press.
- (1986a) 'Hegemony, Ideology, Pleasure: Blackpool', içinde *Popular Culture and Social Relations*, (der.) Tony Bennett, Colin Mercer ve Janet Woollacott, 135-54, Milton Keynes: Open University Press.
- (1986b) 'The Politics of "the Popular" and Popular Culture', içinde *Popular Culture and Social Relations*, (der.) Tony Bennett, Colin Mercer ve Janet Woollacott, 6-21, Milton Keynes: Open University Press.
- (1992) 'Putting Policy into Cultural Studies', içinde *Cultural Studies*, (der.) Lawrence Grossberg, Cary Nelson ve Paula Treichler, 22-37, New York: Routledge.
- (1993) 'Useful Culture', içinde *Relocating Cultural Studies: Developments in Theory and Research*, (der.) Valda Blundell, John Shepherd ve Ian Taylor, 67-85, Londra: Routledge.
- (1996) 'Out in the Open: Reflections on the History and Practice of Cultural Studies', *Cultural Studies* 10(1): 133-52.
- (1998) 'Cultural Studies: A Reluctant Discipline', *Cultural Studies* 12 (4): 528-45.
- Bennett, Tony ve Janet Woollacott (1988) *Bond and Beyond: The Political Career of a Popular Hero*, Londra: Macmillan.
- Bennett, Tony, Colin Mercer ve Janet Woollacott (der.) (1986) *Popular Culture and Social Relations*, Milton Keynes: Open University Press.
- Bennett, Tony, Susan Boyd-Bowman, Colin Mercer ve Janet Woollacott (der.) (1981a) *Popular Television and Film*, Londra: BFI.

- Bennett, Tony, Graham Martin, Colin Mercer ve Janet Woollacott (der.) (1981b) *Culture, Ideology and Social Process: A Reader*, Londra: Open University Press.
- Blackman, Shane (1998) 'The School: "Poxy Cupid". An Ethnographic and Feminist Account of a Resistant Female Youth Culture: New Wave Girls', içinde *Cool Places: Geographies of Youth Cultures*, (der.) Tracey Skelton ve Gill Valentine, Londra: Routledge.
- Blundell, Valda, John Shepherd ve Ian Taylor (der.) (1993) *Relocating Cultural Studies: Developments in Theory and Research*, Londra: Routledge.
- Born, Georgina (1987) 'Modern Music Culture: On Shock, Pop and Synthesis', *New Formations* 1(2): 51-78.
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction: A Sociological Critique of the Judgement of Taste*, Londra: Routledge.
- Bourdieu, Pierre ve Jean-Claude Passeron (1977) *Reproduction in Education, Society and Culture*, Londra: Sage.
- Bowlby, Rachel (1985) *Just Looking: Consumer Culture in Dreisen, Gissing and Zola*, Londra: Methuen.
- Brantlinger, Patrick (1990) *Crusoe's Footprints: Cultural Studies in Britain and America*, New York: Routledge.
- Bromley, Michael (ed.) (2001) *No News is Bad News: Radio, Television and the Public*, Londra: Longman.
- Brunsdon, Charlotte (1990) 'Television: Aesthetics and Audiences', içinde *Logics of Television: Essays in Cultural Criticism*, (der.) Patricia Mellenkamp, Londra: BFI.
- (1996) 'A Thief in the Night: Stories of Feminism in the 1970s at CCCS', içinde *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*, (der.) David Morley ve Kuan Hsing-Chen, Londra: Routledge.
- (1997) *Screen Tastes: Soap Operas to Satellite Dishes*, Londra ve New York: Routledge.
- Brunsdon, Charlotte ve David Morley (1978) *Everyday Television: Nationwide*, Londra: BFI.
- Buckingham, David (1987) *Public Secrets: EastEnders and Its Audience*, Londra: BFI.

- Carey, James W. (1989) *Communication and Culture: Essays on Media and Society*, Boston: Unwin Hyman.
- Carrington, Ben (2001) 'Decentering the Centre: Cultural Studies in Britain and its Legacy', içinde *A Companion to Cultural Studies*, (der.) Toby Miller, Malden, MA, ve Oxford: Blackwell.
- Centre for Contemporary Cultural Studies (1982) *The Empire Strikes Back: Race and Racism in 70s Britain*, Londra: Hutchinson.
- Chambers, Iain (1985) *Urban Rhythms: Pop Music and Popular Culture*, Londra: Macmillan.
- (1986) *Popular Culture: The Metropolitan Experience*, Londra: Methuen.
- Chaney, David (1982) 'Sociological Studies of Culture', *Theory, Culture and Society* 1(1): 85–9.
- (1994) *The Cultural Turn: Scene-setting Essays on Contemporary Cultural History*, Routledge: Londra.
- Clarke, John (1991) *New Times and Old Enemies: Essays on Cultural Studies and America*, Londra: HarperCollins.
- Clarke, John, Chas Critcher ve Richard Johnson (der) (1979) *Working Class Culture: Studies in History and Theory*, Londra: Hutchinson.
- Cohen, Phil (1980) 'Subcultural Conflict and Working-Class Community', içinde *Culture, Media, Language*, (der.) Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe ve Paul Willis, 78–87, Londra: Hutchinson. (İlk basımı, *Working Papers in Cultural Studies* 2/1972.)
- Cohen, Stanley ve Jock Young (der.) (1980) *The Manufacture of News: Social Problems, Deviance and the Mass Media* (gözden geçirilmiş baskı), Londra: Constable.
- Collins, Jim (1989) *Uncommon Cultures: Popular Culture and Post-Modernism*, New York: Routledge.
- Connell, Ian (1980) 'Television News and the Social Contract', içinde *Culture, Media, Language*, (der.) Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe ve Paul Willis, 139–56, Londra: Hutchinson.
- Corner, John ve Sylvia Harvey (der.) (1991) *Enterprise and Heritage: Crosscurrents of National Culture*, Londra: Routledge.

- Couldry, Nick (2000) *Inside Culture: Re-imagining the Method of Cultural Studies*, Londra: Sage.
- Coward, Ros (1984) *Female Desire: Women's Sexuality Today*, Londra: Paladin.
- Crisell, Andrew (1986) *Understanding Radio*, Londra: Methuen.
- Critcher, Chas (1979) 'Sociology, Cultural Studies and the Post-War Working-Class', içinde, *Working Class Culture: Studies in History and Theory*, (der.) John Clarke, Chas Critcher ve Richard Johnson, 13-40, Londra: Hutchinson.
- (1982) 'Football Since the War', içinde *Popular Culture: Past and Present*, (der.) Bernard Waites, Tony Bennett ve Graham Martin, 219-41, Londra: Croom Helm.
- Culler, Jonathan (1976) *Saussure*, Londra: Fontana/Collins.
- Cunningham, Hugh (1980) *Leisure in the Industrial Revolution*, Londra: Croom Helm.
- (1982) 'Class and Leisure in Mid-Victorian England', içinde *Popular Culture: Past and Present*, (der.) Bernard Waites, Tony Bennett ve Graham Martin, 64-91, Londra: Croom Helm.
- Curran, James (1990) 'The New Revisionism in Mass Communication Research – A Reappraisal', *European Journal of Communication* 5: 130-64.
- Curran, James ve Jean Seaton (1985) *Power Without Responsibility: The Press and Broadcasting in Britain* (2nd edn), Londra: Methuen.
- Curran, James, Michael Gurevitch ve Janet Woollacott (der.) (1977) *Mass Communication and Society*, Londra: Edward Arnold.
- (1982) 'The Study of the Media: Theoretical Approaches', içinde *Culture, Society and the Media*, (der.) Michael Gurevitch, Tony Bennett, James Curran ve Janet Woollacott, 11-29, Londra: Methuen.
- De Certeau, Michel (1984) *The Practice of Everyday Life*, Berkeley: University of California Press.
- Doyle, Brian (1982) 'The Hidden History of English Studies', içinde *Re-reading English*, (der.) Peter Widdowson, 17-31, Londra: Methuen.

- Du Gay, Paul, Stuart Hall, Linda Janes, Hugh Mackay ve Keith Negus (1997) *Doing Cultural Studies: The Story of the Sony Walkman*, Londra: Sage/Open University Press.
- Du Gay, Paul, Jessica Evans ve Peter Redman (der.) (2000) *Identity: A Reader*, Londra: Sage.
- Dworkin, Dennis (1997) *Cultural Marxism in Postwar Britain: History, the New Left and the Origins of Cultural Studies*, Durham, NC: Duke University Press.
- Dwyer, Claire (1998) 'Contested Identities: Challenging Dominant Representations of Young British Muslim Women', içinde *Cool Places: Geographies of Youth Cultures*, (der.) Tracey Skelton ve Gill Valentine, 50-65, Londra: Routledge.
- Dyer, Gillian (1982) *Advertising as Communication*, Londra: Methuen.
- Dyer, Richard (1982) *Stars*, Londra: BFI.
- (1986) *Heavenly Bodies: Film Stars and Society*, Londra: BFI.
- (1999) *White*, Londra ve New York: Routledge.
- Eagleton, Terry (1978) *Criticism and Ideology*, Londra: Verso.
- Easthope, Anthony (1991) *Literary into Cultural Studies*, Londra: Routledge.
- Eco, Umberto (1966) *The Bond Affair*, Londra: Macdonald.
- Eliot, Thomas Stearns (1948) *Notes Towards a Definition of Culture*, Londra: Faber.
- Elliott, Philip (1972) *The Making of a Television Series: A Case Study in the Sociology of Culture*, Londra: Constable.
- (1977) 'Media Organisations and Occupations: An Overview', içinde *Mass Communication and Society*, (der.) James Curran, Michael Gurevitch ve Janet Woollacott, 142-73, Londra: Edward Arnold.
- Ellis, John (1982) *Visible Fictions: Cinema, Television, Video*, Londra: Routledge & Kegan Paul.
- Ferguson, Marjorie ve Peter Golding (1997) *Cultural Studies in Question*, Londra: Sage.

- Fiske, John (1982) *Introduction to Communication Studies*, Londra: Methuen.
- (1986) 'Television and Popular Culture: Reflections on British and Australian Critical Practice', *Critical Studies in Mass Communication* 3: 200–16.
- (1987a) 'British Cultural Studies and Television Criticism', içinde *Channels of Discourse: Television and Contemporary Criticism*, (der.) Robert Allen, 254–90, Londra: Methuen.
- (1987b) *Television Culture*, Londra: Methuen.
- (1988) 'Meaningful Moments', *Critical Studies in Mass Communication*, September: 246–50.
- (1989a) *Reading the Popular*, Boston: Unwin Hyman.
- (1989b) *Understanding Popular Culture*, Boston: Unwin Hyman.
- (1993) *Power Plays Power Works*, Londra: Verso.
- Fiske, John ve John Hartley (1978) *Reading Television*, Londra: Methuen.
- Fiske, John, Bob Hodge ve Graeme Turner (1987) *Myths of Oz: Reading Australian Popular Culture*, Sydney: Allen & Unwin.
- Foucault, Michel (1979a) *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, çev. Alan Sheridan, Harmondsworth: Peregrine.
- (1979b) *The History of Sexuality, Volume 1: Introduction*, Harmondsworth: Penguin.
- (1987) *The History of Sexuality, Volume 2: The Uses of Pleasure*, Harmondsworth: Penguin.
- (1988) 'Technologies of the Self', içinde *Technologies of the Self*, (der.) L. Martin, H. Guttman ve R. Hutton Amherst, MA: University of Massachusetts Press.
- Franklin, Sarah, Celia Lury ve Jackie Stacey (der.) (1991) *Off-Centre: Feminism and Cultural Studies*, Londra: HarperCollins.
- Frow, John (1995) *Cultural Studies and Cultural Value*, Londra: Oxford University Press.

- Garnham, Nicholas (1987) 'Concepts of Culture: Public Policy and the Cultural Industries', *Cultural Studies* 1(1): 23–38.
- Gauntlett, David ve Annette Hill (1999) *TV Living: Television Culture and Everyday Life*, Londra: Routledge.
- Geertz, Clifford (1973) *The Interpretation of Cultures*, New York: Basic Books.
- Gelder, Ken ve Sarah Thornton (der.) (1997) *The Subcultures Reader*, Londra ve New York: Routledge.
- Geraghty, Christine (1991) *Women and Soap Opera: A Study of Prime Time Soaps*, Londra: Polity.
- (1996) 'Reflections on History in Teaching Cultural Studies', *Cultural Studies* 10(2): 345–53.
- Gibson, Mark ve John Hartley (1998) 'Forty Years of Cultural Studies: An Interview with Richard Hoggart', *International Journal of Cultural Studies* 1(1): 11–23.
- Giddens, Anthony (1990) *The Consequences of Modernity*, Stanford: Stanford University Press.
- Gillespie, Marie (1989) 'Technology and Tradition – Audio-visual Culture Among South Asian Families in West Londra', *Cultural Studies* 3(2): 226–39.
- (1995) *Television, Ethnicity and Cultural Change*, Londra: Comedia and Routledge.
- Gilroy, Paul (1987) *There Ain't No Black in the Union Jack*, Londra: Hutchinson.
- (1993) *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*, Londra: Verso.
- (1996) 'British Cultural Studies and the Pitfalls of Identity', in *Cultural Studies and Communications*, (der.) J. Curran, D. Morley ve V. Walkerdine, 35–49, Londra: Arnold.
- Glasgow Media Group (1976) *Bad News*, Londra: Routledge & Kegan Paul.
- (1980) *More Bad News*, Londra: Routledge & Kegan Paul.
- (1982) *Really Bad News*, Londra: Writers & Readers.

- Gray, Ann (1987) 'Behind Closed Doors – Video Recorders in the Home', içinde *Boxed In – Women and Television*, (der.) H. Baehr ve G. Dyer, Londra: Pandora.
- (1992) *Video Playtime: The Gendering of a Leisure Technology*, Londra: Comedia and Routledge.
- (1999) 'Audience and Reception Research in Retrospect: The Trouble with Audiences', içinde *Rethinking the Media Audience: The New Agenda*, (der.) Pertti Alasuutari, 22–37, Londra: Sage.
- Gray, Ann ve Jim McGuigan (der.) (1993) *Studying Culture: An Introductory Reader*, Londra: Edward Arnold.
- Green, Michael (1982) 'The Centre for Contemporary Cultural Studies', içinde *Re-reading English*, (der.) Peter Widdowson, 77–90, Londra: Methuen.
- Grieves, Jim (1982) 'Style as Metaphor for Symbolic Action: Teddy Boys, Authenticity and Identity', *Theory, Culture and Society* 1(1): 35–49.
- Grimshaw, Roger, Dorothy Hobson ve Paul Willis (1980) 'Introduction to Ethnography at the Centre', içinde *Culture, Media, Language*, (der.) Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe ve Paul Willis, 73–7, Londra: Hutchinson.
- Grossberg, Lawrence (1988) 'It's a Sin', içinde *It's A Sin: Essays on Post-modernism, Politics and Culture*, (der.) Lawrence Grossberg, Tony Fry, Ann Curthoys ve Paul Patton Sydney: Power.
- (1993) 'The Formations of Cultural Studies: An American in Birmingham', içinde *Relocating Cultural Studies: Developments in Theory and Research*, (der.) Valda Blundell, John Shepherd ve Ian Taylor, 21–66, Londra: Routledge.
- (1994) 'Something is Happening Here and You Don't Know What It Is, Do You, Mr Jones?', *Southeast Asian Journal of Social Science* 22: v–x.
- (1996) 'Identity and Cultural Studies – Is That All There Is?', içinde *Questions of Cultural Identity*, (der.) Stuart Hall ve Paul Du Gay, Londra: Sage.
- Grossberg, Lawrence, Cary Nelson ve Paula Treichler (der.) (1992) *Cultural Studies*, New York: Routledge.

- Grosz, Elizabeth ve Elspeth Probyn (1995) *Sexy Bodies: The Strange Carnalities of Feminism*, Londra ve New York: Routledge.
- Gurevitch, Michael, Tony Bennett, James Curran ve Janet Woollacott (der.) (1982) *Culture, Society and the Media*, Londra: Methuen.
- Hall, Stuart (1971) 'Deviancy, Politics and the Media', CCCS stencilled paper, no. 11.
- (1975) 'Television as a Medium and Its Relation to Culture', CCCS stencilled paper, no. 34.
- (1977) 'Culture, the Media and the "Ideological Effect"', içinde *Mass Communication and Society*, (der.) James Curran, Michael Gurevitch ve Janet Woollacott, 315–48, Londra: Edward Arnold.
- (1980a) 'Cultural Studies and the Centre: Some Problematics and Problems', içinde, *Culture, Media, Language*, (der.) Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe ve Paul Willis, 15–47, Londra: Hutchinson.
- (1980b) 'The Determination of News Photographs', içinde *The Manufacture of News: Social Problems, Deviance and the Mass Media*, (der.) Stanley Cohen ve Jock Young, 226–43, Londra: Constable.
- (1980c) 'Encoding/Decoding', içinde *Culture, Media, Language*, (der.) Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe ve Paul Willis, 128–38, Londra: Hutchinson.
- (1980d) 'Introduction to Media Studies at the Centre', içinde *Culture, Media, Language*, (der.) Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe ve Paul Willis, 117–21, Londra: Hutchinson.
- (1980e) 'Recent Developments in Theories of Language and Ideology: A Critical Note', içinde *Culture, Media, Language*, (der.) Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe ve Paul Willis, 157–62, Londra: Hutchinson.
- (1981) 'Cultural Studies: Two Paradigms', içinde *Culture, Ideology and Social Process: A Reader*, (der.) Tony Bennett, Graham Martin, Colin Mercer ve Janet Woollacott, 19–37, Londra: Open University Press.
- (1982) 'The Rediscovery of "Ideology": The Return of the "Repressed" Media Studies', içinde *Culture, Society and the Media*,

- (der.) Michael Gurevitch, Tony Bennett, James Curran ve Janet Woollacott, 56–90, Londra: Methuen.
- (1986) 'Popular Culture and the State', içinde *Popular Culture and Social Relations*, (der.) Tony Bennett, Colin Mercer ve Janet Woollacott, 22–49, Milton Keynes: Open University Press.
- (1988) *The Hard Road to Renewal: Thatcherism and the Crisis of the Left*, Londra: Verso.
- (1990) 'The Emergence of Cultural Studies and the Crisis of the Humanities', *October* 53: 11–23.
- (1992) 'Cultural Studies and its Theoretical Legacies', içinde *Cultural Studies*, (der.) Lawrence Grossberg, Cary Nelson ve Paula Treichler, 277–94, New York: Routledge.
- (1993) 'Culture, Community, Nation', *Cultural Studies* 7(3): 349–63.
- (1996a) 'Minimal Selves', içinde *Black British Cultural Studies: A Reader*, (der.) Houston A. Baker Jr, Manthia Diawara ve Ruth W. Lindeborg, 114–19, Chicago: University of Chicago Press. (İlk baskı 1987.)
- (1996b) 'Introduction: Who Needs Identity?', içinde *Questions of Cultural Identity*, (der.) Stuart Hall ve Paul Du Gay, 1–17, Londra: Sage.
- Hall, Stuart ve Paddy Whannel (1967) *The Popular Arts*, Boston: Beacon. (İlk baskı 1964.)
- Hall, Stuart, Ian Connell ve Lidia Curti (1981) 'The Unity of Current Affairs Television', içinde *Popular Television and Film*, (der.) Tony Bennett, Susan Boyd-Bowman, Colin Mercer ve Janet Woollacott, 88–117, Londra: BFI.
- Hall, Stuart, Chas Critcher, Tony Jefferson, John Clarke ve Brian Roberts (1978) *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order*, Londra: Macmillan.
- Hall, Stuart ve Paul Du Gay (der.) (1996) *Questions of Cultural Identity*, Londra: Sage.
- Hall, Stuart ve Tony Jefferson (der.) (1976) *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain*, Londra: Hutchinson.

- Hall, Stuart, Dorothy Hobson, Andrew Lowe ve Paul Willis (der.) (1980) *Culture, Media, Language*, Londra: Hutchinson.
- Halloran, J., P. Elliott ve G. Murdock (1970) *Demonstrations and Communications*, Londra: Penguin.
- Harland, Richard (1987) *Superstructuralism: The Philosophy of Structuralism and Post-Structuralism*, Londra: Methuen.
- Harris, David (1992) *From Class Struggle to the Politics of Pleasure: The Effects of Gramscianism on Cultural Studies*, Londra: Routledge.
- Hartley, John (1982) *Understanding News*, Londra: Methuen.
- (1983) 'Encouraging Signs: Television and the Power of Dirt, Speech and Scandalous Categories', *Australian Journal of Cultural Studies* 1(2): 62–82.
- (1987) 'Invisible Fictions: Television Audiences, Paedocracy, Pleasure', *Textual Practice* 1(2): 121–38.
- (1988) 'The Real World of Audiences', *Critical Studies in Mass Communication*, September: 234–8.
- (1992a) *The Politics of Pictures: The Creation of the Public in the Age of Popular Media*, Londra: Routledge.
- (1992b) *Teleology: Studies in Television*, Londra: Routledge.
- (1996) *Popular Reality: Journalism, Modernity, Popular Culture*, Londra: Edward Arnold.
- (1999) *Uses of Television*, Londra: Routledge.
- Harvey, David (1989) *The Condition of Postmodernity*, Londra: Blackwell.
- Hawkes, Terence (1977) *Structuralism and Semiotics*, Londra: Methuen.
- Heath, Stephen (1985) 'Jaws, Ideology and Film Theory', içinde *Movies and Methods*, (der.) Bill Nichols, vol. 11, pp. 509–16, Londra: University of California Press.
- Heath, Stephen ve Colin McCabe (1971) *Signs of the Times: Introductory Readings in Textual Semiotics*, Londra: Cambridge University Press.
- Heath, Stephen ve Gillian Skirrow (1986) 'An Interview with Ray-

mond Williams', içinde *Studies in Entertainment: Critical Approaches to Mass Culture*, (der.) Tania Modleski, 3–17, Bloomington: Indiana University Press.

Hebdige, Dick (1979) *Subculture: The Meaning of Style*, Londra: Methuen.

— (1987) *Cut 'n' Mix: Culture, Identity and Caribbean Music*, Londra: Comedia.

— (1988) *Hiding in the Light: On Images and Things*, Londra: Routledge.

Hermes, Joke (1993) 'Media, Meaning and Everyday Life', *Cultural Studies* 7(3): 493–506.

Hobson, Dorothy (1980) 'Housewives and the Mass Media', içinde *Culture, Media, Language*, (der.) Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe ve Paul Willis, 105–14, Londra: Hutchinson.

— (1982) *Crossroads: The Drama of a Soap Opera*, Londra: Methuen.

Hodge, Bob ve David Tripp (1986) *Children and Television: A Semiotic Approach*, Londra: Polity.

Hoggart, Richard (1958) *The Uses of Literacy*, Londra: Penguin.

Humm, Peter, Paul Sigant ve Peter Widdowson (der.) (1986) *Popular Fictions: Essays in Literature and History*, Londra: Methuen.

Inglis, Fred (1990) *Media Theory: An Introduction*, Londra: Blackwell.

— (1993) *Cultural Studies*, Londra: Blackwell.

— (1995) *Raymond Williams*, Londra ve New York: Routledge.

Jacobs, Jason (2001) 'Issues of Judgement and Value in Television Studies', *International Journal of Cultural Studies* 4: 4.

Jameson, Fredric (1991) *Postmodernism, or The Cultural Logic of Late Capitalism*, Londra: Verso.

Johnson, Lesley (1987) 'Raymond Williams: A Marxist View of Culture', içinde *Creating Culture: Profiles in the Study of Culture*, (der.) Diane I. Austin-Broos, Sydney: Allen & Unwin.

Johnson, Richard (1978) 'Edward Thompson, Eugene Genovese, and Socialist-Humanist History', *History Workshop* 6: 79–100.

- (1979a) 'Culture and the Historians', içinde *Working Class Culture: Studies in History and Theory*, (der.) John Clarke, Chas Critcher ve Richard Johnson, 41–71, Londra: Hutchinson.
- (1979b) 'Three Problematics: Elements of a Theory of Working Class Culture', içinde, *Working Class Culture: Studies in History and Theory*, (der.) John Clarke, Chas Critcher ve Richard Johnson, 201–37, Londra: Hutchinson.
- (1980) 'Barrington Moore, Perry Anderson and English Social Development', içinde *Culture, Media, Language*, (der.) Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe ve Paul Willis, 48–70, Londra: Hutchinson.
- (1983) 'What Is Cultural Studies Anyway?', CCCS stencilled paper, no. 74.
- (1997) 'Reinventing Cultural Studies: Remembering for the Best Version', içinde *From Sociology to Cultural Studies: New Perspectives*, (der.) Elizabeth Long, 451–87, Malden: Blackwell.
- Jordan, Glenn ve Chris Weedon (1995) *Cultural Politics: Class, Gender, Race and the Postmodern World*, Londra: Blackwell.
- Kellner, Douglas (1995) *Media Culture: Cultural Studies, Identity and Politics Between the Modern and the Postmodern*, Londra: Routledge.
- Laing, Stuart (1986) *Representations of Working-Class Life, 1959–64*, Londra: Macmillan.
- Leavis, F. R. ve Denys Thompson (1933) *Culture and Environment*, Londra: Chatto & Windus.
- Leavis, Q. D. (1932) *Fiction and the Reading Public*, Londra: Chatto & Windus.
- Lévi-Strauss, Claude (1966) *The Savage Mind*, Londra: Weidenfeld & Nicolson.
- Lewis, Tania (2000) 'Critical Habitations: Cultural Studies and the Politics of Intellectual Location', yayınlanmamış doktora tezi, University of Melbourne.
- Livingstone, Sonia (1998) 'Audience Research at the Crossroads: The "Implied Audience" in Media and Cultural Theory', *European*

Journal of Cultural Studies 1(2): 193–217.

Long, Elizabeth (der.) (1997) *From Sociology to Cultural Studies: New Perspectives*, Malden: Blackwell.

Lovell, Terry (1980) *Pictures of Reality: Aesthetics, Politics and Pleasure*, Londra: BFI.

McAloon, John (1992) 'The Ethnographic Imperative in Comparative Olympic Research', *Sociology of Sport Journal* 9: 104–30.

McCabe, Colin (1981) 'Realism and the Cinema: Notes on Some Brechtian Theses', içinde *Popular Television and Film*, (der.) Tony Bennett, Susan Boyd-Bowman, Colin Mercer ve Janet Woollacott, 21–35, Londra: BFI.

— (1992) 'Cultural Studies and English', *Critical Quarterly* 34(3): 25–34.

McGuigan, Jim (1992) *Cultural Populism*, Londra: Routledge.

— (1996) *Culture and the Public Sphere*, Londra: Routledge .

— (der.) (1997) *Cultural Methodologies*, Londra: Sage.

McNeil, Maureen (1998) 'De-centring or Re-focusing Cultural Studies: A Response to Handel Wright', *European Journal of Cultural Studies* 1(1): 57–64.

McNeil, Maureen ve Sarah Franklin (1991) 'Science and Technology: Questions for Cultural Studies and Feminism', içinde *Off-Centre: Feminism and Cultural Studies*, (der.) Sarah Franklin, Celia Lury ve Jackie Stacey, 130–48, Londra: Routledge.

McRobbie, Angela (1981) 'Settling Accounts with Subcultures: A Feminist Critique', içinde *Culture, Ideology and Social Process: A Reader*, (der.) Tony Bennett, Graham Martin, Cohn Mercer ve Janet Woollacott, 112–24, Londra: Open University Press.

— (1982) 'Jackie: An Ideology of Adolescent Femininity', içinde *Popular Culture: Past and Present*, (der.) Bernard Waites, Tony Bennett ve Graham Martin, 262–3, Londra: Croom Helm.

— (1984) 'Dance and Social Fantasy', içinde *Gender and Generation*, (der.) Angela McRobbie ve Mica Nava, 130–61, Londra: Macmillan.

- (1991) *Feminism and Youth Culture: From Jackie to Just Seventeen*, Londra: Macmillan.
- (1992) 'Post-Marxism and Cultural Studies: A Post-script', içinde *Cultural Studies*, (der.) Lawrence Grossberg, Cary Nelson ve Paula Treichler, New York: Routledge.
- (1994) *Postmodernism and Popular Culture*, Londra: Routledge.
- (1997) *Back to Reality: Social Experience and Cultural Studies*, Manchester: Manchester University Press.
- (1999) *In the Culture Society: Art, Fashion and Popular Music*, Londra: Routledge.
- McRobbie, Angela ve Jenny Garber (1976) 'Girls and Subcultures: An Exploration', içinde *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain*, (der.) Stuart Hall ve Tony Jefferson, 209–22, Londra: Hutchinson.
- McRobbie, Angela ve Mica Nava (der.) (1984) *Gender and Generation*, Londra: Macmillan.
- Massey, Doreen (1998) 'The Spatial Construction of Youth Cultures', içinde *Cool Places: Geographies of Youth Cultures*, (der.) Tracey Skelton ve Gill Valentine, Londra: Routledge.
- Mellor, Adrian (1992) 'Discipline and Punish: Cultural Studies at the Crossroads', *Media, Culture and Society* 14: 663–70.
- Mercer, Colin (1986) 'Complicit Pleasures', içinde *Popular Culture and Social Relations*, (der.) Tony Bennett, Colin Mercer ve Janet Woollacott, 50–68, Milton Keynes: Open University Press.
- Miller, Daniel (der.) (1995) *Acknowledging Consumption: A Review of New Studies*, Londra: Routledge.
- Miller, Richard (1994) 'A Moment of Profound Danger: British Cultural Studies Away from the Centre', *Cultural Studies* 8(3): 417–37.
- Modleski, Tania (1984) *Loving with a Vengeance: Mass-Produced Fantasies for Women*, Londra: Methuen.
- (1988) *The Women Who Knew Too Much: Hitchcock and Feminist Theory*, Londra: Methuen.

- (der.) (1986) *Studies in Entertainment: Critical Approaches to Mass Culture*, Bloomington: Indiana University Press.
- Moore, Shaun (1993) *Interpreting Audiences: The Ethnography of Media Consumption*, Londra: Sage.
- (1996) *Satellite Television and Everyday Life*, Luton: John Libbey.
- Morley, David (1980a) *The 'Nationwide' Audience*, Londra: BFI.
- (1980b) 'Texts, Readers, Subjects', içinde *Culture, Media, Language*, (der.) Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe ve Paul Willis, 63–173, Londra: Hutchinson.
- (1986) *Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure*, Londra: Comedia.
- (1992) *Television, Audiences and Cultural Studies*, Londra: Routledge.
- (1996) 'Populism, revisionism and the "New" Audience Research', içinde *Cultural Studies and Communications*, (der.) James Curran, David Morley ve Valerie Walkerdine, 279–93, Londra: Edward Arnold.
- (1998) 'So-called Cultural Studies: Dead Ends and Reinvented Wheels', *Cultural Studies* 12(4): 476–97.
- (1999) 'To Boldly Go...: The "Third Generation" of Reception Studies', içinde *Rethinking the Media Audience: The New Agenda*, (der.) Pertti Alasuutari, 195–204, Londra: Sage.
- (2000) *Home Territories: Media, Mobility and Identity*, Londra: Routledge.
- Morley, David ve Kevin Robins (1995) *Spaces of Identity: Global Media, Electronic Landscapes and Cultural Boundaries*, Londra: Routledge.
- Morley, David ve Kuan-Hsing Chen (der.) (1996) *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*, Londra ve New York: Routledge.
- Morley, David ve Kevin Robins (der.) (2001) *British Cultural Studies: Geography, Nationality and Identity*, Oxford: Oxford University Press.
- Morris, Meaghan (1988) 'The Banality of Cultural Studies', *Block14*.

- (Yeniden basım içinde *Logics of Television: Essays in Cultural Criticism*, (der.) Patricia Mellenkamp (1990) Londra: BFI.)
- Mouffe, Chantal (1981) 'Hegemony and Ideology in Gramsci', içinde *Culture, Ideology and Social Process: A Reader*, (der.) Tony Bennett, Graham Martin, Colin Mercer ve Janet Woollacott, 219-34, Londra: Open University Press.
- Mulhern, Francis (1979) *The 'Moment' of Scrutiny*, Londra: NLB.
- (2000) *Culture/Metaculture*, Londra ve New York: Routledge.
- Mulvey, Laura (1975) 'Visual Pleasure and Narrative Cinema', *Screen* 16(3). (Yeniden basım içinde *Movies and Methods*, (der.) Bill Nichols (1985) vol. 11, Londra: University of California Press.)
- (1981) 'Afterthoughts on "Visual Pleasure and Narrative Cinema" ... Inspired by *Duel in the Sun*', *Framework* 15-17: 12-15.
- Murdock, Graham (1976) 'Consciousness of Class and Consciousness of Generation', içinde *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain*, (der.) Stuart Hall ve Tony Jefferson, 192-208, Londra: Hutchinson.
- (1982) 'Large Corporations and the Control of the Communications Industries', içinde *Culture, Society and the Media*, (der.) Michael Gurevitch, Tony Bennett, James Curran ve Janet Woollacott, 118-50, Londra: Methuen.
- (1989) 'Cultural Studies at the Crossroads', *Australian Journal of Communication* 16: 37-49.
- Murdock, Graham ve Peter Golding (1977) 'Capitalism, Communication and Class Relations', içinde *Mass Communication and Society*, (der.) James Curran, Michael Gurevitch ve Janet Woollacott, 12-43, Londra: Edward Arnold.
- Nelson, Cary ve Lawrence Grossberg (der.) (1988) *Marxism and the Interpretation of Culture*, Urbana: University of Illinois Press.
- Nightingale, Virginia (1989) 'What's Ethnographic about Ethnographic Audience Research?', *Australian Journal of Communication* 16: 50-63.
- O'Sullivan, Tim, Danny Saunders, John Hartley ve John Fiske (1983) *Key Concepts in Communication*, Londra: Methuen.

- Palmer, Patricia (1986) *The Lively Audience*, Sydney: Allen & Unwin.
- Parker, David (1998) 'Rethinking British Chinese Identities', içinde *Cool Places: Geographies of Youth Cultures*, (der.) Tracey Skelton ve Gill Valentine, 66–82, Londra: Routledge.
- Perry, George (1975) *The Great British Picture Show*, Londra: Paladin.
- Philo, Greg (1990) *Seeing and Believing: The Influence of Television*, Londra: Routledge.
- Pleasance, Helen (1991) 'Open or Closed: Popular Magazines and Dominant Culture', içinde *Off-Centre: Feminism and Cultural Studies*, (der.) Sarah Franklin, Celia Lury ve Jackie Stacey, 69–84, Londra: HarperCollins.
- Powell, Rachel ve John Clarke (1976) 'A Note on Marginality', içinde *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain*, (der.) Stuart Hall ve Tony Jefferson, 223–9, Londra: Hutchinson.
- Pribram, Deidre (der.) (1988) *Female Spectators: Looking at Film and Television*, Londra: Verso.
- Probyn, Elspeth (2000) *Carnal Appetites: FoodSexIdentities*, Londra ve New York: Routledge.
- Radway, Janice (1987) *Reading the Romance: Women, Patriarchy and Popular Literature*, Londra: Verso. (First published in 1984.)
- (1988) 'Reception Study: Ethnography and the Problems of Dispersed Audiences and Nomadic Subjects', *Cultural Studies* 2(3): 359–76.
- Redhead, Steve (1990) *The End-of-the-Century Party: Youth and Pop Towards 2000*, Manchester ve New York: Manchester University Press.
- (1997) *Subcultures to Clubcultures: An Introduction to Popular Cultural Studies*, Oxford: Blackwell.
- Redhead, Steve, Derek Wynne ve Justin O'Connor (der.) (1997) *The Clubcultures Reader: Readings in Popular Cultural Studies*, Oxford: Blackwell.
- Rojek, Chris (1998) 'Stuart Hall and the Antinomian Tradition', *International Journal of Cultural Studies* 1(1): 44–65.

- Rojek, Chris ve Bryan Turner (2000) 'Decorative Sociology: Towards a Critique of the Cultural Turn', *Sociological Review* 48(4): 629-48.
- Rose, Jaqueline (1986) *Sexuality in the Field of Vision*, Londra: Verso.
- (1988) 'Margaret Thatcher and Ruth Ellis', *New Formations* 6: 3-30.
- Sanders, Claire (1992) 'Roused by the Rabble', *Times Higher Education Supplement*, 11 December: 40.
- Saussure, Ferdinand de (1960) *A Course in General Linguistics*, çev. Wade Baskin, Londra: Peter Owen.
- Scannell, Paddy ve David Cardiff (1982) 'Serving the Nation: Public Service Broadcasting Before the War', içinde *Popular Culture: Past and Present*, (der.) Bernard Waites, Tony Bennett ve Graham Martin, 161-88, Londra: Croom Helm.
- Schlesinger, Philip (1978) *Putting 'Reality' Together: BBC News*, Londra: Constable. (Gözden geçirilmiş baskı 1987, Londra: Methuen.)
- (1991) *Media, State and Nation: Political Violence and Collective Identities*, Londra: Sage.
- Schwarz, Bill (1994) 'Where is Cultural Studies?', *Cultural Studies* 8(3): 377-93.
- Seiter, Ellen, Hans Borchers, Gabriele Kreutzner ve Eva-Maria Warth (der.) (1989) *Remote Control: Television, Audiences and Cultural Power*, Londra: Routledge.
- Shiach, Morag (1991) 'Feminism and Popular Culture', *Critical Quarterly* 33(2): 37-46.
- Showalter, Elaine (1987) *The Female Malady: Women, Madness and English Culture, 1830-1980*, Londra: Virago.
- Skeggs, Beverley (1997) *Formations of Class and Gender*, Londra: Sage.
- Skelton, Tracey ve Gill Valentine (der.) (1998) *Cool Places: Geographies of Youth Cultures*, Londra: Routledge.
- Stacey, Jackie (1994) *Star-Gazing: Hollywood Cinema and Female Spectatorship*, Londra ve New York: Routledge.
- Stedman-Jones, Gareth (1982) 'Working-Class Culture and Working-Class Politics in Londra, 1870-1900: Notes on the Remaking of

a Working-Class', içinde *Popular Culture: Past and Present*, (der.) Bernard Waites, Tony Bennett ve Graham Martin, 92–121, Londra: Croom Helm.

Steedman, Carolyn (1992) 'Culture, Cultural Studies, and the Historians', içinde *Cultural Studies*, (der.) Lawrence Grossberg, Cary Nelson ve Paula Treichler, 613–22, New York: Routledge.

Steele, Tom (1997) *The Emergence of Cultural Studies 1945–65: Cultural Politics, Adult Education and the English Question*, Londra: Lawrence & Wishart.

Storey, John (1999) *Cultural Consumption and Everyday Life*, Londra: Edward Arnold.

— (der.) (1994) *Cultural Theory and Popular Culture: A Reader*, Londra: Harvester Wheatsheaf.

Storry, Mike ve Peter Childs (der.) (1997) *British Cultural Identities*, Londra: Routledge.

Stratton, Jon ve Ien Ang (1996) 'On the Impossibility of a Global Cultural Studies: "British" Cultural Studies in an "International" Frame', içinde *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*, (der.) David Morley ve Kuan Hsing-Chen, Londra ve New York: Routledge.

Tasker, Yvonne (1991) 'Having it All: Feminism and the Pleasures of the Popular', içinde *Off-Centre: Feminism and Cultural Studies*, (der.) Sarah Franklin, Celia Lury ve Jackie Stacey, 85–96, Londra: HarperCollins.

— (1993) *Spectacular Bodies: Gender, Genre and the Action Cinema*, Londra ve New York: Routledge.

Thompson, Denys (der.) (1973) *Discrimination and Popular Culture* (Gözden geçirilmiş baskı), Londra: Penguin. (İlk baskı 1964.)

Thompson, E. P. (1978a) *The Making of the English Working Class*, Londra: Penguin. (İlk baskı 1963.)

— (1978b) *The Poverty of Theory and Other Essays*, Londra: Merlin.

Thornham, Sue (2000) *Feminist Theory and Cultural Studies: Stories of Unsettled Relations*, Londra: Edward Arnold.

Thornton, S. (1995) *Clubcultures: Music, Media and Subcultural Capi-*

tal, Cambridge: Polity.

Tudor, Andrew (1999) *Decoding Culture: Theory and Method in Cultural Studies*, Londra: Sage.

Tulloch, John (1989) 'Approaching Audiences: A Note on Method', içinde *Australian Television: Programs, Pleasures and Politics*, (der.) John Tulloch ve Graeme Turner, 187–201, Sydney: Allen & Unwin.

— (n.d.) 'Dr Who: Approaching the Audience', yayınlanmamış makale.

Tulloch, John ve Manuel Alvarado (1983) *Doctor Who: The Unfolding Text*, Londra: Macmillan.

Tulloch, John ve Henry Jenkins (1995) *Science Fiction Audiences: Watching Star Trek and Dr Who*, Londra: Routledge.

Tulloch, John ve Albert Moran (1986) *Quality Soap: A Country Practice*, Sydney: Currency.

Tulloch, John ve Graeme Turner (der.) (1989) *Australian Television: Programs, Pleasures and Politics*, Sydney: Allen & Unwin.

Tunstall, Jeremy (1971) *Journalists at Work*, Londra: Constable.

Turner, Graeme (1986) *National Fictions: Literature, Film and the Construction of Australian Narrative*, Sydney: Allen & Unwin.

— (1987) 'Perfect Match: Ambiguity, Spectacle and the Popular', *Australian Journal of Cultural Studies* 4(2): 79–94.

— (1988) *Film as Social Practice* (gözden geçirilmiş baskı 1993, 1999), Londra: Routledge.

— (1989) 'Transgressive Television: From *IMT* to *Perfect Match*', içinde *Australian Television: Programs, Pleasures and Politics*, (der.) John Tulloch ve Graeme Turner, 25–37, Sydney: Allen & Unwin.

Waites, Bernard, Tony Bennett ve Graham Martin (der.) (1982) *Popular Culture: Past and Present*, Londra: Croom Helm.

Webster, Duncan (1994) 'Pessimism, Optimism, Pleasure: The Future of Cultural Studies', içinde *Cultural Theory and Popular Culture: A Reader*, (der.) John Storey, 531–46, Londra: Harvester Wheatsheaf.

- Weedon, Chris, Andrew Tolson ve Frank Mort (1980) 'Theories of Language and Subjectivity', içinde *Culture, Media, Language*, (der.) Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe ve Paul Willis, 195–216, Londra: Hutchinson.
- Wernik, Andrew (1991) *Promotional Culture: Advertising, Ideology and Symbolic Expression*, Londra: Sage.
- Widdowson, Peter (der.) (1982) *Re-reading English*, Londra: Methuen.
- Williams, Raymond (1962) *Communications*, Londra: Penguin.
- (1966) *Culture and Society 1780–1950*, Londra: Penguin. (İlk baskı 1958.)
- (1974) *Television: Technology and Cultural Form*, Londra: Fontana/Collins.
- (1975) *The Long Revolution*, Londra: Penguin. (İlk baskı 1961.)
- (1977) *Marxism and Literature*, Londra: Oxford University Press.
- (1989) *The Politics of Modernism: Against the New Conformists*, Londra: Verso.
- Williamson, Judith (1978) *Decoding Advertisements: Ideology and Meaning in Advertising*, Londra: Marion Boyars.
- (1987) *Consuming Passions*, Londra: Marion Boyars.
- Willis, Paul (1977) *Learning to Labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs*, Londra: Saxon House.
- (1978) *Profane Culture*, Londra: Routledge & Kegan Paul.
- (1979) 'Shop Floor Culture, Masculinity and the Wage Form', içinde *Working Class Culture: Studies in History and Theory*, (der.) John Clarke, Chas Critcher ve Richard Johnson, 185–98, Londra: Hutchinson.
- (1980) 'Notes on Method', içinde *Culture, Media, Language*, (der.) Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe ve Paul Willis, 88–95, Londra: Hutchinson.
- (1990) *Common Culture: Symbolic Work at Play in the Everyday Cultures of the Young*, Milton Keynes: Open University Press.
- Wilson, Elizabeth (1994) 'Fashion and Postmodernism', içinde *Cul-*

tural Theory and Popular Culture: A Reader, (der.) John Storey, 403–13, Londra: Harvester Wheatsheaf.

Winship, Janice (1980) 'Advertising in Women's Magazines: 1956–74', CCCS stencilled paper, no. 59.

Women's Studies Group, Centre for Contemporary Cultural Studies, University of Birmingham (1978) *Women Take Issue: Aspects of Women's Subordination*, Londra: Hutchinson.

Wright, Handel (1998) 'Dare We De-centre Birmingham?', *European Journal of Cultural Studies* 1(1): 33–56.

Wright, Patrick (1985) *On Living in an Old Country: The National Past in Contemporary Britain*, Londra: Verso.

İngiliz Kültürel Çalışmaları

Richard Hoggart, Raymond Williams, E. P. Thompson ve elbette ki Stuart Hall... medya, kültür, sınıf, ideoloji, okuryazarlık, kimlik, altkültürler ve teknoloji gibi konular üzerine çalışanlar ve bu konular hakkında düşünenler için hayati öneme sahip isimler. *İngiliz Kültürel Çalışmaları* kitabında Graeme Turner, başta bu isimler olmak üzere, muazzam katkılara kaynaklık eden bu okulun kökenleri, tarihsel gelişimi, temel ilgi alanları, çalışma konuları, kavramları üzerine son derece kapsamlı ve sistematik bir çerçeve sunuyor. Kitap, geleneğin donuk bir tarihini sunmaktansa zaman içerisindeki dönüşümleri, farklılaşan araştırma gündemlerini, iç tartışmaları ve ayrımları büyük bir ustalık ve titizlikle ele alıyor. Özellikle, metin odaklı, söylem çözümlemesi ve ideoloji eleştirisine yaslanan çalışmalardan, daha etnografik ve sosyolojik ilgilere yönelişin hikâyesi dikkatle üzerinde durmaya ve düşünmeye değer. Akademik ilgilerin yanı sıra okulun politik yönelimi ile ilgili tartışmalarla birlikte, Turner'ın çizdiği çerçeve iyice derinleşiyor. *İngiliz Kültürel Çalışmaları*, bu denli kapsayıcı ve zengin bir araştırma okulu üzerine yazılmış ilk eser ve hala en kapsamlılarından biri. Okuyucuyu son derece ilham verici ve doyurucu bir düşünsel serüvene, bir o kadar da akıcı bir dille çağıran bu kitabın davetine icabet etmemek olmaz.

ISBN: 978-6058376205

9 786058 376205

